

АРТЪР КЛАРК

ГРАДЪТ И ЗВЕЗДИТЕ

Превод от английски: Любомир Николов, 1987

chitanka.info

Като искряща скъпоценност лежеше градът върху гърдта на пустинята. Някога в него бяха кипели промени и преобразования, но днес дори Времето го заобикаляше. Нощ и ден прелитаха над лицето на пустинята, ала над улиците на Диаспар цареше вечно пладне и никога не падаше мрак. Дългите зимни нощи смразяваха сетната влага в разредения въздух на Земята, ръсеха скреж из пустошта, а градът не сещаше ни жегата ни студ. Той нямаше връзка с външния свят — сам за себе си беше вселена.

Хората и преди бяха строили градове, но никога подобни на него. Едни от тях изтрайваха векове, други — хилядолетия, докато Времето изтрие дори имената им. Единствен Диаспар се надсмиваше над Вечността, защитил себе си и всичко в своя скют от бавното изтощение на епохите, от ударите на разрухата и язвите на ръждата.

Градът бе издигнат, сетне земните океани изчезнаха, пустинята обхвана цялата планета. Ветрове и дъждове стриваха на прах последните планини, а светът бе твърде изморен, за да роди нови. Диаспар нехаеше — дори цялата Земя да рухнеше, той пак би защитил децата на своите създатели, пак би ги носил, тях и техните съкровища, по тихата река на времето.

Те бяха забравили много, но не знаеха това. Приспособяваха се към своето обкръжение също тъй съвършено, както и то към тях, защото бяха създадени заедно с него. Другото, отвъд стените на града, не ги засягаше, за него нямаше място в мислите им. Диаспар бе всичко на света, всичко, което желяеха, всичко, което можеха да си представят. Не мислеха дори, че някога Човек е овладял звездите.

И все пак понякога древните митове изплуваха от забравата и те тръпнеха в неясен смут, припомняйки си легендите за Империята, за дните, когато Диаспар бил млад и черпел жизнени сокове от търговията с безброй слънца. Не желяеха да върнат изгубеното, защото бяха доволни от своята вечна есен. Славата на Империята лежеше далеч назад. Нека си остане там, защото те помнеха как е дошъл нейният край и космически студ пронизваше костите им, щом помислеха за Завоевателите.

Сетне те се завръщаха към живота и уюта на града, към дългия златен век с почти изгубено начало и още по-далечен край. Други хора бяха мечтали за този век, но единствени те живееха в него.

Те обитаваха един и същ град, крачеха по едни и същи вълшебно дълготрайни улици, а навън бавно се изнизваха един милиард години.

I

Бяха изгубили много часове, докато се изтръгнат от Пещерата на Белите червеи. Дори сега не знаеха дали не ги преследват някои от бледите чудовища... а енергията в оръжията им привършваше.

Светецата стрела, техният загадъчен водач през лабиринтите на Кристалната планина, продължаваше своя полет напред, сякаш ги подканваше да побързат. Нямаха друг избор освен да я следват, макар че можеше да ги води към още по-страшни опасности, както неведнъж преди.

Алвин се обърна да види дали другите не са изостанали. Най-близо бе Алистра със сферата от студена негаснеща светлина, която им беше разкрила толкова ужаси и красоти, откакто започна приключението. Мътните бели лъчи огряваха тесния коридор, искряха по гладките стени; докато в сферата имаше енергия, те щяха да различават пътя си и всички видими опасности по него. Но Алвин знаеше твърде добре, че видимите опасности не са най-страшното в тези пещери.

Подир Алистра, прегърбени под тежестта на прожекторите, идваха Нарилиан и Флоранус. За миг Алвин се учуди — защо тия прожектори бяха толкова тежки, когато без никакъв труд можеха да се сдобият с гравитационни неутрализатори. Той винаги мислеше за подобни неща, даже сред най-отчаяните приключения. Когато тия мисли прелитаха през ума му, тъканта на реалността сякаш потръпваше за миг и иззад осезаемия свят надзърташе друга, напълно различна вселена...

Коридорът завършваше с глуха стена. Нима стрелата отново ги мамеше? Не, още преди да приближат, стената започна да се разсипва на прах. От скалата изникна въртящо се метално копие, което бързо се разширяваше в огромен свредел. Алвин и другарите му отстъпиха, изчаквайки машината да си пробие път към пещерата. С оглушително скърцане на метал по камък — то сигурно щеше да отекне до най-далечните кътчета на Планината и да разбуди всичките и кошмарни

изчадия — подземният всъдеход срути стената и спря край тях. Масивният люк се отвори и отвътре изникна Калистрон с викове да побързат. („Защо Калистрон? — учуди се Алвин. — Какво търси той тук?“) Миг по-късно всички бяха в безопасност и като се люшна напред, машината започна своя път през земните недра.

Приключението привършваше. Както винаги скоро щяха да си бъдат у дома и всички чудеса, ужаси и вълнения щяха да останат зад гърба им. Чувствуваха се уморени и доволни.

По наклона на пода Алвин разбра, че всъдеходът се спуска надолу. Калистрон навярно си знаеше работата — водеше ги към къщи. И все пак жалко...

— Калистрон — изрече той внезапно, — да се вдигнем нагоре, а? Никой не знае как всъщност изглежда Кристалната планина. Чудесно ще е да излезем нейде на склона, да видим небето и равнината наоколо. Достатъчно пълзяхме долу.

Още докато изричаше тяя думи, нещо му подсказа, че греши. Алистра глухо изпищя, вътрешността на всъдехода затрептя като гледана през вода и отвъд металните стени, които го обкръжаваха, Алвин отново зърна другата вселена. Двата свята сякаш се бореха, надделяваше ту единият, ту другият. Сетне изведнъж всичко свърши. Нещо изпращя, раздра се — и сънят отмина. Алвин отново бе в Диаспар, в добре познатата стая, увиснал една-две стъпки над пода. Гравитационното поле го предпазваше от грубия допир на материята.

Паметта му се завръщаше. Това бе реалното... и той точно знаеше какво ще стане след малко.

Алистра се появи първа. Изглеждаше по-скоро смутена, отколкото обидена, защото много обичаше Алвин.

— О, Алвин! — изхленчи тя откъм стената, където бе изникнала. — Толкова вълнуващо приключение беше! Защо трябваше да го проваляш?

— Съжалявам. Не исках... просто ми хрумна, че идеята не е лоша...

Прекъсна го едновременната поява на Калистрон и Флоранус.

— Слушай, Алвин — започна Калистрон, — за трети път прекъсваш сагата. Вчера наруши връзката, когато пожела да се изкатериш извън Долината на пъстрите дъги. А предния ден обърка

всичко, като опита да стигнеш до Началото на пътеката на времето, която изследвахме. Ако не щеш да спазваш правилата, пътувай сам.

Кръвно обиден, той изчезна заедно с Флоранус. Нарилиан изобщо не се появи — навярно и на него му бе дошло до гуша. Оставаше само образът на Алистра, печално загледана към Алвин.

Той изключи гравитационното поле, изправи се и прекрачи към масата, която бе материализирал. Вместо желаното ястие върху нея се появи фруктиера с екзотични плодове — от смущение мислите му се разсейваха. Не искаше да признае грешката си, затова избра един безобиден на вид плод и предпазливо го засмука.

— Е — запита най-сетне Алистра, — какво ще правиш сега?

— Не зависи от волята ми — отвърна той с лека досада. — Мисля, че правилата са глупави. Пък и как да ги помня, когато съм в сагата? Просто правя това, което ми изглежда естествено. А ти не искаше ли да погледнеш планината?

Очите на Алистра се разшириха от ужас.

— Та това значи да изляза навън! — задавено прошепна тя.

Алвин знаеше, че е безсмислено да спори. Тази бариера го делеше от всички други и можеше да го обрече на вечно разочарование. Той непрестанно искаше да излезе навън, както наяве, така и в сънищата си. Ала за народа на Диаспар „навън“ означаваше непоносим кошмар. Никога не говореха за това, ако можеха да го избегнат — те беше нечисто и зло. Защо? Дори Джесерак, неговият настойник, не искаше да обясни защо.

Алистра все още се взираше в него с озадачени, но нежни очи.

— Ти си нещастен, Алвин — каза тя. — В Диаспар никой не трябва да е нещастен. Да дойда ли да побъбрим?

Алвин неучтиво поклати глава. Знаеше какво ще излезе от това, а за момента предпочиташе да остане сам. Двойно разочарована, Алистра изчезна.

В този град, населен с десет милиона човешки същества, помисли Алвин, нямаше нито едно, с което да поговориш истински. Еристон и Етания го обичаха посвоему, но сега, към края на опеката си, те бяха доволни, че го оставят сам да изгради свои собствени забавления и живот. През последните години, когато отклонението му от шаблона се проявяваше все по-ярко, той често усещаше обидата на родителите си. Не от него — това навярно би приел и би се опълчил

срещу подобно отношение, — а просто от лошия късмет тъкмо те да бъдат избрани сред милионите граждани да го посрещнат преди двадесет години, когато излизаше от Дома на сътворението.

Двадесет години. Припомняше си първия миг и първите думи, които някога бе чул: „Добре дошъл, Алвин, аз съм Еристон, избран за твой баща. А това е Етания, твоята майка.“ Тогава думите не значеха нищо, но умът му ги бе съхранил с безупречна точност. Спомни си как погледна надолу, към тялото си; сега то бе израснало с един-два инча, но си оставаше почти същото, както в момента на раждането. Той беше дошъл на бял свят почти възрастен и ако се изключеше ръстът, щеше да остане непроменен дори след хиляда години, докато дойдеше времето да си иде.

Отвъд този пръв спомен нямаше нищо. Може би някой ден нищото отново щеше да го погълне, но тази мисъл бе прекалено далечна, за да го развълнува.

Умът му пак се връщаше към загадката на неговото раждане. За Алвин нямаше нищо странно в това, че силите и енергиите, които материализираха всичко в ежедневието, са могли в даден момент да създадат и него. Не, в това нямаше загадка. Тайната, която не бе разрешил досега и която никой не му обясняваше, се криеше в неговата единственост.

Единствен. Звучеше странно, печално — и наистина бе така. Когато го наричаха с тази дума — а то ставаше често, ако не предполагаха, че слуша, — тя като че придобиваше зловещи нотки, застрашаващи нещо повече от личното му щастие.

Родителите, настойникът, всички познати опитваха да го предпазят от истината, сякаш се грижеха да съхранят невинността на дългото му детство. Но скоро измамата щеше да свърши — след няколко дни той ставаше пълноправен гражданин на Диаспар и нищо, което желаше да знае, не би могло да остане скрито.

Защо например не се приспособяваше към сагите? Сред хилядите забавления в града, те бяха най-популярните. В сагата човек беше не просто пасивен наблюдател, както в недодяланите забавления от първобитните епохи, които Алвин изпробваше понякога. Напротив, ставаше активен участник и запазваше — или му се струваше, че запазва — пълна свобода на волята. Събитията и сцените, изходен материал за приключенията, бяха предварително подготвени от

отдавна забравени артисти, но действието се запазваше достатъчно гъвкаво, за да допуска безконечни вариации. Сам или с приятели, човек можеше да влезе в тези призрачни светове, търсейки изчезнали от Диаспар вълнения, и докато траеше сънят, никой не би го различил от реалността. Всъщност кой можеше да е сигурен, че самият Диаспар не е сън?

Едва ли някой би успял да изчерпи всички саги, измислени и записани откакто съществуваше градът. С безкрайно разнообразие и изтънченост те разиграваха цялата гама от емоции. Някои от тях — популярни сред най-младите — бяха елементарни приказки за приключения и открития. Други — просто изследваха различните психологически състояния, а трети чрез упражнения по логика и математика доставяха най-префинени наслаждения на претенциозните умове.

Но макар по всяка вероятност да задоволяваха другарите му, у Алвин сагите оставяха чувство за нещо недовършено. Защото сред всичката им пъстрота и възбуда, сред смяната на места и теми, нещо липсваше.

В действителност, реши той, сагите не водеха до никъде. Вечно ги стягаха толкова тесни рамки! Къде бяха волните равнини, хълмистите ландшафти, за които копнееше душата му? И най-вече нямаше и помен от оная необятност, където древните наяве са творили своите подвизи — светлата пустош сред звездите и планетите. Същата странна боязън, владееща всички граждани на Диаспар, бе заразила и творците на сагите. Даже техните измамни приключения трябваше да се разиграват в едно измислено „вътре“, в подземни пещери или сред кичести долчинки, обкръжени от планини, които да закриват света.

Имаше само едно обяснение. Неяде далече в миналото, може би още преди изграждането на Диаспар, някакво събитие не само бе унищожило любопитството и амбицията у Човека, но и го бе прогонило от звездите, за да се сгуши в нищожния закътан свят на последния град върху Земята. Отрекъл се от Вселената, той се бе завърнал в изкуствената утроба на Диаспар. Пламенната неизтощима страст, повела го някога към мъгливите острови на Галактиката, бе загинала безвъзвратно. От безброй векове нито един кораб не бе навлязъл в Слънчевата система; може би там, сред звездите, човешките

потомци все още градяха империи и рушаха слънца — Земята не
знаеше и не искаше да знае.

Земята. Но не Алвин.

II

Стаята тънеше в мрак, само върху едната стена пъстрееха светли приливи и отливи, докато Алвин се бореше с мечтите си. Част от картината го задоволяваше; беше се влюбил в устремните линии на планините, изплували от морето. В тия възходящи криви имаше сила и гордост, той дълго ги изследва, преди да ги внесе в паметта на изобразителната система, където щяха да останат, докато приключи експериментите с останалата част от картината. И все пак нещо му се изплъзваше, макар още да не знаеше какво. Отново и отново се мъчеше да запълни празнините, а инструментът разчиташе в ума му променливите образи и ги отпечатваше върху стената. Не вървеше. Контурите бяха смътни и неуверени, цветовете — зацапани и вяли. Ако художникът не знае целта си, дори и най-вълшебният инструмент не би я намерил вместо него.

Алвин изтри досадните цапаници и мрачно се загледа в празните три четвърти от правоъгълника, който се опитваше да запълни с красота. Обзет от внезапен импулс, той удвои размера на запаметения образ и го измести към средата на рамката. Не, това решение бе мързеливо и окончателно нарушаваше равновесието. Нещо по-лошо, промяната на мащаба разкриваше дефектите в структурата, липсата на замах в тези привидно уверени очертания. Трябваше да почне всичко отначало.

— Пълно изтриване — нареди той на машината.

Морската синева избледня, планините се стопиха в мъгла и остана само празната стена. Сякаш никога не бяха съществували, сякаш бяха изчезнали в забравата, погълнала всички земни планини и морета милиони години преди раждането на Алвин.

В стаята отново нахлуха водопади светлина и яркият правоъгълник, събрал мечтите му, потъна в обкръжението, сля се с другите стени. Но наистина ли бяха стени? За всеки, който я видеше за пръв път, стаята би изглеждала безкрайно странна. Алвин сякаш стоеше сред безлична, напълно лишена от мебели сфера. Не се

виждаха граници между стени, под и таван. Погледът нямаше на какво да се спре, пространството, приютило Алвин, можеше да е десет фута или десет мили широко — за зрението нямаше граници на това необикновено място.

И все пак подобни стаи бяха „дом“ за човечеството почти през цялата му история. Само една мисъл на Алвин превръщаше стените в прозорци към всяка част на града. Ново желание — и машини, които никога не бе виждал, изпълваха стаята с овеществени образи на всички необходими мебели. Реални ли са, или не — малцина си задаваха въпроса от милиард години насам. Несъмнено бяха поне толкова реални, колкото и така наречената твърда материя, а когато престанеха да бъдат нужни, можеха да се върнат в призрачния свят на Информационните хранилища. Както всичко друго в Диаспар, те никога не се износваха и никога не се променяха, докато някой преднамерено не изтриеше техните складирани схеми.

Алвин тъкмо преустройваше част от стаята си, когато в ухото му се раздаде настойчив звън. Мислено подаде сигнала за приемане и стената, върху която току-що бе рисувал, отново се разсея. Както очакваше, пред него застанаха родителите му, а малко зад тях — Джесерак. Присъствието на настойника подсказваше, че това не е обикновена семейна среща, но той вече се досещаше.

Еристон заговори, без това да наруши съвършената илюзия. Алвин отлично съзнаваше, че в действителност Еристон, Етания и Джесерак са на много мили от него, защото създателите на града бяха покорили пространството също тъй съвършено, както и времето. Той даже не знаеше къде точно живеят родителите му сред безбройните кули и заплетените лабиринти на Диаспар — от времето на последната им реална среща и двамата се бяха преместили.

— Алвин — започна Еристон, — навършват се точно двадесет години, откакто майка ти и аз те срещнахме са пръв път. Знаеш какво значи това. Опеката ни свършва и ти си свободен да правиш каквото пожелаеш.

В гласа на Еристон звучаха нотки — но само нотки — на печал. Много по-явно бе облекчението, сякаш той се радваше, че едно положение, съществуващо от доста време насам, вече се признава законно. Алвин бе извоювал свободата си години преди срока.

— Разбирам — отвърна младежът. — Благодаря за грижите и ще ви помня до сетния си живот.

Така гласеше официалният отговор; бе го чувал толкова често, че думите губеха всякакъв смисъл — оставаше само празното струпуване на звуци без особено значение. Всъщност, ако се замисли човек, странен бе този израз — „до сетния живот“. Донякъде разбираше смисъла му; идваше време да го узнае точно. Много неща в Диаспар му бяха непонятни и през идните векове трябваше да ги опознае.

За миг му се стори, че Етания иска да каже нещо. Тя повдигна ръка, разлюлявайки дъгоцветните воали на роклята си, после отново я пусна. Алвин видя как безпомощно се обръща към Джесерак и за пръв път осъзна, че родителите му се боят. В паметта му изплуваха събитията от последните седмици. Не, нищо не би могло да породи леката неувереност, смътната тревога, която излъчваха Еристон и Етания.

Джесерак обаче изглеждаше господар на положението. Като погледна изпитателно Еристон и Етания и се увери, че нямат какво повече да кажат, той пристъпи към беседата, която чакаше от години.

— Алвин — започна той, — от двадесет години си мой възпитаник. Направих каквото зависеше от мен, за да те запозная с нравите на града, да те подготвя за всичко, което по право ще получиш. Задавал си ми много въпроси и не на всички успях да отговоря. За някои неща не беше узрял, а други и аз не знаех. Днес непълнолетието свършва, макар че детството едва започва. Все още съм длъжен да те упътвам, ако се нуждаеш от помощ. След двеста години, Алвин, може и да понаучиш нещичко за този град и част от историята му. Дори аз, в заника на своя живот, едва ли познавам и една четвърт от Диаспар, една хилядна от богатствата му.

Дотук Алвин не откриваше нищо ново, но нямаше как да съкрати речта на Джесерак. Старецът го гледаше втренчено през бездната на вековете, а в думите му тегнеше неизмерима мъдрост, събрана от срещите с хора и машини през не един живот.

— Кажи ми, Алвин, питаш ли се понякога къде си бил преди да се родиш... преди да застанеш пред Етания и Еристон в Дома на сътворението?

— Никъде, предполагам. Бил съм само образ в мислите на града, очакващ времето да бъде сътворен — като това тук.

Край Алвин проблеснаха и се стъстиха очертанятията на ниска кушетка. Той седна върху нея и зачака Джесерак да продължи.

— Естествено прав си — прозвуча отговорът. — Но това е само част... и то много малка част от решението. До днес си общувал само с деца на твоята възраст, а те не знаят истината. Те скоро ще си припомнят, но ти — не, затова трябва да те подготвим за реалността. Алвин, повече от милиард години човечеството живее в този град. Това е нашият свят откакто е рухнала Галактическата империя и Завоевателите са се върнали към звездите. Извън стените на Диаспар няма нищо друго освен пустинята, за която се разказва в легендите. Всеки предмет, включително и човешкото същество, се определя от своята структура — от схемата. Човекът, а още повече човешкият разум, притежава невероятно сложна схема. Ала Природата е успяла да я вмести в нищожна клетка, невидима с просто око. Каквото може да стори Природата, може го и Човек, макар и по свой собствен начин. Не знам колко време е отнело решаването на тази задача. Може би милион години — нима е много? В края на краищата нашите прадеди са се научили да събират и анализират информацията, характерна за всеки отделен индивид, и като я използват, да пресъздават оригинала също както ти създаде тази кушетка. Знам, интересуваш се от тия неща, Алвин, но не съм в състояние да ти обясня как точно се постигат. Методите за складиране на информацията са без значение, важна е само информацията. Тя може да се въплъти в думи на хартия, в магнитни полета или електрически заряди. Хората са използвали всички тези форми, а и много други. Достатъчно е да кажем, че много, много отдавна те вече са можели да съхраняват себе си или по-точно безплътните схеми, от които отново да се върнат към живота. И тъй, вече знаеш. Чрез този метод нашите прадеди ни завещават истинско безсмъртие и в същото време заобикалят проблемите, които би създадо премахването на смъртта. Хиляда години в едно тяло са предостатъчни за когото и да било; в края на този период спомените просто задръстват ума му и той мечтае само за почивка... или за ново начало. Много скоро, Алвин, аз ще се приготвя да напусна този живот. Ще прелистя спомените си, за да ги приведа в ред и да изтрия онова, което не желая да запазя. После ще вляза в Дома на сътворението, но през една врата, която никога не си виждал. Това старо тяло ще престане да съществува, а заедно с него и съзнанието. От Джесерак не ще остане

нищо освен галактика електрони, замръзнали в сърцевината на кристал. Аз ще заспя, Алвин, ще спя без сънища. И някой ден, може би след сто хиляди години, ще се събудя в ново тяло, изправено пред избраните да ме отгледат. Те ще се грижат за мен, както те поучаваха Еристон и Етания, защото в началото не ще знам нищо за Диаспар, нито пък ще помня какъв съм бил преди. Към края на детството паметта ми бавно ще се върне, за да ме тласне напред по пътя през новия ми живот. Така живеем ние, Алвин. Всички сме минали оттук много, много пъти досега, макар че привидно случайни закони скъсяват или удължават периодите на небитие, та едно поколение никога да не се повтаря в същия състав. Новият Джесерак ще има нови приятели и интереси, но старият — доколкото пожелае да го запази — ще продължи да съществува. Това не е всичко. Във всеки миг, Алвин, едва една стотна от жителите на Диаспар крачат по улиците му. Огромното мнозинство дреме в Информационните хранилища и чака сигнала, който отново ще го призове към живот. Така постигаме постоянство и въпреки това промяна... безсмъртие, но без застои. Знаем какво се питаш, Алвин. Искаш да знаеш кога ще си върнеш спомените от предишните цикли, както вече става с твоите приятели. Няма такива спомени, защото си Единствен. Стараехме се, доколкото можем, да укриваме това от теб, за да не помрачаваме детството ти... впрочем предполагам, че вече си заподозрял част от истината. Ние сами не се досещахме до преди пет години, ала сега съмнения не може да има. Ти, Алвин, си нещо, което се е случвало в Диаспар само няколко пъти, откакто е основан градът. Може би си спал в Информационните хранилища цяла вечност... може и да си създаден едва преди двадесет години чрез случайно съвпадение на информацията. Възможно е творците на града да са те запланирали от самото начало или пък да си случайна рожба на нашето време. Не знаем. Известно ни е само едно: ти, Алвин, единствен от целия човешки род не си живял никога досега. Ти си буквално първото дете, родено на Земята поне от десет милиона години насам.

III

Когато Джесерак и родителите му изчезнаха, Алвин дълго лежа и се мъчи да прогони мислите. Затвори стаята около себе си, та никой да не наруши транса му.

Не спеше — за него сънят бе непознат, защото принадлежеше на миналото, на света с нощ и ден, а тук имаше само ден. Сега бе най-близо до това забравено състояние и макар че не се нуждаеше истински от него, знаеше, че то ще му помогне да подреди мислите си.

Не бе узнал кой знае какво, почти всичко казано от Джесерак само потвърждаваше досегашните му догадки. Но едно е да се досещаш, друго — подозренията да се потвърдят безвъзвратно.

Дали щеше да промени живота му и как? Не знаеше, а неувереността бе за Алвин съвсем ново чувство. Може би нямаше да има никаква разлика, и да не се приспособеше напълно към Диаспар в сегашния живот, щеше да успее в следващия... или в по-следващия.

Умът му отхвърли тази мисъл още преди да се оформи. Диаспар може би задоволяваше човечеството, но Алвин искаше повече. Не се съмняваше, че дори за хиляда живота човек не би изчерпал всичките му чудеса, нито би изживял всички комбинации от приключения, които предлагаше градът. Можеше да се занимава с това... но ако нямаше други възможности, завинаги би останал неудовлетворен.

Трябваше да открие само едно. Какво друго имаше за правене?

Нерешеният въпрос го изтръгна от унеса. С това неспокойно настроение не можеше да остане тук, а едно-единствено място в града предлагаше известно спокойствие на духа му.

Когато пристъпи към коридора, част от стената изчезна и съпротивата на поляризираните молекули полъхна като лек ветреца по лицето му. Имаше много начини да се пренесе до целта без усилия, но той предпочете да върви. Стаята му се намираще почти на централното градско ниво и един къс коридор го поведе до слизащата към улицата спирална рампа. Вместо по подвижния път, закрачи по тесния тротоар — ексцентрична постъпка, тъй като му предстоеше да измине няколко

мили. Но Алвин обичаше движението, то успокояваше мислите му. Освен това можеше да види толкова много, че би било жалко да профучи покрай новите чудеса на Диаспар, когато разполагаше с цялата вечност.

Художниците на града — а в Диаспар по едно или друго време всеки минаваше през изкуството — имаха навика да излагат последните си творби край подвижните пътища за съзерцание на минавачите. По този начин само за няколко дни цялото население успяваше да ги прецени и да изрази мнението си. Окончателната присъда се издаваше автоматично от системата за събиране на информация, която досега никой не бе успял да подкупи или измами, а опити имаше повече от достатъчно. Присъдата решаваше съдбата на шедьовъра. Ако имаше достатъчно положителни гласове, той влизаше в паметта на града, тъй че всеки желаещ във всеки бъдещ ден можеше да притежава копие, неразлично от оригинала.

По-слабите творби споделяха съдбата на всички подобни произведения. Или биваха разложени на първичните си елементи, или приятели на художника ги прибираха по домовете си.

През целия път Алвин видя само едно творение, което би могло да го привлече. Създадено от чиста светлина, то смътно напомняше разцъфващ цвят. Бавно израстваше от мъничко пъстро ядро, разлистваше се в сложни спирали и дупли, сетне стремително се свиваше и отново започваше цикъла. Но повторения нямаше, нито едно израстване не напомняше предишното. Алвин проследи десетки пулсации и всеки път забелязваше тънки, неуловими разлики, макар основната картина да оставаше постоянна.

Знаеше защо хареса тази безплътна скулптура. Ритъмът на растежа създаваше чувство за пространство — нещо повече, за свобода. Затова навярно нямаше да привлече мнозина от сънародниците му. Алвин запомни името на художника и реши да го потърси при първия удобен случай.

Подвижни или не, всички пътища завършваха пред парка — зеленото сърце на града. Тук, в кръг с диаметър три мили, живееше споменът каква е била Земята в дните, преди пустинята да погълне всичко освен Диаспар. Отначало имаше широка затревена ивица, после ниски дървета, които постепенно наедряваха, докато човек се промъкваше под сянката им. Същевременно теренът бавно се

снижаваше и отвъд горския пръстен изчезваше всяка следа от града, потулен зад зелената завеса.

Широкият поток, пред който излезе Алвин, се наричаше просто Реката. Нямаше и не се нуждаеше от друго име. Тук-там бяха прехвърлени мостчета и водата течеше под тях в затворен кръг покрай целия парк, само на места се разливаше в малки езерца. Мисълта, че само след шест мили бързата рекичка се връща обратно, никога не бе изненадвала Алвин; всъщност дори би приел за нормално дори ако в някоя част от кръговрата си Реката течеше нагоре. В Диаспар се срещаха далеч по-странни неща.

Десетина младежи плуваха в едно от езерцата и Алвин се спря да ги погледа. Познаваше по лице повечето от тях. За миг се изкуши да се включи в играта, но тайната, която носеше в сърцето си, отблъсна желанието му и той се задоволи с ролята на зрител.

По външен вид бе невъзможно да се каже кой от тези млади граждани е излязъл от Дома на сътворението само преди година и кой е живял в Диаспар наравно с Алвин. Имаше явни разлики в ръста и теглото, но те не зависеха от възрастта. Хората просто се раждаха такива. Наистина обикновено по-високите се оказваха и по-възрастни, но подобно правило важеше само при вековна разлика в годините.

Лицето разкриваше повече. Някои от новородените бяха по-високи от Алвин и все пак мигом ги издаваше чувството за незрялост, стъписано-смаяното изражение пред света, в който са попаднали. Странно бе да се помисли, че в главите им дреме недокоснати върволица от жизнени цикли, които скоро щяха да се пробудят. Завиждаше им, макар да не беше уверен дали е прав. Първият живот беше безценен дар и никога нямаше да се повтори. Чудесно е сякаш сред утринна прохлада да погледнеш живота за пръв път. Само да имаше други като него, с които да сподели мислите и чувствата си!

Физически той изглеждаше отлят в същия калъп, както и играещите във водата деца. Човешкото тяло не се бе променило през този милиард години, откакто съществуваха сградите на Диаспар, откакто основната схема бе замразена завинаги в Информационните хранилища на града. То обаче доста се различаваше от първичната си форма, макар че повечето промени бяха вътрешни и не можеха да се видят. Неведнъж през дългата си история Човек бе преустройвал сам себе си, за да премахне наследствените болести на плътта.

Вече не съществуваха такива безсмислени придатъци като нокти и зъби. Космите се разполагаха само върху главата, по цялото тяло нямаше и следа от тях. За човек от Сумрачните ери най-изненадваща навярно би била липсата на пъп. Тая загадка би поднесла богата храна на въображението му. Още от пръв поглед би го озадачила и трудността да различи мъжа от жената. Дори би се изкушил да допусне, че разлика вече не съществува — и би допуснал сериозна грешка. При подходящи условия който и да е мъж в Диаспар не даваше почва за съмнения в своята мъжественост. Просто сега някои органи биваха по-изкусно прикрити, когато нямаше нужда от тях; прибирането им в тялото до голяма степен усъвършенствуваше първоначалното неестетично и твърде рисковано решение на Природата.

Наистина размножаването вече не зависеше от тялото, толкова важен въпрос не можеше да се повери на хазартните игри, в които хромозоми заместват заровете. Но макар понятия като „зачатие“ и „раждане“ да бяха изчезнали дори като спомен, сексът оставаше. Още в древните времена размножаването не бе обхващало и един процент от половата активност. Изчезването на този единствен процент бе променило същността на човешкото общество и значението на думи като „баща“ и „майка“, ала желанието продължаваше да съществува, при все че задоволяването му вече нямаше по-важна цел, отколкото другите чувствени удоволствия.

Алвин остави връстниците си да играят и продължи към центъра на парка. Едва очертани пътеки криволичеха през ниските храсталаци и понякога се гмуркаха под големи, обрасли с лишей скали. Между клоните на едно дърво плуваше малка многоъгълна машина, не по-едра от човешка глава. Никой не знаеше колко вида работи съществуваха в Диаспар — те се държаха на почетно разстояние и вършеха работата си тъй дискретно, че наистина представляваха доста рядка гледка за жителите.

Теренът отново се издигаше, Алвин приближаваше хълмчето в центъра на парка, а следователно и на града. Препятствията и завоите намаляха и той ясно виждаше върха на хълма с простичкото здание върху него. Когато стигна до целта си, се беше запъхтял и с удоволствие се облегна на една от розовите колони, загледан назад, към изминатия път.

Има архитектурни форми, които не се променят никога, защото са достигнали до съвършенството. Храмостроителите на древните цивилизации спокойно биха могли да планират Гробницата на Ярлан Зей, макар че трудно биха си представили от какъв материал е изградена. Нямаше покрив, а единствената зала беше павирана с големи плочки, които само от пръв поглед напомняха естествен камък. През периоди, равни на цели геологически ери, човешките крака бяха кръстосвали този под, без да оставят следа по невъобразимо якия материал.

Създателят на големия парк — строителят, както твърдяха някои, на самия Диаспар — седеше, свел поглед, сякаш разглеждаше разгънатите на коленете му чертежи. Върху лицето му бе застинало загадъчно изражение, разпалвало любопитството на безбройни поколения. За едни това бе само празен каприз на твореца, но на други им се струваше, че Ярлан Зей се усмихва на някаква само нему известна шега.

Цялото здание беше загадка, в историческите анали на града не се срещаше и дума за него. Алвин даже не знаеше какво означава думата „гробница“; вероятно Джесерак можеше да му обясни, защото обичаше да събира забравени думи и да изпъстря с тях речта си за почуда на събеседниците.

От това централно възвишение Алвин ясно виждаше целия парк и града отвъд горската завеса. До ниския пръстен от здания около парка имаше повече от две мили. По-нататък, етаж след етаж, се издигаха кулите и терасите на главната част на града. Те покриваха миля подир миля, бавно завоюваха небето, все по-сложни и монументални. Диаспар бе планиран като едно цяло, като една могъща машина. И макар че външния му вид главозамайваше със своята сложност, всичко това едва-едва наемкваше за скритите технологични чудеса, без които огромните здания биха се превърнали в безжизнено мъртвило.

Алвин гледаше границите на своя свят. Десет-двадесет мили по-нататък, забулени от разстоянието, се издигаха външните стени на града, подпрели сякаш небесния купол. Отвъд тях нямаше нищо — съвсем нищо освен болезнената самота на пустинята, където човек би полудял за броени часове.

Защо тогава пустотата го влечеше тъй силно, както никой друг негов познат? Алвин не знаеше. Той гледаше отвъд пъстрите кули и стени, опасали днес цялото владение на човечеството, като че търсеше отговор на въпроса си.

Не намираше отговор. Но в този миг, докато сърцето му се пълнеше с копнеж по недостижимото, той реши.

Сега знаеше на какво да посвети живота си.

IV

Джесерак не му помогна много, ала и не отказа да сътрудничи, както се опасяваше Алвин. През дългата си кариера на наставник той бе чувал подобни въпроси и не вярваше, че дори Единствен като Алвин може да го изненада с нещо или да предложи неразрешими проблеми.

Вярно, младежът започваше да проявява известна ексцентричност, може би щеше да се наложи намеса. Алвин не се приспособяваше докрай в невероятно сложния обществен живот на града, нито в измислените светове на своите другари. Не проявяваше достатъчен интерес към възвишените духовни сфери, макар че на неговата възраст това не беше чак дотам изненадващо. Повече внимание заслужаваше хаотичният му интимен живот — поне още век от него не можеше да се очаква да създаде относително стабилна връзка, но дори и така погледнато, краткостта на увлеченията му беше пословична. Докато продължаваха, те бяха пламенни, но нито едно не траеше повече от няколко седмици. Алвин като че можеше да се интересува само от едно нещо наведнъж. Понякога от все сърце се включваше в еротичните игри на приятелите си или изчезваше с избраната партньорка за няколко дни. Ала изгубеше ли настроение, за дълги периоди ставаше напълно безразличен към онова, което на тази възраст би трябвало да е главното му занимание. Това навярно го потискаше и със сигурност вредеше на изоставените му любовници, които бродеха угрижени из града и се нуждаеха от необичайно дълго време, докато намерят утеха другаде. Според наблюденията на Джесерак сега Алистра преживяваше тъкмо този нещастен период.

Не че Алвин беше безсърдечен или неблагоприятен. В любовта, както и във всичко друго, той сякаш търсеше целта, която Диаспар не можеше да му предложи.

Нито един от тия капризи не плашеше Джесерак. От Единствения можеше да се очаква подобно поведение. След време Алвин щеше да се пригоди към порядките на града. Никой самотник,

колкото и ексцентричен или гениален да бе той, не можеше да преодолее огромната инерция на едно общество, останало непроменено от милиарди години насам. Джесерак не само вярваше в тази стабилност, той просто не можеше да си представи нещо друго.

— Въпросът, който те измъчва, е много стар — обърна се той към Алвин, — но ти би се смаял, ако узнаеше колко хора са привикнали със света дотам, че даже не им хрумва да се съмняват. Вярно е, някога човечеството е заемало безкрайно по-голямо пространство, отколкото този град. Виждал си отчасти какво е представлявала Земята преди настъплението на пустините и изчезването на океаните. Записите, които толкова обичаш да прожектираш, са най-ранните в града, само те показват Земята такава, каквато е била преди да дойдат Завоевателите. Не вярвам да са често гледани — тия безгранични простори са нещо, на което не можем да издържим. Има легенда — и само легенда, — че сме сключили договор със Завоевателите. Щом Вселената чак толкова им трябвала, можели да я владеят, а за нас оставал светът, където сме родени. Ние спазваме договора. Забравили сме нашите мечти на нашето детство, както ще ги забравиш и ти, Алвин. Хората, които са издигнали този град и проектирали обществото му, са били господари както на материята, така и на духа. Те затворили сред тия стени всичко, от което би могло някога да се нуждае човечеството, а после направили каквото трябва, за да не ги напуснем никога. О, физическите граници са най-дребното. Може би градът има изходи, но дори да ги откриеш, не вярвам, че ще ги прекрачиш. Пък и да успееш... каква полза? Тялото ти не ще издържи дълго, щом градът престане да го храни и закриля.

— Ако градът има изход — бавно изрече Алвин, — какво ще ми попречи да го напусна?

— Глупав въпрос — отвърна Джесерак. — Мисля, че вече знаеш отговора.

Джесерак беше прав, но не в това, в което предполагаше. Алвин знаеше... или по-скоро, досещаше се. Неговите връстници му поднасяха отговора и в живота, и в призрачните приключения, които споделяха. Те не биха смогли да напуснат Диаспар, ала Джесерак не знаеше, че надвисналата над целия им живот принуда е безсилна пред Алвин. Независимо дали неговата уникалност се дължеше на

случайността, или на някакъв прастар план, това бе част от резултата. Интересно, колко ли още му предстоеше да открие?

В Диаспар никой не бързаше и дори Алвин рядко нарушаваше това правило. Няколко седмици той спокойно размишлява върху задачата и дълго се рови из най-ранните исторически записи на града. Подкрепян от безплътните ръце на антигравитационното поле, той лежеше часове наред, докато хипнопроекторът разкриваше миналото пред съзнанието му. След края на записа машината избледняваше и изчезваше, но Алвин продължаваше да лежи, зареял поглед в пустотата, докато през вековете се завърнеше към реалността. Отново виждаше безкрайните мили синя вода, по-обширна дори от сушата, да тласка вълните си към златни брегове. Застинал за милиард години, грохотът на талазите отново бучеше в ушите му. Припомняше си горите, степите и странните животни, споделяли някога света на Човека.

Старите записи бяха съвсем оскъдни, макар никой да не знаеше защо, смяташе се, че някъде между нашествието на Завоевателите и изграждането на Диаспар са изчезнали всички записи за ранните епохи. Трудно можеше да се повярва, че тъй дълбоката забрава е само плод на случайността. Освен няколко хроники, които можеха да се окажат чиста легенда, човечеството бе изгубило своята памет. Преди Диаспар лежаха просто Сумрачните ери. В това забвение безнадеждно се сливаха първите хора, укротили огъня, и първите — освободили атомната енергия... и първите — достигнали звездите. Отвъд пустинята на времето те всички бяха съседи.

Алвин отново се канеше да тръгне сам, но в Диаспар самотата невинаги бе достъпна. Едва напуснал стаята си, той срещна Алистра. Момичето не се и опитваше да доказва, че случайно е тук.

За миг Алвин усети досада от срещата, от спомена за страсти, които вече не го затрогваха. Все още бе твърде млад и самоуверен, за да се нуждае от трайни връзки, и навярно трудно би ги създал, когато му дойдеше времето. Дори в най-интимните мигове бариерата на произхода го отделяше от любовниците му. Въпреки напълно оформеното си тяло, той все още беше дете и щеше да остане такъв дълги десетилетия, докато връстниците му един по един ще си възвръщат спомените за предишния живот и ще го изоставят далеч зад себе си. Виждаше как става това и тъкмо заради него се пазеше от

безрезервното отдаване другиму. Даже Алистра, тъй наивна и простодушна сега, скоро щеше да се превърне в невъобразима съвкупност от спомени и таланти.

Леката досада се разсея почти веднага. Щом Алистра желае, защо пък да не дойде с него? Не беше егоист и не искаше като скъперник да крие в скута си новото преживяване.

Нещо необичайно — тя не зададе нито един въпрос, докато експресният канал вихрено ги отдалечаваше от многолюдното сърце на града. Двата пътуваха по централната скоростна секция, без да удостоят с поглед чудото под краката си. Някой инженер от древността би изпаднал в тиха лудост, ако се опиташе да разбере как привидно твърдото улично платно може да е неподвижно по краищата, а към центъра да се движи с все по-голяма скорост. Но Алвин и Алистра смятаха за съвсем нормално определени типове материя да имат от единия край свойствата на твърдо тяло, а от другия — на течност.

Сградите израстваха наоколо все по-високо, сякаш градът укрепваше бастионите си срещу външния свят. Колко странно би било, помисли си Алвин, ако тия надвиснали стени станат прозрачни като стъкло и човек види хората зад тях. Знаеше, че в пространството наоколо са пръснати сегашните му приятели, бъдещите познати и онези непознати, които никога нямаше да срещне — впрочем последните биха били малцина; през живота си щеше да се сблъска с почти всички в Диаспар. Мнозинството навярно седяха в стаите си, но не сами. Една мисъл стигаше, за да се пренесат почти реално при когото пожелаят. Не сучаеха, защото имаха достъп до всичко станало в сферите на въображението или реалността откакто е създаден градът. Напълно задоволително живуркане за хора с подобен характер. И напълно безсмислено, но дори Алвин не разбираше това.

Докато се отдалечаваха от центъра, минувачите ставаха все по-редки и когато меко спряха пред пъстрата мраморна платформа, наоколо не се виждаше никой. Двата пристъпиха през застиналия водовъртеж, от който материята на подвижния път потичаше обратно към началото. Стената насреща им бе прорязана от ярко осветени тунели. Без да се колебае, Алвин избра един от тях и следван от Алистра, влезе в него. В същия миг перисталтичното поле ги грабна и ги понесе напред, докато те, удобно отпуснати, се оглеждаха наоколо.

Мисълта, че са попаднали в дълбок подземен тунел, изглеждаше невероятна. Тук с пълни сили се развихряше изкуството, използващо като платно целия Диаспар. Небето горе сякаш бе открито за всички ветрове. Огрени от слънчеви лъчи, наоколо блестяха кулите на града. Не онзи град, който познаваше Алвин, а Диаспар от много по-ранна епоха. Младежът познаваше повечето от титаничните сгради, но дребните разлики засилваха интереса му към сцената. Би искал да се позабави, ала и до днес не бе открил начин да намали скоростта в тунела.

Скоро полето внимателно ги отпусна сред просторна овална зала, оградена отвсякъде с прозорци. През тях се откриваха болезнено омайващи изгледи към градини, пламтящи от ярки цветя. В Диаспар все още имаше градини, но тези тук бяха изникнали само във фантазията на твореца. Едно бе несъмнено — в днешния свят подобни цветя не съществуваха.

Очарована от красотата, Алистра явно си въобразяваше, че Алвин я води тъкмо заради тях. Няколко минути той мълчаливо наблюдава как тя притичва радостно от една гледка към друга и се наслаждава на всяко свое откритие. В опустелите сгради по периферията на Диаспар имаше стотици подобни кътчета. Потайни сили бдяха над тях и ги поддържаха в свършен порядък. Някой ден животът можеше отново да потече насам, но дотогава само двамата щяха да споделят тайната на древната градина.

— Трябва да продължим — каза най-сетне Алвин. — Това е само началото.

Той прекрачи през един от прозорците и илюзията рухна. Отвъд стъклото нямаше градина, само кръгъл проход възвиваше стръмно нагоре. Все още можеше да види Алистра на няколко стъпки зад себе си, макар да знаеше, че тя не го вижда. Но момичето не се поколеба и след малко стоеше в коридора до него.

Под краката им подът бавно запълзя напред, сякаш бързаше да ги отведе до целта. Те пристъпиха още малко по него, докато скоростта им нарасна дотолкова, че повече усилия не бяха нужни.

Коридорът продължаваше да се издига и след стотина крачки зави нагоре. Но само логиката подсказваше това — всички сетива поддържаха илюзията, че двамата продължават по абсолютно равен коридор. Фактът, че в действителност се издигаха по отвесна шахта,

дълбока хиляда стъпки, не пораждаше чувство за опасност, защото прекъсването на поляризиращото поле бе нещо немислимо.

Коридорът пак се спусна „надолу“ и отново зави под прав ъгъл. Движението на пода неусетно отслабваше и накрая спря в дъното на дълга зала, облицована с огледала. Алвин не се надяваше, че ще успее да преведе бързо Алистра оттук. Не само защото някои черти в женския характер си оставаха непроменени още от времето на Ева — никой не би устоял на тукашния чар. Доколкото Алвин знаеше, в целия Диаспар нямаше подобна зала. По каприз на твореца само няколко от огледалата отразяваха сцената в действителния ѝ вид, а дори и те непрекъснато се местеха. Алвин бе убеден в това. Останалите несъмнено отразяваха нещо, но всеки би се смутил, виждайки своето отражение да крачи сред вечно променливи и напълно измислени декори.

Понякога през огледалния свят преминаваха хора и неведнъж пред Алвин се мяркаха познати лица. Той отлично разбираше, че това не са приятели от сегашното му съществуване. Чрез мислите на неизвестния творец хвърляше поглед към миналото, съзерцаваше някогашните превъплъщения на хора, които и днес крачат по света. Това го натъжаваше, напомняше му, че е Единствен, че колкото и да чака пред променливите образи, никога не ще срещне древен отзвук на самия себе си.

— Знаеш ли къде сме? — запита той, след като обиколиха всички огледала.

Алистра поклати глава.

— Някъде към края на града — безгрижно отвърна тя. — Изглежда, сме минали много път, но нямам представа колко точно.

— Ние сме в Кулата Лоран. Това е една от най-високите точки на Диаспар. Ела, ще ти покажа.

Той хвана Алистра за ръката и я поведе навън. Не се виждаха изходи, но на няколко места шарките по пода издаваха, че има странични коридори. Когато човек се приближаваше към тях, отраженията сякаш се сливаха в светеща арка, откриваща пътя към нов проход.

Алистра съвсем беше загубила нишката на криволиците и завоите, когато най-сетне излязоха в дълъг, съвършено прав тунел, обяван от непрестанен студен вятър. И наляво, и надясно сводовете се

простираха на стотици стъпки, чак до едва забележимите светли кръгчета на изходите.

— Не ми харесва това място — оплака се Алистра. — Студено е.

Навярно никога преди не бе изпитвала истински студ. Алвин се почувствува виновен. Би трябвало да я предупреди да си носи наметало и то добро, защото в Диаспар всички дрехи бяха чисто декоративни и напълно безполезни за защита от стихииите.

Момичето страдаше изцяло по негова вина и той безмълвно протегна наметалото си. В това нямаше и следа от галантност — равенството на половете царуваше прекалено отдавна, за да оцелеят подобни условности. Ако бе станало обратно, Алистра щеше да отстъпи наметката си на Алвин и той щеше да приеме това също тъй автоматично.

Вятърът духаше в гърба им, не беше трудно да вървят и те скоро приближиха края на тунела. Широко преплетен каменен филигран прегради пътя им, но и без него не биха могли да продължат, защото стояха на ръба на бездната. Големият въздухопровод прорязваше фасадата на кулата, а под него лежаха повече от хиляда стъпки пустота. Дватаматая стояха високо над външните стени на града и Диаспар се разстиляше под тях — такъв, какъвто го бяха виждали малцина в техния свят.

След гледката от центъра на парка, сега Алвин виждаше точно обратното. Пред погледа му концентричните вълни от камък и метал се спускаха с километричен размах към сърцето на града. В далечината, полузакрити от високи кули, той зърна поляните, дърветата и вечно кръжащата река. Още по-нататък към небето отново се катереха най-далечните бастиони на Диаспар.

Застанала до него, Алистра споделяше гледката с удоволствие, но без изненада. Досега бе виждала града безброй пъти от други, не по-лоши гледни точки — и със значително повече удобства.

— Това е нашият свят... целият... — каза Алвин. — Сега искам да ти покажа още нещо.

Той обърна гръб на решетката и се запъти към далечното светло кръгче в края на тунела. Вятърът вледеняваше леко облеченото му тяло, но устремен срещу течението, той почти не усещаше това.

Едва изминал няколко крачки, той разбра, че Алистра няма да го последва. Тя стоеше с вдигната към лицето ръка и гледаше как вятърът

развява подареното и наметало. Устните и се раздвижиха, но думите не долетяха до Алвин. Той я гледаше — отначало с учудване, после с нетърпение и мъничко жалост. Джесерак казваше истината. Тя не можеше да го последва. Беше разбрала какво означава далечният светъл кръг, през който духаше вечният вятър към Диаспар. Зад гърба на Алистра лежеше познатият свят, изпълнен с чудеса, ала лишен от изненади, заплувал като искрящ херметичен мехур по реката на времето. Пред нея, само на няколко нищожни стъпки, беше дивият пуцинак... светът на пустинята... светът на Завоевателите.

Алвин се върна до нея и с изненада откри, че тя трепери.

— От какво се боиш? — запита той. — Все още сме в безопасност, в Диаспар. Нали погледна през оня прозорец зад нас — сигурно можеш да надникнеш и през другия.

Алистра го гледаше изумено, като че се срещаше с някакво странно чудовище. И наистина бе така — по нейните представи.

— Не мога да го направя — изрече тя най-сетне. — Самата мисъл за това ме вледенява повече от вятъра. Не отивай, Алвин.

— Къде е логиката? — безпощадно настояваше Алвин. — Какво ще ти стане, ако отидеш до края на коридора и надзърнеш навън? Там, навън, е странно и пусто, усещаш самота, но не и страх. Всъщност колкото повече гледам, толкова по-красиво ми изглежда...

Алистра не го слушаше вече. Тя се завъртя и побягна надолу по дългата рампа, която ги бе повела дотук през пода на тунела. Алвин не се опита да я спре, невъзпитано бе човек да налага волята си другиму. А виждаше, че увещанията са абсолютно безполезни. Знаеше, че Алистра няма да спре, докато не се върне при своите приятели. Знаеше и че няма опасност да се изгуби из лабиринтите на града, защото без затруднение ще се върне по стъпките си. Инстинктивната способност да се измъква даже от най-заплетените лабиринти беше просто една от многото придобивки на Човека, откакто бе започнал да живее в градовете. По подобен начин отдавна изчезналите плъхове се бяха принудили някога да развият това умение, когато изоставиха полетата и преплетоха съдбата си с човешката.

Алвин постоя малко, сякаш все още очакваше Алистра да се върне. Не го изненадваше самата реакция... само нейната сила и безсмисленост. Искрено съжаляваше, че си е отишла, и все пак неволно мислеше, че би трябвало да се сети да остави наметалото.

Нахлуващият в дробовете на града вятър не само го вледеняваше, но и превръщаше в тежко усилие движението му напред. Алвин се бореше срещу вятъра и срещу силата — каквато и да бе тя, — която пораждаше непрестанното течение. Едва когато достигна каменната решетка и преплете пръсти в нея, той си позволи да се отпусне. Между прътите имаше разстояние колкото да промъкне глава, но дори така кръгзорът му се ограничаваше от издадената градска стена, в която бе хлътнал отворът на тунела.

И все пак можеше да види достатъчно. На хиляди стъпки под него слънцето се сбогуваше с пустинята. Лъчите пронизваха решетката почти хоризонтално и хвърляха надалече в тунела тайнствени шарки от злато и мрак. Алвин заслони очи и се взря в равнината, където от незапомнени времена на бе стъпвал човешки крак.

Сякаш гледаше навеки замръзнало море. На запад миля след миля се ширеха вълните на пясъчните дюни, косата светлина извисяваше контурите им. Тук-там капризите на вятъра бяха изваяли в пясъка тъй причудливи водовъртежи и улеи, та понякога бе трудно да се приеме мисълта, че нищичко в тази огромна скулптура не е сътворено от разума. Нејде далече, всъщност толкова далече, че той не можеше да прецени разстоянието, се издигаше верига от заоблени хълмове. За Алвин те бяха истинско разочарование; много би дал, за да види наяве величествените планини от старите записи и от собствените си мечти.

Слънцето лежеше на ръба на хълмовете и светлината му бе укротена, поаленяла от пресичането на стотици мили атмосфера. Върху огнения диск се чернееха две големи петна. Алвин бе учил за тия неща, но го изненадваше, че се виждат толкова лесно. Те напомняха две очи, загледани в него, докато той се свива в самотната си наблюдателница, а вятърът неуморно свири в ушите му.

Нямаше здрач. Щом слънцето изчезна, локвичките сянка сред пясъчните дюни бързо се сляха в едно просторно езеро от мрак. Багрите се оттегляха от небето, топлите алено-златисти тонове изтичаха, отстъпвайки място на антарктическото синьо, което тънеше в нощта. Алвин чакаше бездиханния миг, познат само нему сред цялото човечество — мига, когато първата звезда потръпва и се ражда.

От последното му идване бяха минали много седмици и той знаеше, че междувременно звездното небе трябва да се е променило.

Но въпреки това първият поглед към Седемте слънца го свари неподготвен.

Те не можеха да имат друго име, думите сами изплуваха на устните му. Върху последните лъчи на залеза звездите оформяха мъничка, много плътна и удивително симетрична група. Шест от тях бяха подредени в леко изтеглена елипса, ала Алвин бе уверен, че в действителност това е безупречен кръг, наклонен спрямо него. Всяка звезда имаше различен цвят — той различаваше червено, синьо, златисто и зелено, но окото му не долавяше другите оттенъци. Точно в центъра на съзвездието висеше самотен бял гигант — най-ярката звезда сред всички на видимия небосклон. Цялата група поразително напомняше творение на изкусен златар; нито разумът, нито целият сбор от закони на случайността можеха да допуснат, че Природата някога е била в състояние да измисли тъй съвършен рисунък.

Очите му постепенно привикваха към мрака и Алвин забеляза огромния мъглив воал, наричан някога Млечен път. Той се спускаше от зенита до хоризонта и Седемте слънца бяха преплетени в гънките му. Сякаш за да се състезават с тях, сега изплуваха и други звезди, ала безредните им групички само подчертаваха загадката на тази съвършена симетрия. Навярно така би се подписала със звезди някоя непреодолима сила, застанала съзнателно срещу хаоса на естествената Вселена.

Откакто Човек за пръв път се бе изправил на Земята, Галактиката бе обиколила около оста си десетина пъти, не повече. Само миг — по нейното собствено мерило. Ала за този кратък период тя се бе променила коренно — далеч повече, отколкото позволяваше естественият ход на космическите процеси. Грамадните слънца, които някога пламтяха тъй неистово в младежката си гордост, сега бавно догаряха, упътени към своята гибел. Но Алвин никога не бе виждал небесата в цялата им древна слава и даже не подозираше колко много са изгубили.

Пронизващият до кости студ го тласна назад, към града. Младежът се откъсна от решетката и разтри вдървените си крайници. По тунела откъм Диаспар струеше толкова силна светлина, че той за миг отвърна поглед. Извън града съществуваха ден и нощ, но вътре царуваше само вечен ден. Когато слънцето залязваше, в небето на Диаспар лумваше светлина и никой не забелязваше кога изчезва

естественото осветление. Още преди да изгубят нуждата от сън, хората бяха пропъдили мрака от градовете си. Единствената нощ, настъпваща в Диаспар, бе рядкото и непредсказуемо затъмнение, което понякога спхождаше парка, за да го преобрази в царство на загадките.

Алвин бавно пресече огледалната зала. В мислите му все още зареше звездната нощ, изпълваха го едновременно вдъхновение и мъка. Като че ли нямаше начин някой ден да избяга навън, в оная безгранична пустош, нито пък някаква разумна цел, за да го стори. Джесерак твърдеше, че навън, в пустинята, човек скоро би загинал, и Алвин не се съмняваше в думите му. Може би някой ден щеше да открие начин да напусне Диаспар, ала знаеше, че не след дълго ще трябва да се върне. Достигането на пустинята би била забавна игра, нищо повече. Игра, която не можеше да сподели с никого и която нямаше да му донесе нищо. Но ако му помогнеше да утоли духовната си жажда... е, тогава поне би си струвало да я играе.

Сякаш за да забави връщането в познатия свят, Алвин се задържа сред отраженията на миналото. Дълго стоя пред едно от големите огледала, загледан в сцените, които се раждаха и изчезваха в дълбините му. Присъствието, а донякъде и мислите му, влияеха върху загадъчния механизъм, контролиращ тези образи. Винаги, когато влизаше в залата, огледалата бяха пусти, но щом тръгнеше между тях, те мигом оживяваха.

Отражението му бе застанало в просторен двор, какъвто никога не бе виждал наяве, но навярно все още го имаше някъде в Диаспар. Изглежда, че се провеждаше някакво събрание, защото тълпата бе необичайно гъста. Двама мъже оживено разговаряха на висока платформа, а поддръжниците им стояха наоколо и от време на време подхвърляха забележки. Абсолютната тишина само допълваше чара на сцената — въображението незабавно се разиграваше, за да замести липсващите звуци. Какво ли обсъждаха? Как би искал да знае! Навярно това не бе реална сцена от миналото, а съвсем измислен епизод. Прецизната композиция на фигурите, леката условност на движенията, всичко изглеждаше прекалено изящно, за да бъде живо.

Алвин се взираше в лицата на тълпата, мъчеше се да открие някой познат. Не, не познаваше никого тук, но може би виждаше приятели, които щеше да срещне едва след векове. Колко възможни

варианти имаше човешката физиономия? Числото бе огромно, но все пак крайно, особено ако се отхвърлят всички неестетични варианти.

Хората в огледалния свят продължаваха своя отдавна забравен спор, без да забелязват образа на Алвин, застанал неподвижно сред тях. Понякога му ставаше трудно да повярва, че не участва в сцената, толкова безупречна бе илюзията. Когато някой от призраците в огледалото минаваше зад Алвин, той изчезваше от погледа, също както би станало с реален предмет, а когато друг заставаше отпред, изгубваше се младежът.

Готвеше се да тръгва, когато малко настрани от основната група забеляза странно облечен мъж. Движенията му, дрехите, всичко в него изглеждаше не съвсем на място в това сборище. Той нарушаваше схемата, беше анахронизъм, както и самият Алвин.

Много повече. Той беше реален и гледаше към Алвин с леко подигравателна усмивка.

V

През краткия си живот Алвин едва ли бе срещнал и една хилядна от жителите на Диаспар. Затова не се изненада, че човекът, застанал срещу него, е непознат. Изненадваше го друго — че изобщо среща някого в тази изоставена кула, тъй близо до границите на неизвестното.

Той обърна гръб на огледалния свят и погледна към досадника. Понечи да отвори уста, но онзи го изпревари.

— Ти си Алвин, предполагам. Когато открих, че някой идва насам, трябваше да се досетя, че си ти.

Забележката явно не целеше да го обиди, беше проста констатация и Алвин я прие като такава. Не се изненадваше, че го познават — и да му харесва и да се сърди, той беше Единствен и загадката на неразкритите му възможности го бе направила познат на целия град.

— Аз съм Хедрон — добави непознатият, сякаш това обясняваше всичко. — Наричат ме Шута.

И като видя озадачения поглед на Алвин, Хедрон вдигна рамене с подигравателно смирение.

— Ах, това е славата! Е, ти си млад и по твое време не е имало шеги. Прощавам ти невежеството.

В Хедрон имаше някаква непривична свежест. Алвин напразно диреше в ума си смисъла на думата „шут“, тя разбуждаше едва доловим спомен, но той не успяваше да го изясни. Сложната социална структура на града съдържаеше тъй много подобни титли, та изучаването им би отнело цял живот.

— Често ли идваш тук? — запита Алвин с лека ревност. Бе свикнал да смята Кулата Лоран за своя собственост и малко се дразнеше, че още някой познава нейните чудеса. Питаше се дали Хедрон някога е хвърлял поглед към пустинята, дали е виждал как звездите залязват на запад.

— Не — рече Хедрон, като че отвърщаше на неизречените мисли. — Никога не съм идвал тук. Но ми доставя удоволствие да узнавам за необикновените събития в града, а са минали дълги години, откакто някой е идвал в Кулата Лоран.

Алвин се запита откъде ли Хедрон знае за предишните му посещения, но сетне прогони въпроса. Диаспар бе пълен с очи, уши и други, още по-фини сетива, които долавяха всичко в града. Несъмнено всеки достатъчно заинтересуван би открил начин да се включи към тези канали.

— Добре, да се идва тук е неприлично — продължи двубоя Алвин. — Какво те интересува това?

— В Диаспар — обясни Хедрон — неприличното е моя привилегия. Отдавна съм ти хвърлил око, знаех, че ще се срещнем някой ден. И аз донякъде съм Единствен. О, не като тебе, този живот не ми е пръв. Хиляди пъти съм излизал от Дома на сътворението. Но някога, много отдавна, са ме избрали за Шут, а в Диаспар никога не се събират двама Шута наведнъж. Мнозина смятат, че и един е много.

Ироничната реч на Хедрон само засили объркването на Алвин. Знаеше, че не е особено възпитано да се задават лични въпроси, но нали Хедрон сам заговори за това.

— Съжалявам за невежеството си — каза младежът, — но що е Шут и с какво се занимава?

— Питаш „що“ — отвърна Хедрон, — а аз ще започна със „защо“. Историята е дълга, но вярвам, че ще те интересува.

— Всичко ме интересува — искрено каза Алвин.

— Отлично. Когато проектирали Диаспар, хората — ако са били хора, в което понякога се съмнявам — стояли пред невероятно сложна задача. Знаеш, Диаспар не е просто машина — той е жив организъм, при това безсмъртен. Толкова сме свикнали с обществото си, че не можем да преценим колко странно би изглеждало то за нашите прадеди. Ако изключим дребните подробности, този мъничък затворен свят не се променя никога и век след век остава съвършено стабилен. Вероятно е траял повече от цялата останала история на човечеството... а в тази история, както твърдят историците, безброй отделни култури и цивилизации са пламвали за миг и сетне са загивали. Как тогава Диаспар е постигнал тая невероятна стабилност?

Объркан, Алвин загуби всякаква надежда да узнае нещо ново.

— Чрез Информационните хранилища — отвърна той. — В Диаспар винаги живеят едни и същи хора, макар във всеки миг тяхната комбинация да се променя заедно със създаването или унищожаването на телата.

Хедрон поклати глава.

— Това е само частица от отговора. С едни и същи хора можеш да изградиш различни общества. Не мога да го докажа, липсват ми факти, но вярвам в друга истина. Проектантите на града не са фиксирали само неговото население; те увековечили законите, формиращи поведението му. Ние едва ли осъзнаваме, че тези закони съществуват, но им се подчиняваме. Диаспар е една замразена култура и не може да се променя извън твърдо определените граници. Освен схемите на нашите тела и личности Информационните хранилища натрупват безброй други неща. Те събират образа на самия град, строго пазят всеки негов атом от промените на времето. Погледни този под — положен е преди милиони години и безбройни стъпки са минали по него. Виждаш ли признаци на износване? Лишена от защита, и най-твърдата материя отдавна би се превърнала в прах. Но докато в Информационните хранилища постъпва енергия, докато матриците в тях още могат да контролират града, физическата структура на Диаспар остава неизменна.

— Но нали тук-там стават промени — възрази Алвин. — Откакто градът съществува, много здания са били разрушени, издигнати са нови.

— Естествено... но само след премахване на информацията от Хранилищата и въвеждане на нови схеми. Във всеки случай аз просто давах пример как градът опазва физическата си същност. Искам да разбереш, че в Диаспар подобни механизми запазват нашата социална структура. Те следят всички промени и ги коригират, преди да станат прекалено мащабни. Как? Не знам... може би чрез подбор на излизащите от Дома на сътворението. Може би променят схемите на личностите ни; мислим си, че волята ни е свободна, но можем ли да сме сигурни в това? Така или иначе, задачата е била решена. Диаспар оцелял и спокойно заплувал по потока на времето като огромен кораб, понесъл остатъка от човечеството. Това е потресаващо постижение в социалното инженерство. А дали си струва труда, вече е съвсем друг въпрос. Но стабилността не е достатъчна. Тя прекалено лесно води

към застои и упадък. Проектантите на града изработили подробни програми, за да избегнат това, макар изоставените сгради да подсказват, че успехът не е пълен. Аз, Хедрон Шута, съм част от този план. Може би много малка част. Самолюбие то ме кара да мисля противното, но не съм сигурен.

— И каква точно е тази част? — запита Алвин, все още объркан и вече леко отегчен.

— Да речем, че аз сервирам на града отмерени порции безпорядък. Да обясня действията си би значило да унищожа ефекта им. Съди ме по делата, макар да са малко, а не по думите, макар да са много.

Досега Алвин не бе срещал такъв човек. Като истинска личност, Шута се издигаше с две глави над общото ниво на безформеност, характерно за Диаспар. Едва ли някога щеше да узнае точно какви задължения има и как ги изпълнява, но това нямаше значение. Алвин усещаше: важно е, че има с кого да поговори — поне в затишията на монолога — и от кого да получи отговор на много от въпросите, които тъй дълго го мъчеха.

Двамата бавно се върнаха през коридорите на Кулата Лоран и излязоха край изоставения подвижен път. Чак когато отново се озоваха на открито, Алвин осъзна, че Хедрон не го бе запитал какво дири там, пред прага на незнанието. Подозираше, че Шута знае всичко и не се изненадва, въпреки интереса си. Впрочем нещо му подсказваше, че твърде трудно би изненадал Хедрон с каквото и да било.

За да не губят връзка, те си размениха индексите. С тези номера можеха да се открият по всяко време. Алвин жадуваше за по-чести срещи с Шута, макар да подозираше, че при редовно общуване компанията му може да се окаже отегчителна. Но преди новата среща държеше да открие какво знаят за Хедрон неговите приятели и особено Джесерак.

— До нови срещи — каза Хедрон и мигом изчезна.

Алвин се намръщи. Доброто възпитание изискваше още от самото начало човек да поясни, че не присъствува телом, а само проектира образа си. В противен случай събеседникът можеше да изпадне в неловко положение. Където и да се намираше домът му, Хедрон си бе стоял там през цялото време. Номерът, който даде на Алвин, осигуряваше безупречна връзка, но не разкриваше адреса му.

Това поне съвпаднаше с нормалните обичаи. С индексите човек можеше да действа по-свободно, но реалният адрес се разкриваше само пред най-близките.

Докато пресичаше града, Алвин размишляваше за всичко чуто от Хедрон — за Диаспар и неговата социална структура. Странно, досега не бе срещал нито един недоволен от установения начин на живот. Диаспар и неговите жители бяха замислени като части от един генерален план, те живееха в свършена симбиоза. През целия си дълъг живот гражданите не изпитваха скука. Светът им можеше да е мъничък по мерилото на отминали епохи, но бе неизмеримо сложен, несметно богат с чудеса и съкровища. Тук Човек бе събрал всички плодове на своя гений, всичко спасено от руините на миналото. Говореше се, че всички градове, които някога са съществували, са дали по нещо на Диаспар; до идването на Завоевателите името му се знаело по всички светове, които сетне Човекът изгубил. В градежа на Диаспар било вложено цялото умение, цялата артистичност на Империята. Когато великите дни наближили своя край, шепа гении отлели нов шаблон за града и го снабдили с машини, които да го обезсмъртят. Всичко можеше да потъне в забравата, но Диаспар щеше да живее и тихо да носи потомците на Човека по реката на времето.

Те бяха постигнали само едно — оцеляваха и това им стигаше. Милиони неща запълваха живота им от часа, когато почти съвсем възрастни излизаха от Дома на сътворението, до часа, в който почти непроменени се връщаха в Информационните хранилища на града. В един свят, където всички мъже и жени са надарени с интелекта на някогашните гении, няма опасност от скука. Насладите на беседата и диспуата, заплетените формалности на социалните взаимоотношения — дори само това стигаше, за да изпълни значителна част от живота. Допълваха ги големите публични дебати, когато целият град възторжено слушаше как най-острите му умове влизат в двубой или мъчително се катерят по ония върхове на философията, които остават завинаги непокорени, но и никога не пресищат устремите.

Всеки мъж, всяка жена си имаше някаква интелектуална страст. Еристон например почти през цялото си свободно време водеше безконечни диалози с Централния компютър, който буквално командваше града и въпреки това бе готов да спори едновременно с всички желаещи да изпробват остроумието си против него. Вече

триста години Еристон се мъчеше да изгради логически парадокс, който машината да не може да реши. Не се надяваше на сериозен напредък поне за още няколко живота.

Етания имаше по-естетически интереси. С помощта на организатори на материята тя проектираше и изграждаше тримерни преплетени форми — тъй сложни и прекрасни, че възхищаваха най-големи специалисти по топология. Произведенията и можеха да се видят из целия град, а някои нейни шарки покриваха подовете на огромните хореографски зали — използваха ги като основа за развитие на нови балетни и танцови творби.

За човек, недорасъл да оцени тяхната изтънченост, подобни занимания биха изглеждали безплодни. Но в Диаспар всеки един би могъл да разбере към какво се стремят Еристон и Етания, Атлетиката и своя равностойна страст.

Атлетика и останалите спортове, включително многобройните игри, породени от контрола на гравитацията, доставяха удоволствие през първите няколко века младост. Сагите осигуряваха всички желани приключения и тренировки на въображението. Те бяха неизбежният продукт на борбата за реализъм, започнала още когато хората са се научили да пресъздават подвижни картини и да записват звуци, а сетне използвали тази техника, за да разиграват реални или въображаеми сцени. Илюзията в сагите бе съвършена, защото всички необходими възприятия постъпваха направо в мозъка, а останалите дразнители се отклоняваха. Потънал в транс, зрителят се откъсваше от реалността, докато свърши приключението; той сякаш сънуваше, ала вярваше, че е буден.

В тоя свят на ред и стабилност, непроменен в общи черти вече цял милиард години, не беше чак толкова изненадваща появата на страст към игрите на шанса. Човечеството винаги се е увеличало от загадката на падащия зар, от обратата на картите и въртенето на рулетката. На най-долното си стъпало този интерес е лежал върху примитивната алчност — а за тази емоция нямаше място в свят, където всеки притежаваше всичко необходимо в рамките на разумното. Ала и след отпадането на този мотив оставаше чисто интелектуалният чар на хазарта, съблазняващ най-изтънчените умове. Машини, подчинени единствено на случайността... събития с непредсказуем резултат,

независимо от информацията на играча — от тях и философът, и картоиграчът извличат едно и също удоволствие.

Еднакво достъпни за всички оставаха и сродните светове на любовта и изкуството. Сродни, защото любов без изкуство е просто утоляване на желанията, на изкуството не можеш да се наслаждаваш другояче освен с любов.

Хората са търсили красотата под много форми — в трептенето на звука, в линии върху хартиения лист, в каменни повърхности, в движенията на човешкото тяло, в подредени из пространството цветове. Всички тези средства се използваха в Диаспар, а епохите бяха добавили и нови. Още никой не знаеше дали вече са открити всички възможности на изкуството и още — има ли то някакъв смисъл извън човешкия разум.

А същото важеше и за любовта.

VI

Джесерак седеше неподвижно сред вихъра от цифри. В стройни редици пред него преминаваха първите хиляда прости числа, изразени в двоичната система, която се използваше за всички аритметични операции още от времето на електронните компютри. Нижеха се безбройни върволици от единици и нули, повели пред очите на Джесерак пълния ред на числата, нямащи друг делител освен самите себе си и единицата. Загадката на простите числа винаги е очаровала Човека, дори и сега те пленяваха въображението му.

Джесерак не бе математик, макар понякога да се ласкаеше от мисълта, че е такъв. Можеше само да търси сред безконечния ред на простите числа някои взаимоотношения и закономерности, които по-талантливите от него биха обединили в общи закони. Понякога откриваше как работи механизмът на числата, но не успяваше да обясни защо. Доставяше му удоволствие да си пробива път през аритметичната джунгла и понякога да открива чудеса, пропуснати от по-опитните изследователи.

Той включи матрицата на всички възможни цели числа и нареди на компютъра да нанизва по нея простите числа като мъниста по възлите на мрежа. Досега бе правил това стотици пъти, без да открие нещо ново. Но винаги го заплениваше привидно безредната разпръснатост на числата, които изучаваше, из общия аритметичен спектър. Той познаваше вече откритите закони, но все се надяваше да открие още един.

Прекъсванията не го дразнеха. Ако искаше да не го смущават, можеше да изключи сигналната система, ала рядко го правеше. Когато в ушите му се раздаде тих звън, стената от числа рухна, цифрите се стопиха една върху друга и Джесерак се завърна в света на голата реалност.

Веднага позна Хедрон и не изпита особено удоволствие. Джесерак не обичаше пришълци да нарушават размерения ритъм на живота му, а Шута бе олицетворение на непредсказуемостта. Все пак той

любезно поздрави госта и се помъчи да прикрие лекото си безпокойство.

В Диаспар, когато двамина се срещаха за първи път — а дори и за стотен, — обикновено посвещаваха около час за размяна на любезности, преди да преминат към въпроса, ако изобщо имаше такъв. Хедрон безцеремонно прескочи тези формалности за петнайсетина минути и внезапно изтърси:

— Искам да поговорим за Алвин. Мисля, че си му наставник.

— Вярно — потвърди Джесерак. — Все още се виждаме по няколко пъти седмично... толкова често, колкото пожелае момчето.

— И смяташ ли го за способен ученик?

Джесерак се замисли; трудно можеше да отговори. Връзката възпитаник-наставник имаше изключително значение, всъщност тя бе една от основите на живота на Диаспар. Ежегодно в града се появяваха средно десет хиляди нови умове. Спомените им за предишния живот все още тънеха в забрава и през първите двадесет години от тяхното съществуване всичко наоколо изглеждаше свежо и загадъчно. Те трябваше да узнаят как да използват безбройните машини и приспособления, изпълващи всекидневието, трябваше да открият пътя си през най-сложното общество, изградено някога от Човека.

Част от това обучение осигуряваха двойките, избрани за родители на новите граждани. Изборът ставаше по жребий, а задълженията не бяха обременителни. Посвещавайки едва една трета от времето си на Алвин, Еристон и Етания бяха изпълнили всичко, което се очакваше от тях.

Задълженията на Джесерак се ограничаваха с по-официалните аспекти от възпитанието на Алвин; предполагаше се, че родителите му ще го научат как да се държи в обществото и ще го въвеждат във все по-широк приятелски кръг. Те отговаряха за характера на Алвин, Джесерак — за ума му.

— Трудно ми е да отговоря — каза Джесерак. — Що се отнася до интелекта, с Алвин всичко изглежда наред, но той проявява пълно безразличие към много от нещата, които би трябвало да го вълнуват. От друга страна, изпитва болезнено любопитство по въпроси, за които обикновено не се говори.

— Например светът извън Диаспар?

— Да... но откъде знаеш?

За миг Хедрон се поколеба. Питаше се доколко може да се довери на Джесерак. Знаеше, че наставникът е благ и добронамерен, но знаеше и че го обвързват същите табута, които обвързваха всекиго в Диаспар... всекиго освен Алвин.

Джесерак удобно се намести в дълбините на стола, който току-що бе материализирал. Ситуацията изглеждаше интересна и той искаше да я анализира колкото може по-пълно. Нямахше да узнае много, освен ако Хедрон се съгласеше да помогне.

Би трябвало да предвиди, че един ден Алвин ще срещне Шута, с непредсказуеми последствия от срещата. В този град освен младежа, единствено личността на Хедрон би могла да се нарече ексцентрична... и дори неговата ексцентричност бе планирана от създателите на Диаспар. Още много отдавна хората бяха открили, че без някое престъпление или безредица, страната Утопия скоро става непоносимо скучна. Но самата същност на престъплението изключва всяка гаранция то да се задържи на оптималното равнище, необходима за социалното равновесие. Ако се разреши и регламентира, то престава да бъде престъпление.

Проектантите на града бяха открили решението — на пръв поглед наивно, но всъщност дълбоко изтънчено — в длъжността на Шута. Цялата история на Диаспар наброяваше не повече от двеста души, чието духовно наследство ги правеше пригодни за тази специфична роля. Те разполагаха с известни привилегии, които да ги предпазват от последиците на техните постъпки, макар че понякога Шутовете надхвърляха мярката и плащаха с единственото наказание, което Диаспар можеше да им наложи — да бъдат прокудени в бъдещето преди края на сегашното им въплъщение.

В редки и неочаквани случаи Шута обръщаше целия град наопаки с поредната пакост. Понякога това бе само грижливо подготвена подигравка, друг път — точно пресметната атака срещу всеобщо приети мнения или стил на живот. В края на краищата името „Шут“ бе извънредно подходящо. Някога, в епохите на дворци и крале, бе имало хора с почти същите задължения и права.

— Мисля, че трябва да бъдем откровени — каза Джесерак. — И двамата знаем, че Алвин е Единствен... че никога до днес не е живял в Диаспар. Навярно разбираш по-добре от мен какво значи това. Едва ли в града може да стане нещо без план, тъй че и в сътворението му

трябва да се крие цел. Дали ще достигне тази цел — каквато и да е тя, — не знам. Нито пък знам дали е добра, или зла. Дори и не предполагам каква е.

— Да речем, че засяга нещо извън града?

Джесерак търпеливо се усмихна; както трябваше да се очаква, Шута подхвърляше шегичката си.

— Казах му какво е там, той знае, че извън Диаспар има само пустиня. Ако можеш, отведи го там, ти навярно знаеш пътя. Дано погледът към истината да излекува тия негови заблуди.

„Мисля, че вече я е видял“ — меко отбеляза Хедрон, но премълча и запази мисълта за себе си.

— Не вярвам Алвин да е щастлив — продължи Джесерак. — Той не си е създал истински връзки, пък и не виждам как би могъл да ги създаде, докато страда от тази мания. Е, в края на краищата момчето е твърде младо. Може би като израсне над тази фаза, ще се пригоди към обичаите на града.

Джесерак говореше, сякаш за да си върне предишната увереност. Хедрон се питаше дали той наистина вярва на думите си.

— Кажи ми, Джесерак — прекъсна го Хедрон, — Алвин знае ли, че не е първият Единствен?

По лицето на Джесерак се изписа изненада, сетне я смени предизвикателност.

— Трябваше да се досетя, че ти го знаеш — унило каза той. — Колко Единствени е имало през цялата история на Диаспар? Десет?

— Четиринадесет — отвърна Хедрон без колебание. — Ако не броим Алвин.

— Получаваш по-добра информация от мене — криво се усмихна Джесерак. — Може би си в състояние да ми кажеш какво се е случило с тези Единствени?

— Изчезнали са.

— Благодаря, вече го знаех. Ето защо разкрих пред Алвин колкото се може по-малко за неговите предшественици; в сегашното му състояние подобна вест едва ли би помогнала. Мога ли да се надявам на твоето съдействие?

— Засега — да. Аз самият искам да разбера този младеж; загадките винаги са ме интригували; а в Диаспар те са твърде малко. Освен това, струва ми се, че Съдбата може да подготвя шега, пред

която всичките ми напъни ще изглеждат безнадеждно скромни. Ако е така, искам да си гарантирам присъствие на кулминацията.

— Прекалено обичаш да говориш с гатанки — промърмори Джесерак. — Какво точно предвиждаш?

— Съмнявам се, че предположенията ми няма да излязат по-добри от твоите. Но вярвам в едно — нито ти, нито аз, нито който и да било в Диаспар ще успее да спре Алвин, когато той реши какво да прави. Предстоят ни няколко много интересни века.

Джесерак дълго седя неподвижен, забравил за математиката. Образът на Хедрон отдавна бе изчезнал. Над стария наставник тегнеше лошо предчувствие, каквото не бе изпитвал никога преди. За момент се запита дали да поиска разговор със Съвета... но нямаше ли да вдигне врява за дреболии? Може би цялата история прикриваше някоя заплетена мрачна шега на Хедрон, макар че трудно можеше да си представи защо е мишена.

Той внимателно обмисли въпроса, разгледа го от всички страни. След малко повече от час взе типичното решение.

Щеше да почака и да види.

Алвин реши да не си губи времето в търсене на сведения за Хедрон. Както винаги Джесерак беше главният му източник на информация.

Старият наставник предпазливо преразказа срещата си с Шута и добави малкото, което знаеше за обичаите му. Хедрон беше отшелник, доколкото това беше възможно в Диаспар; никой не знаеше къде живее или какъв живот води. Последната му шега представляваше по-скоро детинска лудория, предизвикала всеобща парализа на подвижните пътища. Оттогава бяха изминали петдесет години; век по-рано той бе пуснал на свобода гнусен дракон, който бродеше из града и поглъщаше всички екземпляри от творбите на най-популярния за момента скулптор. Самият художник, справедливо разтревожен след установяването на тая диетична насоченост, мина в нелегалност и не се показва, докато чудовището не изчезна също тъй загадъчно, както се бе появило.

Алвин погълна тази информация, но не се опита да се свърже с Хедрон. Макар да имаше много въпроси към Шута, някаква упорита и

независима жилка — може би най-уникалното от качества му — го тласкаше да открие всичко сам, без чужда помощ. Беше се втурнал в начинание, което можеше да му отнеме години, но докато чувствуваше, че крачи към целта си, той бе щастлив.

Като древен пътник, съставящ карта на незнайна страна, той започна систематично да изследва Диаспар. По цели дни и седмици той се промъкваше из самотните кули в покрайнините на града, с надеждата да открие някъде изход към външния свят. В хода на издирването откри дузина от големите въздухопроводи, излизащи високо над пустинята, но всички те имаха решетки — и дори да нямаха, височината от почти цяла миля беше достатъчно препятствие.

Не намери други изходи, въпреки че изследва хиляди коридори и десетки хиляди празни стаи. Всички тия сгради се намираха в онова съвършено, безупречно състояние, което гражданите на Диаспар смятаха за естествено, за част от нормалния ред на нещата. Понякога Алвин срещаше блуждаещ робот, явно запътен за проверка, и никога не пропускаше да разпита машината. Не узна нищо — нито един от срещнатите автомати не бе програмиран да отговаря на човешката реч или мисъл. Те усещаха присъствието му и кротко отлитаха настрана, като отказваха да разговарят.

Случваше му се по цели дни да не вижда човешко лице. Когато усетеше глад, влизаше в някой апартамент и поръчваше обяд. Чудодейните машини, тъй рядко удостоявани с мисъл, оживяваха след многовековна дрямка. Натрупаните в паметта им схеми проблясваха на границите на реалността, организираха и управляваха материята. И ястие, изобретено от майстор готвач преди милион години, се раждаше отново, за да наслади езика или просто за да утоли глада.

Самотата на този пустинен свят — празна черупка, обвила живото сърце на града — не гнетеше Алвин. Той бе свикнал на самотата, изпитваше я дори сред онези, които наричаше свои приятели. Напрегнатата експедиция поглъщаше всичките му сили и интереси и го караше поне засега да забрави загадката на своя произход и необикновеното, което го делеше от всички негови връстници.

Още преди да бе изследвал и една стотна от покрайнините на града, той реши, че напразно си губи времето. Това решение се роди не от нетърпение, а от обикновен размисъл. Ако се наложеше, Алвин бе

готов да се върне и да довърши задачата, та дори да му отнеме остатъка от живота. Просто бе видял достатъчно, за да се убеди, че ако съществува изход от Диаспар, той не се открива толкова лесно. Трябваше да пожертва цели векове за безплодни търсения, освен ако подиреше подкрепата на някой по-мъдър от него.

Джесерак искрено твърдеше, че не знае за изход от Диаспар и се съмнява в неговото съществуване. Когато Алвин разпитваше информационните машини, те напразно претърсваха почти бездънната си памет. Те можеха да му съобщят всяка подробност от историята на града, чак до началото на записаната история, чак до бариерата, отвъд която винаги забулени лежаха Сумрачните ери. Но не можеха да отговорят на простия въпрос или пък някаква скрита сила им забраняваше да го сторят.

Трябваше пак да се види с Хедрон.

VII

— Доста време се колеба — рече Хедрон, — но знаех, че рано или късно ще се обадиш.

Тази увереност раздразни Алвин — той не обичаше да предсказват поведението му толкова точно. Питаше се дали Шута не е наблюдавал цялото му безплодно дирене и не знае какво точно е вършил.

— Мъча се да намеря изход от града — рязко отвърна той. — Трябва да има изход и мисля, че ти би могъл да ми помогнеш в търсенето.

Хедрон помълча. Ако поискаше, все още има време да свърне от пътя, който се откриваше пред него и водеше към бъдеще, което дори той не бе в състояние да предвиди. Никой друг не би се колебал — нито един човек в града, дори да можеше, не би дръзнал да смути призраците на една епоха, потънала в гроба от милиони векове. Може би нямаше опасност, може би нищо не бе способно да разклати вечната неизменност на Диаспар. Но ако имаше риск да възникне нещо странно и ново, сега навярно отминаваше последния шанс да го предотврати.

Хедрон бе доволен от сегашния ред на нещата. Вярно, от време на време объркваше този ред, но съвсем мъничко. Той искаше само да полюшне безметежната река на времето, избягваше да променя течението. Както у другите граждани на Диаспар, така и у него внимателно и окончателно бе унищожено желанието за каквото и да било приключение, освен приключение на духа.

И все пак в него още тлееше оная искрица любопитство, която някога е била най-великият дар на Човека. Той все още бе готов да рискува.

Като погледна Алвин, той опита да си припомни своята собствена младост, мечтите си отпреди половин хилядолетие. Обърнеше ли поглед назад, виждаше всеки миг свеж и ярък. Като мъниста върху нишка този живот и всички преди него се простираха

през епохите, можеше да преразгледа всеки един от тях. Повечето от тия по-стари Хедрони днес му бяха чужди — личността бе същата, но товарът на жизнения опит завинаги го разделяше от тях. Ако поискаше, можеше при следващото завръщане в Дома на сътворението окончателно да изтрие предишните превъплъщения и да заспи, докато градът отново го повика. Но това би било почти смърт, а той още не бе готов за нея. Както затвореният в черупката си наутилус търпеливо добавя нови клетки към бавно растящата спирала, така и той все още събираше всичко, което предлага животът.

На младини Хедрон не се различаваше от своите другари. Едва след възмъжаването, след завръщането на скритите спомени от предишните цикли, той пое отдавна отредената му роля. Понякога изпитваше обида при мисълта, че дори сега, след милиони години, гениите, които са измислили Диаспар, могат да го въртят като марионетка по своята сцена. Може би тъкмо днес имаше шанс да стигне до мечтания реванш. На сцената излизаше нов актьор и той можеше за сетен път да спусне завесата над пиеса, преживяла вече прекалено много действия.

Симпатия към човек, по-самотен дори от самия него, скука, родена от многовековни повторения, пакостливо чувство за хумор — тъй различни едно от друго, тези чувства тласнаха Хедрон към действие.

— Може би не съм в състояние да ти помогна, а може и да успея — каза той. — Не искам да пораждам излишни надежди. Чакай ме след половин час на пресечката на Радиус 3 и Пръстен 2. Ако не друго, обещавам ти поне интересно пътешествие.

Мястото се намираще в другия край на града, но Алвин пристигна там десет минути преди уречения час. С нетърпение зачака, наоколо подвижните пътища продължаваха вечния си бяг, понесли кротките и самодоволни граждани по техните незначителни работи. Най-сетне в далечината се мярна високата фигура на Хедрон и миг по-късно Алвин за пръв път срещна реалния Шут. Този път Хедрон не проектираше образа си; младежът усети плътта му, когато докоснаха длани в старинен поздрав.

Шута седна до мраморната балюстрада и погледна Алвин с подчертано любопитство.

— Чудя се знаеш ли всъщност какво търсиш — каза той. — А още повече се чудя какво ще правиш, ако го откриеш. Наистина ли си въобразяваш, че даже и да намериш пътя, ще можеш да напуснеш града?

— Сигурен съм — решително отвърна Алвин, но Хедрон долови в гласа му нотки на неувереност.

— Тогава позволи ми да спомена нещо, което може и да не знаеш. Виждаш ли ония кули? — Хедрон протегна ръка към извисените върхове на Енергийната централа и Дома на съвета. Пропастта помежду им бе дълбока повече от миля. — Да речем, че закрепя една съвършено стабилна дъска между двете... и дъската е широка само шест инча. Ще можеш ли да минеш по нея.

Алвин се поколеба.

— Не знам — отвърна той. Но бих искал да пробвам.

— А аз съм сигурен, че не можеш да го направиш. Ще ти се завие свят и ще паднеш, преди да си направил десетина крачки. Но ако закрепим същата дъска почти на земята, ще ходиш по нея без никакви трудности.

— И какво доказва това?

— Просто искам да изясня една подробност. И при двата опита дъската е еднаква. Срещал си работи на колела — всеки от тях може да премине между кулите също тъй лесно, както и по земята. Ние не можем, защото изпитваме страх от височината. Въпреки цялата си безсмисленост, това чувство е прекалено силно, за да го отхвърлим. То е част от самите нас, с него се раждаме. Също така се боим и от пространството. Вземи когото и да било от Диаспар, покажи му път към външния свят — та дори този път да не се отличава с нищо особено — и виж дали ще стигне далече. Не, той ще трябва да се върне, както и ти ще се върнеш, ако тръгнеш по дъска между кулите.

— Но защо? — попита Алвин. — Би трябвало някога...

— Знам, знам — прекъсна го Хедрон. — Някога хората са бродели по целия свят, чак до звездите. Нещо ги е променило, нещо е създадо този страх и днес те се раждат с него. Единствено ти си въобразяваш, че си лишен от него. Е, ще видим. Да вървим в Дома на съвета.

Домът, едно от най-големите здания в града, бе предоставен почти изцяло на машините — истинските ръководители на Диаспар. В редките случаи, когато имаше някаква тема за обсъждане, Съветът се събираше в своята палата, близо до върха на сградата.

Широкият вход ги погълна и Хедрон бързо закрачи под златния свод. До днес Алвин не бе влизал в Дома на съвета; това не бе забранено — в Диаспар рядко забраняваха каквото и да било, — но както всички други, сградата му вдъхваше почти религиозно благоговение. В един свят без богове Домът на съвета бе най-близо до понятието „храм“.

Без да се колебае, Хедрон водеше Алвин по коридори и рампи, сътворени явно за колела, а не за човешки нозе. Някои от тях се стрелваха към дълбините толкова стръмно, че би било невъзможно да запазят равновесие, ако изкривената гравитация не компенсираше наклона.

Най-сетне стигнаха до затворена врата — тя безшумно се плъзна настрани и сетне закри обратния път. Следващата врата остана неподвижна. Без да я докосва, Хедрон застана пред нея. След кратко мълчание се раздаде безстрастен глас:

— Моля, съобщете имената си.

— Аз съм Хедрон Шута. Спътникът ми се казва Алвин.

— И какво ви води насам?

— Най-обикновено любопитство.

За изненада на Алвин вратата веднага се отвори. От опит знаеше, че шегите объркват машините и се налага човек да започва разговора отначало. Навярно с Хедрон разговаряше много сложна машина — високопоставена фигура в йерархията на Централния компютър.

Не срещнаха други прегради, но Алвин подозираше, че без да усетят, са били подложени на редица тестове. Двамата завиха по коридора и неочаквано се озоваха в огромна кръгла зала с вдлъбнат под — и върху този под бе монтирано нещо тъй изумително, че за миг Алвин се вкамени от възхищение. Под него се простираше целият Диаспар, смален дотолкова, че най-високите здания едва биха стигнали рамото му.

Не знаеше колко време е стоял неподвижно, откривайки непознати места и неочаквани гледки. Едва когато се насити, той обърна внимание на залата. Шарка от микроскопични черно-бели

квадратчета покриваше стените и, самата картина изглеждаше хаотична и ако бързо раздвижеше поглед, младежът изпитваше чувството, че без да помръдва, тя почва да примигва. Край стените на залата, близо една до друга, бяха разположени някакви ръчно контролирани машини с екрани и седалки за операторите.

Хедрон го остави да се нагледа до насита. После кимна към миниатюрния град.

— Знаеш ли какво е това?

Алвин се изкушаваше да отговори: „Предполагам модел“, но толкова очевиден отговор не можеше да не бъде грешен. Затова поклати глава и изчака Хедрон сам да си отговори.

— Нали си спомняш — каза Шута, — веднъж ти обясних как се поддържа градът... как Информационните хранилища завинаги са замразили неговата схема. Тези Хранилища са около нас и безмерните им запаси от информация напълно определят облика на днешния град. В Диаспар всеки атом е зашифрован от сили, които отдавна сме забравили. Матриците са тук, в тези стени.

Той протегна ръка към поразителното копие на Диаспар.

— Това не е модел, в действителност изобщо не съществува. То е просто проекция на схемата, заложена в Информационните хранилища, и следователно е идентично със самия град. Видеомашините позволяват човек да увеличи по желание всеки детайл, да го наблюдава в естествена величина или още по-голям. Използват ги, когато се налагат корекции в схемата, ала отдавна вече никой не го докосва. Само тук можеш да узнаеш как изглежда Диаспар. За няколко дни ще научиш повече, отколкото за цял живот с досегашното издирване.

— Чудесно — каза Алвин. — Колко души знаят за това място?

— О, не са малко, но рядко се сещат. От време на време тук слиза Съветът; само в пълен състав имат право да променят града. А дори и тогава не, ако Централният компютър не одобрява предложението. Съмнявам се дали тая зала вижда хора повече от два-три пъти годишно.

Алвин искаше да запита Хедрон как си е осигурил достъпа до тук, но си припомни, че най-добрите му шегги биха били невъзможни без отлични познания за устройството и движещите сили на града, а това предполагаше трайно и дълбоко изучаване. Навярно сред

привилегиите на Шута се числеше и правото да ходи навсякъде и да узнава всичко; едва ли имаше по-добър водач из тайните кътчета на града.

— Може би търсиш невъзможното — каза Хедрон, — но ако то съществува, ще го откриеш тук. Погледни как се работи с мониторите.

Около час Алвин седя пред един от екраните, докато опозна командите на машината. Вече можеше да избере всяка точка на града и да я наблюдава в желания мащаб. Когато променяше координатите, през екрана прелитаха улици, кули, стени и подвижни пътища; сякаш се превръщаше във всевиждащ безплътен дух и без усилия, без страх от прегради, се носеше над Диаспар.

И все пак пред него не бе истинският Диаспар. Той блуждаеше сред блоковете на паметта и виждаше сънищата на града — сънища, надарени със силата да опазят реалния Диаспар от времето в течение на един милиард години. Можеше да види само постоянните елементи на града, хората по улиците не влизаха в този застинал образ. Впрочем за неговата цел това нямаше значение. Сега го интересуваше единствено творението от камък и метал, сред което бе заточен, а не ония, които споделяха — макар и доброволно — неговия плен.

След кратко търсене откри Кулата Лоран и бързо пробяга по познатите коридори и проходи. Когато пред очите му се разкри образът на каменната решетка, Алвин потръпна, сякаш отново усещаше полъха на студения вятър — този вятър, който непрестанно се носеше през нея може би в течение на половината човешка история. Достигна решетката, погледна навън... и не видя нищо. За миг видението го потресе тъй силно, че той едва не се усъмни в собствената си памет — нима споменът за пустинята бе само сън?

После той си припомни истината. Пустинята не бе част от Диаспар и затова нямаше да срещне образа и в този призрачен свят. Реалността отвъд тази решетка можеше да има всичко, екранът нямаше да го покаже.

И все пак можеше да види нещо недостъпно за всички други в този свят. Алвин прехвърли гледната си точка през решетката, в нищото отвъд стените на града. С движение на ръчката промени посоката и погледна назад, откъдето бе дошъл. Зад него лежеше Диаспар... гледан отвън.

За компютрите запаметяващите блокове и всички безбройни механизми, които създаваха образа пред Алвин, това бе само въпрос на перспектива. Те „познаваха“ формата на града, значи можеха да покажат как изглежда отвън. Ала въпреки, че младежът разбираше как се постига този трик, ефектът бе поразителен. Ако не наяве, то поне духом бе избягал от града. Струваше му се, че виси в пространството на няколко стъпки от отвесната стена на Кулата Лоран. За момент се вгледа в гладката сива повърхност пред себе си, после докосна ръчката и рязко спусна гледната точка към земята.

Сега, когато познаваше възможностите на този чудесен инструмент, той имаше ясен план за действие. Не трябваше да губи месеци и години, за да изследва Диаспар отвътре — стая по стая, коридор по коридор. От тази нова наблюдателница можеше да облети града отвън и веднага да открие всеки отвор, водещ към пустинята и отвъдния свят.

Тази победа, този опияняващ успех го замаиваше и изпълваше с копнеж да сподели радостта си. Той се обърна към Хедрон, искаше да му благодари за решаващата помощ. Но Шута бе изчезнал и Алвин веднага разбра защо.

В Диаспар може би само Алвин бе в състояние спокойно да гледа картината, която изпълваше екрана сега. Хедрон можеше да го подкрепи в търсенето, но дори един Шут споделяше непонятния ужас пред Вселената, който тъй дълго приковаваше човечеството в нищожния му свят. Алвин трябваше да продължи сам.

Поне за малко самотата бе отлетяла от душата на Алвин, сега тя отново се стовари върху него. Но нямаше време за меланхолия, очакваха го дела. Той се обърна към монитора, бавно раздвижи образа на градската стена и започна дългото търсене.

Малцина забелязаха това, но през следващите няколко седмици Алвин рядко се мяркаше в Диаспар. Когато откри, че вместо да се промъква в покрайнините на града, бившият му възпитаник прекарва цялото си време в Дома на съвета, Джесерак въздъхна с облекчение — предполагаше, че поне там Алвин няма да създаде неприятности. Еристон и Етания се обадиха един-два пъти в стаята му, откриха, че го няма, и не помислиха нищо. Алистра се оказа по-настойтелна.

Увлечението ѝ по Алвин бе истински удар за нейното духовно равновесие (защо ли търсеше точно него сред далеч по-подходящите

кандидати?). Алистра никога не бе имала трудности в избора на партньори, но в сравнение с Алвин всички познати мъже изглеждаха нереални, отлети в един и същ безформен калъп. Тя нямаше да го загуби без борба, не би могла да изтърпи предизвикателното му отчуждение и безразличие.

Но кой знае дали не я тласкаха по-скоро майчински, отколкото любовни пориви. Наистина раждането отдавна тънеше в забрава, ала женските инстинкти на състрадание и закрила оставаха все тъй силни. Въпреки цялата самоувереност и упорство на Алвин, въпреки решението му да крачи по нови пътища, Алистра долавяше душевната му самота.

Когато откри изчезването на Алвин, тя незабавно запита Джесерак какво се е случило. След кратко колебание Джесерак реши да ѝ каже. Ако Алвин желаше да бъде сам, решението зависеше единствено от него. Наставникът нито одобряваше, нито осъждаше тази връзка. Всъщност той харесваше Алистра и се надяваше на нейното благотворно влияние за постепенното нагаждане на Алвин към живота в Диаспар.

Дългият престой на Алвин в Дома на съвета можеше да означава само едно — че изследва някакъв проект. Това поне разсейваше страха на Алистра от възможни съперници. Но сега вместо ревността, в нея се издигаше любопитството. Понякога тя се упрекваше, че изостави Алвин в Кулата Лоран, макар да знаеше, че отново ще постъпи така, ако ситуацията се повтори. Не можеш да разбереш мислите на Алвин, казваше си тя, ако не откриеш каква цел преследва.

Изпълнена с решителност, тя нахлу в главната зала на Дома. Царуващата тук тишина и направи впечатление, но не я изплаши. Край отсрещната стена бяха подредени информационни автомати и Алистра спря пред един от тях.

Щом светна сигналът за готовност, тя бързо изрече:

— Търся Алвин, той е някъде в тази сграда. Къде мога да го намеря?

Дори за цял живот човек не можеше да свикне със светкавичните отговори на информационните автомати. Някои хора знаеха — или претендираха, че знаят — как се постига това и сипеха учени приказки за „време на достъпност“ и „резервно пространство“, ала това не накърняваше вълшебството на крайния резултат. В безконечните

предели на достъпната за града информация всеки съществен въпрос получаваше незабавен отговор. Осезаема отсрочка имаше само когато въпросът налагаше да се извършат сложни изчисления.

— Той е при мониторите — гласеше отговорът.

За Алистра сведението не значеше нищо. Машините никога не предлагаха повече информация, отколкото изискваше въпросът. Изкуството правилно да оформяш въпросите си идваше едва след дългогодишни упражнения.

— Как да стигна при него? — запита Алистра. Мониторите не я интересуваха, когато стигнеше при тях, щеше да разбере какво представляват.

— Мога да ти отговоря само с разрешение на Съвета.

Нещата се развиваха неочаквано, дори отчайващо. Много малко места в Диаспар не можеха да бъдат посещавани от всеки желаещ. Алистра бе уверена, че Алвин не е получил разрешение от Съвета, а това означаваше, че му помага още по-висша сила.

Съветът ръководеше Диаспар, но над Съвета стоеше върховната власт — почти безграничният интелект на Централния компютър. Трудно бе човек да мисли за Компютъра другояче освен като за живо същество с определено местоположение, макар че в действителност той събираше в себе си всички машини на Диаспар. Дори да бе лишен от живот в строго биологичния смисъл на думата, несъмнено притежаваше поне толкова разум и съзнание, колкото всеки човек. Той неизбежно знаеше какво прави Алвин и следователно го одобряваше, иначе би го спрял или би го отпратил към Съвета, както стори информационният автомат.

Нямаше смисъл да стои тук. Алистра знаеше, че всеки опит да намери Алвин сред огромното здание — даже ако откриеше правилната посока — е обречен на провал. Вратите ще стоят затворени, под краката и подвижните пътища ще потеглят назад, гравитационните полета ще отказват да я прехвърлят от етаж на етаж. А проявеше ли упорство, някой любезен робот щеше да я изпроводи на улицата или пък щяха да я оставят да блуждае из Дома на съвета, докато, отчаяна, реши да напусне.

Потисната и мрачна, Алистра излезе на улицата. За пръв път в живота си усещаше, че стои пред загадка, в сравнение с която личните желания и интереси изглеждат нищожни. Но това не ги правеше по-

маловажни за нея. Алвин не бе единствената упорита и настойчива личност в Диаспар.

VIII

Алвин вдигна ръка от контролното табло и изчисти канала. Образът върху екрана изгасна. Минута или две младежът стоя неподвижно, загледан в сивия правоъгълник, който седмици наред поглъщаше цялото му внимание. Той бе обиколил своя свят, през този екран бе минал всеки квадратен фут от външната стена на Диаспар. Сега Алвин познаваше града по-добре от всеки друг, с изключение може би на Хедрон, и вече знаеше, че през стените няма път.

Всъщност не усещаше покрусата, не бе очаквал тъй лесно, още от първия път да открие каквото търсеше. Важно бе само това, че е елиминирал един от пътищата. Сега щеше да тръгне по друг.

Той се изправи и прекрачи към пръснатия из залата образ на града. Трудно бе да мисли за него като за нереален модел, ала знаеше, че е така, че в действителност вижда двойник на оптичната проекция от запаметяващите блокове, които бе изследвал досега. Когато подаваше команди на монитора и местеше из Диаспар гледната си точка, по повърхността на копието пробягваше светло петънце, което подсказваше накъде точно отива. В първите дни този индикатор му помагаше, но скоро той усъвършенствува работата с координатите и престана да се нуждае от него.

Градът се простираше под Алвин; издигнат на божествена висота, младежът се вираше надолу. Ала в действителност той почти не забелязваше сградите, погълнат от мисли за стъпките, които следваше да предприеме сега.

Даже ако пропаднеш всичко друго, задачата имаше решение. Системите за вечност поддържаха безкрайния застой на Диаспар, завинаги го сковаваша в рамките на схемата от Информационните хранилища, но нали самата схема можеше да бъде променена — с нея би се променил градът. Можеше да препроектира част от стената, да добави врата, да заложи схема в мониторите и да изчака, докато градът се подчини на новия замисъл.

Хедрон му бе обяснил само част от контролния пулт на мониторите. Алвин подозираше, че останалите команди са свързани с осъществяването на подобни промени. Нямаше смисъл да експериментира с тях — приборите, променящи структурата на града, бяха надеждно блокирани и можеха да се използват само след разрешение на Съвета и одобрение на Централния компютър. Едва ли съветът би одобрил молбата му, дори ако се решише на десетки, стотици години търпеливо настояване. И по-добре — подобна перспектива не го привличаше ни най-малко.

Мислите му се насочиха към небето. С леко смущение си припомни наивните фантазии, в които към него отново се връщаше отдавна изгубената свобода на човешкия полет. Знаеше, че някога странни машини са изпълвали небесата на тая планета. Натоварени с несметни съкровища, от космоса долитали огромни кораби и спирали в легендарния Порт Диаспар. Но космодрумът бил далече извън границите на града, вече цяла вечност над него лежах подвижните пясъци. Колкото и да мечтаеше, че някъде сред лабиринтите на Диаспар все още се крие летателна машина, Алвин всъщност не вярваше в това. Даже по време на най-широката им употреба, едва ли някога апаратите за индивидуален полет за били допускани в града.

За миг го погълна старата, позната мечта. Представяше си, че е повелител на небесата, че разстлан под него, светът го подканя да потегли накъдето поиска. Виждаше не днешния свят, а изгубените картини на младата планета — богата, жива панорама на хълмове, езера и гори. Мъчеше го горчива завист към незнайните прадеди, които тъй свободно са летели над целия свят, а сетне са оставили красотата му да загине.

Не, тия омайни мечти не носеха нищо, Алвин отново се обърна към настоящето и към най-важния въпрос. Какво оставаше, щом небето бе недостъпно, а пътят по земята — преграден?

Отново настъпваше миг, когато му трябваше помощ, когато не можеше да напредне нито крачка със собствени усилия. Тази истина го дразнеше, но той бе прекалено честен, за да я отрече. И мислите му неизбежно се насочиха към Хедрон.

Алвин и досега не можеше да реши дали харесва Шута. Радваше се, че го среща, изпитваше благодарност към Хедрон за безрезервната му симпатия и помощта му в издирванията. С никой друг в Диаспар не

споделяха толкова много общи черти, ала нещо в личността на Шута непрекъснато го дразнеше. Може би типичният израз на иронична отчужденост, който понякога внушаваше на Алвин, че Хедрон тайно се надсмива над всичките му усилия, дори когато наглед безрезервно се старае да му помогне. И като добавка, вроденият стремеж към независимост караше Алвин да се колебае дали наистина е дошъл онзи краен случай, когато трябва да използва Шута.

Уговориха се за среща на малка кръгла площадка, недалече от Дома на съвета. В града често се срещаха подобни уединени кътчета — само на метри от някоя оживена магистрала и същевременно напълно откъснати от нея. Обикновено до тях се стигаше пеша след дълго криволичене, понякога ги ограждаше изкусно проектиран лабиринт, за да засили тяхната усамотеност. Типично за Хедрон — да избере подобно място за среща.

Площадката бе широка около петдесет крачки и всъщност се намираще дълбоко във вътрешността на някакво огромно здание. Реалните и граници се губеха сред слабото сияние в дълбините на оградата, изградена от прозрачен синьо-зелен материал. Но макар и привидно неограничен, дворът не допускаше човек да се почувствува изгубен сред необятни простори. Невисоки стенички с проходи помежду им успяваха да породят онова безопасно затворническо чувство, без което никой в Диаспар не би се смятал за напълно щастлив.

Когато Алвин пристигна, Хедрон тъкмо разглеждаше една от тия не по-високи от кръста прегради. По цялата и повърхност пъстри плочки се преплитаха в тъй фантастично сложна мозайка, че младежът даже не се опита да я разгадае.

— Виж тази мозайка, Алвин — каза Шута. — Забелязваш ли в нея нещо странно?

— Не — призна Алвин след кратък оглед. — Стори ми се съвсем обикновена... Но в това няма нищо странно.

Хедрон плъзна пръсти по разноцветните плочки.

— Не си много наблюдателен. Погледни тия ръбове — виждаш ли колко са заоблени и смекчени? В Диаспар подобно нещо се вижда много рядко, Алвин. Това е износване... разпадане на материята под ударите на времето. Спомням си колко нова бе тази мозайка само преди седем хиляди години, през миналия ми живот. А след десетина

живота, ако се върна на това място, ще открия плочките напълно изтрити.

— Не виждам нищо особено изненадващо — отвърна Алвин. — В града има и други подобни произведения на изкуството — не чак толкова добри, за да се пазят в запамятаващите системи, но не и чак толкова лоши, та веднага да ги унищожат. Предполагам, някой ден ще дойде друг творец и ще сътвори нещо по-добро. И неговото произведение ще бъде запазено от изхабяване.

— Познавах човека, който изписа тази стена — рече Хедрон, продължавайки да изследва с пръсти пукнатините по мозайката. — Странно, че мога да си спомня самия факт, а не си припомням човека. Може да не съм го харесвал и затова да съм го изтрил от паметта си. — Той сухо се изсмя. — Може и аз да съм я изрисувал през някой от артистичните си периоди и отказът на града да я увековечи да ме е огорчил дотам, че съм решил да забравя цялата история. Ето... знаех си, че това парче се кани да падне!

Той бе успял да откърти една златиста плочица и изглеждаше крайно доволен от дребния саботаж. Захвърли парченцето на земята и добави:

— Сега роботите по поддържането ще си имат работа!

Алвин разбираше, че тук се крие някаква поука. Онзи странен инстинкт, наричан интуиция, който сякаш тича по преките пътеки, недостъпни за чистата логика, му подсказваше това. Загледан към златното късче, паднало в краката му, той се мъчеше някак да го свърже с въпроса, който сега владееше всичките му мисли.

Щом знаеше, че има отговор, не бе трудно и да го открие.

— Разбирам за какво намекваш — обърна се той към Хедрон. — Някои части от Диаспар не се съхраняват в запамятаващите системи, тъй че не бих могъл да ги открия чрез мониторите в Дома на съвета. Ако отида там и ги фокусирам върху този двор, изобщо няма да забележа стената, върху която седим.

— Може и да намериш стената. Но на нея няма да има мозайка.

— Да, разбирам — каза Алвин, обхванат от прекалено силно нетърпение, за да обръща внимание на подобни дреболии. — И тъй, някои части от града може никога да не са се пазили в системите за вечност, но все още да не са напълно изхабени. И все пак не виждам на

практика с какво ще ми помогне това. Знам, че външната стена е реална и в нея няма отвори.

— Може би няма изход — отвърна Хедрон. — Нищо не мога да ти обещавам. Но мисля, че мониторите могат да ни разкрият още много тайни... ако им разреши Централният компютър. А сякаш той те е харесал.

Докато крачеха към Дома на съвета, Алвин обмисляше тази забележка. До днес допускаше, че само влиянието на Хедрон му е осигурило достъп до мониторите. Не бе му хрумвало, че заслугата може да се дължи на самия него. Съдбата на Единствен имаше много неизгодни страни, справедливо би било да има и някои компенсации.

Неизменният образ на града все още изпълваше залата, в която Алвин бе прекарал толкова часове. Сега младежът го гледаше с ново разбиране — всичко тук имаше свой двойник в реалността, само че не целият Диаспар можеше да се отрази. Ала всички несъответствия трябваше да са незначителни и както му се струваше, неоткриваеми.

— Преди години опитвах да направя това — каза Хедрон, докато сядаше пред таблото на монитора, — но за мен командите се оказаха блокирани. Може би сега ще ме послушат.

Бавно, сетне все по-уверено, сякаш в тях се вливаше отдавна забравено умение, пръстите на Хедрон заиграха по командното табло, от време на време спираха за миг върху възловите точки на сетивната решетка, вградена в панелите пред него.

— Мисля, че е наред — каза той най-сетне. — Така или иначе, след малко ще разберем.

Екранът оживя, но вместо очаквания образ, се появи изненадващо съобщение:

ЗАЛОЖЕТЕ ТЕМПОВИЯ КОНТРОЛ.
РЕТРОСПЕКЦИЯТА ЩЕ ЗАПОЧНЕ ВЕДНАГА.

— Ех, че съм глупав — промърмори Хедрон. — Оправих всичко друго, а изгървах най-важното.

Сега пръстите му танцуваха по таблото спокойно и уверено. Когато надписът изчезна, Шута завъртя креслото към града.

— Гледай, Алвин — каза той. — Мисля, че и двамата скоро ще узнаем нещо ново за Диаспар.

Алвин зачака търпеливо, но не се случи нищо. Пред очите му висеше познатият образ на града в цялото си великолепиe и хубост... макар че сега не му беше нито до едното, нито до другото. Канеше се да запита Хедрон какво да наблюдава, когато внезапно движение привлече вниманието му и той рязко завъртя глава натам. Само с крайчеца на окото си бе зърнал този проблясък или трепет, прекалено много бе закъснял, за да види какво го предизвика. Всичко изглеждаше непроменено, Диаспар бе точно такъв, какъвто го познаваше отдавна. Сетне Алвин видя, че Хедрон го наблюдава с подигравателна усмивка и отново се вгледа в града. Този път събитието стана пред очите му.

Една от сградите в покрайнините на парка изчезна и мигом я замени друга, съвсем различна конструкция. Превръщането бе тъй внезапно, че ако бе мигнал, щеше да го пропусне. Смаян, Алвин гледаше едва доловимо променения град, но дори сред шока на учудването умът му търсеше отговора. Спомни си думите от мониторния екран — РЕТРОСПЕКЦИЯТА ЩЕ ЗАПОЧНЕ — и внезапно разбра какво става.

— Това е градът отпреди хиляди години — обърна се той към Хедрон. — Ние се връщаме във времето.

— Определението е колоритно, но не особено точно — отвърна Шута. — В действителност мониторът си припомня по-ранните варианти на града. Когато се извършват промени, информацията не изчезва, тя просто се прехвърля в други запамятаващи системи, та при нужда да може да се издири отново. Чрез тези системи програмирах монитора за ретроспекция с темпо хиляда години в секунда. Пред нас вече е Диаспар отпреди половин милион години. Ще трябва да се върнем много по-назад, докато видим истински промени... Сега ще го ускоря.

Той се обърна към таблото и тъкмо в този миг не само едно отделно здание, а цял квартал изчезна — замени го огромен овален амфитеатър.

— А, Арена — подхвърли Хедрон. — Спомням си каква шумотевица се вдигна, когато решиха да се отърват от нея. Почти не я използваша, но мнозина изпитваха сантиментална привързаност към тая старина.

Сега мониторът размотаваше кълбото в паметта си далеч по-бързо, всяка минута образът на Диаспар отстъпваше в миналото с милиони години и промените ставаха толкова бързо, че погледът не успяваше да ги проследи.

Алвин забеляза, че градът сякаш се престроява на цикли — след дълги периоди на застои избухваха трескави преобразования, сетне идваше нова пауза. Диаспар напомняше жив организъм, който трябва да събира сили след всяка експлозия на растеж.

През всичките тези преустройства основната схема на града оставаше неизменна. Сградите идваха и си отиваха, но мрежата на улиците изглеждаше вечна, паркът си оставаше зеленото сърце на града. Докъде можеше да стигне мониторът, питаше се Алвин. Можеше ли да се върне до основаването на града и да пресече воала, отделящ историята от митовете и легендите на Началото?

Вече бяха потънали петстотин милиона години в миналото. Ако мониторите можеха да надникнат отвъд стените на Диаспар, Земята там би била съвсем различна. Може би навън имаше океани и гори, та дори и други градове, още ненапуснати от Човека в неговото дълго отстъпление към последния му дом.

Минутите течаха и всяка от тях бе вечност в малката вселена на мониторите. Алвин си мислеше, че скоро трябва да стигнат до най-ранните спомени от огромния информационен запас и тогава ретроспекцията ще свърши. Нагледният урок го очароваше, но той не виждаше какво би му помогнало да се измъкне от реалния, сегашния град.

Внезапна беззвучна имплозия смали Диаспар до част от предишните му размери. Паркът изчезна, граничната стена от слепени титанични кули мигновено се изпари. Този град бе открит към света — радиалните пътища безпрепятствено се простираха чак до границите на изображението. Такъв бе Диаспар преди голямата промяна да се стовари върху човечеството.

— По-нататък не може — каза Хедрон и посочи екрана на монитора. Върху него се бяха появили две думи: РЕТРОСПЕКЦИЯТА ПРИКЛЮЧЕНА. — Изглежда, че това е най-ранният вариант на града, запазен в запамятаващите системи. Подозирам, че преди това хората не са използвали системите за вечност и са оставяли сградите да се износват.

Алвин дълго се взира в модела на древния град. Мислеше колко движение е изпълвало тези пътища, когато хората свободно са пътували по всички посоки на света... и към други светове. Те бяха негови прадеди, усещаше ги по-близки от хората, с които споделяше живота си сега. Как би искал да ги види, да разбере какви мисли ги вълнуват, докато крачат по улиците на този Диаспар отвъд милиардолетната пропаст. Но тия мисли не можеха да са щастливи — над хората тогава е надвисвала сянката на Завоевателите. Още няколко века и те е трябвало да отвърнат лице от завоюваната слава, да изградят стена срещу Вселената.

Десетина пъти Хедрон прехвърли изображението напред-назад през краткия исторически период на голямата промяна. Превръщането на малкия открит град в много по-голяма затворена система бе отнело малко повече от хиляда години. Навярно през това време бяха проектирани и сътворени машините, които тъй вярно служеха на Диаспар, по същото време в паметта им са били заложени всички знания, необходими, за да изпълняват задачите си. Несъмнено сред тях са били и схемите на всички днешни граждани, та когато уреченият импулс ги събуди за живот, те да се облекат в материя и възродени да излязат от Дома на сътворението. Алвин разбираше, че навярно в известен смисъл и той бе съществувал в този древен свят. Не бе напълно изключено да се окаже, че е изкуствен, че цялата му личност е проектирана от технически гении, работещи с невъобразимо сложните си инструменти, за да постигнат ясно определена цел. Ала той смяташе за по-вероятно в него да са събрани чертите на хора, които някога са крачели по Земята.

Появата на новия град бе заличила почти напълно стария Диаспар — паркът заемаше предишното му място. Дори и преди съдбовната промяна, в центъра, където се срещаха всички радиални улици, имаше голяма затревена площадка. Сетне тя се разширяваше десетократно, изтриваше улици и сгради. Точно по това време на мястото на голямата кръгла конструкция, към която се събираха улиците, бе изградена Гробницата на Ярлан Зей. Алвин не вярваше много на легендите за невероятната древност на Гробницата, но ето че те се оказаха верни.

Осенен от внезапна мисъл, той се обърна към Шута.

— Предполагам, че можем да изследваме този образ също както изследвахме съвременния Диаспар?

Пръстите на Хедрон заиграха по таблото на монитора и екранът отговори на въпроса на Алвин. Гледната точка се плъзна по учудващо тесните улици и пред очите му се разгърнаха картини от отдавна изчезналия град. Този спомен за древния Диаспар все още бе тъй ясен и свеж, както и образът на града, сред който живееха днес. Един милиард години информационните системи бяха поддържали неговия призрачен псевдоживот, докато дойде моментът някой да го събуди отново. И това, което виждаха сега, мислеше си Алвин, не бе обикновен спомен. То бе много по-сложно — спомен за спомена.

Не знаеше какво ще узнае от него и дали ще напредне в търсенето. Нямаше значение, омайваше го възможността да гледа в миналото и да вижда света от дните, когато хората все още са странствували между звездите. Той просто посочи ниското кръгло здание в центъра на града.

— Да започнем отгук — помоли той Хедрон. — Място като място, но не изглежда зле за начало.

Може би това бе чист късмет, може би — остатъци от някаква древна памет или най-елементарна логика. Все едно, рано или късно би стигнал до това място — мястото, където се срещаха всички радиални улици на града.

Трябваше му само десет минути, за да открие, че не само симетрията е причината да се събират тук... десет минути, за да узнае, че най-сетне дългото му търсене е възнаградено.

IX

За Алистра не бе никак трудно да проследи незабелязано Алвин и Хедрон. Те изглеждаха много забързани — сам по себе си твърде необичаен факт — и нито веднъж не се обърнаха. Момичето се забавляваше да ги преследва по подвижните пътища, да се крие в тълпата, без да ги изпуска от око. Към края на пътуването вече нямаше съмнение в целта им — след като изоставиха лабиринта на улиците и навлязоха в парка, те можеха да отиват само към Гробницата на Ярлан Зей. В парка нямаше други сгради, а когато двама души бързат така, едва ли ги интересува красивият пейзаж.

В пространството на последните петстотин крачки до Гробницата нямаше къде да се скрие, затова Алистра изчака, докато Хедрон и Алвин изчезнаха в мраморния вход. Веднага щом се изгубиха от поглед, тя побягна напред по тревистия склон. Уверена бе, че ще може достатъчно дълго да се укрива зад някоя от големите колони, за да разбере какво правят двамата; изобщо не мислеше, че после могат да я забележат.

Два концентрични пръстена от колони ограждаха кръглия вътрешен двор на Гробницата. Вътрешността бе напълно закрыта, погледът можеше да проникне към нея само откъм входа, но Алистра заобиколи този сектор и се промъкна от страни. Тя предпазливо пресече първия ред колони, не видя никого и на пръсти се упъти към втория. През пролуките забеляза Ярлан Зей, загледан през отвора към парка, който бе построил, и отвъд него — към града, който бе гледал толкова векове.

И сред цялата тази мраморна пустота нямаше никой друг. Гробницата бе празна.

В този миг Алвин и Хедрон се намираха на сто стъпки под земята в малка като кутийка стаичка. Стените и сякаш упорито течаха нагоре. Това бе единственият признак за движение, нямаше и следа от вибрация, за да подсказже, че бързо се спускат под земята, понесени към цел, за която дори и сега не се досещаха напълно.

Всичко ставаше абсурдно лесно, защото пътят им беше подготвен. (От кого, питаше се Алвин. От Централния компютър? Или от самия Ярлан Зей, още когато е преустройвал града?) Екранът на монитора бе показал дългата отвесна шахта, потъваща в земните недра, но малко след като започнаха да я изучават, образът изчезна. Алвин знаеше, че това означава едно — изискваха информация, с каквато мониторът не разполагаше и може би никога не бе разполагал.

Едва му бе хрумнала тази мисъл, когато екранът отново оживя. На него се появи кратко съобщение, изписано със стилизирания шрифт, който машините използваша в диалозите си с хората, откакто се бяха изравнили с тях по интелект:

СТОЙ ТАМ, КЪДЕТО СТАТУЯТА ГЛЕДА, И СИ
СПОМНИ:
НЕ ВИНАГИ Е БИЛ ПОДОБЕН ДИАСПАР.

Последните шест думи бяха изписани по-едро и Алвин веднага разбра смисъла на цялото съобщение. От векове насам мисленият код се използваше за отваряне на врати или за заключване на машини. Колкото до „Стой там, където статуята гледа“ — това бе прекалено просто.

— Чудя се колко души са чели това съобщение? — замислено изрече Алвин.

— Четиринадесет, доколкото знам — отвърна Хедрон. — А може да е имало и други.

Той не добави нищо към тия загадъчни думи, а Алвин прекалено бързаше да стигне до парка и не настоя повече.

Не можеха да бъдат сигурни, че механизмите все още се подчиняват на мисловния импулс. Когато стигнаха в Гробницата, само за миг определиха сред всички плочи по пода единствената, към която се насочваше погледът на Ярлан Зей. На пръв поглед изглеждаше, че статуята се взира към склона, ала ако застанеше пред нея, човек можеше да забележи, че очите са сведени и че неясната усмивка се отправя към една точка, разположена точно на входа на Гробницата. Алвин провери това — премести се на съседната плоча и откри, че Ярлан Зей вече не гледа към него.

Той се върна до Хедрон и мислено повтори думите, които Шута изрече на глас: „Невинаги е бил подобен Диаспар.“ И бдящите машини се подчиниха моментално, сякаш не съществуваха милионите години бездействие. Голямата каменна плоча, върху която стояха, плавно ги понесе към дълбините.

Късчето синева над главите им примигна и изчезна. Шахтата отново се затваряше — така нямаше опасност някой случайно да пропадне в нея. Мимоходом Алвин се запита дали горе не се е материализирала нова каменна плоча вместо тази, която ги поддържаше сега, сетне реши, че не е така. Вероятно оригиналната плоча все така покриваше пода на Гробницата, а тази, върху която стояха, навярно съществуваше само безкрайно малки частици от секундата и последователно се материализираше все по-дълбоко под земята, създавайки илюзията за постоянно движение надолу.

Докато стените безшумно се носеха край тях, двамата не отрониха нито дума. Хедрон отново се бореше със съвестта си, питаше се дали този път не е прекалил. Нямаше представа накъде може да води този тунел, ако изобщо водеше нанякъде. За пръв път през живота си започваше да разбира истинския смисъл на страха.

Алвин не се боеше, бе прекалено развълнуван. Същото чувство бе изпитал в Кулата Лоран, когато погледна недокосваната от човешки крак пустиня и видя звездите да настъпват по нощното небе. Тогава просто виждаше непознатото, сега се носеше към него.

Стените край тях прекратиха своя бяг. От едната страна на загадъчната подвижна стаичка се появи светло петно, то ставаше все по-ярко и изведнъж се превърна във врата. Двамата преминаха през нея, направиха няколко крачки по късия коридор отвъд... и се озоваха в огромна кръгла подземна зала. Стените и описваха величествена дъга, за да се срещнат триста стъпки над главите им.

Колоната, от която излизаха, изглеждаше прекалено тънка, за да поддържа милионите тонове скала над нея; всъщност тя изобщо не приличаше на част от залата, изглеждаше плод на допълнително хрумване. Хедрон проследи погледа на Алвин и стигна до същия извод.

— Тази колона... — запъна се той, сякаш се чудеше какво да каже — е била изградена просто да побере шахтата по която пристигнахме. В никакъв случай тя не би могла да поеме цялото

движение, минавало оттук по времето, когато Диаспар е бил още открит град. То е идвало през ей тия тунели, познаваш ли ги?

Стените на залата бяха на повече от сто метра. Алвин погледна към тях. На равни разстояния един от друг зееха входовете на дванадесет широки тунела, устремени на всички страни, точно както се разпределяха и до днес подвижните пътища. Забеляза, че те се издигат плавно нагоре, после различи познатата сива повърхност на пътищата. Това бяха откършени клонки от големите магистрали; сега необикновеният материал, който им даваше живот, бе застинал неподвижно. При изграждането на парка центърът на пътната система беше погребан, но не и унищожен.

Алвин тръгна към най-близкия тунел. Едва направи няколко крачки, когато усети, че нещо става с плочата под краката му. Тя ставаше прозрачна. Измина още няколко метра и сякаш увисна във въздуха без видима опора. Младежът спря и се вгледа надолу, в пустотата под себе си.

— Хедрон! — извика той. — Ела да видиш!

Шута се приближи и двамата заедно погледнаха чудото под краката си. На неопределена дълбочина, едва забележима, лежеше огромна карта — колосална мрежа от линии, които се събираха в точката под централната шахта. Известно време гледаха мълчаливо, сетне Хедрон спокойно произнесе:

— Разбираш ли какво е това?

— Мисля, че да — отвърна Алвин. — Това е карта на цялата транспортна система, а тия кръгчета трябва да са другите градове на Земята. Струва ми се, че забелязвам имена край тях, но са прекалено дребни, за да ги разчета.

— По-рано сигурно е имало някакво вътрешно осветление — разсеяно промърмори Хедрон. Той следеше с поглед как линиите под краката им се отдалечават към стените на залата.

— Така си и мислех! — внезапно извика той. — Виждаш ли, че всички лъчеви линии водят към малките тунели?

Алвин вече бе забелязал, че освен големите коридори на подвижните пътища, от залата излизат и безбройни по-тесни тунели — тунели, насочени надолу, а не нагоре.

Без да чака отговор, Хедрон продължаваше:

— Трудно може да се измисли по-проста система. Хората се спускат по подвижните пътища, избират мястото, което желаят да посетят, и после тръгват по съответната линия на картата.

— И какво е ставало с тях? — попита Алвин.

Хедрон мълчеше, мъчеше се да открие с поглед загадката на тия слизащи тунели. Те бяха тридесет или четиридесет и всички изглеждаха съвършено еднакви. Само имената върху картата позволяваха да се различат, ала сега тия имена бяха нечетливи.

Алвин се отдалечи, вървейки покрай централната колона. След малко до Хедрон долетя леко приглушен възглас.

— Какво има? — обади се Хедрон. Не искаше да помръдне, защото почти бе успял да разчете една от по-ясните групи знаци. Но гласът на Алвин настояваше и той тръгна нататък.

Далече долу другата половина на картата разпръскваше тънката си паяжина към всички посоки на света. Ала сега не всичко по нея тънеше в мрак. Една от линиите — само една — бе ярко осветена. Тя изглеждаше откъсната от останалата система и като светла стрела сочеше към един от слизащите тунели. Близко до края си линията пресичаше кръгче златиста светлина и край това кръгче бе изписана една-едничка дума: ЛИС. Това бе всичко.

Алвин и Хедрон стояха дълго, загледани в този безмълвен символ. Шута знаеше, че никога не би могъл да отвърне на скритото в него предизвикателство и всъщност би искал то да не съществува. Но за Алвин кръгчето предричаше сбъдването на всичките му мечти; думата „Лис“ не значеше нищо за него, но той я въртеше на езика си, опитваше звуците и като някакъв екзотичен вкус. Кръвта му бясно туптеше, бузите му пламнаха като в треска. Той оглеждаше огромната гара и се мъчеше да си представи как е изглеждала в ония древни времена, когато бе дошъл краят на въздушния транспорт, но градовете на Земята все още поддържали връзка помежду си. Мислеше колко ли милиона години са изминали, докато движението постепенно замирало и светлините на голямата карта изгасвали една по една, за да остане най-сетне само тази единствена линия. Питаше се колко ли дълго бе блестяла тук, сред помръкналите си посестрими, очаквайки да поведе стъпките на пътника, а той все не идвал откакто Ярлан Зей запечатал подвижните пътища и откъснал Диаспар от света.

И това се беше случило преди милиард години. Още тогава ЛИС бе изгубил връзка с Диаспар. Изглеждаше невъзможно да е оцелял до днес — в края на краищата картата едва ли доказваше нещо.

Най-после Хедрон прекъсна мислите му. Той изглеждаше нервен, потиснат и с нищо не напомняше спокойната, самоуверена личност от града над тях.

— Мисля, че сега не трябва да продължаваме — каза той. — Може и да не е безопасно, докато... докато се подготвим по-добре.

Съветът бе разумен, но Алвин долови в гласа на Хедрон прикрита нотка на страх. Ако не бе тя, Алвин можеше да послуша Шута, но надценяването на собственото му аз и презрението към боязънта на Хедрон го тласна напред. Истинска глупост бе да стигнат толкова далече, само за да се върнат, когато вече виждат целта.

— Ще сляза по този тунел — упорито заяви той, сякаш предизвикваше Хедрон да го спре. — Искам да видя накъде води.

Младежът решително тръгна напред над сияйната стрела и след кратко колебание Шута го последва.

Щом стъпиха в тунела, двамата усетиха познатия тласък на перисталтичното поле и след миг без усилия бяха всмукани към дълбините. Пътуването трая по-малко от минута; когато полето ги отпусна, те се озоваха в края на дълга и тясна полуцилиндрична зала. От другата и страна към безкрайността потегляха два мътно осветени тунела.

Това обкръжение би изглеждало напълно познато за хората на почти всички цивилизации, съществували от времето на Началото до епохата на Диаспар, но за Алвин и Хедрон то напомняше поглед към друг свят. Явно бе за какво служи дългата аеродинамична машина, насочена като снаряд към по-далечния тунел, ала това не намаляваше нейната загадка. Отгоре тя беше прозрачна и през стените Алвин забеляза редица луксозно тапицирани седалки. Не се виждаше никакъв вход. Цялата машина висеше на около стъпка над единствената метална релса, която се простираше в далечината и изчезваше в един от тунелите. На няколко метра от нея друга релса водеше към втория тунел, но над нея нямаше машина. Без сам да разбира откъде, Алвин твърдо знаеше, че нейде под незнайния далечен Лис в също такава зала чака втората машина.

— Колко странна транспортна система! — избърза да заговори Хедрон. — Може да поеме само стотина души наведнъж, значи не са предвиждали усилено движение. И защо са си давали толкова труд да се заравят в земята, щом небето още е било свободно? Може би Завоевателите не са им разрешавали даже да летят, макар че ми е трудно да повярвам в това. Или пък са построили всичко през преходния период, докато хората все още са пътували, но не искали да им припомнят за космоса? Така се прехвърляли от град до град, без да зърнат небето и звездите. — Той нервно се изсмя. — В едно съм сигурен, Алвин. Когато е съществувал, Лис много е приличал на Диаспар. По принцип всички градове трябва да са били еднакви. Нищо чудно, че в края на краищата хората са ги изоставили и са се събрали в Диаспар. Какъв смисъл да има повече от един град?

Алвин почти не го чуваше. Съсредоточено изследваше дългия снаряд, опитвайки да открие входа. Ако машината се контролираше от някакъв мислен или словесен код, можеше да откаже да му се подчини. И тогава всичко щеше да остане подлудяваща загадка — чак до края на живота му.

Безшумното отваряне на вратата го завари напълно неподготвен. Нито звук, нито предупреждение — просто част от стената изчезна и пред очите му се разкри изящно оформеният салон.

Настъпваше мигът на избора. До този момент, ако пожелаеше, винаги можеше да се върне назад. Пристъпеше ли обаче през примамващата врата, знаеше какво ще се случи, макар и не какъв ще бъде самият резултат. Вече нямаше да бъде господар на съдбата си, щеше да се повери на неznайни сили.

Той почти не се колеба. Не смееше да се бави, боеше се, че ако изчака прекалено дълго, този миг може да отmine и никога да не се повтори — или ако се повтори, смелостта му да се изпари, оставяйки само голата жажда за знание. Хедрон отвори уста за трескав протест, но преди да произнесе звук, Алвин вече прекрачваше вътре. Той се обърна с лице към Шута, обрaмчен от едва забележимия правоъгълник на вратата, и за миг настъпи напрегнато мълчание, докато всеки от двамата очакваше другия да заговори. Но не им остана време. Стената на машината проблесна и отново се затвори. Докато Алвин повдигаше ръка за сбогом, дългият цилиндър се устреми напред. Още преди да навлезе в тунела, той вече се движеше по-бързо от бягащ човек.

Имаше времена, когато милиони хора ежедневно сновяха с подобни машини между домовете си и скучните си работни места. От ония далечни дни насетне Човек бе изследвал Вселената и отново се бе върнал на Земята... бе завоювал империя и бе позволил да я изтръгнат от ръцете му. Сега отново започваше подобно пътуване — с машина, в която милиони отдавна потънали в забрава домошари биха се чувствували като у дома си.

И това щеше да бъде най-голямото пътешествие, което човешко същество предприемаше от милиард години насам.

Алистра претърси Гробницата десетина пъти, макар че и един бе напълно достатъчен — тук нямаше къде да се скрие човек. След шока на първата изненада тя се запита дали изобщо в парка е следила Алвин и Хедрон, или само техните проекции. Но това беше безсмислица — проекциите се материализираха във всяка точка, която човек желаше да посети, без да си дава труда да отиде лично. Никой нормален човек нямаше да „ходи“ с проекцията си две мили и да изгуби половин час, докато стигне до целта си, когато можеше веднага да се озове там. Не, тя бе проследила до Гробницата истинския Алвин и истинския Хедрон.

Следователно някъде трябваше да има таен вход. Докато чакаше да се върнат, можеше и да го потърси.

Сякаш напук, тя изпусна появата на Хедрон — изследваше една колона зад статуята, когато той излезе от другата и страна. Алистра чу стъпките му, обърна се и веднага видя, че е сам.

— Къде е Алвин? — извика тя.

Преди да отговори, Шута дълго мълча. Изглеждаше потресен и колеблив. Алистра трябваше да повтори въпроса си, едва тогава той я забеляза. Не прояви ни най-малък признак на изненада, че я открива тук.

— Не знам къде е — отвърна той най-сетне. — Мога само да ти кажа, че е на път за Лис. Сега знаеш точно толкова, колкото и аз.

Неразумно бе да се приемат буквално думите на Хедрон. Но Алистра вече нямаше нужда от доказателства, че днес Шута не играе ролята си. Той казваше истината — каквото и да означаваше тя.

Х

Когато вратата се затвори зад него, Алвин рухна в най-близкото кресло. Сякаш краката му внезапно изгубиха силата си. Сега както никога преди най-последно усещаше онзи страх пред неизвестното, който тегнеше над събратята му. Ръцете и краката му трепереха, очите му играеха, изпълнени с мъгла. Ако можеше, охотно би избягал от тази стремглаво летяща машина, та дори и с цената на всичките си мечти.

Изпълваше го не само страх, но и чувство на непоносима самота. Всичко, което познаваше и обичаше, бе останало в Диаспар; дори и да не го чакаше опасност, може би никога вече нямаше да види своя свят. Както никой друг от безбройни векове насам, той осъзнаваше какво значи да напуснеш завинаги дома си. В тези отчаяни мигове му се струваше, че няма значение дали пътят напред води към угроза, или към безопасност, сега го вълнуваше само това, че се отдалечава от къщи.

Вълнението бавно отмина, мрачните сенки се оттеглиха от съзнанието му. Той започна да оглежда обкръжението си — търсеше да научи нещо ново от невероятно древното превозно средство. Не му изглеждаше странно, че след безбройни векове тази погребана транспортна система все още функционира безупречно. Тя не беше включена в системите за вечност на градските монитори, но тук някъде навярно имаше подобни устройства, които да я предпазват от промяна или разруха.

Едва сега забеляза индикаторното табло, вградено в предната стена. То съобщаваше лаконично, но утешително:

ЛИС

35 МИНУТИ

Докато гледаше, числото се смени с „34“. Това поне бе полезна информация, макар че след като нямаше представа за скоростта на пътуването, то не подсказваше и дължината на маршрута. Стените на тунела се виждаха като непрекъснато сиво петно и единственото

чувство за движение бе едва доловимата вибрация, която никога не би забелязал, ако не я търсеше съзнателно.

Навярно сега се намираше на много мили от Диаспар, а над него бяха подвижните пясъчни дюни на пустинята. Може би точно в този миг се носеше под разкъсаните хълмове, които тъй често бе гледал от Кулата Лоран.

Въображението му летеше напред, към Лис, сякаш нямаше търпение да пристигне там с тялото. Но колкото и да се мъчеше, той можеше да си представи само умалено копие на Диаспар. Запита се дали градът още съществува, сетне се успокои — иначе тази машина не би го понесла под земята.

Внезапно усети рязка промяна във вибрацията под краката си. Нямаше съмнение — превозното средство намаляваше ход. Изглежда, времето бе минало по-бързо, отколкото предполагаше; леко изненадан Алвин погледна индикатора.

ЛИС

23 МИНУТИ

Озадачен и малко изплашен, той притисна лице към прозрачната преграда. Скоростта все още размазваше безформено сивите стени на тунела, ала от време на време се мяркаха знаци и изчезваха почти тъй бързо, както се появяваха. Но преди всяко изчезване, те сякаш оставаха пред погледа му за малко по-дълго.

Сетне, без никакво предупреждение, стените на тунела отлетяха настрана. Все още стремително машината минаваше през огромно празно пространство, далеч по-широко дори от залата с подвижните пътища.

Надничайки учудено през прозрачните стени, Алвин зърна под себе си сложна мрежа от водещи релси, които се кръстосваха и преплитаха, за да изчезнат в лабиринта от тунели отляво и отдясно. От купола се изсипа порой от синкава светлина и като силуети на фона на блясъка той едва различи скелетите на огромни машини. Светлината беше ярка до болка и Алвин разбра, че това място никога не е било предназначено за хора. Миг по-късно превозното му средство профуча край дълги редици от цилиндри, легнали неподвижно над водещите релси. Те бяха много по-едри от неговия и Алвин се досети, че трябва да са били предназначени за товарни превози. Около тях бяха струпани

непонятни многошарнирни механизми, всички до един безмълвни и спокойни.

Просторната и самотна зала изчезна зад гърба му също тъй бързо, както се бе появила. Видението изпълваше мислите на Алвин със страхопочитание, едва сега разбираше наистина смисъла на онази голяма помръкнала карта под Диаспар. Светът бе пълен с повече чудеса, отколкото можеше и да сънува.

Алвин погледна към индикатора. Цифрата оставаше същата — за по-малко от минута бе профучал през огромната зала. Машината отново ускоряваше ход, макар че движението почти не се усещаше, стените на тунела от двете страни летяха назад със скорост, за която не можеше и да гадае.

Изглеждаше, че мина цяла вечност, преди онази едва доловима промяна във вибрациите да настъпи отново. Сега индикаторът съобщаваше:

ЛИС

1 МИНУТА

Това бе най-дългата минута в целия живот на Алвин. Машината се движеше все по-бавно и по-бавно, това не бе просто намаляване на хода. Тя най-сетне започваше да спира.

Меко и безшумно дългият цилиндър се изплъзна от тунела в нова подземна зала, напълно идентична с онази под Диаспар. За момент Алвин бе прекалено развълнуван, за да различи каквото и да било, вратата дълго стоя отворена, преди той да осъзнае, че може да напусне превозното средство. Когато се втурна навън, той зърна за последен път индикатора. Сега думите се бяха променили и съобщаваха безкрайно успокояващо:

ДИАСПАР

35 МИНУТИ

Докато търсеше изхода от залата, Алвин откри първия признак, че може да е попаднал в съвсем различно общество. От единия край на помещението към повърхността и водеше нисък, широк тунел... и нагоре по тунела се издигаха стъпала. Подобно нещо се срещаше извънредно рядко в Диаспар — архитектите на града изграждаха рампи или наклонени коридори навсякъде, където се минаваше от едно на друго ниво. Тази традиция датираше от времето, когато повечето

роботи се движели на колела и стълбите били непреодолима преграда за тях.

Стълбата скоро свършваше пред врата, която се отвори автоматично пред Алвин. Той влезе в малка стаичка, подобна на онази, която го спусна през шахтата под Гробницата на Ярлан Зей. Не се изненада, когато няколко минути по-късно вратите отново се отвориха и разкриха коридор, плавно устремен нагоре към арка, обрамчила полукръг от небесна синева. Макар да не бе усетил движение, Алвин знаеше, че се е издигнал няколкостотин стъпки по-високо. Забравил всякакъв страх, нетърпелив да види какво лежи пред него, той побягна по склона.

Намираше се на невисок хълм и за момент му се стори, че отново е в централния парк на Диаспар. Но ако това наистина беше парк, умът на младежа трудно би могъл да възприеме огромните му размери. Никъде нямаше и следа от града, който очакваше да види. Докъдето стигаше поглед, имаше само гори и степи.

После Алвин вдигна очи към хоризонта и там, над дърветата, обкръжила света от край до край, се простираше каменна стена, която би засенчила дори най-могъщите здания на Диаспар. Тя бе тъй далече, че разстоянието заличаваше подробностите, но нещо в очертанията ѝ смущаваше Алвин. Малко по малко очите му привикнаха с мащабите на този колосален пейзаж и той разбра, че тия далечни масиви не са изградени от човешка ръка.

Времето не бе покорило всичко, Земята все още имаше планини, с които да се гордее.

Алвин дълго стоя пред входа на тунела, привиквайки бавно към странния свят, в който се бе озовал. Самите размери на това открито пространство го зашеметяваха, пръстенът от мъгливи планини можеше да обхване дузина градове като Диаспар. Но колкото и да се взираше, Алвин не забелязваше признаци на човешки живот. И все пак пътят надолу по склона изглеждаше добре поддържан; нямаше какво да прави, освен да го последва.

В подножието на хълма пътят се губеше сред високи дървета, които почти затъмняваха слънцето. Когато Алвин навлезе в сянката им, посрещна го странна смес от аромати и звуци. Познаваше отпреди шепота на вятъра в листата, но към него се примесваха хиляди смътни шумове, които не му напомняха нищо. В гърдите му нахлуваха

непознати миризми, аромати, изгубени дори за необятната памет на неговия народ. Топлината, изобилието на миризми и цветове, невидимото присъствие на милиони живи неща — всичко това го поразяваше с почти жестока сила.

Най-неочаквано се натъкна на езеро. Дърветата отдясно внезапно свършиха и пред него се появи огромна водна шир, осеяна със ситни островчета. Никога през живота си не бе виждал толкова много вода — в сравнение с нея и най-големите езера в Диаспар изглеждаха едва ли не като локви. Той бавно се спусна към брега на езерото, пое в шепи топлата вода и я остави да струи през пръстите му.

Изведнъж през водораслите се стрелна едра сребриста риба — първото нечовешко същество, което Алвин някога бе виждал. Тя би трябвало да му се струва извънредно странна, ала вместо това нейната форма го подразни с натрапчивата си близост до нещо видно. Увиснала в бледозелената пустота, размърдала прозрачните си плавници, тя бе истинско възплъщение на сила и бързина. Тук се претворяваха в жива плът плавните линии на титаничните кораби, които някога бяха изпълвали небесата на планетата. Еволюция и наука достигаха до едни и същи решения, но делото на Природата се оказваше по-дълготрайно.

Най-сетне Алвин се откъсна от чара на езерото и продължи по криволичещия път. За кратко време гората отново се склопи около него, но скоро пътят излезе на просторна поляна, широка половин миля и два пъти по-дълга. Сега Алвин разбра защо не бе забелязал следи от хора.

Поляната бе изпълнена с ниски двуетажни сгради, обаяни в меки тонове, които дори под яркото слънце отморяваха погледа. Повечето от тях имаха чисти, праволинейни форми, но няколко бяха построени в сложен архитектурен стил, използващ фини колони и грациозни каменни орнаменти. Тия сгради изглеждаха много стари и в тях бе използвана безкрайно древната система на островърхата арка.

Докато бавно крачеше към селището, Алвин все още се мъчеше да преосмисли новото си обкръжение. Нищо тук не бе познато, дори въздухът изглеждаше друг, изпълнен със следите на непознат, тръпнещ живот. А високите златокоси хора, които крачеха между къщите с тъй много вродена грация, явно не бяха от рода на хората в Диаспар.

Те не обърнаха внимание на Алвин и това го учуди, защото дрехите му напълно се различаваха от техните. Температурата в Диаспар никога не се променяше и затова облеклото там играеше чисто декоративна роля — обикновено имаше изключително сложна кройка. Тук то изглеждаше преди всичко функционално, създадено по-скоро за употреба, отколкото за показ, и често се състоеше само от парче плат, омотано около тялото.

Едва когато Алвин навлезе в селището, хората от Лис реагираха на присъствието му и тази реакция се оказа твърде неочаквана. От една къща изникнаха петима мъже и се насочиха право към него — едва ли не сякаш очакваха пристигането му. Внезапна възбуда опияни Алвин и кръвта му закипя. Той помисли колко много съдбоносни срещи трябва да са имали хората с народите на далечни светове. Тия, с които се срещаше сега, бяха от собствената му раса, но колко ли се бяха отдалечили през милионите години, разделящи ги от Диаспар?

Делегацията спря на няколко стъпки от Алвин. Водачът се усмихна и протегна ръка в древния знак на дружба.

— Решихме, че е най-добре да те посрещнем тук — каза той. — Нашият свят не прилича много на Диаспар и разходката от гарата дотук дава на посетителите възможност да се... аклиматизират.

Алвин докосна протегнатата ръка, но все още бе прекалено изненадан, за да отговори. Сега разбираше защо всички останали жители не му обръщаха никакво внимание.

— Вие сте знаели, че идвам? — изрече той най-сетне.

— Разбира се. Научаваме винаги, когато транспортът се включи. Кажете ми... как откри пътя? Последното посещение бе толкова отдавна, че се бояхме да не би тайната да е изгубена.

Един от спътниците на водача се намеси.

— Мисля, че е по-добре да обуздаем любопитството си, Джирейн. Серанис чака.

Преди името Серанис имаше някаква непозната дума и Алвин предположи, че това е нещо като титла. Всичко останало разбираше без труд и дори не му хрумваше, че в това имаше нещо необикновено. Диаспар и Лис имаха едно и също езиково наследство, а древното изобретение на звукозаписа отдавна бе вкаменило езика в неразрушим шаблон.

С подигравателна покорност Джирейн вдигна рамене.

— Много добре — усмихна се той. — Серанис има малко привилегии — да не я лишаваме поне от тази.

Докато навлизаше в селището, Алвин оглеждаше хората около себе си. Те изглеждаха добри и умни, но през целия си живот бе смятал тези качества за естествени. Търсеше черти, по които да се различават от подобна група в Диаспар. Разлики имаше, но бе трудно да се определят. Всички изглеждаха малко по-високи от Алвин и двама от тях проявяваха явни признаци на физическо стареене. Кожата им беше тъмнокафява и от всички техни движения лъхаше сила и жар — това го ободряваше и същевременно леко го смущаваше. Той се усмихна, като си спомни пророчеството на Хедрон, че дори да стигне до Лис, ще открие точно копие на Диаспар.

Сега хората от селището следяха с откровено любопитство как Алвин върви след водачите си, вече никой не се преструваше, че го приема за нещо естествено. Внезапно откъм дърветата вдясно се раздадоха пронизителни крясъци, група развълнувани дребни същества изскочи от гората и се струпва около Алвин. Поразен, той спря. Не можеше да повярва на очите си. Виждаше нещо, което неговият свят бе изгубил тъй отдавна, че то лежеше в царството на митологията. Така бе започвал животът някога — тия шумни, очарователни създания бяха човешки деца.

Алвин ги гледаше с недоверчиво удивление... и с още някакво чувство, което пронизваше сърцето му, ала той не можеше да го разбере засега. Тази гледка по-ярко от всичко друго му напомняше колко далече е от света, който познава. Диаспар бе платил скъпо за безсмъртието си.

Групата спря пред най-голямата от сградите, които Алвин бе видял досега. Тя се намираше в центъра на селището и вятърът развяваше зеления флаг, прикрепен към мачтата на малката кръгла куличка.

Когато той влезе в сградата, всички освен Джирейн останаха навън. Вътре беше спокойно и прохладно, през прозрачните стени проникваше слънчева светлина и обливаше всичко с меко, отморяващо сияние. Фина мозайка покриваше мекия еластичен под. Талантлив художник бе изрисувал по стените серия от горски сцени. Към тези картини се примесваха и други фрески — Алвин не ги разбираше, но му доставяше удоволствие да ги гледа. На едната стена имаше

правоъгълен екран, изпълнен с хаотично играещи пъстри петна — навярно видеоприемник, макар и не много голям.

Заедно се изкачиха по късата винтова стълба и излязоха на плоския покрив. Оттук се виждаше цялото селище и Алвин разбра, че то има около сто къщи. В далечината горите обгръщаха широки ливади, по които пасяха животни от няколко различни вида. Алвин не можеше да си представи какви са те — повечето бяха четирикраки, но изглеждаше, че някои имат шест или дори осем крака.

Серанис го чакаше в сянката на куличката. Алвин се запита на каква възраст може да бъде, предполагаше, че белите нишки в нейната дълга златиста коса трябва да имат нещо общо със стареенето. Много го смущаваше присъствието на децата. Където има раждане, непременно трябва да има и смърт. Жизненият срок в Лис сигурно се различаваше от този в Диаспар. Алвин не можеше да реши дали Серанис е на петдесет, петстотин или пет хиляди години, но в очите ѝ усещаше същата мъдрост и дълбина на познанието, които понякога долавяше у Джесерак.

Тя посочи малкото столче, но макар че очите и дружелюбно се усмихнаха, не изрече нито дума, докато Алвин се настани удобно — или поне толкова удобно, колкото можеше да се чувствава под този напрегнато-изпитателен и същевременно приятелски поглед. Сетне тя въздъхна и заговори с мек, тих глас.

— Подобни случаи не са чести, затова ще ме извиниш, ако не знам точно как да се държа. Но дори да е неочакван, гостът има някои права. Преди да започнем разговора, трябва да те предупредя за нещо. Аз мога да чета мислите ти.

Пред явното стъписване на Алвин тя се усмихна и бързо добави:

— Не бива да се плашиш. Няма по-строго спазвано право от това на духовната свобода. Ще проникна в мислите ти само ако ме поканиш. Но не би било почтено да крием този факт от теб — той ще ти обясни защо намираме речта за тежка и мудна. Тук рядко я използваме.

Това откритие леко разтревожи Алвин, но не го изненада. Някога и хора, и механизми бяха притежавали тази способност. Вечните машини все още можеха да приемат мислените заповеди на господарите си. Но самият човек в Диаспар бе изгубил дара, който някога бе предал на слугите си.

— Не знам какво те е довело в нашия свят — продължи Серанис, — но ако търсиш живот, всичко приключва дотук. Освен Диаспар отвъд нашите планини има само пустиня.

Странно, Алвин, който тъй често оспорваше общоприетото, не се усъмни в думите на Серанис. Единственото му чувство бе печал, че цялото му обучение е било тъй близо до истината.

— Разкажи ми за Лис — помоли той. — Защо тъй дълго стоите откъснати от Диаспар, щом изглежда, че знаете всичко за нас?

Серанис се усмихна на нетърпението му.

— След малко — каза тя. — Но най-напред бих желала да науча нещо за теб. Кажи ми как намери пътя насам и защо дойде?

Отначало колебливо, сетне все по-уверено, Алвин разказа историята си. За пръв път говореше толкова свободно, най-сетне откриваше някой, който да не се надсмива над мечтите му, защото и двамата знаеха, че тия мечти са истински. Един-два пъти Серанис го прекъсна с бързи въпроси, когато чуваше за някоя непозната подробност от Диаспар. Алвин още не разбираше, че много неща от ежедневието му са пълна безсмислица за човек, който никога не е живял в града и не познава неговата сложна култура и социална организация. Серанис слушаше с такова разбиране, че той го приемаше за естествено; едва много по-късно разбра, че освен нейния много други умове слушат думите му.

Когато младежът свърши, настъпи мълчание. После Серанис го погледна и спокойно запита:

— Защо дойде в Лис?

Алвин изненадано разтвори очи.

— Казах ти — отвърна той. — Исках да изследвам света. Всички ми казваха, че извън града има само пустиня, но трябваше да го видя с очите си.

— И това беше единствената причина?

Алвин се поколеба. Когато най-сетне отговори, говореше не безстрашният пътешественик, а изгубеното дете, родено в един чужд свят.

— Не — тихо каза той, — това не беше единствената причина... макар че не го знаех досега. Бях самотен.

— Самотен? В Диаспар?

Устните на Серанис се усмихваха, но в очите и имаше съчувствие и Алвин разбра, че тя не чака продължение на отговора.

Сега когато той бе разказал историята си, Серанис трябваше да изпълни своята част от споразумението. След малко тя се изправи и закричи напред-назад по покрива.

— Знам какви въпроси искаш да ми зададеш — каза тя. — На някои от тях мога да ти отговоря, но думите ме изморяват. Ако отвориш съзнанието си, ще ти разкрия всичко, което търсиш. Можеш да ми се довериш: не ще докосна нищо без твое разрешение.

— Какво искаш да направя? — предпазливо запита Алвин.

— Приеми помощта ми... гледай ме в очите... и забрави всичко друго — нареди Серанис.

Алвин не разбра какво стана след това. Всичките му сетива се затъмниха и когато после потърси истината в съзнанието си, тя бе там.

Той виждаше миналото — не ясно, а както човек, застанал на висок връх, оглежда мъгливи долини. Разбра, че Човек невинаги е бил градски жител и че откакто машините го освободили от тежкия труд, започнало съперничество между два типа цивилизации. През Сумрачните ери имало хиляди градове, но голяма част от човечеството предпочитала да живее в сравнително малки общини. Универсалният транспорт и мигновените комуникации давали на хората всички контакти, от които се нуждаели, и те не изпитвали необходимост да живеят вкупом с милиони свои ближни.

През ранните епохи Лис почти не се различавал от стотици други общини. Но постепенно, хилядолетие след хилядолетие, той развивал своя независима култура — една от най-напредналите в историята на човечеството. Тази култура се основавала преди всичко върху прякото приложение на духовните сили и това я обособило от останалото човешко общество, което все повече и повече се доверявало на машините.

Хилядолетното развитие по различни пътища разширило пропастта между Лис и градовете. През нея се прехвърляли мостове само във времена на велики кризи; учените на Лис унищожили Луната, когато тя започнала да пада. Пак те разбили Завоевателите в последната Шалмиранска битка и защитили Земята от врага.

Това велико изпитание изтощило човечеството, градовете умирали един по един и пустинята се разстилала над тях. Когато

населението намаляло, човечеството започнало миграцията, която превърнала Диаспар в последен и най-велик от всички градове.

Повечето от тия промени не засегнали Лис, но той имал да води своя собствена битка — битката срещу пустинята. Естествената преграда на планините не била достатъчна и минали много хилядолетия, преди големият оазис да бъде спасен. Тук образът се замъгляваше, може би преднамерено. Алвин не можеше да открие какво е било направено, за да стане Лис също тъй безсмъртен, както Диаспар. Стори му се, че гласът на Серанис долита отдалече... но това не бе само нейният глас, защото се вливаше в симфония от думи, като че хиляди други устни напяваха в унисон с нейните.

— Това е нашата история в най-общи линии. Ще видиш, че дори през Сумрачните ери почти не сме поддържали връзки с градовете. Макар че техните хора често са идвали в нашата област. Ние никога не сме ги спирани — мнозина от най-великите ни творци са дошли отвън. Но когато започна гибелта на градовете, нашият народ не пожелал да се меси в падението им. След изчезването на въздушните съобщения, към Лис оставал само един път — транспортната система на Диаспар. Когато бил построен паркът, вашият край се затворил и вие сте забравили за нас, но ние ви помним и до днес.

Диаспар изненадал всички. Очаквало се той да последва съдбата на другите градове, но вместо това той успял да създаде стабилна култура, която може да оцелее до края на Земята. Не се възхищаваме от тая култура, но сме доволни, че от нея успяват да избягат онези, които пожелаят. По този път са минали много повече хора, отколкото предполагаш. Почти винаги те са били изключителни личности и всеки е донасял нещо ценно в Лис. Гласът затихна, затъмнението на сетивата изчезна и Алвин отново бе същият като преди. С учудване забеляза, че слънцето е потънало зад дърветата и небето на изток вече притъмнява. Отнейде долетя трептящ тежък звън от голяма камбана и бавно затихна, оставяйки във въздуха да тегнат загадки и предчувствия. Алвин леко потръпна — не от първото докосване на вечерния хлад, а просто от страхопочитание и изумление пред всичко, което бе узнал. Ставаше много късно, а той бе далеч от дома. Внезапно изпита нужда отново да види приятелите си, да се завърне сред познатите улици и хора на Диаспар.

— Трябва да се връщам — каза той. — Хедрон... родителите ми... те ще ме чакат.

Не казваше истината — Хедрон навярно щеше да се пита какво е станало с него, но поне доколкото бе известно на Алвин, никой друг не знаеше, че той е напуснал Диаспар. Сам не разбираше какво го подтикна към тази лека измама и се позасрами веднага след като изрече думите.

Серанис го гледаше замислено.

— Боя се, че не е толкова лесно — каза тя.

— Какво имаш предвид? — запита Алвин. — Няма ли да ме върне транспортната система?

Той все още не допускаше, че могат да го задържат в Лис против волята му, макар и това да му мина през ума.

За пръв път Серанис изглеждаше леко смутена.

— Ние разговаряхме за тебе — каза тя, без да обясни кои са тези „ние“, нито точно как са общували. — Ако се върнеш в Диаспар, целият град ще узнае за нас. Дори да обещаеш да не казваш нищо, не ще можеш да запазиш тайната.

— Защо ви е тази тайна? — запита Алвин. — Навярно и двата народа биха спечелили, ако се срещнат отново.

Серанис се намръщи.

— Ние не мислим така — отвърна тя. — Ако вратите се отворят, разни скучаещи личности и търсачи на силни усещания ще наводнят нашата страна. А при сегашното положение само най-добрите от вашите хора стигат дотук.

Този отговор излъчваше толкова силно скрито високомерие и се основаваше върху толкова грешни представи, че раздражението на Алвин почти засенчи тревогата му.

— Не е така — решително заяви той. — Не вярвам да намерите в Диаспар някой, който може да напусне града, дори и да желае... дори и да знае, че има къде да отиде. Ако ми разрешите да се върна, всичко в Лис ще си остане постарому.

— Не решавам сама — обясни Серанис, — освен това подценяваш силата на разума, ако смяташ, че нищо не може да пречупи бариерите, които приковават твой народ към града. Не искаме да те задържахме насила, но ако се върнеш в Диаспар, ще трябва да изтрием от паметта ти всички спомени за Лис. — Тя се поколеба за

миг. — Никога до днес не ни се е налагало да го правим, всичките ти предшественици са идвали, за да останат завинаги тук.

Алвин не можеше да приеме този избор. Искаше да изследва Лис, да узнае всичките му тайни, да открие по какво се различава от неговия дом, но същевременно държеше да се върне в Диаспар, за да докаже на приятелите си, че не е бил наивен мечтател. Не можеше да разбере какво налагаше този стремеж към тайна, а дори и да разбереше, това не би променило поведението му.

Съзнаваше, че трябва да печели време или да убеди Серанис, че искането и е невъзможно.

— Хедрон знае къде съм — каза той. — Неговите спомени не можете да изтриете.

Серанис се усмихна. Усмивката бе приятна и при други обстоятелства би изглеждала дружелюбна. Но за пръв път Алвин усещаше, че зад нея се криеше огромна и неумолима сила.

— Ти ни подценяваш, Алвин — отвърна тя. — Всичко е много просто. За мен е по-лесно да стигна до Диаспар, отколкото да пресека Лис. И други са идвали преди теб. Някои от тях разкривали пред приятелите си къде отиват. Ала тези приятели ги забравяли и те изчезнали от историята на Диаспар.

Наистина наивно бе да не предвиди тази възможност — сега, след думите на Серанис, тя изглеждала толкова ясна. Алвин се запита колко ли пъти през милионите години разделено съществуване на двете култури хора от Лис са прониквали в Диаспар, за да защитят ревниво пазената тайна. И се питаше още докъде стигаха духовните сили, които тези странни хора притежават и използват без колебание.

Можеше ли да рискува да подготвя планове? Серанис бе обещала да не чете мислите му без разрешение, но той се чудеше дали нямаше обстоятелства, при които това обещание да се наруши.

— Не държете да реша веднага, нали? — запита той. — Не мога ли да разгледам вашия край, преди да направя избора си?

— Естествено — отвърна Серанис. — Можеш да стоиш тук колкото пожелаеш, а ако размислиш, винаги има начин да се върнеш в Диаспар. Но ако вземеш решението през близките дни, ще бъде много по-лесно. Ти не искаш приятелите ти да се тревожат, а колкото по-дълго трае отсъствието ти, толкова по-трудно ще е да направим необходимите корекции.

Алвин я разбираше, би искал само да знае какви са тези „корекции“. Навярно някой от Лис щеше да се свърже с Хедрон — без дори Шута да го усети — и да подправи спомените му. Изчезването на Алвин не можеше да се скрие, но откритата от него и Хедрон информация можеше да се унищожи. След векове името на Алвин щеше да се слее с имената на другите Единствени, изчезнали загадъчно и безследно, а после забравени.

Измъчваха го много въпроси, а не се доближаваше до отговора на нито един от тях. Имаше ли някакъв смисъл странната еднопосочна връзка между Лис и Диаспар, или бе просто историческа случайност? Кои и какви бяха Единствените и ако хората от Лис можеха да влязат в Диаспар, защо не бяха изтрили запаметяващите блокове, които криеха тайната на тяхното съществуване? Може би само на този въпрос можеше да отговори правдоподобно. Централният компютър изглеждаше твърде костелив орех, за да му се повлияе дори чрез най-съвършените телепатични системи.

Той остави въпросите за по-късно; някой ден, като узнаеше повече, имаше известна надежда да ги реши. Сега бе безсмислено да разсъждава, да гради пирамиди от догадки върху основи от невежество.

— Много добре — каза той неохотно, все още раздражен от това неочаквано препятствие. — Щом позволяваш да разгледам вашата страна, давам обещание да ти отговоря веднага след като взема решение.

— Така да бъде — каза Серанис и този път усмивката не криеше заплаха. — Ние се гордеем с Лис и с удоволствие ще ти покажа как може да се живее без градове, а дотогава не се тревожи — твоите приятели няма да се вълнуват, че отсъствуваш. Ние ще се погрижим за това, та макар и само за твоя защита.

За пръв път в живота си Серанис даваше обещание, което нямаше да изпълни.

XI

Както и да се мъчеше, Алистра не изтръгна повече сведения от Хедрон. Шута бързо се опомни от първоначалното стълписване и от паниката, която го принуди да побегне към повърхността, когато се озова сам в дълбините под Гробницата. Освен това той се срамуваше от малодушието си и се питаше дали някога ще има куража да се върне в залата с подвижните пътища, при мрежата от тунели, които се пръскаха по целия свят. Макар да разбираше, че Алвин е нетърпелив, дори просто безразсъден, не вярваше младежът да попадне в опасно положение. Когато му дойде времето, щеше да се завърне. Хедрон бе сигурен в това. Е, почти сигурен, съмняваше се малко — тъкмо колкото да усети, че е необходима предпазливост. Разумно ще е, реши той, засега да казва колкото може по-малко и да представя цялата работа като поредна шега. За нещастие той не успя да прикрие чувствата си, когато Алистра го посрещна на повърхността. Тя безпогрешно позна страха в очите му и веднага го изтълкува като знак, че Алвин е в опасност. Всички уверения на Хедрон бяха напразни. Докато се връщаха заедно през парка, тя все повече и повече се разгневяваше. Отначало Алистра искаше да остане в Гробницата и да чака Алвин да се завърне от загадъчното си изчезване. Хедрон успя да я убеди, че това ще е чиста загуба на време и въздъхна с облекчение, когато тя го последва към града. Не бе изключено Алвин да се върне скоро, а Шута не желаше някой друг да открие тайната на Ярлан Зей.

Докато стигнат в града, Хедрон разбра, че сериозно е изтървал положението и тактиката му на изчакване се е провалила напълно. За пръв път през живота си изпадаше в затруднение, без да се чувства способен да го овладее. На мястото на първоначалния му неосъзнат страх бавно идваше по-дълбока, вече основателна тревога. Досега Хедрон почти не бе помислял за резултатите от действията си. Собственият интерес и лекото, но искрено съчувствие към Алвин му бяха достатъчни, за да извърши всичко дотук. Макар да окуражаваше и

подпомагаше Алвин, той не бе вярвал, че наистина може да се случи нещо подобно.

Въпреки огромната пропаст на годините и опита помежду им, волята на Алвин винаги се оказваше по-силна от неговата. Сега бе твърде късно, за да стори нещо; Хедрон чувствуваше, че събитията го влачат към някаква кулминация, където не ще бъде в състояние да промени каквото и да било. Несправедливо бе след всичко това Алистра да го смята за злия съветник на Алвин и да го обвинява за станалото. Всъщност тя не беше отмъстителна, но сега се ядосваше и прехвърляше част от гнева си върху Хедрон. Никак нямаше да съжалява, ако с някоя своя постъпка му причинеше неприятности.

На широкия околоръстен път край парка двамата се разделиха в ледено мълчание. Хедрон гледаше как Алистра се губи в далечината и уморено се питаше какви ли планове зреят в ума и.

Сега можеше да бъде сигурен само в едно. Въпросът за скуката отпаднаше от дневния ред за неопределено време.

Алистра започна да действа бързо и умно. Не си направи труда да търси Еристон и Етаниа — родителите на Алвин бяха чаровни нищожества, към които изпитваше лека привързаност, но не и уважение. Те само щяха да прахосат времето и в празни приказки, а после да направят точно същото, което направи Алистра.

Джесерак я изслуша без признаци на вълнение. Ако бе разтревожен или изненадан, той прикриваше чувствата си добре — толкова добре, че Алистра малко се разочарова. Тя мислеше, че никога преди не се е случвало нещо тъй важно и необикновено, а прозаичното поведение на Джесерак създаваше впечатлението, че е подценена. Когато разказът свърши, той дълго я разпитва и неясно намекна, че може и да е сбъркала. Имаше ли причини да се предполага, че Алвин наистина е напуснал града? Може просто да са си направили шега с нея — участието на Хедрон подкрепяше това предположение. Може би тъкмо сега Алвин и се присмиваше, скрит нейде в Диаспар.

Единствената полза от разговора с Джесерак бе обещанието му да направи справки и след един ден да я потърси. Междувременно тя не бивало да се плаши, а по-добре би било, ако не кажела никому за цялата история. Нямало нужда да се вдига тревога за произшествие, което навярно щяло да се разясни след няколко часа.

Алистра си тръгна разочарована. Би била много по-доволна, ако можеше да види действията му след като той остана сам.

Джесерак имаше приятели в Съвета, неведнъж през дългия си живот бе избран в тази организация и някой ден можеше отново да му натрапят досадните задължения. Като се обади на трима от най-влиятелните си колеги, той предпазливо възбуди любопитството им. Добре разбираше, че като наставник на Алвин е изпаднал в деликатна ситуация и искаше да се застрахова на всяка цена. Засега колкото по-малко хора знаеха за станалото, толкова по-добре.

Незабавно решиха, че най-напред трябва да се свържат с Хедрон и да му поискат обяснение. Превъзходният план имаше само един недостатък. Хедрон го бе предвидил и не успяха да го открият никъде.

Съдбата на Алвин оставаше нерешена, но домакините бяха достатъчно деликатни, за да не му напомнят за това. Той можеше свободно да се разхожда из Еърли, малкото селце, ръководено от Серанис... макар че думата „ръководство“ бе твърде силна за нейното положение. Понякога Алвин мислеше, че тя е добродушен диктатор, но друг път му се струваше, че е лишена от всякаква власт. Досега не успяваше да разбере нищо за социалната система на Лис — тя бе или прекалено проста, или толкова сложна, че не схващаше всичките и елементи. Със сигурност откри само това, че Еърли е типичен пример за безбройните селца, на които е разделен Лис. Всъщност нямаше типични примери — мнозина уверяваха Алвин, че всяко село се стреми да бъде колкото се може по-различно от съседното. Всичко изглеждаше много заплетено.

Въпреки че не наброяваше и хиляда жители, малкото селце бе пълно с изненади. Едва ли имаше някоя област от живота, която да прилича на приетото в Диаспар. Различията обхващаха дори такива основни фактори като езика. Само децата използваха гласовете си за общуване; възрастните говореха много рядко и Алвин постепенно реши, че го правят само пред него, за да не бъдат неучтиви. Странно и мъчително бе да се чувства омотан в огромна мрежа от недоловими беззвучни думи, но след време Алвин привикна с това. Изненадваше го, че устната реч изобщо е оцеляла, след като бе изгубила смисъла си. По-късно Алвин откри, че хората от Лис са влюбени в песните и

всички останали видове музика. Вероятно без песните те отдавна биха онемели.

Хората тук винаги бяха заети, увлечени от разнообразни задачи и проблеми, от които Алвин рядко разбираше нещо. А когато можеше да разбере какво вършат, голяма част от работата му се струваше съвсем излишна. Например храната — значителна част от нея се отглеждаше по полята, вместо да се синтезира от отдавна разработени схеми. Когато Алвин запита за това, търпеливо му обясниха, че хората от Лис обичат да гледат растящите кълнове, да провеждат сложни генетични експерименти и да създават все по-изтънчени вкусове и аромати. Еърли се славеше с плодовете си, но след като опита няколко подобрени екземпляра, Алвин реши, че те не са по-добри от ония, които би могъл да материализира в Диаспар, без да си мръдне пръста.

Отначало си задаваше въпроса дали жителите на Лис са забравили, или никога не са притежавали енергиите и машините, които досега бе смятал за нещо естествено и върху които се основаваше целият живот в Диаспар. Скоро откри, че не е така. Инструментите и знанията съществуваха, но се използваха само при необходимост. Най-ярък пример за това даваше транспортната система, ако изобщо можеше да я нарече така. На кратки разстояния хората ходеха пеша и изглежда, това им доставяше удоволствие. Ако бързаха или имаха неголям товар, използваха специално създадени за тази цел животни. Това бяха ниски шестокраки същества, много силни и кротки, но глупави. Състезателната порода беше по-друга. Нейните представители обикновена вървяха на четири крака, но когато наистина ускоряваха ход, стъпваха само върху мускулестите си задни крайници. За няколко часа те можеха да прекосят Лис от край до край, носейки пътника на гърба си в специално въртящо се кресло. За нищо на света Алвин не би рискувал да предприеме подобна езда, макар че сред младежите тя бе популярен спорт. Техните грижливо отглеждани бегачи бяха аристократите на животинския свят и отлично осъзнаваха това. Езикът им разполагаше с доста богат речников запас и Алвин често ги дочуваше да разговарят горделиво за отминали и бъдещи победи. Но опита се да прояви дружелюбие и да се включи в разговора, те се преструваха, че не разбират, ако продължаваше да им досажда — отскачаха настрана с изражение на накърнено достойнство.

Тия два вида животни бяха достатъчни за ежедневните нужди и доставяха на своите собственици повече удоволствия, отколкото всякакви механични приспособления. Но когато се изискваше изключителна бързина или трябваше да се пренасят тежки товари, машините бяха подръка и се използваха без колебание.

Макар че животните на Лис представляваха истински нов свят, изпълнен с куриози и изненади, все пак Алвин най-много се прехласваше пред двете крайности на човешкото население. Най-младите и най-старите... и двете групи му изглеждаха еднакво странни и удивителни. Най-старият човек в Лис едва бе отминал второто си столетие, оставаха му още няколко години живот. Алвин знаеше, че когато той достигне тази възраст, тялото му почти няма да се е променило. А този старец, лишен от надеждата да получи компенсация във веригата от бъдещи животи, почти бе изчерпал физическите си сили. Имаше съвсем бяла коса, а лицето му се бе превърнало в плетеница от бръчки. През повечето време седеше на слънце или бавно се разхождаше из селото, обменяйки беззвучни поздравии с всеки срещнат. Доколкото Алвин можеше да разбере, той бе напълно доволен, не искаше нищо повече от живота и не скърбеше за идващия край.

Подобна философия толкова много се различаваше от възгледите в Диаспар, че изцяло оставаше извън разбирането на Алвин. Защо човек да приема смъртта, когато е тъй ненужна, когато има избора да живее хиляди години и сетне да прескочи през вековете, за да започне отначало в един нов свят, изграден и с негова помощ. Тази загадка го измъчваше и той твърдо реши да я разясни при първата възможност за открито обсъждане на въпроса. Не можеше да повярва, че Лис е направил този избор доброволно, особено ако алтернативата е била известна.

Част от отговора откри сред децата, тия малки създания, които му изглеждаха тъй странни, както и животните на Лис. Прекарваше голяма част от времето си сред тях, гледаше ги как играят и те постепенно го приеха за другар. Понякога му се струваше, че те изобщо не са хора — толкова чужди бяха мотивите, логиката и дори езикът им. Алвин гледаше възрастните недоверчиво и се питаше как е възможно да са произлезли от тия необикновени същества, които сякаш прекарваха по-голямата част от живота си в съвсем друг свят.

И все пак дори когато го озадачаваха, те събуждаха в сърцето му непознато досега чувство. Когато — това бе рядко, но все пак се случваше — те избухваха в плач от дълбоко отчаяние или огорчение, дребните детски разочарования му се струваха по-трагични, отколкото дългото отстъпление на Човека след падането на Галактичната империя. Това бе прекалено огромно и далечно, за да го разбере, а детските ридания разкъсваха сърцето му.

В Диаспар Алвин бе срещнал любовта, но сега откриваше нова скъпоценност, без която самата любов не достига висшата си цел и остава завинаги осакатена. Той се възпитаваше на нежност.

Алвин изучаваше Лис. Лис също го изучаваше и не остана разочарован от резултатите. Три дни след неговото пристигане Серанис подхвърли, че няма да е зле, ако обиколи по-надалече из равнината и опознае нейната страна. Той прие веднага — при условие да не язди никое от селските състезателни животни.

— Мога да те уверя — отвърна Серанис с един от редките си проблясъци на хумор, — че тук никой не би и помислил да рискува скъпоценното си животно. Тъй като случаят е изключителен, ще уредят транспорт, в който да се чувствуваш по-привично. Хилвар ще ти бъде водач, но, разбира се, можеш да отидеш където пожелаеш.

Алвин се запита дали това напълно отговаря на истината. Ако речеше да се върне към малкия хълм, откъдето за пръв път бе излязъл в Лис, навярно щяха да възникнат възражения. Но засега това не го вълнуваше, тъй като не бързаше да се върне в Диаспар и всъщност след първата си среща със Серанис почти не бе мислил по въпроса. Животът тук все още бе тъй интересен и нов, че засега той не си кроеше планове за бъдещето.

Оценяваше жеста на Серанис да предложи сина си за водач, макар че Хилвар несъмнено бе подробно инструктиран как да избягва неприятностите. На Алвин му трябваше доста време, докато привикна с Хилвар. Не би могъл да обясни причината за това, без да го обиди. Всеобщото физическо съвършенство напълно обезценяваше човешката красота на Диаспар, хората не я забелязваха, както не обръщаха внимание на въздуха, който дишат. В Лис не бе така, а външността на Хилвар бе, меко казано, невзрачна. По мерилото на Алвин той изглеждаше направо грозен и за известно време гостенинът съзнателно избягваше да го среща. Може би Хилвар съзнаваше това, ала не го

показваше и не след дълго вроденото му дружелюбие разкъса преградата помежду им. След време Алвин толкова щеше да свикне с широката крива усмивка на Хилвар, с неговата сила и добрина, че трудно би повярвал как някога го е смятал за непривлекателен, и вече не би го заменил за нищо на света.

Призори потеглиха от Еърли с малка машина, която Хилвар наричаше земеход. Тя явно работеше по принципа на машината, която доведе Алвин от Диаспар. Носеше се във въздуха на няколко пръста над земята и макар че нямаше насочваща релса, Хилвар каза, че колите могат да се движат само по определени пътища. Този транспорт свързваше всички населени центрове, но през целия си престой в Лис Алвин не видя друг земеход в движение.

Хилвар бе вложил доста усилия в организирането на експедицията и явно я очакваше с не по-малко нетърпение, отколкото Алвин. Той бе планирал пътя според собствените си интереси, защото се увеличаваше от природознанието и се надяваше да открие нови видове насекоми в почти необитаемите покрайнини на Лис, откъдето щяха да минат. Възнамеряваше да пътуват на юг, докдето може да ги докара машината, а останалата част от пътя да изминат пеша. Алвин почти не разбираше какво означава това и не възрази.

За похода имаха и спътник — Криф, най-ефектният от многобройните питомци на Хилвар. Когато Криф почиваше, шестте му полупрозрачни криле лежах нагънати покрай тялото му и то проблясваше през тях като обсипан със скъпоценни камъни скиптър. Ако нещо го подплашеше, той излиташе във въздуха сред дъгоцветни сияния и леко бръмчене на невидими криле. Макар че огромното насекомо се отзоваваше на повикване и — поне от времена време — изпълняваше прости заповеди, то бе почти лишено от разум. Но това не му пречеше да притежава характер. По някаква причина то проявяваше подозрения спрямо спътника на господаря си и редките опити на Алвин да спечели доверието му неизменно завършваха с провал.

За Алвин пътуването през Лис бе нереално като сън. Безшумна като призрак, машината се носеше над хълмисти равнини, провираше се през дъбрави, без да изоставя невидимата си пътека. Движеше се около десет пъти по-бързо от нормалния човешки ход; едва ли някой от жителите на Лис би имал нужда от по-голяма скорост.

Пресякоха много села — някои бяха по-големи от Еърли, но повечето бяха изградени почти в същия стил. Докато се движеха от община към община, Алвин с интерес следеше тънките, но многозначителни разлики в облеклото и даже във външността на хората. Цивилизацията на Лис се състоеше от стотици самостоятелни култури и всяка от тях добавяше към цялото своята специфична дарба. Земеходът бе натъпкан с най-прочутото производство на Еърли — малка жълта праскова. Приемаха я с благодарност навсякъде, където Хилвар раздаваше образци. Той често спираше да побъбри с приятели и да им представи Алвин, който всеки път се изненадваше от вродения им такт да преминават към устен говор веднага, щом узнаеха кой е той. Това навярно ги изморяваше много, но доколкото можеше да прецени, те нито веднъж не се поддадоха на изкушението да използват телепатията и да го изключат от разговора.

Най-дълго престояха в едно селце, потънало сред море от избуяла златиста трева, която се издигаше високо над главите им и като жива се вълнуваше под нежния ветреца. Докато се движеха сред нея, над тях прелитаха вълна след вълна, сякаш безброй стъбла равномерно им се кланяха. Отначало това безпокоеше Алвин, защото му хрумна глупавата идея, че тревата се навежда да го гледа, но скоро усети как неспирното движение го отморява.

Алвин скоро разбра защо са спрели. Сред малката тълпа, струпана преди още колата да се плъзне в селото, имаше едно срамежливо чернокосо момиче, което Хилвар представи с името Ниара. Двамата изглеждаха много доволни от срещата и Алвин завидя на откритото им щастие от мимолетната близост. Хилвар явно се разкъсваше между задълженията си на водач и желанието да остане насаме с Ниара. Алвин побърза да го избави от затруднението и предприе самостоятелна обиколка. В малкото селце нямаше кой знае какво за разглеждане, но той се постара да се забави.

Когато отново потеглиха на път, Алвин гореше от нетърпение да зададе редица въпроси. Не можеше да си представи как изглежда любовта в телепатично общество и като прецени, че е изчакал достатъчно, той зададе въпроса. Хилвар обясни охотно, макар Алвин да подозираше, че е принудил приятеля си да прекъсне дълго и нежно мислено сбогуване.

Оказваше се, че всяка любов в Лис започва с телепатичен контакт и може да минат месеци или години, докато младите наистина се срещнат. По този начин, обясни Хилвар, и двете страни избягваха риска от разочарования или погрешни впечатления. Щом двама души са разтворили умове един пред друг, те не могат да имат тайни. А ако някой опиташе да прикрие нещо, другият партньор веднага щеше да усети.

Само наистина зрели и уравновесени умове можеха да си позволят подобна честност, единствено любов, основана върху абсолютна всеотдайност, можеше да издържи на изпитанието. Алвин отлично разбираше, че такава обич трябва да е по-дълбока и по-богата от всичко познато на неговия живот; всъщност тя можеше да достигне такова съвършенство, че му бе трудно да повярва дали изобщо може да я има.

Но Хилвар го увери, че я има, и със светнали очи се зарея из мечтите си, когато Алвин го подкани да бъде по-ясен. Някои неща не могат да се обяснят — човек или ги знае, или не. Алвин печално реши, че никога не ще достигне взаимното разбиране, което тези щастливи хора бяха положили дълбоко в основата на живота си.

Саваната свършваше внезапно, сякаш невидима ръка бе начертала граница, отвъд която на тревата бе забранено да расте. Когато земеходът прелетя над нея, пред тях се разкри редица ниски хълмове, обрасли с гъсти гори. Хилвар обясни, че това е аванпост от главната защитна стена на Лис. Истинските планини лежаха отвъд, но за Алвин дори тия ниски хълмове представляваха внушителна и потискаща гледка.

Колата спря пред тясна, закътана долина, все още обляна от топлиите лъчи на залязващото слънце. Хилвар се обърна към Алвин с тъй добродушен и чистосърдечен поглед — човек би се закълел, че в него няма и капчица коварство.

— Оттук потегляме пеша — весело каза той и започна да изхвърля екипировката от каросерията. — Не можем да продължим с машината.

Алвин погледна оголените хълмове, после — удобната седалка, в която се бе возил.

— Няма ли обиколен път? — безнадеждно запита той.

— Разбира се, че има — отвърна Хилвар. — Но ние няма да обикаляме. Отиваме до върха, така е много по-интересно. Ще включа автопилота и като се спуснем от другата страна, колата ще ни чака.

Решен да не се предава без бой, Алвин направи последно усилие.

— Скоро ще се стъмни — възрази той. — Не можем да изминем всичкия път до залез-слънце.

— Точно така — каза Хилвар, измъквайки екипировката с невероятна скорост. — Ще пренощуваме на върха и сутринта ще довършим пътуването.

Този път Алвин се призна за победен.

Багажът, който носеха, изглеждаше много голям, но макар и обемист, той почти не тежеше. Гравитационно поляризиращите контейнери неутрализираха теглото, оставаше само да се преодолее инерцията. Докато се движеше по права линия, Алвин изобщо не усещаше, че носи товар. Работата с тия контейнери изискваше известна практика, защото при опит внезапно да се промени посоката, денкът злонраво полагаше всички усилия, за да го удържи на предишния курс, чак докато преодолее инерцията му.

Когато Хилвар притегна и последния ремък и се убеди, че всичко е наред, двамата бавно потеглиха нагоре по долината. Алвин печално погледна как земеходът се връща по дирите си и изчезва от поглед; питаше се колко часа ще минат, преди отново да има възможността да отпочине в удобното кресло.

И все пак изкачването бе много приятно. Слънцето меко огряваше гърбовете им и наоколо се разгръщаха все нови и нови гледки. От време на време тревясалата пътека се губеше, но Хилвар, изглежда, бе способен да я следва дори когато Алвин не забелязваше и следа от нея. Той запита кой е утъпкал пътеката и Хилвар обясни, че по тия хълмове имало много животинки — едни от тях самотни, други обединени в примитивни общности, копиращи ред черти на човешката цивилизация. Някои от тях дори открили или били научени да използват инструменти и огън. На Алвин никога на му бе хрумвало, че подобни създания могат да бъдат настроени другояче освен дружелюбно; и двамата с Хилвар смятаха това за естествено, защото вече от милиони години нищо на Земята не бе въставало против върховенството на Човека.

Вече от половин час се изкачваха, когато Алвин за пръв път долови в околния въздух тих, отекващ ромон. Не можеше да открие какво го поражда — той сякаш долиташе отвсякъде. Звукът не спираше, напротив — докато пейзажът наоколо са разширяваше, той ставаше все по-силен. Алвин би запитал какво е това, но трябваше да си пази дъха за по-тежките изпитания.

Той бе съвършено здрав, през целия си живот не бе боледувал дори за час. Но макар и необходимо, доброто физическо състояние не бе достатъчно за предстоящата задача. Алвин притежаваше тялото, но не и умението. Леката крачка на Хилвар, устремът, с който се издигаше по склоновете, го изпълваха със завист... и с решимост да не се предава, докато още може да се движи. Отлично разбираше, че Хилвар го подлага на изпитание, но не се обиждаше. В тази игра нямаше злоба и той постепенно се увеличаваше от нея, макар умората бавно да наливаше краката му с олово.

Когато изминаха две трети от изкачването, Хилвар го съжали и двамата спряха да починат за малко. Обърнати на запад, те се облегнаха с гърбовете си на склона и оставиха слънчевите лъчи да галят телата им. Пулсиращият тътен се засилваше, но въпреки въпросите на Алвин Хилвар отказваше всякакви обяснения. Щяла да се развали изненадата, каза той, ако Алвин знаел какво ги очаква в края на изкачването.

Сега пътниците се надбягваха със слънцето, но за щастие към края склонът бе оголен и полегат. Дърветата, които покриваха долната половина на хълма, започваха да се разреждат, сякаш и те бяха уморени от борбата със земното притегляне. Над последните няколко метра се разстилаше килим от ниска, жилава трева и ходенето се превръщаше в истинско удоволствие. Когато върхът се появи пред погледа им, Хилвар препусна нагоре с неподозиран изблик на енергия. Алвин реши да не приема хвърлената ръкавица — всъщност нямаше избор. Достатъчно бе, че продължи упорито да се тътри нагоре, и когато се изравни с Хилвар, доволен и изтощен се строполи край него.

Едва когато дъхът му се успокои, той успя да оцени разкрилата се гледка и откри източника на непрестанния тътен, увиснал във въздуха. Пред тях гребенът на хълма се спускаше стръмно, толкова стръмно, че скоро се превръщаше в почти отвесна скала. А от скалата

избликваше могъща водна струя и се извиваше в пространството, за да се разбие в канарите хиляда стъпки по-долу. Закриваше я бляскава мъгла от ситни капчици, а от дълбините се надигаше онзи непрекъснат барабанен гръм и хълмовете от двете страни глухо връщаха ехото му.

Почти целият водопад тънеше в сянка, но слънчевите лъчи все още се сипеха иззад планината, осветяваха местността зад него и добавяха вълшебна финална нотка към сцената. Защото над основата на водопада тръпнеше с мимолетна красота последната дъга на Земята.

С един замах на ръката Хилвар обгърна целия хоризонт.

— Оттук — извика той, за да надвие грохота на водопада — може да се види чак до другия край на Лис.

Алвин не се съмняваше в това. Миля след миля на север лежаха гори, прекъсвани тук-там от поляни, нивя и криволичещи нишки на стотици реки. Нејде сред тая обширна панорама се криеше селцето Еърли, но нямаше смисъл да го търси. За момент Алвин помисли, че е успял да види езерото, покрай което минаваше пътеката към входа на Лис, ала реши, че така му се е сторило. Още по на север дървета и поляни се сливаха в пъстър зелен килим, набръчкан тук-там от върволиците на хълмовете. А отвъд тях като далечни облаци на ръба на хоризонта лежаха планините, отделящи Лис от пустинята.

На изток и запад гледката бе почти същата, но на юг до планините сякаш имаше само няколко мили. Алвин ги виждаше ясно и разбираше, че те са далеч по-високи, отколкото малкият връх под краката му. Местността, която го делеше от тях, бе много по-дива от земите зад гърба му. С някаква своя недоловима черта тя изглеждаше изоставена и запустяла, сякаш Човек се бе отказал да живее тук вече от много години насам.

— Някога тая част от Лис е била обитаема — отвърна Хилвар на неизречения му въпрос. — Не знам защо са я изоставили. Някой ден може отново да се върнем в нея. Сега там обитават само животни.

Наистина никъде на се мяркаха признаци на човешки живот — нито просеки, нито укротени реки подсказваха присъствието на Човека. Само едно място издаваше, че някога той е живял тук — на много мили от върха под горския масив като счупен зъб стърчеше самотна бяла развалина.

Слънцето се губеше зад западните стени на Лис. В един безкраен миг далечните планини избухнаха в златни пламъци, сетне равнината

под тях бързо потъна в сянка и настъпи нощ.

— Трябваше по-рано да свършим тая работа — каза Хилвар, практичен както винаги, и започна да разтоварва багажа. — След пет минути ще стане тъмно като в рог... пък и студено.

По тревата се трупаха части от някакъв странен апарат. Над стърчащ триножник се издигаше вертикален прът, завършващ с крушовиден израстък. Хилвар удължи пръта, докато крушата се извиси малко над главите им, и без Алвин да усети, подаде мислен сигнал. Лумналата светлина прогони мрака от малкия им лагер. Крушата даваше не само осветление — Алвин почувствува как нежна, галеща топлина проникна чак до костите му.

С триножника в едната ръка и багажа си в другата, Хилвар се спусна по склона. Алвин подтичваше след него и с всички сили се мъчеше да не излезе от осветения кръг. Най-после Хилвар избра за лагера малка низина на стотина метра от билото и започна да разполага останалата си екипировка.

Голяма полусфера от някакъв твърд и почти невидим материал ги обгърна от всички страни и прегради пътя на хладния вятър, който вееше откъм равнината. Изглежда, куполът се създаваше от неголямата правоъгълна кутия, която Хилвар сложи на земята и сетне напълно я забрави, дори я затрупа под останалите атрибути. Може би тя сътвори и удобното полупрозрачно легло, на което Алвин се отпусна с неопишуемо удоволствие. За пръв път виждаше да се материализира мебел тук, в Лис, където къщите му се струваха ужасно претрупани с постоянни предмети, които, вместо да се пречат между краката, биха се пазили много по-добре в Информационните хранилища.

А и храната, която Хилвар измъкна от друга кутия, бе синтетична — първата, която виждаше Алвин, откакто бе пристигнал. През някакъв отвор в купола над главите им нахлу студен въздух. Преобразователят на материя засмукваше своята суровина и извършваше ежедневното си чудо. Общо взето, Алвин предпочиташе синтетичната храна. Начините за приготвяне на другата го поразяваха с ужасната си нехигиеничност, а с преобразователя човек поне точно знаеше какво яде.

Двамата седнаха да вечерят. Нощта наоколо се сгъстяваше, изгряха звездите. Когато свършиха с вечерята, извън светлия им кръг царуваше пълен мрак, по краищата на който Алвин забеляза неясни подвижни форми — горските създания изпълзяваха от леговищата си. От време на време във фосфоресциращите им очи проблясваше отразена светлина, но каквито и да бяха, тези животни го гледаха само отдалече, така че не можеше да разбере какви са.

Спокойствието на нощта изпълваше Алвин с блаженство. Известно време двамата лежаха на кушетките и разговаряха за всичко видно, за загадката, обгръщаща и тях, и многобройните разлики между двете им култури. Хилвар се възхищаваше от чудото на Системите за вечност, спасяващи Диаспар от достъпа на времето. Алвин едва успяваше да отговори на някои от въпросите му.

— Наистина не разбирам — каза Хилвар — как създателите на Диаспар са направили така, че запаметяващите системи никога да не се повреждат. Казваш, че информацията за града и всичките му жители се натрупва под формата на схеми от електрически заряди в кристални носители. Е, кристалите ще траят вечно... но как стои въпросът с другите системи около тях? Нима не се случват никакви повреди?

— Веднъж зададох на Хедрон същия въпрос и той ми каза, че Информационните хранилища са буквално утроени. Всяко от трите може да поддържа града, а ако някое от тях се повреди, другите две автоматично го поправят. Постоянна повреда може да има само ако едновременно в две от системите се случи една и съща авария, а вероятността за това е безкрайно малка.

— А как се поддържа връзката между образа в запаметяващите устройства и истинската структура на града? Между предмета и схемата, която го определя?

Алвин усети, че е хванат натясно. Знаеше, че отговорът засяга технологии, основани върху манипулиране на пространството... но как ли би могло да се задържи атомът неподвижно в положението, което изискват натрупаните данни? Не бе способен да даде дори наченки на обяснение.

Внезапно вдъхновен, той посочи към невидимия купол между тях и нощта.

— Тъкмо си седнал върху кутията — отвърна той. — Кажи ми как тя създава покрива над главите ни и тогава ще ти обясня как работи

Системата за вечност.

Хилвар се разсмя.

— Мисля, че сравнението е добро. Ако искаш да разбереш, ще трябва да питаш някой от нашите специалисти по теория на полето. Аз поне не мога да ти кажа.

Този отговор накара Алвин да се замисли. Значи в Лис все още имаше хора, които разбираха как работят машините им; не можеше да каже същото за Диаспар.

Двамата дълго разговаряха и разсъждаваха, докато накрая Хилвар подхвърли:

— Капнал съм. А ти... ще спиш ли?

Алвин разтърка уморените си крака.

— Бих искал, но не съм сигурен дали ще мога — призна той. — Тоя обичай все още ми изглежда странен.

— Това е много повече от обичай — усмихна се Хилвар. — Чувал съм, че някога всички хора се нуждаели от него. Ние и сега обичаме да спим поне веднъж дневно, макар и само за няколко часа. През това време тялото и умът се освежават. Нима в Диаспар никога не спите?

— Само в много редки случаи — каза Алвин. — Джесерак, моят настойник, го е правил един-два пъти след изключителни умствени напрежения. Добре планираното тяло не би трябвало да се нуждае от подобни периоди на отдых; вече от милиони години сме ги изоставили.

Постъпките му го опровергаха още докато изричаше тези самонадеяни думи. Той усети непозната до днес умора, тя сякаш пълзеше нагоре по прасците, по бедрата, докато изпъни цялото му тяло. В това чувство нямаше нищо неприятно — по-скоро обратното. Хилвар го гледаше с дяволита усмивка и преди да се унесе, Алвин се запита дали неговият приятел не му влияе с телепатичната си дарба. Впрочем той не възразяваше.

Сиянието на металната круша над тях вече едва се долавяше, но топлината продължаваше да се лее с пълна сила. В последните проблясъци на светлината заспиващото съзнание на Алвин отбеляза странен факт, който трябваше да провери сутринта.

Хилвар се бе съблякъл и Алвин за пръв път вида колко много са се отдалечили двата клона на човешкия род. Някои от промените засягаха само формите и пропорциите на тялото, но други, като

външните полови органи, наличието на зъби, нокти и постоянно окосмяване, бяха по-съществени. Ала най-много го озадачаваше малката странна дупка сред корема на Хилвар.

Няколко дни по-късно когато внезапно си припомни затова, той настоя за подробни обяснения. Докато напълно разясни функциите на пъпа, Хилвар трябваше да произнесе няколко хиляди думи и да начертае пет-шест диаграми.

И в същото време двамата направиха голяма крачка напред към разбиране основата на техните две култури.

XII

Алвин се събуди в най-тъмния час на нощта. Нещо го бе смутило, някакъв шепнещ звук, проникнал в мозъка му, въпреки безконечния рев на водопада. Той седна в тъмнината, напрегна поглед към невидимото обкръжение и затаил дъх, се вслуша в барабанныя гръм на водата и в по-меките, откъслечни звуци на нощните създания.

Не се виждаше нищо. Звездната светлина бе прекалено бледа, за да освети широките равнини, лежащи стотици стъпки по-долу; само назъбената ивица от по-гъст мрак, закриваща звездите, издаваше планините на южния хоризонт. В мрака Алвин чу как спътникът му се завъртя и седна до него.

— Какво има? — дочу се шепот.

— Мисля, че чух шум.

— Какъв шум?

— Не знам, може да ми се е сторило.

Настъпи мълчание, докато два чифта очи се взираха в загадката на нощта. Внезапно Хилвар стисна ръката на Алвин.

— Виж! — прошепна той.

Далеч на юг, прекалено ниско в небето, за да бъде звезда, сияеше самотна светла точка. Тя бе ярко бяла, с лек виолетов оттенък. Пред очите им точката започна да се разгаря, докато стана непоносима за очите. После избухна и сякаш мълния удари отвъд края на света. За кратък миг огънят изгравира върху нощния мрак планините и равнината между тях. Сякаш след векове долетя и въздишката на далечния взрив, а по-долу, в горите, сред дърветата пробяга внезапен порив на вятъра. Той бързо утихна и изчезналите звезди една по една изплуваха на небето.

За втори път през живота си Алвин усети страх. Чувството не бе толкова ярко и непосредствено, както в залата с подвижните пътища, когато взе решението да дойде в Лис. То по-скоро напомняше страхопочитание — младежът се взираше в лицето на неизвестността

и сякаш вече усещаше, че ще трябва да се срещне с нещото там, отвъд планините.

— Какво беше това? — прошепна той най-после.

Мълчанието се проточи толкова дълго, че той повтори въпроса.

— Мъча се да узная — каза Хилвар и отново замълча.

Алвин се досети какво прави и повече не наруши мълчаливото дирене на приятеля си.

Най-сетне Хилвар въздъхна разочаровано.

— Всички спят — каза той. — Няма кой да ми каже. Ще чакаме до сутринта, иначе трябва да събудя някой от приятелите си. А не бих искал да го правя, ако не е наложително.

Алвин се запита какво разбира Хилвар под „наложително“. Вече се канеше саркастично да подхвърли, че това напълно може да оправдае прекъсването на нечий сън, но преди да проговори, Хилвар продължи.

— Тъкмо си спомних — смутено добави той. — Отдавна не съм идвал насам и не съм съвсем сигурен в посоките. Но това трябва да е Шалмиран.

— Шалмиран! Още ли съществува?

— Да, почти бях забравил. Веднъж Серанис ми каза, че крепостта е сред тия планини. Разбира се, тя е разрушена от векове, но може би някой още живее там.

Шалмиран! За децата на две тъй различни по култура и история раси това наистина бе вълшебно име. В цялата дълга история на Земята нямаше по-велик епизод от защитата на Шалмиран срещу атаката на агресора, покорил цялата Вселена. Истинските факти завинаги се губеха в мъглите, натрупани тъй плътно около Сумрачните ери, ала легендите не бяха забравени и щяха да се разказват, докато имаше хора на този свят.

След малко гласът на Хилвар отново долетя от мрака.

— Южняците може да знаят повече. Имам приятели сред тях, ще им се обадя утре.

Алвин почти не го чу, потънал дълбоко в мислите си, той опитваше да си припомни всичко, което бе чувал за Шалмиран. Не беше много — след такъв огромен период никой не можеше да отдели истината от легендата. Само едно бе сигурно — Шалмиранската битка бележеше края на възхода на Човека и началото на дългия му упадък.

Сред тия планини, мислеше Алвин, можеха да се крият отговорите на всички въпроси, които го мъчеха от години насам.

— За колко време можем да стигнем до крепостта? — обърна се той към Хилвар.

— Никога не съм ходил там. Във всеки случай, много по-далеч е, отколкото смятах да пътуваме. Не вярвам да успеем за един ден.

— Не можем ли да използваме земехода?

— Не, пътят е през планините, а там коли не могат да се движат.

Алвин преценяваше. Беше уморен, краката го боляха, а мускулите на бедрата му все още тръпнеха от непривичното напрежение. Изкушаваше се да остави всичко за друг път. Но друг път можеше и да няма.

Под бледата светлина на гаснещите звезди — колко ли от тях бяха догорели за милионите години, откакто съществуваше Шалмиран? — Алвин се бореше със съмненията и накрая реши. Нищо не се промени, планините все така бяха над заспалата равнина. Но повратната точка в историята на човечеството бе дошла и отминала — човечеството се носеше към ново и необикновено бъдеще.

През тази нощ Алвин и Хилвар не успяха да заспят повторно. С първите лъчи на изгрева те напуснаха лагера. Целият хълм бе покрит с роса и Алвин се прехласна пред искрящите скъпоценности, натегнали по всяка тревичка и листо. Очароваше го шепотът на мократа трева покрай краката му, а когато се обръщаше назад, виждаше следата си, разтеглена по хълма като черна панделка сред блесналата земя.

Когато стигнаха покрайнините на гората, слънцето едва се надигаше над източната стена на Лис. Тук Природата отново бе пълновластен господар. Дори и Хилвар изглеждаше пообъркан сред исполинските дървета, които поглъщаха слънчевата светлина и хвърляха гъсти сенки върху преплетените храсти. За щастие коритото на реката от водопада — прекалено право, за да бъде естествено — течеше на юг и като се придържаха към него, те можеха да избегнат гъсталаците. Хилвар почти непрекъснато бе зает да следи Криф, който от време на време изчезваше в джунглата или стремглаво се плъзгаше над водата. Дори Алвин, комуто всичко изглеждаше тъй ново, усещаше, че по своя чар тази гора е далеч над малките култивирани горички на Северен Лис. Дърветата рядко си приличаха, повечето се намираха в различни стадии на регрес и с течение на вековете някои

почти се бяха върнали до своите първични, естествени форми. Много от тях явно не произхождаха от Земята — вероятно не бяха и от Слънчевата система. Над по-малките дървета бяха като стражи гигантски секвой, високи по триста-четиристотин стъпки. Някога ги наричаха най-стари на Земята — те и до днес бяха много по-стари от Човека.

Реката се разширяваше, от време на време тя се разливаше в езерца, сред които стърчаха малки островчета. Блестящи пъстри насекоми се стрелкаха напред-назад над водната повърхност. Въпреки командите на Хилвар, веднъж Криф се стрелна настрани, за да се присъедини към далечните си братовчеди. Мигновено го обви облак от лъскави криле и до брега долетя гневно бръмчене. Миг по-късно облакът сякаш избухна и Криф се завърна. Летеше почти над самата вода, толкова бързо, че почти се губеше от поглед. От този миг той се стараеше да бъде колкото може по-близо до Хилвар и никога не се отдалечаваше.

Привечер иззад дърветата почнаха да се мяркат върховете на планините. Реката, техният верен водач, сега течеше лениво, сякаш и тя усещаше края на пътуването. Но беше ясно, че не ще могат да стигнат до планините преди да се мръкне — до залеза имаше още време, ала в гората ставаше толкова мрачно, че бе невъзможно да продължават. Грамадните дървета тънеха в сянка и през листата нахлуваше студен вятър. Алвин и Хилвар спряха за нощувка край огромна секвоя. Върхът на короната и все още пламтеше под слънчевите лъчи.

Когато най-сетне невидимото слънце залезе, светлината продължаваше да искри по тръпнещата вода. Двамата изследователи — защото сега с право се смятаха за такива — лежаха в падащия мрак, гледаха към реката и мислеха за всичко видяно. Скоро Алвин усети как отново го обгръща познатото от снощи чувство на приятна дрямка и с удоволствие се отпусна в сън. За пасивния живот в Диаспар това състояние можеше и да е ненужно, но тук бе добре дошло. В последния миг преди да го обори дрямка, той се запита кой ли е вървял последен по този път и преди колко време.

Слънцето бе вече високо, когато двамата излязоха от гората и най-сетне се изправиха пред планинската стена на Лис. Срещу тях към небето стръмно се издигаше вълнообразна неплодна скала. Реката

свършваше също тъй поразителна, както се бе появила — пред нея се разтваряше бездна и тя с рев изчезваше в дълбините. Какво ли ставаше с нея, запита се Алвин, през какви ли подземни пещери пътуваше, преди отново да излезе на бял свят? Може би далече долу, във вечния мрак, все още съществуваха изчезналите океани на Земята и тази река още се покоряваше на зова на морето.

За миг Хилвар постоя, загледан във водовъртежа и скалистата местност отвъд него. Сетне посочи прохода сред хълмовете.

— Шалмиран е нататък — уверено каза той.

Алвин не го запита откъде знае, предполагаше, че мислено се е свързал с някой приятел на много мили от тях и безшумно е получил нужната информация.

Не след дълго двамата стигнаха до прохода и като минаха през него, се озоваха пред странно плато с полегати склонове. Сега Алвин не усещаше нито умора, нито страх — само напрегнато очакване и чувство за близко приключение. Не можеше и да си представи какво ще открие. Но ни най-малко не се съмняваше, че ще открие нещо.

Към върха характерът на почвата рязко се променяше. В основата склонът се състоеше от пореста вулканична скала и струпани тук-там грамадни купища шлак. По-нататък повърхността изведнъж се превръщаше в твърди стъкловидни пластове — гладки и коварни, като че някога разтопени потоци скала са текли надолу.

Ръбът на платото беше почти пред краката им. Хилвар го достигна пръв, след няколко секунди Алвин го догони и занемял спря край другаря си. Защото не стояха на ръба на плато, както очакваха, а в края на гигантска чаша, половин миля дълбока и три мили широка. Пред тях теренът стръмно се спускаше надолу, в дъното на долината бавно се изравняваше и отново се издигаше все по-стръмно и по-стръмно към отсрещния ръб. Кръгло езеро изпълваше най-ниската част на чашата и повърхността му непрекъснато трептеше, сякаш я люлееха неспирни вълни.

Въпреки ослепителната слънчева светлина цялата огромна низина бе абаносово черна. Алвин и Хилвар нямаха представа от какво е изграден кратерът, но чернотата му напомняше скалите на оня свят, който никога не е виждал слънце. И това не бе всичко — по целия ръб на кратера под краката им обикаляше безшевна металическа лента,

широка няколкостотин стъпки. Тя бе потъмняла от неизмерната си възраст, но все още нямаше и следа от корозия.

Когато очите им привикнаха с неземната картина, Алвин и Хилвар разбраха, че чернотата на чашата не е тъй абсолютна, както им се струваше. Тук-там, тъй мигновени, че можеха да ги забележат само с крайчеца на очите си, в абаносовите стени избухваха искрици светлина. Те се появяваха безредно и изчезваха веднага след раждането си като отражения на звезди в бурно море.

— Чудесно е — въздъхна Алвин. — Но какво представлява това?

— Изглежда, нещо като рефлектор.

— Толкова черен!

— Само за нашите очи, не забравяй това. Не знам какви лъчи са използвали.

— Но сигурно има и още нещо. Къде е изчезнала крепостта?

Хилвар посочи към езерото.

— Гледай внимателно — каза той.

Алвин се вгледа през трептящия покров на езерото, помъчи се да проникне до укритите в дълбините му тайни. Отначало не видя нищо, после различи в плитчините край брега смътна плетеница от светлини и сенки. Проследи очертанията и към центъра на езерото, докато дълбоката вода скри всички подробности.

Тъмното езеро бе покрило крепостта. Там долу лежаха сразените от времето руини на някогашни могъщи здания. И все пак не всичко бе залято — в другия край на кратера Алвин забеляза безредно натрупани камъни и огромни блокове, навярно обломки от прастари масивни стени. Водите се плискаха около тях, но все още не се бяха издигнали достатъчно, за да довършат победата си.

— Ще обиколим езерото — каза Хилвар тихо, сякаш величествената пустош изпълваше душата му с преклонение. — Може да намерим нещо в ония развалини.

Първите няколкостотин метра от стените на кратера бяха толкова стръмни и гладки, че двамата едва се задържаха прави, но скоро достигнаха по-полегатите склонове и закрачиха без затруднения. Край брега на езерото гладката абаносова повърхност се криеше под тънък слой почва, навярно нанесена през вековете от ветровете на Лис.

Върху четвърт миля от бреговете се трупаха един върху друг титанични каменни блокове като захвърлени играчки на млад великан.

Тук все още се различаваха част от масивна стена, там — два гравирани обелиска отбелязваха останките на грамаден вход. Всичко бе обрасло в мъх, бръшлян и дребни, недоразвити дръвчета. Дори и вятърът затихваше.

Така Алвин и Хилвар стигнаха до развалините на Шалмиран. Някога срещу тия стени и приютените зад тях енергии, яростно и безсилно бяха бушували сили, способни да стрият на прах цял свят. Някога огньовете, изтръгнати от сърцата на слънца, бяха озарявали тия мирни небеса, а планините на Лис навярно бяха изтръпвали като живи същества под гнева на господарите си.

Никой не бе успял да превземе Шалмиран. Но днес крепостта, непревземаемата крепост, най-последно бе паднала — пленена и унищожена от търпеливите мустачки на бръшляна, от поколенията сляпо ровещи червеи и бавното надигане на езерните води.

Алвин и Хилвар мълчаливо тръгнаха към колосалната развалина. Изпълваше ги благоговееен страх пред нейното величие. Двамата минаха под сянката на разрушената стена и навлязоха в каньона сред разцепените канари. След малко тъмната вода на езерото се плискаше в краката им. По тесния плаж неуморно се разливаха вълнички, не високи от няколко сантиметра.

Хилвар заговори пръв и нотките на неувереност в гласа му накараха Алвин да го погледне изненадано.

— Тук нещо не е наред — бавно произнесе Хилвар. — Няма вятър, тогава какво вълнува водата? Тя би трябвало да е свършено спокойна.

Преди Алвин да измисли отговор, Хилвар се просна по корем, изви глава настрани и потопа дясното си ухо във водата. Алвин се запита какво ли се надява да открие в тази нелепа поза, сетне разбра, че приятелят му се вслушва. С известно колебание — защото непрогледните води не изглеждаха особено привлекателни — той последва примера на Хилвар. Първата тръпка на студа трая само секунда, когато тя отмина, Алвин дочу тихо, но отчетливо равномерно туптене. Сякаш чуваше как далече долу, в дълбините на езерото, бие гигантско сърце.

Двамата изтърсиха водата от косите си и се спогледаха с мълчалива догадка. Никой не искаше да каже пръв какво мисли — че езерото е живо.

— Ако се ровим из тия развалини — каза Хилвар след малко, — по-добре ще е да стоим настрана от езерото.

— Мислиш ли, че долу има нещо? — запита Алвин, сочейки загадъчните вълнички, които все така се разбиваха в краката му. — Може ли да се окаже опасно?

— Никое разумно същество не е опасно — отвърна Хилвар. (Така ли? — помисли Алвин. — Ами Завоевателите?) — Не долавям тук никакви мисли, но не вярвам да сме сами. Много странно...

Понесли в мислите си звука на онова равномерно, глухо туптене, те бавно се върнаха към развалините на крепостта. На Алвин му се струваше, че наоколо се трупат загадка след загадка и че въпреки всичките си усилия, все повече се отдалечаваха от истините, които дири.

Едва ли можеха да научат нещо от развалините, но те внимателно претърсиха всички кътчета сред купищата камъни и скали. Може би тук лежаха погребани машини — машини, привършили работата си толкова отдавна... Сега те ще бъдат безполезни, помисли Алвин, ако Завоевателите се върнат. Защо не се бяха върнали? Но това вече бе отделна загадка; достатъчно загадки ги мъчеха — нямаше смисъл да търси нови.

На няколко метра от езерото откриха разчистено местенце сред камънака. Навярно някога са го покривали бурени, но сега те бяха почернели, овъглени от чудовищна температура. Когато Алвин и Хилвар се приближиха, тревите се разсипаха на пепел и изцапаха краката им с въгленочерни ивици. В земята наред площадката бе здраво закотвен метален триножник. На върха му имаше наклонен кръгъл пръстен, сочещ някъде между зенита и хоризонта. На пръв поглед пръстенът изглеждаше празен, после, като се вгледа по-внимателно, Алвин вида, че го изпълва едва различима мъгла, спотаена в края на видимия спектър. Така сияеше енергията и той не се съмняваше, че от този апарат е излетялата ярката експлозия, която ги примами към Шалмиран.

Те не рискуваха да се приближат, стояха и гледаха машината от безопасно разстояние. На върна следа бяха, мислеше Алвин, сега оставаше само да открият кой или какво е поставило този апарат тук и каква цел може да има. Този наклонен пръстен... той явно сочеше към

космоса. Дали избухването, което видяха, не беше някакъв сигнал? Подобна мисъл водеше към главозамайващи изводи.

— Алвин — произнесе внезапно Хилвар със спокоен, но настоятелен глас, — имаме си посетители.

Алвин се завъртя и погледът му срещна триъгълник от немигащи очи. Поне такава бе първото впечатление — после видя зад втрещените очи очертанията на малка, но сложна машина. Увиснала на няколко стъпки над земята, тя не приличаше на нито един от роботите, които бе виждал досега.

Когато първоначалната изненада отмина, Алвин се почувствува пълен господар на положението. Цял живот бе давал заповеди на машини. Нямаше значение, че не познава тази. Още повече, че не бе виждал и пет процента от роботите, които задоволяваха ежедневните му нужди в Диаспар.

— Можеш ли да говориш? — запита той.

Мълчание.

— Контролира ли те някой?

Отново мълчание.

— Махни се. Ела. Нагоре. Надолу.

Нито една от общоприетите мислени команди не даде ефект. Машината пренебрежително стоеше на място. Имаше две възможности. Тя бе или прекалено глупава, за да го разбере, или пък извънредно умна, надарена със собствена воля и свободен избор. В такъв случай трябваше да се държи с нея като с равен. Дори и така можеше да се окаже, че я подценява, но тя нямаше да се обиди — самолюбието не бе от често срещаните пороци сред роботите.

Пред явното объркване на Алвин, Хилвар не успя да сдържи смеха си. Той тъкмо се канеше да предложи сам да поеме задачата по общуването, когато думите застинаха на устните му. В тишината на Шалмиран се раздаде зловец и ясен звук — бълбукащият плясък на огромно тяло, изплуващо от водата.

За втори път, откакто напусна Диаспар, Алвин изпита желанието да се завърне у дома. После си припомни, че с такива мисли не се посреща приключение, и бавно, но решително тръгна към езерото.

Съществува, което сега изплуваше от тъмната вода, изглеждаше чудовищна жива пародия на робота, който продължаваше мълчаливо да ги обследва. Еднаквото равностранно разположение на очите не

можеше да бъде съвпадение, възпроизвеждана бе дори формата на пипалата и малките членести крайници. Но приликата свършваше дотук. Роботът не притежаваше — и явно не се нуждаеше от тях — ивиците нежни перести ресни, разпенващи равномерно водата, многобройните тромави крака, върху които животното се прегърбваше над брега, или дихателните отвори, които хриптяха конвулсивно в редкия въздух.

Съществото остави по-голямата част от тялото си във водата — само първите десет стъпки от него се издигаха в явно чуждата среда. Целият звяр бе дълъг около петдесет стъпки и дори невежа в биологията би разбрал, че нещо в него е сериозно объркано. Той навяваше мисли за импровизация и небрежен замисъл, сякаш частите му са били изработени без особена координация и небрежно слепени една с друга, когато това се е наложило.

Въпреки огромните му размери и първоначалния си страх, щом разгледаха ясно езерния обитател, Алвин и Хилвар се освободиха от напрежението. Някаква чаровна недодяланост в съществото не им позволяваше да гледат на него като на сериозна заплаха, дори ако имаха някакъв повод да предполагат, че може да бъде опасно. Човечеството отдавна бе преодоляло детинския си ужас пред странната външност. Подобен страх не можеше да оцелее след първия контакт с приятелски настроени извънземни маси.

— Остави това на мен — спокойно каза Хилвар. — Свикнал съм да се занимавам с животни.

— Но това не е животно — шепнешком отвърна Алвин. — Сигурен съм, че то е разумно и притежава този робот.

— Може роботът да притежава него. Във всеки случай трябва да има много странен ум. Все още не долавям признаци за мисъл. Привет... но какво става?

Чудовището не бе помръднало. Изглежда, доста усилия му струваше да се задържа надигнато над ръба на водата. Но сред триъгълника от очи бе започнала да се оформя полупрозрачна мембрана — тя пулсираше, трептеше и скоро от нея долетяха звуци. Съществото явно се опитваше да проговори, но ниският, отекващ бръм не можеше да се свърже с членоразделна реч.

Болезнено бе да гледат този отчаян опит за общуване. Няколко минути съществото напразно се бори, внезапно то разбра, че е

сгрешило. Пулсиращата мембрана се смали и честотата на звуците и се повиши с няколко октави, докато влезе в спектъра на нормалната реч. Сред нечленоразделните звуци започнаха да се оформят ясни думи. Сякаш съществото си припомняше речник, който е знаело отдавна, ала години наред не е имало възможност да използва.

Доколкото можеше, Хилвар се опита да помогне.

— Сега те разбираме — произнесе той бавно и отчетливо. — Можем ли да направим нещо за теб? Видяхме твоята експлозия. Тя ни доведе от Лис дотук.

При думата „Лис“ съществото се отпусна, сякаш под товара на горчиво разочарование.

— Лис — повтори то, звукът „с“ не му се отдаваше и думата прозвуча като „Лид“. — Все от Лис. Никой друг не идва. Ние зовем Великите, ала те не чуват.

— Кои са Великите? — запита Алвин и енергично прекрачи напред.

Нежните неспиращи пипала се надигнаха към небето.

— Великите — каза съществото. — От планетите на вечния ден. Те ще дойдат. Учителя обеща.

Това не изясняваше нищо. Преди Алвин да продължи кръстосания си разпит, Хилвар отново се намеси. Той разпитваше тъй търпеливо, тъй съчувствено и в същото време толкова проникателно, че въпреки нетърпението си, Алвин предпочете да не го прекъсва. Не му се искаше да признае, че Хилвар го надминава по интелект, но нямаше съмнение, че неговият нюх в отношенията с животните се простира дори върху това фантастично същество. Нещо повече, изглеждаше, че симпатията е взаимна. В хода на разговора речта на съществото се изясни и въпреки че в началото бе рязко до грубост, сега то обмисляше отговорите си и с готовност предлагаше информация.

Докато Хилвар сглобяваше късче по късче невероятната история, Алвин изгуби всякаква представа за време. Не можеха да разкрият цялата истина, оставаше безкрайно поле за догадки и спорове. Съществото отговаряше все по-охотно на въпросите на Хилвар и същевременно външността му започна да се променя. То се свлече назад в езерото и тремавите крака, които го поддържаха, сякаш се разтвориха в туловището. Скоро настъпи още по-необикновена промяна — трите грубо оформени очи бавно се затвориха, свиха се до

размерите на иглени дупчици и напълно изчезнаха. Като че съществото бе видяло всичко, което желаше засега, и следователно нямаше нужда от очи.

Една по една следваха други, по-дълбоки промени и накрая над водата остана само вибриращата диафрагма, чрез която то говореше. Несъмнено, когато станеше непотребна, и тя щеше да се разтвори в първичната маса от аморфна протоплазма.

Алвин едва бе в състояние да повярва, че разумът може да се засели в толкова нестабилна обвивка, а най-голямата изненада предстоеше тепърва. Макар да бе явен извънземният произход на съществото, мина доста време, преди даже Хилвар с обширните си познания по биология да разбере с какъв тип организъм се срещат. Това не бе едно цяло, през целия разговор то винаги се наричаше „ние“. Всъщност то не беше нищо друго освен колония от независими същества, организирани и ръководени от незначителни сили.

Животни от сроден вид — медузи например — са процъфтявали някога в древните океани на Земята. Някои от тях са били огромни, влачели са прозрачните си тела и гъсталаци от отровни пипала през петдесет или сто стъпки вода. Но никоя от тях не достигнала и до най-слабата искрица разум отвъд способността да реагира на елементарни дразнителни.

Това същество, без съмнение, имаше разум, макар и отслабнал, почти изроден. Алвин никога нямаше да забрави тази неземна среща — как Хилвар бавно сглобяваше историята на Учителя, как мекотелият полип търсеше непривичните думи, а тъмното езеро се плискаше под руините на Шалмиран и триокият робот ги наблюдаваше с немигащ поглед.

XIII

Учителя пристигнал на Земята сред хаоса на Преходните векове, когато Галактичната империя се разпадала, но връзките между звездите все още не били напълно прекъснати. Макар и роден на планета, обикаляща едно от Седемте слънца, той имал човешки произход. Още на младини бил принуден да напусне родния си свят и спомените за него го измъчвали цял живот. За изгнанието си обвинявал отмъстителни врагове, но фактите говорят, че той страдал от неизлечима болест, нападаща, изглежда единствено Хомо сапиенс сред всички разумни същества във Вселената. Тази болест се наричала религиозна мания.

В зората на своята история човечеството родило безкрайни тълпи от пророци, ясновидци, месии и евангелисти, които внушавали на себе си и на своите последователи, че само на тях са разкрити тайните на Вселената. Религиите на някои от тях траели дълги поколения и разтърсили милиарди хора, за други забравили още преди смъртта им.

Науката крачела нагоре, систематично опровергавала космологиите на пророците, раждала непостижими за тях чудеса и в края на краищата унищожила всички тези вярвания. Ала не премахнала нито страхопочитанието, нито преклонението и смирението, което изпитват всички тези разумни същества при гледката на своята изумителна Вселена. Тя само успяла да изтощи и да отхвърли в забравата безбройните религии, всяка от които надменно претендирала да бъде единствено хранилище на истината след грешките на милионите си съперници.

Но макар и лишени от каквато и да било реална мощ, след като човечеството достигнало най-елементарно ниво на цивилизация, отделните култове продължавали да възникват век след век. Колкото и фантастични вярвания да имали, те винаги успявали да подмамат шепа привърженици. Особено силно процъфтявали в периоди на безредици и смут — нищо чудно, че тъкмо Преходните векове се ознаменували с

чудовищно избухване на невежеството. Когато реалността ставала тягостна, хората търсели утешение в митовете.

Въпреки спешното си бягство, Учителя не напуснал своя свят неподготвен. Седемте слънца били център на галактическата наука и мощ, а той навярно имал влиятелни приятели. Потеглили в изгнание с малък, но скоростен кораб — един от най-бързите, създавани някога. В изгнанието го придружавало и друго от върховните постижения на галактичната наука — роботът, който сега се взираше в Алвин и Хилвар.

Никой не успял изцяло да опознае талантите и функциите на тази машина. Всъщност тя станала почти второ „аз“ на Учителя — без нея религията на Великите вероятно би рухнала след смъртта на създателя си. Двамата заедно бродили сред звездните облаци и едва ли било случайност, че този зигзаг накрая свършил със света, от който се възвисили прадедите на Учителя.

За тази епопея били изписани цели библиотеки и всяко съчинение в тях вдъхновявало купища коментари, докато по законите на верижната реакция първоначалните томове изчезнали под планини от тълкования и коментари. Учителя спирал в много светове и откривал апостоли сред редица раси. Навярно имал невероятно могъщ характер, за да вдъхновява еднакво силно човеци и нечовеци, а толкова широко разпространена религия несъмнено е криела много красота и благородство. Вероятно Учителя бил най-преуспяващият — и последният — от всички меси на човечеството. Никой от неговите предшественици не успял да спечели толкова широко паство, нито да прехвърли учението си през такива пропасти във времето и пространството.

Алвин и Хилвар не разбираха в какво точно се е състояло това учение. Огромният полип правеше отчаяни опити да им втълпи, ала много от думите му бяха безсмислени, а той имаше навика да повтаря изречения или цели речи в механична скороговорка и ставаше почти невъзможно да ги проследят. След малко Хилвар се постара да отклони разговора от безсмислените тресавища на теологията, за да го насочи към достоверните факти.

Учителя и група от най-верните му последователи пристигнали на Земята в дните преди изчезването на градовете. Космодрумът на Диаспар все още бил открит към звездите. Изглежда те летели с най-

различни кораби; корабът на полипите например бил пълен с вода от морето — техният естествен дом. Не се изясняваше дали Земята приела движението благосклонно — но поне не срещнало бурна съпротива и след нови скитания окончателно се оттеглило сред горите и планините на Лис.

В края на дългия живот Учителя отново обърнал мисли към дома, от който бил изгонен, и помолил приятелите си да го изнесат на открито, та да погледне звездите. Със стени сили изчакал изгрева на Седемте слънца и към края избъбрил много неща, които през бъдещите ери щели да вдъхновяват още повече техни тълкуватели. Той отново и отново повтарял за Великите, които сега са напуснали тая пространствено-материална Вселена, но един ден непременно ще се върнат; поръчал на учениците си да останат, за да им се поклонят, когато пристигнат. Това били последните му смислени думи. Сетне престанал да осъзнава обкръжението си, но точно преди края произнесъл една фраза и тя прекосила хилядолетията, за да вълнува мислите на всеки, който я чуел: „Прекрасно е да гледаш цветните сенки върху планетите на вечната светлина“. И издъхнал.

След смъртта на учителя много от учениците му се разпръснали, но други останали верни на учението и бавно го развили през хилядолетията. Отначало вярвали, че които и да са тези Велики, те скоро ще се завърнат, ала век след век надеждата увяхвала. Тук историята се объркваше, истината и легендата изглеждаха безнадеждно преплетени. Алвин само смътно си представяше поколения от фанатици, очакващи незнайно кога да се състои някакво неразбираемо за тях велико събитие.

Великите не се завърнали. Силите на движението бавно изтичали, смъртта и разочарованието отнемали привържениците му. Недълговечните ученици от човешкия род изчезнали първи. Имаше някаква върховна ирония във факта, че последният привърженик на един човешки пророк се оказваше изключително далечно от човека същество.

Огромният полип бе останал последен ученик на Учителя по много проста причина. Той беше безсмъртен. Милиардите индивидуални клетки, изграждащи неговото тяло, умираха, но преди това се възпроизвеждаха. За дълги периоди чудовището се разпадаше на безброй отделни части — в подходяща среда те живееха свой живот

и се размножаваха чрез делене. През тази фаза полипът не съществуваше като съзнателна, мислеща единица — при това обяснение Алвин неволно си припомни как жителите на Диаспар прекарват бездейните си хилядолетия в Информационните хранилища на града.

Когато дойдеше времето, някаква загадъчна биологична сила отново събираше разпръснатите части и полипът започваше нов жизнен цикъл. Съзнанието му се връщаше и той си припомняше предишния живот — макар и често несъвършено, защото понякога нещастни случаи унищожаваша клетките, носещи крехките образи на паметта.

Навярно никое друго живо същество не би могло тъй дълго да остане вярно на религия, забравена от милиард години. В известен смисъл огромният полип бе станал безпомощна жертва на своята биологична същност. Безсмъртието не му позволяваше да се промени и го заставяше безконечно да повтаря една и съща закостеняла схема.

През последните си фази религията на Великите се превърнала в преклонение пред Седемте слънца. След като Великите упорито не се появявали, били направени опити да се изпратят сигнали до далечната им родина. Тези сигнали отдавна се бяха превърнали в безсмислен ритуал, поддържан сега от едно животно, забравило как да се учи, и от един робот, който не се бе научил да забравя.

Сърцето на Алвин се сви от жалост, когато неизмеримо древният глас замря в спокойния въздух. Тази незаслужена преданост, тази вяност, продължаваща по безсмисления си път, докато наоколо изчезват слънца и планети... никога не би повярвал в подобна легенда, ако не я виждаше пред очите си. Собственото му невежество го натъжаваше повече от всякога. За миг над нищожното късче от миналото проблясваше светлина, но сега мракът отново се спускаше над него.

Навярно историята на Вселената се изплиташе от подобни отделни нишки и никой не би могъл да реши кои са важни, а кои — несъществени. Тази фантастична приказка за Учителя и Великите беше още едно от безбройните предания, оцелели от цивилизацията на Началото. Ала самото съществуване на огромния полип и безмълвно бдящия робот пречеше на Алвин да отхвърли цялата история като басня, основана върху безумие и изградена върху самоизмами.

Какво ли свързваше, запита се той, тия две създания, та въпреки всички възможни разлики помежду им, бяха запазили необикновената си дружба невъобразимо дълго? Нещо му подсказваше, че роботът е много по-важен от полипа. Той беше довереникът на Учителя и сигурно още помнеше всичките му тайни.

Алвин вдигна очи към загадъчната машина. Тя го гледаше все тъй втрещено. Защо не говореше? Какви мисли минаваха през този сложен и вероятно чужд разум? Но ако е била предназначена да служи на Учителя, умът ѝ едва ли бе напълно чужд. Навярно щеше да се подчинява на човешки заповеди.

Когато мислеше за всички тайни, скрити в упорито мълчащата машина, го изпълваше любопитство, граничещо с алчност. Струваше му се несправедливо такова знание да се разхищава и крие от света — чудесата в тия спомени трябваше да надхвърлят дори знанията на Централния компютър в Диаспар.

— Защо твоят робот не говори? — запита той полипа, когато Хилвар временно изчерпа въпросите си.

Отговорът бе такъв, какъвто подозираше.

— Не бе по волята на Учителя той да отвръща на друг глас, освен на неговия, а този глас е замлъкнал завинаги.

— А подчинява ли ти се?

— Да, Учителя го остави под наша закрила. Където и да отиде, ние можем да гледаме с неговия поглед. Той надзирава машините, които поддържат това езеро и пречистват водите му. Но би било по-точно да го наричате наш партньор, а не слуга.

Алвин се замисли. В ума му се зараждаше идея, все още неясна и полуоформена. Може би я вдъхновяваше само страстта към знания и могъщество; по-късно, когато си припомняше този миг, той не успя да определи какви мотиви са го тласкали. Вероятно в тях имаше доста егоизъм, но и частица състрадание. Ако можеше, с удоволствие би прекъснал порочния кръг, за да освободи тия създания от фантастичната им участ. Не знаеше какво може да направи за полипа, но имаше вероятност да се излекува роботът от безумието и същевременно да се освободят безценните му спомени.

— Сигурен ли си — бавно произнесе той, обърнат към полипа, но думите му целяха робота, — че като стоиш тук, наистина изпълняваш волята на Учителя. Той е искал светът да опознае

учението му, но то е забравено, а вие се криете тук, в Шалмиран. Само случайността ни помогна да ви намерим, докато може мнозина други да се интересуват от религията на Великите.

Хилвар го погледна изпитателно, явно се питаше какво възнамерява да прави. Полипът като че се развълнува и дори дихателната му система прекъсна за няколко секунди равномерното си пулсиране. После той отвърна с неясен глас:

— Много години обсъждахме този проблем. Но ние не можем да напуснем Шалмиран, тъй че светът трябва да дойде при нас, независимо колко ще се наложи да чакаме.

— Аз имам по-добра идея — бързо каза Алвин. — Наистина ти трябва да останеш в езерото, но нищо не пречи на твоя спътник да ни придружи. Той винаги може да се върне, ако пожелае или ако ти потрябва. След смъртта на Учителя са се променили много неща — ти сигурно си чувал за тях, но няма да ги разбереш, ако стоиш тук.

Роботът не помръдна, но полипът, измъчван от съмнения, потъна изцяло в езерото и остана там няколко минути. Може би водеше беззвучен спор с колегата си, изплуваше, разколебаваше се и отново се скриваше под водата. Хилвар използва паузата, за да размени няколко думи с Алвин.

— Бих искал да знам какво се мъчиш да направиш — полузакачливо, полусериозно подхвърли той. — Или и сам не знаеш?

— Сигурно ти е жал за тези нещастни създания — отговори Алвин. — Не смяташ ли, че ще сторим добро дело, ако ги освободим?

— Съгласен съм, но те познавам достатъчно добре и зная, че алтруизмът не е главното ти качество. Трябва да имаш някаква друга причина.

Алвин се усмихна печално. Дори да не четеше мислите му — нямаше основание да предполага противното, — Хилвар несъмнено четеше свободно характера му.

— Твоят народ има изключителни духовни способности — помъчи се той да отклони разговора от опасната територия. — Мисля, че бихте могли да сторите нещо за работа, ако не за това същество.

Говореше тихо, за да не го чуят. Предпазливостта можеше да се окаже безполезна, но роботът не показа с нищо, че е доловил думите му.

За щастие, преди Хилвар да запита още нещо, полипът отново изплува от езерото. За последните няколко минути той се бе смалил и движенията му ставаха по-неуверени. Пред очите на Алвин се откъсна част от сложното му полупрозрачно тяло и после се разсипа на стотици дребни клетки, които бързо се разсеяха. Съществото се разпадаше пред тях.

Когато заговори, гласът му беше неясен, едва разбираем.

— Започвам нов цикъл — дрезгаво изхриптя то. — Не очаквахме толкова скоро... остават само няколко минути... не можем повече да се сдържаме.

Ужасени и замаяни, Алвин и Хилвар се вглеждаха в съществото. Макар и естествен, процесът не бе приятна гледка — разумно създание, изпаднало в предсмъртна агония. Мъчеше ги и неясно чувство за вина; глупаво бе да се тревожат след като нямаше значение кога започва новият цикъл, но двамата съзнаваха, че непривичното усилие и възбудата от тяхното присъствие са виновни за преждевременната метаморфоза.

Алвин разбираше, че ако не действуват бързо, шансът ще изчезне — може би само за няколко години, а може би за векове.

— Какво реши? — извика той. — Ще дойде ли роботът с нас?

Настъпи мъчителна пауза. Полипът се мъчеше да наложи волята си на разпадащото се тяло. Речевата диафрагма затрепери, но не издаде звук. Сетна, сякаш в отчаян прощален жест, той слабо размаха фините си пипала и отново ги отпусна във водата. Там те бързо се разпаднаха и течението ги отнесе навътре в езерото. За броени минути преобразуването свърши. От съществото останаха само частици, не по-големи от два-три сантиметра. Водата се изпълни със ситни зеленикави петънца — надарени със собствен живот и движение, те бързо се изгубиха в езерните простори.

Сега вълничките по повърхността бяха изчезнали напълно и Алвин знаеше, че равномерните пулсиращи удари в дълбините са притихнали. Езерото отново бе мъртво... или поне така изглеждаше. Но това бе илюзия, досега незнайните сили не бяха пропускали да изпълнят дълга си. Някой ден те отново щяха да се напрегнат и полипът щеше да се възроди. Явлението изглеждаше странно и удивително, но нима бе по-малко странна организацията на човешкото тяло — също огромна колония от отделни живи клетки.

Алвин отпъди тези мисли. Потискаше го чувството за провал, макар да не знаеше точно каква цел бе преследвал. Блестящата възможност бе отминала и можеше никога да не се повтори. Той мрачно гледаше към езерото и мина доста време, преди съзнанието му да осмисли какво говори спокойният глас на Хилвар край ухото му.

— Алвин — тихо каза приятелят му, — мисля, че спечели.

Той бързо се завъртя. Роботът, който неизменно бе спазвал почтителната дистанция от двадесетина стъпки, сега безшумно се приближи и увисна на метър от главата му. Неподвижните очи с широко зрително поле не подсказваха накъде насочва интереса си. Вероятно виждаше еднакво ясно цялата полусфера пред себе си, но Алвин не се съмняваше, че вниманието на робота се фокусира върху него.

Роботът очакваше следващия му ход. Сега поне до известна степен щеше да му се подчинява. Можеше да го последва в Лис или дори в Диаспар... ако не променеше решението си. Дотогава Алвин беше негов временен господар.

XIV

Завръщането към Еърли трая почти три дни — отчасти защото Алвин имаше причини да не бърза. Географското изследване на Лис отстъпваше на по-важен и вълнуващ проект — той бавно установяваше връзка със странния самовглъбен разум, който го съпровождаше сега.

Подозираше, че роботът опитва да го използва за някакви свои цели и това изглеждаше напълно справедливо. Не знаеше какви са мотивите му, след като упорито отказваше да говори. По неизвестни съображения — може би от страх, че роботът ще разкрие прекалено много от тайните му — Учителя, изглежда, бе блокирал много ефикасно речевите му системи и опитите на Алвин да ги освободи завършваха с провал. Проваляше се дори непрякото разпитване от типа: „Ако не кажеш нищо, ще смятам, че си съгласен“ — роботът бе прекалено интелигентен, за да се хване на толкова прости уловки.

Но във всички други отношения той проявяваше склонност към сътрудничество. Изпълняваше всяка заповед, която не изискваше да говори или да дава информация. След известно време Алвин откри, че може да го командува както роботите в Диаспар — само с мисъл. Това бе голяма крачка напред, а малко по-късно съществуването — не можеше да мисли за него като за проста машина — стана още по-доверчиво и му позволи да гледа през неговия поглед. Изглежда, то не възразяваше против подобни пасивни форми на общуване, но пресичаше всеки опит за сближаване.

На Хилвар не обръщаше никакво внимание, не изпълняваше нито една негова команда и затваряше ума си пред всеки опит за проникване. Отначало това малко разочарова Алвин — бе се надявал, че по-мощната мисъл на Хилвар ще му помогне да разбие вратата към съкровището от потайни спомени. Едва по-късно той осъзна какво предимство е да притежава слуга, който не се подчинява на никой друг в света.

От цялата експедиция единствено Криф остро протестира срещу робота. Може би си въобразяваше, че сега има съперник, или пък по принципни съображения не одобряваше летенето без крила. Докато не го наблюдаваха, той предприе няколко директни атаки срещу робота и още повече се разяри, като видя, че машината не обръща ни най-малко внимание на враждебните действия. В края на краищата Хилвар успя да го успокои и по време на обратния път той сякаш се примири с положението. Земеходът безшумно се плъзгаше през гори и поля, а роботът и насекомото го ескортираха — всеки летеше откъм съответния господар и се преструваше, че не забелязва съперника си.

Когато колата пристигна в Еърли, Серанис вече ги чакаше. Невъзможно бе да изненада тези хора, помисли Алвин. Техните преплетени умове им осигуряваха връзка с всичко, ставащо в страната. Питаше се как ли са реагирали на неговите приключения в Шалмиран — вероятно бяха станали известни навсякъде из Лис.

Серанис изглеждаше разтревожена и неуверена както никога досега. Алвин си припомни, че му предстои избор. В напрежението на последните дни почти го бе забравил, не обичаше да хаби излишна енергия в тревоги за бъдещи проблеми. Но сега бъдещето стоеше на прага, трябваше да реши в кой от двата свята предпочита да живее.

Когато Серанис заговори, гласът и бе изпълнен с вълнение и Алвин внезапно усети, че нещо се е объркало в плановете на Лис за съдбата му. Какво бе станало през неговото отсъствие? Бяха ли изпратили емисари в Диаспар, за да подправят спомените на Хедрон... и ако да — бяха ли се провалили?

— Алвин — започна Серанис, — миналия път пропуснах да ти кажа много неща, но сега трябва да ги узнаеш, ако искаш да разбереш постъпките ни. Ти знаеш една от причините за изолацията на нашите два народа. Страхът от Завоевателите, тази черна сянка в дълбините на всяко човешко съзнание, заставила твоя народ да обърне гръб на света и да потъне в собствените си сънища. Тук, в Лис, страхът никога не е бил толкова силен, макар че ние сме понесли бремето на последната атака. Имаме по-добри стимули за своите действия и вършим всичко с отворени очи. В древността, Алвин, хората са търсили безсмъртието и накрая го открили. Те забравяли, че свят, който отхвърля смъртта, трябва да отхвърли и живота. Възможността за безконечно продължаване на живота може да задоволи личността, ала носи за

расата застой. Преди безброй векове ние сме пожертвували безсмъртието си, но Диаспар все още гони измамната мечта. Ето затова са разделени нашите пътища — и затова не бива никога отново да се срещнат.

Макар да бе предчувствувал тези думи, ударът бе жесток. Но Алвин отказваше да приеме провала на всичките си планове — дори и полуоформени — и сега само отчасти слушаше Серанис. Разбираше и запомняше всяка нейна дума, ала съзнанието му отново се носеше по пътя към Диаспар и се мъчеше да си представи всяко възможно препятствие.

Серанис явно страдаше. Гласът и звучеше почти умолително и Алвин разбра, че тя говори не само на него, а и на сина си. Навярно знаеше колко много обич и разбирателство се бяха породили между тях през тия дни. През цялото време Хилвар напрегнато гледаше майка си и на Алвин му се стори, че чете в погледа му не само тревога, но и протест.

— Не искаме да те принуждаваме да вършиш каквото и да било, но сигурно разбираш какво би означавало нашите народи да се срещнат отново. Между нашата и вашата култура има такава огромна пропаст, каквато някога е деляла Земята от нейните бивши колонии. Помисли само за един факт, Алвин. Ти и Хилвар сте приблизително връстници... но той и аз ще бъдем мъртви от векове, а ти ще си останеш млад. И това е само първият ти живот от една безкрайна поредица.

В стаята бе много спокойно, толкова спокойно, че Алвин дочуваше странните жални викове на непознати животни в ливадите зад селото. След малко той запита тихо, почти шепнешком:

— Како искате от мен?

— Надявахме се да ти предоставим избора да останеш тук или да се върнеш в Диаспар, но сега това е невъзможно. Случи се прекалено много, за да оставим решението в твои ръце. Дори за краткото време, прекарано тук, твоето влияние бе крайно смущаващо. Не, аз не те осъждам, сигурна съм, че не си искал да ни навредиш. Но би било по-добре да оставиш на мира съществата от Шалмиран. Колкото до Диаспар... — Серанис огорчено махна с ръка. — Прекалено много хора знаят къде си заминал, не се намесихме навреме. По-сериозното е, че човекът, който ти помогна да откриеш

Лис, е изчезнал — нито вашият Съвет, нито нашите агенти могат да го открият и той остава потенциална заплаха за нашата сигурност. Може би си изненадан, че ти разкривам всичко това, но то е абсолютно безопасно. Боя се, че имаме само един избор — трябва да те върнем в Диаспар с подправени спомени. Тия спомени са разработени много внимателно и когато се върнеш у дома, няма да знаеш нищо за нас. Ще вярваш, че си преживял доста еднообразни и опасни приключения из мрачни пещери, където сводовете непрекъснато са се срутвали зад тебе и за да останеш жив, си ял не особено апетитни бурени и си пил вода от случайно срещани извори. До края на живота си ще вярваш, че истината е такава, и всички в Диаспар ще приемат разказа ти. Тогава няма да има загадка, подмамваща бъдещите изследователи, те ще смятат, че знаят всичко, което може да се узнае за Лис.

Серанис помълча и тревожно погледна Алвин.

— Много съжаляваме, че се налага да го сторим, и докато още ни помниш, те молим за прошка. Може да не приемаш присъдата ни, но ние знаем много повече от теб. Поне няма да съжаляваш, ще вярваш, че си открил всичко възможно.

Алвин се запита дали е права. Не вярваше някога да улегне в рутината на Диаспар, дори да се е убедил, че зад стените му няма нищо достойно за внимание. Нещо повече, не възнамеряваше да стигне дотам.

— Кога искате да се подложа на тази... обработка? — запита Алвин.

— Незабавно. Ние сме готови. Отвори ума си както миналия път и няма да усетиш нищо, докато не се събудиш в Диаспар.

Алвин помълча. После спокойно произнесе:

— Бих искал да се сбогувам с Хилвар.

Серанис кимна.

— Разбирам. Ще те оставя за малко и ще се върна, когато бъдеш готов.

Тя се спусна по стъпалата към вътрешността на къщата и ги остави сами на покрива.

Алвин дълго мълча, преди да заговори на приятеля си. Изпълваше го тежко огорчение, но и непоколебима решителност да не допусне рухването на всичките си надежди. Още веднъж погледна към селото, където бе открил мярката за щастие. Ако привържениците на

Серанис постигнаха своето, вече никога нямаше да го види. Колата все още стоеше под едно от клонестите дървета, а търпеливият робот висеше над нея. Няколко деца се бяха струпали да разгледат странния пришелец, но възрастните не проявяваха ни най-малък интерес.

— Хилвар — внезапно каза Алвин, — много съжалявам за това.

— Аз също — отвърна Хилвар с разтреперан от вълнение глас.
— Надявах се, че ще можеш да останеш.

— Мислиш ли, че е правилно това, което възнамерява Серанис.

— Не осъждай майка ми. Тя само прави това, което ѝ поръчат — отговори Хилвар.

Той не отговори на въпроса, но на Алвин сърце не му даваше да запита отново. Не беше честно да подлага на такова изпитание приятелската вярност.

— Каж ми тогава — запита Алвин — как могат да ме спрат вашите хора, ако се опитам да си тръгна с недокосната памет.

— Много лесно. Ако се помъчиш да избягаш, ще овладеем мисълта ти и ще те заставим да се върнеш.

Алвин не се отчая — бе очаквал това. Хилвар явно страдаше пред неизбежната раздяла и той би искал да му се довери, но не смееше да рискува провала на плановете си. Намираше се на единствения път, който водеше към Диаспар при избраните от него условия, и трябваше да стъпва много внимателно, да опипва всяка крачка.

Но имаше един риск, който трябваше да поеме, без възможност да се защити. Ако Серанис нарушеше обещанието си и проникнеше в мислите му, всички грижливи приготовления можеха да се окажат напразни.

Той протегна ръка. Хилвар я стисна здраво, но не намери сили да проговори.

— Да слезем при Серанис — каза Алвин. — Преди да си замина, бих искал да видя някои хора от селото.

Хилвар мълчаливо го последва в мирната прохлада на дома, после навън, към пръстена от разноцветно стъкло около сградата. Серанис ги чакаше — спокойна и решителна на вид. Тя знаеше, че Алвин се опитва да скрие нещо и отново обмисляше взетите предпазни мерки. Както човек напруга мускулите си преди голямо натоварване,

така и тя преглеждаше средствата за принуда, към които можеше да се наложи да прибегне.

— Готов ли си, Алвин? — запита тя.

— Напълно — отговори Алвин и тонът му я накара да го погледне по-остро.

— Тогава се постарай да изпразниш ума си както миналия път. След това няма да разбираш и усещаш нищо, докато не се озoves обратно в Диаспар.

Алвин се обърна към Хилвар и бързо прошепна, за да не го чуе Серанис:

— Довиждане, Хилвар. Не се тревожи, ще се върна.

После отново погледна Серанис.

— Не ти се сърдя за това, което се опитваш да направиш — каза той. — Сигурно вярваш, че е за добро, но аз мисля, че грешиш. Диаспар и Лис не бива да се разделят завинаги, някой ден може отчаяно да се нуждаят един от друг. Затова си отивам в къщи с всичко, което научих... и не мисля, че можеш да ме спреш.

Той не се бави повече и стори добре. Серанис не помръдна, но Алвин мигновено усети как тялото се изплъзна от контрола му. Силата, която помете волята му, бе по-могъща, отколкото очакваше, и той разбра, че навярно стотици скрити умове помагат на Серанис. Безпомощно zakрачи обратно към къщата и в един ужасен миг помисли, че планът му се е провалил.

После проблесна мълния от стомана и кристал и около гърдите му бързо се стегнаха метални ръце. Както бе очаквал, тялото му се бореше с тях, ала борбата бе безполезна. Земята пропадна под него и той зърна Хилвар — вкаменен от изненада, с идиотска усмивка на лицето.

Роботът го носеше на десетина стъпки над земята, много по-бързо от човешките възможности. Само миг бе нужен на Серанис, за да разбере хитростта, после Алвин престана да се мята — тя бе отпуснала контрола. Но още не се признаваше за победена и скоро се случи онова, от което се боеше Алвин, макар че бе сторил всичко, за да го предотврати.

Сега в мозъка му се бореха две отделни личности и едната от тях умоляваше робота да я свали долу. Истинският Алвин бе затаил дъх и едва се съпротивляваше на силите, които знаеше, че не е в състояние

да победи. Бе рискувал, нямаше начин да определи предварително дали несигурният му съюзник ще изпълни толкова сложна заповед. При никакви обстоятелства, бе наредил той, роботът не трябва да се подчинява на новите му команди, докато не го достави в Диаспар. Това бяха заповедите. Ако се изпълнеха, съдбата на Алвин оставаше извън обсега на човешката намеса.

Машината без колебание се носеше по начертания от него маршрут. Част от съзнанието му все още гневно молеше за свобода, но сега той знаеше, че е в безопасност. А скоро и Серанис го разбра, защото силите в ума му престанаха да се сражават. Той отново се успокояваше, както преди милиони години се бе успокоил един древен странник, когато, вързан за мачтата на кораба си, чул песента на сирените да заглъхва над мрачното море.

XV

Алвин се отпусна чак когато попадна в залата с подвижните пътища. Досега все още имаше опасност хората от Лис да се окажат способни да спрат или дори да обърнат хода на вагона и да го върнат безпомощен до началната точка. Но завръщането се оказа безобидно повторение на заминаването — четиридесет минути след като напусна Лис, той се озова в Гробницата на Ярлан Зей.

Служителите на Съвета го чакаха, облечени в официалните си черни роби, които не бяха надявали от векове. Алвин не изпита изненада, а само лека тревога от присъствието на тия посрещачи. Вече бе преодолял толкова много препятствия, че още едно нямаше да промени нищо. Откакто напусна Диаспар, той бе узнал много, а знанието доведе и до самоувереност, граничеща с надменност. Още повече сега имаше могъщ, макар и непонятен съюзник. Най-добрите умове на Лис не успяха да провалят плановете му, подозираше, че и Диаспар няма да се справи по-добре.

Тази вяра имаше реална основа, но отчасти я подкрепяше нещо извън разума — в мислите на Алвин бавно растеше безрезервна вяра в съдбата. Загадката на произхода му, успехите в онова, което никой досега не бе дръзвал да опита, внезапното разкриване на нови хоризонти и преодоляването на различни препятствия — всичко това укрепваше вярата му в себе си. Вярата в съдбата е един от най-ценните дарове, които боговете могат да поднесат на човека, но Алвин не знаеше колко много хора е довела до катастрофа тя.

— Алвин — каза водачът на градските разпоредители, — наредиха ни да те придружаваме, където и да отидеш, докато Съветът изслуша твоето дело и произнесе присъдата си.

— В какво престъпление ме обвиняват? — запита Алвин.

Все още развеселен от възбудата и вълненията на бягството от Лис, той не можеше да приеме сериозно този нов обрат на събитията. Вероятно Хедрон бе проговорил; обхвана го леко раздражение към Шута за това, че е издал тайната му.

— Не е предявено обвинение — гласеше отговорът. — Ако се наложи, то ще бъде формулирано след като те изслушат.

— И кога ще стане това?

— Много скоро, предполагам.

Разпоредителят явно се смущаваше и не знаеше как да се справи с нежеланото задължение. Понякога се отнасяше към Алвин като към съгражданин, после се сещаше, че е пазител на реда, и започваше да се държи прекалено хладно.

— Откъде дойде този робот? — рязко запита той, сочейки спътника на Алвин. — От нашите ли е?

— Не — отговори Алвин. — Намерих го в Лис, в страната, където бях. Доведох го, за да се срещне с Централния компютър.

Тези спокойни думи предизвикаха значително вълнение. Достатъчно трудно бе да възприемат, че извън Диаспар има още нещо, а това, че Алвин е довел един от външните обитатели и се кани да го въведе в мозъка на града, изглеждаше още по-страшно. Разпоредителите се спогледаха с толкова безпомощна тревога, че Алвин едва удържа смеха си.

Докато крачеха през парка, ескортът дискретно изостана назад и разговаряше с развълнуван шепот. Алвин обмисляше следващия си ход. Преди всичко трябваше да открие точно какво е станало по време на отсъствието му. Серанис бе казала, че Хедрон е изчезнал. Диаспар предлагаше безбройни скривалища, а познанията на Шута за града изглеждаха ненадминати и едва ли някой щеше да го открие, преди сам да реши да се появи. Може би, мислеше Алвин, имаше начин да остави съобщение там, където Хедрон не би пропуснал да го види, и така да определи среща. Ала присъствието на стражата щеше да му попречи.

Трябваше да признае, че надзорът бе много деликатен. Когато стигна до апартамента си, той почти бе забравил за присъствието на разпоредителите. Предполагаше, че те няма да му пречат, освен ако реши да напусне Диаспар, а засега нямаше подобни намерения. Всъщност уверен бе, че е невъзможно да се върне в Лис по предишния път. Серанис и нейните колеги сигурно вече бяха изключили подземната транспортна система.

Разпоредителите на го последваха в стаята му, знаеха, че има само един изход, и застанаха пред него. Относно работа нямаша инструкции, затова го оставиха при Алвин. Не искаха да имат нищо

общо с тази очевидно древна машина. От нейното поведение не можеха да определят дали е пасивен слуга на Алвин, или притежава собствена воля. За да избегнат тази неувереност, те с удоволствие се отдръпнаха от нея.

Щом стената се затвори зад него, Алвин материализира любимия си диван и с удоволствие се просна на него. Наслаждавайки се на познатата обстановка, той изтегли от запаметяващите устройства последните си усилия в живописа и скулптурата и критично ги огледа. Те и преди не успяваха да го задоволят, а сега му бяха двойно по-неприятни. Не можеше повече да се гордее с тях. Личността, която ги бе създала, вече не съществуваше, струваше му се, че за неколкодневното отсъствие от Диаспар е натрупал опита на цял един живот.

Вместо да ги върне в Информационните хранилища, той изтри завинаги тези произведения на своето юношество. Стаята отново се изпразни. Оставаха само диванът под него и роботът — все така загледан с широки, непроницаеми очи. Какво ли мислеше за Диаспар, запита се Алвин. После си спомни, че роботът не е чужденец тук, защото е виждал града в последните дни на връзките му със звездите.

Едва когато наистина се почувствува у дома, Алвин потърси приятелите си. Започна с Еристон и Етания — по-скоро от чувство за дълг, отколкото от истинско желание да ги види и да разговаря с тях. Без съжаление чу техните комуникатори, че отсъствуват, но остави и на двамата кратка вест за връщането си. Нямаше нужда да го прави, вече целият град трябваше да знае това. Ала той се надяваше, че ще оценят вниманието му; започваше да се учи на уважение, макар да не разбираше още, че както повечето добродетели, то си има стойност само ако е спонтанно и необмислено.

После внезапно му хрумна да повика номера, който тъй отдавна бе получил от Хедрон в Кулата Лоран. Разбира се, не очакваше отговор, но все пак имаше шанс Хедрон да е оставил съобщение.

Догадката се оказа правилна, но самото съобщение бе неподозирано отчайващо.

Стената изчезна и пред него се изправи Хедрон. Шута изглеждаше уморен и нервен, вече с нищо не напомняше

самоуверената, леко цинична личност, която тласна Алвин по пътя към Лис. В погледа му имаше страх и той говореше забързано, сякаш нямаше време.

— Това е запис, Алвин — започна той. — Само ти можеш да го приемеш, но имаш правото да го използваш както намериш за добре. За мен това няма да има значение. Когато се върнах в Гробницата на Ярлан Зей, открих, че Алистра ни е проследила. Сигурно е казала на Съвета, че с моя помощ си напуснал Диаспар. Скоро разпоредителите започнаха да ме търсят и аз реших да се укрива. Свикнал съм с това — правил съм го и друг път, когато недооценявах шегите ми. (Тук, помисли Алвин, за миг проблясваше предишният Хедрон.) Те не ще успеят да ме намерят и за хиляда години... но някой друг почти успя. В Диаспар има чужденци, Алвин, те ме търсят и могат да идват само от Лис. Не знам какво значи това, ала не ми харесва. Фактът, че едва не ме заловиха сред този чужд за тях град, подсказва, че са надарени с телепатични способности. Със Съвета бих могъл да се боря, но не желая да се сблъскам с неизвестни заплахи. Затова ще изпреваря стъпката, към която смятам, че ще ме принуди Съветът, както се е заканвал преди. Отивам там, където никой не може да ме последва и където ще избегна назряващите в Диаспар промени, каквито и да са те. Може би постъпвам безразсъдно, само времето ще покаже. Някой ден ще узная отговора. Сигурно вече се досещаш, че съм се върнал в Дома на сътворението, под закрилата на Информационните хранилища. Каквото и да се случи, възлагам надеждите си на Централния компютър и на силите, които той командува за доброто на Диаспар. Ако нещо повреди Централния компютър, ние всички сме загубени. Ако не, нямам от какво да се боя. За мен ще мине само миг, преди отново да прекрача в Диаспар след петдесет или сто хиляди години. Питам се какъв ли ще го заваря? Би било странно, ако и ти си там, предполагам, че някой ден пак ще се срещнем. Не знам дали очаквам тази среща, или се боя от нея. Никога не съм те разбирал, Алвин, макар че имаше моменти, когато бях достатъчно суетен да мисля обратното. Само Централният компютър знае истината за тебе, както и за другите Единствени, които от време на време се мяркаха в потока на хилядолетията и сетне изчезваха. Откри ли какво е ставало с тях? Предполагам, че една от причините за бягството ми в бъдещето е нетърпението. Искам да видя резултатите от това, което започна, но

предпочитам да пропусна междинните етапи — подозирам, че могат да се окажат неприятни. Интересно ми е да разбера дали ще те помнят като творец, или като унищожител на този свят, където ще се озова след няколко минути лично време... и дали изобщо ще те помнят. Сбогом, Алвин. Мислех да ти дам някой съвет, но не вярвам да го приемеш. Както винаги ти ще вървиш по своя път, а приятелите ти ще бъдат инструменти — за употреба или за изхвърляне, в зависимост от случая. Това е всичко. Нищо друго не ми идва на ум.

За миг Хедрон — този Хедрон, който вече съществуваше само като схема от електрически заряди в запаметяващите устройства на града — погледна към Алвин покорно и сякаш печално. После екранът опустя.

Дълго след като образът на Хедрон се разсея, Алвин седя неподвижно. Както никога досега ровеше из душата си, защото не можеше да отрече почти нищо от думите на Хедрон. Беше ли помислял някога, сред всичките си планове и приключения, какво може да причини на някои от приятелите си? Сега им донесе тревога, а скоро можеше да причини и нещо по-лошо — и все заради неутолимото си любопитство и страстта да открива онова, което трябва да остане скрито.

Никога не бе харесвал Хедрон — хапливият характер на Шута отблъскваше всеки опит за сближаване, дори и да го желаше Алвин. Ала сега, мислейки за прощалните думи на Хедрон, той се разтърсваше от угризения. Заради неговите постъпки Шута бе избягал от днешния ден в неизвестното бъдеще.

Но сигурно не биваше да се осъжда за това, помисли Алвин. То доказваше само онова, което вече му бе известно — че Хедрон е страхливец. Може и да не беше по-страхлив от всеки друг в Диаспар, но имаше нещастията отгоре на всичко да притежава силно въображение. Алвин можеше да поеме част от отговорността за съдбата му, но цялата — в никакъв случай.

Кому още бе причинил зло или страдание? Помисли за Джесерак, тъй търпелив към трудния си възпитаник. Припомни си всички дребни добрини, които родителите му проявяваха през дългите години на детството. Сега, когато хвърляше поглед назад, те се оказваха повече, отколкото предполагаше.

Помисли и за Алистра. Тя го обичаше, а той приемаше тази обич или я отхвърляше, както намери за добре. Но какво друго можеше да направи? Щеше ли да е по-щастлива, ако я отблъснеше окончателно?

Сега разбираше защо никога не е обичал Алистра или някоя друга жена в Диаспар. Това бе още един от уроците на Лис. Между многото други неща Диаспар бе забравил и истинския смисъл на любовта. В Еърли Алвин наблюдаваше как майките люлеят децата си на колене и сам изпитваше тая закриляща нежност към всички малки и безпомощни същества, която е всеотдайна сестра на любовта. Но днес нито една жена в Диаспар не знаеше, нито пък се интересуваше от някогашната крайна цел на любовта.

В безсмъртния град нямаше истински вълнения и дълбоки страсти. Може би подобни чувства процъфтяват само благодарение на своята мимолетност. Те не могат да траят вечно и винаги търсят сянката, която Диаспар бе пропъдил.

В този и само този момент Алвин прозря каква трябва да бъде съдбата му. Досега несъзнателно се бе подчинявал на импулсите си. Ако можеше да знае толкова древна аналогия, би се сравнил с ездач на подплашен кон. Този бяг го бе пренесъл през най-невероятни области и можеше отново да го понесе, но в дивия галоп Алвин бе открил силата на коня и бе разбрал накъде да го насочва.

Откъм стенния екран долетя звън и рязко прекъсна мислите му. Тембърът на звука подсказваше, че това не е повикване отдалече. Някой идваше да го види. Той подаде сигнала за отваряне на вратата и след малко Джесерак застана пред него.

Наставникът изглеждаше сериозен, но не и враждебен.

— Поръчаха ми да те отведа пред Съвета, Алвин — каза той. — Всички чакат да те изслушат.

После Джесерак забеляза робота и любопитно го огледа.

— Значи този спътник си довел от пътешествието. Мисля, че ще е по-добре да дойде и той.

За Алвин това бе добре дошло. Роботът вече го бе спасил от една опасна ситуация и можеше отново да му потрябва. Запита се какво ли мисли машината за приключенията и превратностите, в които я въвличаше, и за хиляден път поиска да разбере какво става в този херметично затворен ум. Имаше чувството, че засега е решила да наблюдава, да анализира и да си прави изводи, без да поема

инициативата, докато прецени, че моментът е назрял. Тогава може би най-неочаквано щеше да пристъпи към действие и нейният избор можеше да не съвпада с плановете на Алвин. Единственият му съюзник бе привързан към него с крехките нишки на личния интерес и всеки миг можеше да го изостави.

На рампата към улицата го чакаше Алистра. Каквото и да бе направила, за да разкрие тайната му, Алвин нямаше нито сили, нито желание да я осъжда. Очевидно тя страдеше и когато изтича нагоре да го поздрави, очите и се напълниха със сълзи.

— О, Алвин! — проплака тя. — Какво ще ти направят?

Алвин пое ръцете и в своите толкова нежно, че и двамата се изненадаха.

— Не се бой, Алистра — каза той. — Всичко ще бъде наред. В края на краищата Съветът няма по-строго наказание от връщането в Информационните хранилища... а кой знае защо, не вярвам да го направи.

В нещастieto си тя изглеждаше толкова красива, че дори сега Алвин усети как тялото му по стар навик реагира на нейното присъствие. Но това бе само физическо влечение; не я пренебрегваше, просто вече не можеше да се задоволи само с нея. Той внимателно изтегли ръцете си и последва Джесерак към Дома на Съвета.

Алистра гледеше подир него. Сърцето и се пълнеше със самота, но в него нямаше вече горест. Сега тя знаеше, че не може да го изгуби, защото никога не го е притежавала. И приемайки тази истина, тя започваше да се издига над безсмислените съжаления.

Докато крачеше със свитата си по познатите улици, Алвин едва забелязваше любопитните или ужасени погледи на своите съграждани. Подготвяше аргументите, които можеха да му потрябват, и преработваше историята си в най-благоприятна за него форма. От време на време си повтаряше, че не изпитва ни най-малка тревога и все още е господар на положението.

Няколко минути очакване в преддверието бяха достатъчни за Алвин, за да се запита защо усеща краката си тъй странно слаби, щом не се бои. Познаваше това чувство отпреди, когато с мъка изкачваше последните метри по хълма на Лис — онзи далечен хълм, където Хилвар му показва водопада, онзи връх, откъдето ярката експлозия го привлече в Шалмиран. Запита се какво ли прави сега Хилвар и дали

някога ще се срещнат отново. Внезапно разбра, че е много важно да се срещнат.

Огромните врати се разтвориха и той последва Джесерак в Дома на Съвета. Двадесетте му члена вече седяха около полукръглата маса и Алвин самодоволно отбеляза, че няма празни места. Навярно за пръв път от много векове насам Съветът се събираше в пълен състав, без нито един отсъстващ. Обикновено редките им събрания бяха чиста формалност, всички текущи дела се решаваха с няколко обаждания по визифона, а ако се наложеше — и с разговор между Председателя и Централния компютър.

Алвин бе виждал повечето членове на Съвета и присъствието на толкова много познати лица го успокояваше. Както и Джесерак, те не изглеждаха враждебно настроени — само разтревожени и объркани. В края на краищата те бяха разумни хора. Можеха да се дразнят, че някой е доказал грешката им, но Алвин не вярваше да са му обидени. В древни времена това предположение би било прибързано, ала в някои отношения човешката природа бе отишла далеч напред.

Те щяха да го изслушат честно, но мненията им нямаха значение. Сега Съветът нямаше да го съди. Негов съдия щеше да бъде Централният компютър.

XVI

Формалности нямаше. Председателят обяви събранието за открито и се обърна към Алвин.

— Алвин — любезно произнесе той, — бихме искали да ни разкажеш какво ти се случи, откакто изчезна преди десет дни.

Думата „изчезна“, помисли Алвин, бе твърде многозначителна. Дори и сега Съветът не искаше да приеме, че той наистина е излизал от Диаспар. Запита се дали знаят, че в града са идвали чужденци, но не му се вярваше. В подобен случай биха проявили значително повече тревога.

Разказа историята си стегнато и без драматизъм. За тях тя звучеше достатъчно странно и невероятно, за да се нуждае от разкрасяване. Само веднъж се отклони от абсолютната истина — премълча как е избягал от Лис. Изглеждаше повече от вероятно отново да му се наложи да прибегне до същия метод.

Поразяваше го промяната на техните позиции в хода на разказа. Отначало членовете на Съвета скептично отказваха да приемат отрицанието на всичко, в което са вярвали, осквернението на най-дълбоките им предразсъдъци. Когато Алвин описваше страстното си желание да изследва външния свят и сляпата си вяра, че такъв свят съществува, те го гледаха като някакво странно и непонятно животно. Всъщност тъкмо това представляваше в техните очи. Но в края на краищата те бяха принудени да се съгласят, че са грешали, а той е бил прав. С напредването на разказа всички възможни съмнения постепенно се разсейваха. Те можеха и да не харесват онова, което им описваше, ала вече не можеха да го отричат. А ако се изкушаваха да го направят, достатъчно бе да погледнат немия спътник на Алвин.

Само един аспект от разказа му ги възмути, но дори тогава не се сърдеха на него. Недоволен ропот изпълни Дома, когато Алвин описа колко се тревожат в Лис от опасността за контакт с Диаспар и какви стъпки е предприела Серанис, за да предотврати подобна катастрофа. Градът имаше основания да се гордее със своята култура. Да ги смятат

за нисшестоящи — това бе повече, отколкото можеха да понесат членовете на Съвета.

Алвин старателно избягваше всичко обидно в речта си — доколкото бе възможно, искаше да спечели Съвета на своя страна. През цялото време се мъчеше да създаде впечатлението, че не е виждал в постъпките си нищо осъдително и че очаква по-скоро похвала, отколкото порицание за откритията си. Това бе най-добрата тактика, която можеше да избере, защото обезоръжаваше повечето кандидат-критици. Като допълнителен ефект — макар че не бе възнамерявал това — тя прехвърляше всички упреци върху изчезналия Хедрон. За слушателите бе ясно, че Алвин е прекалено млад, за да открие нещо опасно в постъпките си. Шута обаче сигурно е разбирал всичко и е действувал изключително безотговорно. Те и не подозираха колко горещо би се съгласил Хедрон с тях.

Като наставник на Алвин Джесерак също заслужаваше известно порицание и от време на време някой от Съветниците го поглеждаше замислено. Той не изглеждаше смутен, макар отлично да знаеше какво мислят. Да възпитаеш най-оригиналния ум в Диаспар от Сумрачните ери насам — това бе немалка слава и нищо не можеше да му я отнеме.

Едва когато привърши отчета за приключенията си, Алвин опита да бъде малко по-убедителен. Трябваше някак да внуши на тези хора истините, които бе научил в Лис. Но как да ги накара да осъзнаят нещо, което никога не са виждали и едва ли могат да си представят?

— Изглежда голяма трагедия, че двата оцелели клона от човечеството е трябвало да се разделят за такъв огромен период — каза той. — Може би някой ден ще узнаем как е станало това, но сега по-важно е да премахнем разрива... да не допуснем нова раздяла. Когато бях в Лис, аз протестирах срещу вярата им, че стоят над нас; те могат да ни научат на много неща, но и ние имаме какво да им покажем. Ако всички вярваме, че няма какво да узнаем от другите, не е ли очевидно, че и двете страни грешат?

Той погледна въпросително редицата от лица и събра кураж да продължи:

— Нашите прадеди са изградили империя до звездите. Хората са се разхождали свободно сред всички тия светове... а днес техните потомци не смеят да мръднат извън стените на своя град. Да ви кажа ли защо?

Той помълча, нищо не помръдваше в просторната строга зала.

— Защото се боим, боим се от нещо, станало в зората на историята. В Лис ми разказаха истината, която отдавна подозирах. Трябва ли да се крием като страхливци в Диаспар и да претендираме, че няма нищо друго, само защото преди милиарди години Завоевателите са ни отблъснали към Земята?

Той се докосваше до техния таен страх — страх, който никога не бе споделял и затова никога нямаше да го разбере докрай. Сега да правят каквото искат, той бе изрекъл истината такава, каквато я виждаше.

Председателят го погледна строго.

— Имаш ли да кажеш още нещо — запита той, — преди да обсъдим какво следва да се прави?

— Само едно. Бих искал да отведа този робот при Централния компютър.

— Но защо? Знаеш, че Компютърът вече е в течение на всичко станало в тази зала.

— И все пак искам да отида — любезно, но упорито отвърна Алвин. — Моля за разрешение както Съвета, така и Компютъра.

Преди Председателят да отговори, в залата се раздаде ясен, спокоен глас. Алвин не го бе чувал никога през живота си, но разбра кой говори. Информационните машини, които не бяха нищо повече от странични фрагменти на този колосален разум, можеха да разговарят с хората, ала в гласовете им нямаше тези изключителни нотки на мъдрост и власт.

— Оставете го да дойде при мен — каза Централният компютър.

Алвин погледна Председателя. Чест му правеше, че не опита да използва победата си. Просто запита:

— Разрешавате ли да напусна?

Председателят се огледа из Дома на съвета, не срещна възражения и безпомощно отговори:

— Много добре. Разпоредителите ще те придружат и когато свършим заседанието си, ще те доведат обратно.

В знак на благодарност Алвин леко се поклони, грамадните врати се разтвориха пред него и той бавно излезе от залата. Джесерак го придружи и когато вратите отново се затвориха, той се обърна към наставника си.

— Какво мислиш, че ще прави Съветът сега? — тревожно запитва Алвин.

Джесерак се усмихна.

— Нетърпелив както винаги, нали? — подхвърли той. — Не знам колко струват догадките ми, но предполагам, че ще решат да запечатат Гробницата на Ярлан Зей, та никой вече да не повтори твоето пътуване. Тогава Диаспар ще може да си живее както преди, несмущаван от външния свят.

— Точно от това се боя — горчиво каза Алвин.

— И все пак още се надяваш да го предотвратиш?

Алвин не отвърна веднага; знаеше, че Джесерак е разбрал намеренията му. Но поне плановете му не можеше да предвиди, защото нямаше планове. Бе стигнал до положението, когато можеше само да импровизира и да решава всеки нов въпрос едва след възникването му.

— Осъждаш ли ме? — запитва той след малко.

Новата нотка в гласа му изненада Джесерак. В нея имаше следи от смирение, най-явният признак, че за пръв път Алвин търси одобрение от ближните си. Джесерак се трогна, но бе прекалено мъдър, за да приеме нещата твърде сериозно. Сега Алвин преживяваше голямо напрежение и би било рисковано да се предполага, че промените в характера му са трайни.

— Доста ми е трудно да отговоря — бавно каза Джесерак. — Изкушавам се да кажа, че всяко знание е ценно, а не може да се отрече, че ти прибави много към нашите знания. Ала прибави и нови опасности. Кое в крайна сметка ще се окаже по-важно! Колко пъти размисли върху това?

За миг учител и ученик се спогледаха замислено и може би всеки от тях виждаше чуждото гледище по-ясно от когато и да било през живота си. После двамата едновременно завиха по дългия коридор и се отдалечиха от Дома на съвета. Ескортът търпеливо ги последва.

Алвин разбра, че този свят не е създаден за хората. Под блясъка на яростните сини светлини — ослепителни до болка в очите — дългите широки коридори сякаш се простираха до безкрая. По тия просторни проходи бродеха насам-натам безсмъртните работи на

Диаспар, но нито веднъж през вековете тук не бе отеквал звукът на човешки стъпки.

Това бе подземният град, градът на машините, без който Диаспар не можеше да съществува. Няколкостотин метра по-нататък коридорът трябваше да се разшири в кръгла зала с диаметър повече от една миля и с гигантски колони, поддържащи не само свода, но и невъобразимата тежест на Енергийния център. Според картите тук Централният компютър размишляваше вечно за съдбините на Диаспар.

Залата се появи пред тях — изглеждаше дори по-широка, отколкото смееше да си представи Алвин... но къде бе Компютърът? Кой знае защо, той очакваше да срещне една-единствена огромна машина, макар че знаеше колко наивна е тази представа. Колосалната, но непонятна панорама под него го накара да спре смаян и неуверен.

Коридорът, по който дойдоха, излизаше високо в стената на залата — навярно най-просторното затворено пространство, изградено някога от човешки ръце, — а от двете страни дълги рампи се спускаха към далечния под. Стотици грамадни бели структури покриваха цялата тази сияйно осветена площ и гледката бе тъй неочаквана, че за момент Алвин ги помисли за подземен град. Сравнението бе поразително натрапчиво и той така и не успя да се отърве докрай от него. Никъде не зърна онова, което очакваше — познатия блясък на метал, който открай време хората бяха свикнали да свързват със своите слуги.

Това бе резултат на една еволюция, дълга почти колкото човешката. Началото и се губеше в мъглите на Сумрачните ери, когато човечеството за пръв път се бе научило да използва енергията и бе пуснало шумните си машини да дрънчат из целия свят. Пара, вода, вятър — всичко било впрягано за малко и сетне изоставяно. За дълги векове в света се бе възцарила ядрената енергия, докато на свой ред била заменена, и с всяка промяна старите машини потъвали в забравата, а на мястото им идвали нови. Много бавно, в течение на хиляди години узрявал идеалът за свършена машина — отначало мечта, после далечна перспектива и накрая реалност:

Машината не трябва да съдържа подвижни части.

В залата се намираще върховният израз на този идеал. Достигането му бе отнело на Човека може би сто милиона години и в момента на своя триумф той завинаги обърна гръб на машината. Тя

била окончателно завършена и отсега нататък можела да съществува вечно и да му служи.

Алвин вече не се питаше коя от тези мълчаливи бели форми е Централният компютър. Знаеше, че той ги обхваща всички и че се простира далеч извън тази зала, вливайки в себе си и останалите машини в Диаспар, подвижни и неподвижни. Както собственият му мозък представляваше сбор от милиарди отделни клетки, подредени в пространства с диаметър само няколко сантиметра, така и елементите на Централния компютър изпълваха Диаспар на дълж и шир. Може би в тази зала нямаше нищо друго освен разпределителната система, поддържаща връзка между разпръснатите механизми.

Загледан над огромните наклонени рампи към мълчаливата арена, Алвин се колебаеше накъде да тръгне. Несъмнено Централният компютър знаеше, че той е тук, както знаеше всичко в Диаспар. Оставаше само да чака инструкциите му.

Гласът вече му бе познат, но вдъхваше все тъй силно страхопочитание. Той прозвуча толкова спокойно и тъй близо, че Алвин се усъмни дали ескортът може да го чуе.

— Слез по лявата рампа — каза гласът. — По-нататък ще ти посочвам пътя.

Той бавно тръгна по наклона, а роботът се носеше над него. Нито Джесерак, нито разпоредителите ги последваха; Алвин се запита дали им е заповядано да останат тук, или са решили, че могат отлично да наблюдават отвисоко, без да си правят труда да слизат. А може би не им достигаше смелост да се приближат повече до върховната светиня на Диаспар.

В подножието на рампата спокойният глас отново упъти Алвин и той закрачи по прохода сред задрямалите титанични форми. Гласът се обади още три пъти, докато накрая младежът разбра, че е достигнал целта си.

Машината, пред която стоеше, бе по-малка от другите, но застанал в подножието и, той се почувствува като пигмей. Стремителността в очертанията на нейните пет етажа създаваха прилика с някакво стаено животно и като прехвърляше поглед от нея към своя робот, Алвин трудно можеше да повярва, че и двете са плод на една и съща еволюция и се наричат с една и съща дума.

На около три стъпки над пода по цялата дължина на фасадата бе вградена широка прозрачна плоча. Алвин притисна чело към гладкия, удивително топъл материал и надникна в машината. Отначало не видя нищо, после присви очи и успя да различи хиляди бледи светлинки, увиснали в пустотата. Една подир друга те се редяха в пространствена решетка — толкова чужда и безсмислена за него, колкото навярно са били звездите за древния човек. Забравил за хода на времето, той дълги минути сезира в тях, но пъстрите точки не промениха нито положението, нито яркостта си.

Разбираше, че ако може да надникне в собствения си мозък, той би му се сторил също тъй безсмислен. Машината изглеждаше бездейна и неподвижна, защото не можеше да види мислите ѝ.

За пръв път Алвин започваше смътно да осъзнава какви енергии и сили поддържат града. През целия си живот бе приемал без учудване вълшебството на синтезаторите, които век след век като безкраен поток задоволяваха нуждите на Диаспар. Хиляди пъти бе наблюдавал този акт на сътворение, ала рядко си припомняше, че някъде трябва да съществува прототипът на всичко това, което виждаше да се появява на бял свят.

Както човешкият мозък може за малко да задържи една отделна мисъл, така и безкрайно по-големите мозъци — частици от Централния компютър — можеха да обхванат и задържат завинаги най-сложните идеи. В тия вечни умове бяха замразени схемите на всички създадени предмети и трябваше само докосване на човешка воля, за да се превърнат в реалност.

Светът наистина бе изминал дълъг път от онова време, когато първите пещерни хора търпеливо, час след час, бяха изчуквали остриетата на стрели и ножове от неподатливия камък.

Алвин чакаше — не му се искаше да проговори, докато не получи нов знак. Питаше се как Централният компютър усеща неговото присъствие, как го вижда и чува гласа му. Никъде не се забелязваха сетива — никаква следа от решетки, екрани или безстрастни кристални очи, с които обикновено роботите опознаваха външния свят.

— Изложи проблема си — спокойно произнесе гласът край ухото му.

Странно бе, че това поразително машинно стълпотворение може да изразява мислите си толкова меко. Но Алвин веднага осъзна, че преувеличава значението си — може би с него не се занимаваше и една милионна част от мозъка на Централния компютър. Той бе просто един от безбройните случаи, които едновременно привличаха вниманието на машината, наблюдаваща Диаспар.

Трудно му бе да говори с нещо, изпълващо цялото пространство около него. Думите сякаш замираха в пустотата веднага щом излитаха от устните на Алвин.

— Какво съм аз? — запита той.

Знаеше точно какъв би бил отговорът, ако зададеше този въпрос на някоя от информационните машини. Всъщност често го бе задавал и те неизменно отговаряха: „Ти си човек.“ Но сега имаше работа с разум от далеч по-висок порядък и нямаше нужда от педантична точност на семантиката. Централният компютър щеше да разбере какво има предвид, ала това не означаваше, че ще му отговори.

Наистина отговорът бе точно такъв, от какъвто се боеше.

— На този въпрос не мога да отговоря. Да го направя, би означавало да разкрия целта на моите създатели, а следователно и да я унищожа.

— Значи моята роля е била планирана още при създаването на града?

— Същото може да се каже за всички хора.

Този отговор накара Алвин да замълчи. В него имаше истина — жителите на Диаспар бяха планирани с не по-малко внимание, отколкото машините. Фактът, че е Единствен, го правеше рядка фигура, но не бе задължително в това да се крият достойнства.

Разбра, че тук няма да узнае нищо повече от загадъчния си произход. Безполезно бе да се мъчи да измами този колосален ум или да се надява, че той ще разкрие информация, която му е заповядано да укрива. Алвин не се разочарова много, усещаше, че вече започва да прозира истината. И във всеки случай това не бе главната цел на посещението му.

Той погледна към робота от Лис и се запита как да предприеме следващата стъпка. Ако разбере какво замисляше, машината можеше да реагира буйно и затова тя не трябваше да чуе онова, което възнамеряваше да каже на Централния компютър.

— Можеш ли да създадеш безмълвна зона? — запита Алвин.

Мигновено усети характерното „мъртво“ чувство, пълното приглушаване на всички звуци, настъпващо, когато човек попадне в подобна зона. Странно плосък и зловещ сега, гласът на Компютъра проговори:

— Вече никой не може да ни чуе. Кажете какво искате.

Алвин погледна към робота — той не помръдваше. Може би машината не подозираше нищо и той грешеше, като си въобразяваше, че тя може да има собствени планове. Нищо чудно да го бе последвала в Диаспар като верен, надежден служител и в такъв случай сегашните му замисли изглеждаха особено нечестни.

— Ти чу как срещнах този робот — започна Алвин. — Той навярно притежава безценни знания за миналото, още от дните, преди да е съществувал градът такъв, какъвто го познаваме. Може би ще ни разкаже дори и за други светове, щом е съпровождал Учителя в неговите странствания. За нещастие разговорните му системи са блокирани. Не знам колко надеждна е блокировката, но те моля да я премахнеш.

Гласът му звучеше безжизнено и сухо — безмълвната зона поглъщаше всяка дума, преди да успее да породи ехо. Сред тази невидима и глуха пустота Алвин очакваше молбата му да бъде изпълнена или отхвърлена.

— Твоята поръка засяга два проблема — отвърна Компютърът. — Единият е морален, другият — технически. Този робот е бил създаден, за да изпълнява заповедите на определен човек. Какво право имам да ги потъпквам, дори ако мога?

Алвин бе предвидил този въпрос и имаше няколко готови отговора.

— Не знаем точно, как е била оформена забраната на Учителя — отвърна той. — Ако успееш да поговориш с робота, може би ще го убедиш, че вече не съществуват обстоятелствата, при които е наложена блокировката.

Разбира се, това бе най-явният път. Самият Алвин безуспешно бе изпробвал този метод, но се надяваше Централният компютър с безконечно по-мощния си ум да постигне победа там, където той се проваляше.

— Това зависи изцяло от характера на блокировката — долетя отговорът. — Може да се блокира така, че всяка намеса да доведе до изтриването на информацията в запамятаващите блокове. Обаче не вярвам Учителя да е бил достатъчно опитен, за да го постигне, това изисква доста специализирана техника. Ще запитам твоята машина дали в паметните и блокове е вградена изтриваща команда.

— Не предполагаш ли — тревожно запита Алвин, — че самият въпрос за изтриващата команда може да доведе до унищожаване на паметта?

— За такива случаи има стандартна процедура и аз ще я следвам. Ще подам на машината вторични инструкции: да игнорира въпроса ми, ако има нещо подобно. После лесно ще я въведа в логически парадокс и независимо дали ще ми отговори, или ще мълчи, тя ще бъде принудена да наруши инструкцията. В подобна ситуация, за да се самозащитят, всички роботи постъпват еднакво. Те изчистват входящите си блокове и се правят, че изобщо не е задаван въпрос.

Алвин вече съжаляваше, че е заговорил за това, и след кратка душевна борба реши да възприеме същата тактика — да смята, че не му е задаван въпрос. Поне в едно отношение можеше да бъде спокоен — Централният компютър беше достатъчно способен да се справи с всички коварни уловки в паметта на робота. Алвин нямаше желание да види машината превърната в куп железария, би предпочел доброволно да я върне в Шалмиран заедно с всичките и неразгадани тайни.

Той чакаше с цялото търпение, на което бе способен, докато двата интелекта разговаряха безшумно и недоловимо. Това бе среща между два разума, създадени от човешкия гений в отдавна забравения златен век на най-великите му постижения. А сега и двамата бяха далеч над разбирането на който и да било жив човек.

Изминаха дълги минути преди кухият, приглушен глас на Централния компютър да прозвучи отново.

— Установих частичен контакт — каза той. — Най-после познавам същността на блокировката и мисля, че знам защо е била наложена. Има само един начин да я разруша. Този робот няма да проговори, преди Великите да дойдат на Земята.

— Но това е безумие! — възрази Алвин. — Другият ученик на Учителя също вярваше в тях и се опита да ни обясни как изглеждат.

През повечето време говореше безсмислици. Великите никога не са съществували и няма да съществуват.

Положението изглеждаше безизходно и Алвин усети как го обхваща горчиво, безпомощно разочарование. От истината го деляха желанията на един безумец, умрял преди милиард години.

— Може да си прав, като твърдиш, че Великите никога не са съществували — каза Централният компютър. — Но това не значи, че никога няма да съществуват.

Отново настъпи продължително мълчание. Алвин се мъчеше да осмисли тази забележка, а умовете на двата робота подновяваха краткия си контакт. После, без никакъв преход, той се озова в Шалмиран.

XVII

Бе точно такава, каквато я видя за последен път — огромна абаносова чаша, поглъщаща слънчевата светлина, без да отрази дори един лъч за погледа. Той стоеше сред руините на крепостта и гледаше отвъд езерото, чиито неподвижни води подсказваха, че огромният полип вече не е организирано мислещо същество, а само разсеян облак от живи клетки. Роботът все така висеше край него, но от Хилвар нямаше и следа. Алвин не успя да се запита какво означава това или да се разтревожи от отсъствието на приятеля си, защото почти веднага се случи нещо толкова фантастично, че всички останали мисли излетяха от ума му.

Небето се пропука на две. Тънък клин от мрак пробяга от хоризонта до зенита и бавно се разшири, сякаш нощта и хаосът нахлуваха във Вселената. Клинт се разширяваше неумолимо, докато обхвана една четвърт от небето. Колкото и добре да познаваше реалните астрономически факти, Алвин не можеше да се пребори с потискащото чувство, че той и неговият свят лежат под огромен син купол... и че сега нещо нахлува отвън през този купол.

Мрачният клин бе престанал да расте. Силите, които го бяха създали, надничаха над тая новооткрита миниатюрна вселена. Може би обсъждаха помежду си дали заслужава тяхното внимание. Под този космически взор Алвин не усещаше нито тревога, нито ужас. Знаеше, че стои пред сила и мъдрост, които могат да вдъхнат страхопочитание, но не и боязън.

И те решиха — ще пропилят няколко пращинки от вечността заради Земята и нейните народи. Те идваха през прозореца, който бяха пробили в небето.

Като искри от някаква небесна ковачница те се спуснаха към Земята. Те идваха — все по-гъсто и по-гъсто един до друг, докато от небето рукна огнен водопад и щом достигна земята, се разля в езера от течна светлина. Алвин нямаше нужда от думите, прозвучали в ушите му като благословия:

— Великите дойдоха.

Огънят го заля и не го изгори. Той бе навсякъде, изпълваше със златното си сияние огромната чаша на Шалмиран. Изумен, Алвин разбра, че това не е безформен светлинен поток, че има форма и структура. Той започваше да се разпада в ясни очертания, да се събира на отделни огнени вихрушки. Вихрушките се въртяха все по-бързо, центровете им се надигаха и оформяха колони, в които се мяркаха неустойчиви загадъчни форми. От тези сияйни тотеми долиташе тиха музикална нота — безкрайно далечна и омайващо сладка.

— Великите дойдоха.

Този път имаше отговор. Когато дочу думите: „Слугите на Учителя ви приветствуват. Ние чакахме да дойдете“, Алвин разбра, че преградите са разкъсани. И в същия миг Шалмиран и странните посетители рухнаха. Той отново стоеше пред Централния компютър в дълбините на Диаспар.

Всичко бе илюзия, не по-реална от въображаемия свят на сагите, сред които прекарваше толкова много часове в юношеството си. Но как бе създадена, откъде идваха странните картини, които видя?

— Задачата не беше проста — произнесе спокойният глас на Централния компютър. — Аз знаех, че в ума си роботът трябва да има някаква визуална представа за Великите. Ако можех да го убедя, че чувствените възприятия, които получава от мен, съвпадат с този образ, останалото щеше да бъде просто.

— И как го постигна?

— Главно като питах работа как изглеждат Великите и после възприемах картината от съзнанието му. Тя беше много неясна и трябваше доста да импровизирам. Един-два пъти създаваният от мен образ започна сериозно да се отклонява от представите на работа, но в тия случаи усещах, че смущението му нараства, и променях картината, преди да стане подозрителна. Нали разбираш, срещу всяка негова система аз можех да използвам стотици блокове и да превключвам от образ на образ толкова бързо, че да не усети промяната. Това беше нещо като фокус — можех да претоварвам сетивните вериги на работа и по този начин да потисна критичните му способности. Ти видя само финалната, коригираната картина — онази, която най-добре подходеше на откровенията на Учителя. Грубовата е, но свърши работа. Роботът ѝ повярва достатъчно дълго, за да отпусне

блокировката и в този миг успях да установя пълен контакт. Вече е нормален, ще отговори на всеки твой въпрос.

Алвин още не можеше да дойде на себе си, в ума му продължаваха да пламтят отблясъците на онзи лъжовен апокалипсис и той не желаше да разбере докрай обясненията на Централния компютър. Имаше ли значение как е станало? Чудодейното лечение разтваряше пред него вратите на знанията.

После той си припомни предупреждението на Централния компютър и тревожно запита:

— Ами моралните ти възражения срещу потъпкването на заповедите на Учителя?

— Открих защо са били наложени. Когато изучиш подробно историята на неговия живот — вече е възможно, — ще видиш, че той си е приписвал редица чудеса. Неговите ученици му вярвали и тяхното доверие му давало нови сили. Но, разбира се, всички тия чудеса се обяснявали много просто — когато изобщо се случвали. Чудно ми е, че интелигентни във всички други отношения хора са се оставили да ги мамят по такъв начин.

— Значи Учителя е бил мошеник?

— Не, не е толкова просто. Обикновен самозванец не би постигнал такъв успех и учението му не би издържало толкова векове. Той е бил добър човек и много неща в проповедите му са били верни и мъдри. В края на краищата той повярвал в собствените си чудеса, но знаел, че един свидетел можел да ги опровергае. Роботът познавал всичките му тайни, той бил негов глашатай и колега, но при един по-сериозен разпит можел да унищожи основите на могъществото му. Затова Учителя му заповядал да затвори паметта си до сетния ден на Вселената, когато ще дойдат Великите. Невероятно е, че един и същи човек може да приюти подобна смес от искреност и притворство, ала това е истината.

Алвин се запита как ли приема роботът това освобождение от стария ярем. Като машина той несъмнено бе достатъчно сложен, за да изпитва чувство на обида. Можеше да се сърди на Учителя за това, че го е заробил... и също тъй да се сърди на Алвин и Централния компютър, че са го подмамили.

Безмълвната зона изчезна, вече нямаше нужда да пазят тайна. Най-сетне идваше очакваният миг. Алвин се обърна към работа и му

зададе онзи въпрос, който го мъчеше, откакто чу историята за одисеята на Учителя.

И роботът отговори.

Джесерак и разпоредителите продължаваха търпеливо да го чакат. Преди да влезе в коридора, Алвин се обърна и от върха на рампата погледна към залата. Илюзията бе още по-силна. Под него лежеше мъртъв град от странни бели здания, град, избелял от ослепителната светлина, непредвидена за човешки очи. Да, можеше да се нарече мъртъв — в него никога не бе имало живот. Но тук пулсираха много по-могъщи енергии, отколкото която и да било сила, раздвижвала някога органичната материя. Тия мълчаливи машини щяха да съществуват чак до края на света и нищо не бе в състояние да ги отклони от мислите, които гениални хора им бяха подарили в древността.

По обратния път към Дома на съвета Джесерак се опита да разпита Алвин, но не узна нищо за неговия разговор с Централния компютър. Това не бе дискретност от страна на Алвин, просто той все още тънеше в изумление от видяното и бе прекалено опиянен от успеха, за да може да води смислен разговор. Джесерак трябваше да събере търпение и да се надява, че Алвин скоро ще изплува от унеса.

Светлината, заливаща улиците на Диаспар, изглеждаше бледа и мътна след сиянието на машинния град. Но Алвин не забелязваше нищо, не обръщаше внимание нито на познатата красота на огромните кули, край които минаваха, нито на любопитните погледи на съгражданите си. Странно, помисли той, всичко, което му се случи, водеше към този момент. Откакто срещна Хедрон, събитията сякаш автоматично се носеха към предопределена цел. Мониторите... Лис... Шалмиран... на всеки от тези етапи той би могъл да затвори очи, да се обърне настрана, но нещо го подтикваше напред. Дали сам твореше своята участ, или съдбата специално го закриляше? Може би всичко зависеше само от законите на вероятностите и случайностите. Всеки би могъл да открие пътеката, по която бе минал, и навярно през отминалите ери безброй други са стигали почти толкова далече. Предишните Единствени например... какво бе станало с тях? Може би на него пръв му бе провървяло.

През целия обратен път Алвин влизаше във все по-тясна връзка с машината, която освободи от безконечното робство. Тя и преди приемаше неговите мисли, но тогава никога не знаеше дали ще изпълни заповедта му. Сега тази неувереност изчезна, можеше да разговаря с нея както с друг човек, но тъй като не бяха сами, той ѝ заповяда да не говори на глас, а да употребява прости мислени образи. Понякога го мъчеше фактът, че роботите могат свободно да разговарят чрез телепатия, а човекът не може... ако се изключеше Лис. Това бе още един от талантите, които Диаспар бе изгубил или съзнателно отхвърлил.

Докато чакаха в преддверието на Дома на съвета, той продължи мълчаливия и почти едностранен разговор. Неволно сравняваше сегашното си положение със ситуацията в Лис, когато Серанис и нейните колеги опитаха да го подчинят на волята си. Надяваше се, че няма да има нов конфликт, но ако се наложи, сега той бе далеч по-добре подготвен.

Още щом погледна лицата на членовете на Съвета, Алвин разбира какво решение са взели. Не се изненада, нито се разочарова и докато слушаше изложението на Председателя, не прояви очакваното от съветниците вълнение.

— Алвин — започна Председателят, — ние обсъдихме много внимателно ситуацията, създадена от твоето откритие, и стигнахме до единодушно решение. Тъй като никой не желае промени в нашия начин на живот и тъй като само веднъж на няколко милиона години се ражда човек, способен да напусне Диаспар, дори и да има как, то тунелите към Лис са ненужни и дори могат да бъдат опасни. Затова входът към залата с подвижните пътища се затваря. Освен това, тъй като може да има и други начини да се напусне градът, паметта на мониторите ще бъде изследвана. Изследването вече започна. Обсъдихме също така трябва ли да се вземат мерки спрямо тебе и ако трябва, какви да бъдат. С оглед на младостта ти и изключителните обстоятелства около твоя произход, смятаме, че не можем да те осъдим за стореното. Всъщност, като разкри потенциалната опасност за нашия начин на живот, ти направи услуга на града и ние ти изразяваме благодарност за това.

Раздаде се одобрителен шепот и по лицата на съветниците се разля задоволство. Трудното положение бе овладяно своевременно,

бяха заобиколили необходимостта да осъдят Алвин и сега можеха да се разотидат с убеждението, че като главни граждани на Диаспар са изпълнили своя дълг. Ако нещата вървяха добре, можеха да минат векове, преди отново да ги потърсят.

Председателят погледна въпросително Алвин, може би се надяваше младежът да се отплати с благодарност към Съвета за това, че се е отървал толкова леко. Но очакванията му бяха напразни.

— Мога ли да задам един въпрос? — любезно запита Алвин.

— Разбира се.

— Предполагам, че Централният компютър е одобрил вашите действия?

При други обстоятелства въпросът би бил неуместен. Съветът не бе задължен да оправдава решенията си или да обяснява как е стигнал до тях. Но по някакъв странен каприз на Централния компютър Алвин бе станал негов довереник. Намираше се в изгодна позиция.

Въпросът явно предизвика известно смущение и отговорът звучеше доста колебливо.

— Естествено, посъветвахме се с Централния компютър. Той ни каза да мислим с главите си.

Алвин очакваше нещо подобно. Централният компютър бе заседавал със Съвета едновременно с техния разговор... всъщност едновременно с грижите си за милиони други задачи в Диаспар. Също както Алвин, той знаеше, че каквото и да реши Съветът сега, то няма значение. Бъдещето окончателно се изплъзваше изпод контрола на съветниците в онзи миг, когато в своето щастливо невежество те бяха решили, че кризата е била благополучно преодоляна. Алвин не изпитваше нито чувство на превъзходство, нито сладко предчувствие за предстоящия триумф, докато наблюдаваше тези глупави старци, смятащи себе си за повелители на Диаспар. Той вече видя истинския повелител на града и разговаря с него сред величественото безмълвие на неговия сияен погребан свят. Тази среща изпепели почти всичката надменност в душата му, но все пак оставаше мъничко за един последен риск, който щеше да надхвърли всичко предприемано досега. Докато се сбогуваше със съветниците, той се запита дали не ги изненадва спокойното му съгласие, дали не очакват възмущение против затварянето на пътя към Лис.

Разпоредителите не го придружиха, вече не се намираше под наблюдение — поне не толкова открито. Само Джесерак го последва, докато излизаше от Дома на съвета и крачеше по пъстрите оживени улици.

— Добре, Алвин — каза той. — Държа се безупречно, но мене не можеш да измамиш. Какво си замислил?

Алвин се усмихна.

— Знаех, че ще усетиш нещо; ако ме придружиш, ще ти покажа защо метрото към Лис вече няма значение. А искам да опитам и един друг експеримент; няма да ти навреди, но може да не ти се понрави.

— Отлично. Все още ме смятат за твой наставник, но ролите, изглежда, се разменят. Къде ме водиш?

— Отиваме в Кулата Лоран. Ще ти покажа света извън Диаспар.

Джесерак пребледня, но не отстъпи. После, сякаш не се доверяваше на думите, вдървено кимна и прекрачи след Алвин върху плавно течащото платно на подвижния път.

Докато вървяха по ветровития тунел, Джесерак не прояви признаци на страх. Сега тунелът беше променен — изчезнала бе каменната решетка, преграждаща пътя към външния свят. Тя нямаше никакво конкретно предназначение и Централният компютър не възразяваше против молбата на Алвин да я премахне. Може би по-късно щеше да инструктира мониторите отново да си припомнят решетката и да я материализират. Но засега коридорът зееше свободно към отвесната външна стена на града.

Едва на няколко крачки от края на въздухопровода Джесерак осъзна, че външният свят е досами него. Той гледаше към все по-широкия кръг синева и стъпките му ставаха все по-неуверени, докато накрая спря. Алвин си припомни как Алистра се обърна и избяга от същото място. Запита се дали би успял да принуди Джесерак да продължи.

— Искам само да погледнеш — помоли той, — не и да напуснеш града. Сигурно можеш да го направиш!

През краткия си престой в Еърли Алвин бе видял как една майка учеше детето си да ходи. Неволно си спомни за това, докато с окуражаващи думи подмамваше Джесерак по коридора. Настояникът колебливо напредваше крачка по крачка. За разлика от Хедрон, Джесерак не беше страхливец. Той бе готов да се бори със себе си —

отчаяна, почти безнадежна борба. Алвин се чувствуваше изтощен почти колкото стареца, докато успя да го доведе до място, откъдето се разкриваше цялата панорама на пустинята.

Щом веднъж стигна дотук, страховете като че отстъпиха пред любопитството и своеобразната красота на пейзажа, толкова далечна от всичко, което Джесерак бе видял в този или в който и да било предишен живот. Безкрайната шир на вълнистите пясъчни дюни и далечните древни хълмове явно го очароваше. Денят преваляше и над този край скоро щеше да се спусне нощта, която никога не настъпваше в Диаспар.

— Помолих те да дойдеш тук — заговори Алвин бързо, сякаш едва сдържаше нетърпението си, — защото разбирам, че повече от всеки друг имаш правото да видиш докъде ме доведоха моите пътешествия. Искях да видиш пустинята и да ми бъдеш свидетел, за да предадеш на Съвета какво съм направил. Както казах пред Съвета, аз доведох този робот от Лис с надеждата, че Централният компютър ще успее да премахне блокировката, наложена върху паметта му от човек, известен под името Учителя. И досега не разбирам как точно стана, но Компютърът постигна това. Сега имам достъп до всички спомени на тази машина и до специфичните таланти, заложили в нея. След малко ще използвам един от тези таланти. Гледай.

Джесерак можеше само да се досеща, че е подадена беззвучна команда. Роботът изплува от тунела, набра скорост и се превърна в далечна метална искрица сред слънчевите лъчи. Той летеше ниско над пустинята, над пясъчните дюни, разхвърляни като замръзнали вълни. Джесерак не се съмняваше, че той търси нещо... макар че не можеше да си представи какво е то.

Внезапно блестящата точица се откъсна от пустинята и увисна на хиляда стъпки над земята. В същия миг от гърдите на Алвин се откъсна въздишка на задоволство и облекчение. Той бързо погледна Джесерак, сякаш искаше да каже: „Това е!“

Без да знае какво да очаква, отначало Джесерак не забеляза промяна. И сетне не повярва на очите си — над пустинята бавно се вдигаше облак прах.

Няма нищо по-страшно от движение там, където вече никога не би трябвало да го има. Но когато пясъчните дюни започнаха да се разцепват на две, Джесерак вече бе прекрачил отвъд границите на

изненадата и страха. Нещо се раздвижи под пустинята като разбуден гигант и скоро до ушите на стареца долетя грохотът на падаща земя и писъкът на канари, разцепвани от неудържима сила. После огромен гейзер от пръст изригна на стотици стъпки във въздуха и забули земята.

Прахът бавно се спускаше в назъбената рана, раздрала лицето на пустинята. Но Джесерак и Алвин все така напрегнато се вглеждаха в небето, където допреди малко летеше само чакащият робот. Най-после Джесерак разбираше защо Алвин изглеждаше тъй безразличен към решението на Съвета, защо не прояви вълнение, когато узна, че метрото към Лис е затворено.

Кората от пръст и скали замазваше, ала не можеше да прикрие гордите очертания на кораба, който продължаваше да се издига над разцепената пустиня. Пред очите на Джесерак той бавно се обръщаше към тях, докато се превърна в кръг. Сетне плавно започна да се разширява. Алвин заговори бързо, сякаш нямаше време.

— Този робот е бил създаден за спътник и слуга на Учителя... и най-вече за пилот на неговия кораб. Преди да отиде в Лис, той се е приземил на космодрума на Диаспар, който лежи днес под тия пясъци. Дори и по онова време сигурно е бил почти изоставен; мисля, че Учителя е достигнал до Земята с един от последните кораби. Преди да отиде в Шалмиран, той живял известно време в Диаспар, навярно по онова време пътят още е бил отворен. Но корабът вече не му потрябвал и през всички тези милиони години чакал там, под пясъците. Както самият Диаспар, както този робот, както всичко, което древните строители смятали за истински важно, той имал собствени системи за вечност. Докато в него има енергия, той не може да остарее или да бъде унищожен, образът в запаметяващите му блокове не ще избледнее никога, а този образ контролира физическата му структура. — Сега корабът бе съвсем близо и роботът пилот продължаваше да го води към кулата. Джесерак забеляза, че има вретеновидна форма и е дълъг около сто стъпки. Не различи прозорци или други отвори, но дебелият слой земя не му позволяваше да бъде съвсем сигурен в това.

Внезапно върху тях се посипаха бучки пръст. Част от корпуса рязко се отвори навън и Джесерак зърна тясна празна стаичка, завършваща с нова врата. Корабът се приближи към отвора на

въздухопровода предпазливо, като чувствително същество и сега висеше само на една крачка от него.

— Сбогом, Джесерак — каза Алвин. — Не мога да се върна в Диаспар и да се сбогувам с приятелите си. Моля те, направи го вместо мен. Кажи на Еристон и Етаниа, че се надявам скоро да се върна, ако ли не — благодаря им за всичко. Благодаря и на тебе, макар че може да не одобряваш начина, по който приложих уроците ти на практика. А колкото до Съвета... кажи им, че веднъж открит път не може да се затвори само с резолюции.

Корабът се смали като черно петънце в небето и изведнъж изчезна от погледа на Джесерак. Старецът не го видя да потегля, но скоро от небето долетя най-величественият от всички звуци, създавани някога от човека — протяжният тътен на въздуха, рухващ миля след миля в тунела от вакуум, внезапно пробит в небето.

Джесерак не помръдна дори и след като сетните отгласи на ехото заглъхнаха в пустинята. Той мислеше за заминалото момче — защото за Джесерак Алвин винаги щеше да бъде дете, единственото дете на Диаспар, откакто преди толкова милиони години бе прекъснат цикълът на раждане и смърт. Алвин никога нямаше да порасне, за него цялата Вселена бе играчка, главоблъсканица и той я разгадаваше за собствено удоволствие. Сега бе открил в играта си върховната смъртоносна играчка, способна да разруши остатъците от човешката цивилизация, но както и да свършеше, за него всичко щеше да си остане игра.

Слънцето се скланяше към хоризонта, откъм пустинята полъхна хладен вятър. Но овладял страховете си, Джесерак продължаваше да чака и след малко за пръв път в живота си видя звездите.

XVIII

Дори и в Диаспар Алвин рядко бе виждал лукс като този, който се разкри пред него, когато вътрешната врата на шлюзовата камера се плъзна встрани. Помисли, че Учителя може да е бил всичко друго, но не и аскет. Едва след доста време се досети, че прекомерният комфорт може да не е безсмислена екстравагантност — навярно този малък свят е представлявал единственият дом на Учителя в дългите странствувания сред звездите.

Не се виждаха никакви прибори за управление, но широкият овален екран, покрив цялата стена отсреща, подсказваше, че това не е обикновена стая. Пред него в полукръг бяха подредени три ниски кушетки, две малки масички и няколко тапицирани стола — някои от тях явно не бяха предназначени за хора — заемаха останалата част от кабината.

Алвин се настани удобно пред екрана и се огледа за работа. За негова изненада машината бе изчезнала, едва след малко я откри, акуратно настанена в една ниша под сводестия таван. Роботът бе довел Учителя по космическите пътища до Земята и после покорно го бе последвал до Лис. Сега, сякаш милионите отминали години изобщо не съществуваха, той бе готов отново да изпълнява предишните си задължения.

За първа проба Алвин му подаде команда и големият екран оживя. Кулата Лоран се появи пред него в странен ракурс, като че лежеше на една страна. Нови опити му предложиха изгледи към небето, към града и към пустинните простори. Образите бяха великолепни, почти неестествено ярки, макар да не изглеждаха увеличени. Алвин продължи още малко с експериментите, докато свикна да подбира желанния изглед; сега бе готов за старта.

— Откарай ме в Лис.

Командата бе проста, но как можеше да я изпълни корабът, когато самият Алвин нямаше представа за нужната посока. Не бе помислил за това, а когато се сети, машината вече се носеше с огромна

скорост над пустинята. Той вдигна рамене и с благодарност прие факта, че вече притежава слуги, по-мъдри от самия него.

Не можеше да прецени мащаба на изображението, което прелиташе през екрана, но навярно с всяка минута много километри оставаха назад. Недалече от града почвата внезапно придоби мътносив цвят и Алвин се досети, че лети над дъното на някой от изчезналите океани. Навярно някога Диаспар се бе намирал много близо до морето, макар че затова не се наемкваше дори и в най-старите записи. Колкото и древен да бе градът, сигурно океаните бяха изчезнали далеч преди основаването му.

Стотици мили по-нататък теренът рязко се издигаше и пустинята отново се появи. Алвин спря кораба над странна плетеница от неясно прозиращи през пясъчния слой черти. За момент те го озадачиха, после разбра, че вижда развалините на някакъв забравен град. Не се задържа дълго, сърцето му се разкъсваше при мисълта, че тия бразди в пясъка са единствената следа от съществуването на милиарди хора.

Плавната дъга на хоризонта най-сетне се разкъса, сбръчка се в планини и почти веднага след като ги зърна, те се озоваха под него. Сега машината намаляваше ход, забавяше се и падаше към земята в огромна стокилометрова дъга. И ето, под него беше Лис. Горите и безкрайните реки се сливаха в тъй несравнима гледка, че за известно време той не помисли да продължи напред. На изток полята тънеха в сянка и големите езера плуваха върху тях като локви от още по-тъмен мрак. Но към залеза водите танцуваха и искряха от светлина, отпращайки към него цветове, каквито никога не си бе представял.

Без труд намери Еърли — за щастие, защото роботът не можеше да го насочва по-нататък. Алвин очакваше това и изпита леко задоволство, че е открил някои предели на възможностите му. Роботът едва ли някога бе чувал за Еърли, така че координатите на селото не можеха да се съхраняват в запаметяващите му блокове.

След няколко опита Алвин приземи кораба си върху склона на хълма, от който за пръв път бе видял Лис. Машината се управляваше съвсем лесно — трябваше само да изрази желанието си в най-общи линии, а роботът се грижеше за подробностите. Предполагаше, че опасните или невъзможни заповеди ще бъдат игнорирани, но нямаше намерение да дава такива нареждания, освен в краен случай.

Алвин бе напълно уверен, че никой не е забелязал пристигането му. Държеше на това, защото нямаше желание да влиза в мислен двубой със Серанис. Плановете все още не бяха съвсем ясни, но не смяташе да поема рискове, докато не установи приятелски отношения. Можеше спокойно да остане в кораба и да изпрати робота за свой посланик.

По пътя към Еърли не срещна никого. Странно чувство бе това — да седи в космическия кораб, докато зрителното му поле с лекота се носеше по познатата пътека, а в ушите му звучеше шепотът на гората. Все още не можеше напълно да се слее с робота и командите изискваха значително напрежение.

Когато стигна до Еърли, бе почти тъмно и малките къщички плуваха в езерца от светлина. Алвин се придържаше към сенките и почти успя да стигне до къщата на Серанис, преди да го открият. Внезапно се раздаде гневно пискливо бръмчене и вихрушка от криле замъгли погледа му. Той неволно отскочи от атаката, после разбра какво става. Криф отново даваше израз на възмущението си пред всичко, което лети без криле.

За да не нарани красивото, но глупаво създание, Алвин спря робота и се постара достойно да изтърпи сипещите се удари. Макар че седеше удобно на цяла миля отгук, той едва удържаше тръпките си и бе доволен, когато Хилвар излезе да разбере какво става.

При вида на господаря си Криф отстъпи с яростно бръмчене. В последвалата тишина Хилвар постоя известно време пред робота. После се усмихна.

— Здравей, Алвин — каза той. — Радвам се, че се завърна. Или още си в Диаспар?

Не за пръв път Алвин завистливо се възхити от бързия и точен ум на Хилвар.

— Не — каза той и се удиви как ясно предава роботът гласа му. — Аз съм в Еърли, недалеч от тук. Но засега ще си остана на място.

Хилвар се разсмя.

— Мисля, че си прав. Серанис ти прости, но що се отнася до Асамблеята... е, това е друга работа. В момента провеждат конференция — за пръв път в Еърли.

— Искаш да кажеш, че вашите съветници наистина са дошли тук? — запита Алвин. — Мислех, че при вашите телепатични

способности срещите не са необходими.

— Срещите са редки, но в някои случаи се смятат за желателни. Не знам в какво точно се състои кризата, но трима Сенатори са вече тук, а скоро очакваме и останалите.

Събитията от Диаспар тъй точно се отразяваха тук, че Алвин не удържа усмивката си. Където и да отидеше сега, сякаш оставяше зад себе си облак от ужас и тревога.

— Мисля, че ще е по-добре — каза той — да поговоря с тази ваша Асамблея... доколкото мога да го сторя без рискове.

— Ще можеш спокойно да дойдеш тук, ако Асамблеята обещае да не прави нови опити да овладее съзнанието ти. Иначе на твоето място не бих мръднал от скривалището си. Ще отведе твоя робот при Сенаторите... доста ще се стреснат, като го видят.

Докато влизаше след Хилвар в къщата, Алвин усети да го изпълва приятното, но коварно чувство на радост и веселие. Сега се срещаше с владетелите на Лис като равен; макар че не изпитваше злоба към тях, драго му бе да осъзнае, че вече е господар на положението и повелява на сили, които и сам още не бе успял да оцени.

Вратата на залата за конференции беше заключена и мина доста време, докато Хилвар привлече вниманието. Изглежда, умовете на Сенаторите бяха толкова заети, че с мъка прекъсваха съвещанието си. Най-сетне стените колебливо се плъзнаха настрани и Алвин бързо насочи робота към стаята.

Докато се носеше към тях, тримата Сенатори застинаха в креслата си, ала по лицето на Серанис се мярна само лека изненада. Може би Хилвар вече я бе предупредил или пък тя очакваше Алвин да се върне рано или късно.

— Добър вечер — любезно каза той, сякаш това непряко посещение бе най-нормалното нещо на света. — Реших да се върна.

Те явно бяха по-изненадани, отколкото очакваше. Един от Сенаторите, млад мъж с прошарена коса, се опомни пръв.

— Как стигна дотук? — задавено произнесе той.

Поводът за смайването му беше ясен. Несъмнено в Лис, също както и в Диаспар, бяха извадили метрото от строя.

— Е, пристигнах точно както предния път — каза Алвин. Не можеше да си откаже това удоволствие.

Двама от Сенаторите се втренчиха в третия, който объркано и безпомощно размаха ръце. После младият мъж заговори отново.

— Нямаше ли някаква... пречка? — запита той.

— Абсолютно никаква — отговори Алвин, твърдо решен да засили смущението им. Това му се удаде. — Върнах се по собствено желание и защото имам важни новини за вас — продължи той. — Но имайки предвид неотдавнашните неприятности, засега оставам на разстояние. Ако се появя лично, обещавам ли да не повтаряте опитите да ограничите свободата ми?

За малко се възцари тишина и Алвин се запита какви ли мисли си обменят безгласно. Сетне Серанис заговори от името на всички.

— Няма да правим опит да те поемем под контрол... впрочем, мисля, че предния път нямахме кой знае какъв успех.

— Отлично — отвърна Алвин. — Ще дойда в Еърли незабавно.

Той изчака роботът да се върне, после много внимателно инструктира машината и я накара да повтори нарежданията. Уверен бе, че Серанис няма да наруши дадената дума, въпреки това предпочиташе да си запази път за отстъпление.

Излезе от кораба и шлюзовата камера безшумно се затвори зад него. Миг по-късно като протяжна изненадана въздишка се раздаде шепнещо „хисс...“ — въздухът правеше път на излитащия звездолет. За секунда тъмната сянка закри звездите, сетне корабът изчезна.

Едва след отлитането му Алвин осъзна, че е допуснал малка, но досадна грешка — от ония, които могат да провалят и най-добрите планове. Бе забравил, че сетивата на робота са по-чувствителни от неговите, а нощта се оказа далеч по-тъмна, отколкото очакваше. Неведнъж объркваше пътеката и на няколко пъти едва не се блъсна в дървета. В гората тегнеше катранен мрак и по някое време през храстите към него се приближи нещо едро. Раздаде се едва доловим пукот на съчки и на височината на кръста му две изумрудени очи се вгледаха в него. Алвин заговори меко и по ръката му се плъзна невероятно дълъг грапав език. Нечие мощно тяло ласкаво се потърка в него и безшумно изчезна. Така и не разбра какво може да е било.

Скоро пред дърветата просветнаха прозорците на селото, но той вече не се нуждаеше от техния ориентир, защото пътеката пред него се превръщаше в поточе от бледосинкаво сияние. Мъхът под краката му фосфоресцираше и назад оставаха тъмни стъпки, които бавно

избледняваха. Гледката бе прекрасна, изумителна. Алвин се наведе, отскубна малко от странния мъх и растението блещука няколко минути в шепите му, докато сиянието изгасна.

Хилвар отново го посрещна край къщата и повторно го представи на Серанис и Сенаторите. Те го поздравиха с някакво боязливо и несигурно уважение; може би се питаха къде ли е изчезнал роботът, но не зададоха въпроси.

— Много съжалявам — започна Алвин, — че трябваше да напусна вашата страна по такъв недостоен начин. Може би ще ви заинтересува, че имах почти същите трудности и в Диаспар. — Той ги остави да осмислят забележката, после бързо добави: — Разказах на своя народ за Лис и направих всичко възможно, за да създам благоприятно впечатление. Но Диаспар не иска да има нищо общо с вас. Въпреки всичките ми доводи, той предпочита да избегне контакта с една недоразвита култура.

С удоволствие забеляза реакцията на Сенаторите. Дори изисканата Серанис леко почервения при тези думи. Ако можеше достатъчно да ядоса Лис и Диаспар, помисли Алвин, повече от половината задача би била решена. Амбициите на двата града да докажат превъзходството на своя начин на живот бързо биха срутили преградите помежду им.

— Защо се върна в Лис? — запита Серанис.

— Защото искам да убедя и вас, и Диаспар, че грешите.

Той не добави втората причина — че в Лис е единственият приятел, на когото можеше да се надява и от чиято помощ се нуждаеше сега.

Сенаторите мълчаливо го чакаха да продължи и той се досети, че множество невидими съзнания гледат през техните очи и слушат с ушите им. Той бе посланик на Диаспар и цял Лис преценяваше думите му. Отговорността бе огромна и превръщаше гордостта му в смирение. Алвин подреди мислите си и заговори.

Разказваше за Диаспар. Описа града такъв, какъвто го видя за последен път — задрямал върху гърдата на пустинята, с блеснали кули като вкаменели игли на фона на небето. Извлече от съкровищницата на паметта си възторжените песни на древните поети за Диаспар, разказа за безбройните творци, посветили живота си на неговата хубост. Никой, каза им той, не би могъл да изчерпи съкровищата на града;

колкото и дълго да живее, винаги ще открива нещо ново. Дълго описва някои от чудесата, сътворени от хората на Диаспар, опитваше се да им разкрие поне частица от красотата, създадена от древните творци за вечна възхита на човека. И малко тъжно се запита дали наистина е вярно, че музиката на Диаспар е била последният звук, който Земята някога бе излъчила към звездите.

Те го изслушаха до края, без да го прекъсват или да задават въпроси. Когато свърши, бе много късно и Алвин се чувствуваше поуморен от когато и да било. Най-последно напрежението и възбудата на дългия ден си казаха думата и той внезапно заспа.

Събуди се в непозната стая и едва след известно време си припомни, че вече не е в Диаспар. Спомените му се завръщаха и заедно с тях светлината наоколо се засилваше. Стените сега бяха прозрачни и скоро през тях го обляха меките прохладни лъчи на изгряващото слънце. Той лежеше в ленива полудрямка, спомняше си събитията от предния ден и се питаше какви ли вълнения е предизвикал.

С мек, музикален звук една от стените започна да се нагъва нагоре по толкова сложна система, че хилядите гънки танцуваха пред погледа му. През появилия се отвор прекрачи Хилвар и хвърли към Алвин полуразвеселен, полусериозен поглед.

— След като се събуди, Алвин — каза той, — може би ще благоволиш да ми кажеш какъв е следващият ти ход и как успя да се върнеш. Сенаторите току-що заминаха да огледат метрото, не могат да разберат как си успял да минеш през него. Прави ли са?

Алвин скочи от леглото и се протегна.

— Най-добре ще е да ги настигнем — каза той. — Не искам да си губят времето заради мене. Колкото до въпроса ти... след малко ще ти покажа отговора.

Настигнаха тримата Сенатори едва край езерото. Двете групи се поздравиха малко смутено. Комитетът за разследване разбираше, че Алвин знае накъде отиват, и ненадейната среща явно ги пообърка.

— Боя се, че снощи съм ви заблудил — весело каза Алвин. — Не се върнах в Лис по стария път, тъй че опитът да го затворите е бил напълно безсмислен. Впрочем и Съветът на Диаспар го затвори от другия край със същия успех.

Лицата на Сенаторите бяха самото объркване, личеше си как догадките една след друга прелитат през умовете им.

— Тогава как успя да пристигнеш? — запита водачът. В очите му внезапно проблесна разбиране и Алвин усети, че той започва да прозира истината. Запита се дали не е доловил командата, която мозъкът му току-що изпрати отвъд планините. Но не каза нищо, само безмълвно посочи небето на север.

С недоловима за човешкото око скорост над планините прелетя сребриста сияйна игла, оставаща на цяла миля зад себе си огнена дияра. На двадесет хиляди стъпки над Лис тя спря. Не забави, не намали постепенно колосалната си скорост. Спря мигновено, тъй че следящият я поглед измина още четвърт от небосвода, преди мозъкът да прекрати движението му. От небето се стовари мощен гръм — стонът на въздуха, смазан и разкъсан от жестокия напор на кораба. Малко покъсно, грейнал величествено под слънчевите лъчи, звездолетът се спусна върху хълма на стотина ярда от тях.

Трудно можеше да се каже кой е най-изненадан, но Алвин се опомни пръв. Докато вървяха, почти тичаха към кораба, той се запита дали този метеорен ход е обичайната му скорост. Макар че по време на пътуването си не бе усетил движението, мисълта го смущаваше. Но значително повече го озадачаваше фактът, че само преди един ден това блестящо творение се криеше под дебел слой стоманено твърда скала — слой, който остана по обшивката след измъкването му от пустинята. Едва когато стигна до кораба и непредпазливо опари пръсти в корпуса, той разбра какво е станало. Край кърмата все още имаше следи от земя, но тя бе разтопена като лава. Всичко останало беше изчистено, откривайки нетленната черупка, неподвластна нито на времето, нито на природните стихии.

Придружен от Хилвар, Алвин застана пред отворената врата и се обърна към безмълвните Сенатори. Питаше се какво ли мислят... какво всъщност мисли целият Лис. Ако съдеше по лицата им, едва ли бяха в състояние да мислят.

— Отивам в Шалмиран и ще се върна в Еърли след около час — каза Алвин. — Но това е само началото и докато ме няма, искам да ви подхвърля една мисъл. Това не е обикновен летателен апарат, с каквито хората са пътували над земята. Това е един от най-бързите космически кораби, изграждан някога. Ако искате да знаете къде го намерих, ще

откриете отговора в Диаспар. Но ще трябва да отидете там, защото Диаспар никога няма да дойде при вас.

Той се обърна към Хилвар и посочи вратата. Хилвар се поколеба само за миг, за един последен поглед към познатия пейзаж зад себе си. После прекрачи в шлюзовата камера.

Сенаторите видяха как съвсем бавно — защото му предстоеше само кратък път — корабът изчезна на юг. После водачът на групата, младият мъж с побеляла коса, философски вдигна рамене и се обърна към единия си колега.

— Ти винаги спореше с нас, искаше промени и ето че спечели — каза той. — Но не мисля, че бъдещето принадлежи на когото и да било от нас. И Лис, и Диаспар достигнаха края на една ера и ние трябва да се примирим.

— Боя се, че си прав — мрачно отвърна другият. — Настъпва криза и Алвин си знаеше работата, като ни препоръча да идем в Диаспар. Сега те са научили за нас, тъй че няма защо да продължаваме криеницата. Мисля, че ще е най-добре да се свържем с нашите братовчеди... може да ги заварим по-склонни към сътрудничество.

— Но метрото е затворено от двата края!

— Можем да отворим нашия; не след дълго и Диаспар ще направи същото.

Умовете на Сенаторите — тия в Еърли и другите, пръснати надлъж и нашир из Лис — обсъдиха предложението и изразиха горещо неодобрение. Но не виждаха друг изход.

Семето, посято от Алвин, разцъфваше много по-скоро, отколкото бе очаквал.

Когато достигнаха Шалмиран, планините все още тънеха в сянка. От тази височина огромната чаша на крепостта изглеждаше съвсем малка, струваше им се невъзможно съдбата на Земята някога да е зависела от това дребно абаносово кръгче.

Алвин приземи кораба сред развалините край езерото. Опустошението от някогашната битка се стовари върху него, смрази душата му. Той отвори шлюзовата камера и тишината на местността нахлу в кораба. Хилвар, който през целия полет почти не бе проговорил, спокойно запита:

— Защо се върна тук?

Алвин отговори едва когато приближиха ръба на езерото.

— Исках да ти покажа какво представлява този кораб. Пък и се надявах, че полипът може отново да се е появил, чувствавам, че съм му задължен, и исках да му разкажа какво открих.

— В такъв случай — отвърна Хилвар — ще трябва да почакаш. Връщаш се прекалено рано.

Алвин бе очаквал това, вероятността бе нищожна и той не се разочарова от неуспеха. Водите на езерото бяха съвършено спокойни, нямаше го онзи равномерен пулс, който така ги озадачи при първото посещение. Той коленичи край водата и се вгледа в студените, мрачни дълбини.

Напред-назад под повърхността се носеха дребни прозрачни камбанки, повлекли почти невидими пипала. Алвин потопи ръка и загреба една от тях. И веднага я изтърва с тих вик. Беше го опарила.

Някой ден — може би след години или векове — тия безмозъчни медузи отново щяха да се съберат и огромният полип щеше да се възроди, спомените му да се свържат и съзнанието му отново да изгрее. Алвин се запита как ли ще приеме неговите открития — може би нямаше да се радва да узнае истината за Учителя. Всъщност можеше направо да отхвърли мисълта, че безбройните векове на търпеливо очакване са били напразни.

А бяха ли? Колкото и да са били заблудени тия същества, дългото им бдене най-сетне бе възнаградено. Като по чудо те бяха спасили от миналото знания, които иначе щяха да се изгубят завинаги. Сега най-после можеха да почиват и врата им да отmine подир милионите други учения, които някога са се смятали за вечни.

XIX

Замислени и мълчаливи, двамата се върнаха към чакащия кораб и скоро крепостта отново се превърна в тъмна сянка сред хълмовете. Тя се смали стремително, докато заприлича на черно немигащо око, загледано завинаги към космоса. Скоро я изгубиха сред огромната панорама на Лис.

Алвин не спря машината, тя продължаваше да се издига, докато под тях се простря целият Лис — зелен остров сред жълто море. Алвин никога преди не бе летял толкова високо; когато най-последно спряха, под тях се виждаше цялото земно кълбо. Сега Лис изглеждаше съвсем дребен, като изумрудено петънце върху ръждивата пустиня... но далеч по извивката на глобуса нещо блестеше като скъпоценност, сътворена от човешка ръка. И така Хилвар видя Диаспар за пръв път.

Те дълго седяха и гледаха как Земята се върти под тях. Навярно от всичките си древни постижения Човек най-малко би могъл да си позволи да изгуби тъкмо това. Алвин би искал да покаже този свят на управниците в Лис и Диаспар.

— Хилвар — запита най-сетне той, — мислиш ли, че постъпвам правилно?

Въпросът изненада Хилвар. Той не подозираше за внезапните съмнения, обхващащи понякога приятеля му, и все още не знаеше за срещата на Алвин с Централния компютър, която тъй силно му бе повлияла. Не беше лесно да отговори безпристрастно на този въпрос, също като Хедрон, макар и не толкова осезателно, Хилвар усещаше как характерът му се топи. Той безпомощно потъваше във вихъра, който Алвин оставяше подир себе си през живота.

— Вярвам, че си прав — бавно отговори Хилвар. — Нашите народи прекалено дълго са били разделени.

Това, помисли той, бе вярно, макар да разбираше, че чувствата му влияят върху отговора.

Но Алвин все още се тревожеше.

— Едно нещо ме смущава — неспокойно каза той — това е разликата в продължителността на живота.

Не каза нищо повече, но и двамата знаеха мислите на събеседника.

— Аз също се боях от това — призна Хилвар, — но мисля, че проблемът ще се реши сам, когато двата ни народа отново се опознаят. Не може и двете страни да са прави — нашият живот може да е прекалено кратък, а вашият сигурно е твърде дълъг. В крайна сметка ще стигнем до компромис.

Алвин се питаше дали е така. Вярно, в тази насока се криеше единствената надежда, но преходните векове щяха да бъдат наистина трудни. Отново си припомни горчивите думи на Серанис: „И той, и аз ще бъдем мъртви от векове, а ти ще си останеш млад“. Много добре, щеше да приеме условията. Дори и в Диаспар тази сянка тегнеше над всички приятелства — когато дойде краят, няма значение дали са минали сто или милион години.

Със сигурност, надхвърляща всяка логика, Алвин знаеше, че благото на човечеството изисква тия две култури да се смесят, при подобни обстоятелства личното щастие нямаше значение. За миг той зърна човечеството като нещо повече от жив фон на собствения му живот и без да се колебае, прие нещастията, което щеше да му донесе някой ден този избор.

Светът под тях продължаваше безкрайно си въртене. Доловил настроението на приятеля си, Хилвар не изрече нито дума, докато Алвин не наруши мълчанието.

— Когато за пръв път напуснах Диаспар — каза той, — аз не знаех какво се надявам да намеря. Някога бих бил доволен и предоволен от Лис... ала сега всичко на Земята ми изглежда тъй дребно и незначително. Всяко мое откритие надигаше все по-мащабни въпроси и откриваше нови хоризонти. Питам се как ли ще свърши...

Хилвар никога не бе виждал Алвин толкова философски настроен и не искаше да прекъсва монолога му. През последните няколко минути бе узнал много за приятеля си.

— Роботът ми каза — продължаваше Алвин, — че този кораб може да достигне Седемте слънца за по-малко от ден. Мислиш ли, че си струва да отида?

— Мога ли да те спра? — спокойно отвърна Хилвар.

Алвин се усмихна.

— Това не е отговор — каза той. — Кой знае какво се крие там, в космоса? Може би Завоевателите са напуснали Вселената, но нищо чудно и други разумни същества да са враждебно настроени към човека.

— Защо? — запита Хилвар. — Това е един от въпросите, които нашите философи обсъждат от хилядолетия. Истински разумна раса едва ли може да бъде войнствена.

— Но Завоевателите?...

— Те са загадка, признавам. Ако наистина са били войнствени, досега трябва да са се самоунищожили. И даже да не са... — Хилвар посочи към безкрайните пустини под тях. — Някога сме имали Империя. Какво могат да ни поискат сега?

Алвин леко се изненада, че някой друг тъй пълно споделя възгледите му.

— Всички ваши хора ли мислят така? — запита той.

— Малцина. Средната личност не се тревожи от тия работи, но навярно би казала, че ако Завоевателите наистина са искали да унищожат Земята, щяха да го направят преди милиони години. Не вярвам днес някой да се бои от тях.

— В Диаспар нещата стоят съвсем другояче — каза Алвин. — Нашите хора са ужасни страхливци. Треперят от мисълта да напуснат града си и не знам какво ще се случи, когато чуят, че съм намерил звездолет. Джесерак сигурно вече е казал на Съвета. Много бих искал да знам какво правят.

— Аз мога да ти кажа. Готвят се да посрещнат първата делегация от Лис. Серанис току-що ми съобщи.

Алвин отново погледна към екрана. С един поглед можеше да обхване разстоянието между Лис и Диаспар; първата от целите му бе постигната, но днес това му изглеждаше дреболия. И все пак го обхващаше задоволство — сега дългите ери на безплодна изолация сигурно щяха да свършат.

Мисълта, че е успял в начинанието, което някога бе върховната му мисия, пропъди последните съмнения на Алвин. Той бе изпълнил дълга си тук на Земята по-бързо и по-решително, отколкото смееше да се надява. Пред него се разчистваше пътят за онова, което можеше да стане неговото последно и несъмнено най-голямо приключение.

— Ще дойдеш ли с мен, Хилвар? — запита той, осъзнавайки прекалено ясно за какво моли.

Хилвар го погледна втренчено.

— Няма нужда да питаш, Алвин — отвърна той. — Казах на Серанис и на всичките си приятели, че тръгвам с теб... още преди час.

Вече бяха на огромна височина, когато Алвин даде на робота последните инструкции. Корабът беше почти неподвижен и Земята, може би на хиляда мили от тях, почти изпълваше небето. Не изглеждаше много привлекателна, Алвин се питаше колко ли кораби в миналото са увисвали тук за малко и сетне са продължавали по пътя си.

Настъпи затишие, сякаш роботът проверяваше приборите и системите, останали в бездействие за цели геологически ери. После се раздаде едва доловим звук — първият, който Алвин чуваше от тази машина. Тонът на тихия бръм бързо се надигаше октава след октава, докато изчезна отвъд границите на слуха. Алвин не усети промяна в движението, но внезапно забеляза, че звездите бавно плуват през екрана. Земята се появи, търкулна се покрай тях... сетне пак се появи, леко изместена. Корабът „душеше“, играеше през пространството като стрелка на компас, търсеца севера. Няколко минути небето се въртя и танцува около тях, докато най-сетне корабът спря — гигантски снаряд, насочен към звездите.

Сред екрана лежеше в цялата си дъгоцветна прелест огромният пръстен на Седемте слънца. Все още се виждаше малка част от Земята, като тъмен полумесец, оброчен в златото и пурпура на залеза. Алвин разбра, че ще се случи нещо несравнимо с досегашния му жизнен опит. Вкопчен в креслото, той чакаше, секундите летяха и Седемте слънца пълзяха по екрана.

Не чу звук, само внезапен тласък замъгли гледката... но Земята изчезна като пометена от гигантска ръка. Оставаха сами в космоса, сами със звездите и странното смалено Слънце. От Земята нямаше и следа, сякаш никога не бе съществувала. Тласъкът отново долетя и този път го придружи тих звук, като че генераторите за пръв път налягаха значителна част от своята мощ. Но в момента не изглеждаше да се е случило нещо, после Алвин разбра, че Слънцето е изчезнало и

звездите бавно пълзят покрай кораба. Хвърли поглед назад... и не видя нищо. Цялото небе зад тях бе напълно изчезнало, закриваше го черна полусфера. Пред очите му звездите потъваха в нея и изчезваха като искри върху вода. Корабът се носеше далеч по-бързо от светлината и Алвин разбра, че вече са напуснали познатото пространство около Земята и Слънцето.

Сърцето му спря да бие при третия пристъп на внезапния главозамайващ тласък. Сега странното замъгляване на гледката бе очевидно: за миг всичко наоколо му се стори изкривено до неузнаваемост. С необясним проблясък на интуицията той долови смисъла на това изкривяване. То бе реално, а не измама на зрението. Докато пронизваше тънкия слой на Настоящото, той по някакъв странен начин долавяше проблясъци от промените, протичащи в околното пространство.

В същия миг шепотът на генераторите избухна в разтърсващ кораба рев — двойно по-внушителен, защото бе първият протестен вик, който Алвин чуваше от машина. После всичко отмина и в ушите му зазвъня от внезапната тишина. Големите генератори бяха свършили работата си, до края на пътуването нямаше да бъдат нужни. Звездите отпред припламнаха синкавобели и изчезнаха в ултравиолетово сияние. Но по някаква магия на Науката или Природата Седемте слънца все още се виждаха, макар и с леко изменени позиции и цветове. Корабът стремглаво се носеше към тях по тунел от мрак — извън границите на пространството и времето, с прекалено огромна скорост, за да може да бъде осъзната.

Трудно бе да повярват, че са изхвъркнали от Слънчевата система с такава бързина, че ако не я намаляха, скоро щяха да пронижат сърцето на Галактиката и да продължат в безконечната пустош отвъд... Нито Алвин, нито Хилвар можеха реално да си представят истинското величие на своето пътешествие; чутовните изследователски одисеи бяха променили напълно възгледите на Човека за Вселената и дори сега, милиони векове по-късно, древните традиции още тлееха. Имало едно време кораб, шепнеше легендата, който обиколил Космоса от изгрев до залез-слънце. Пред подобни скорости милиардите мили между звездите не значеха нищо. За Алвин това пътуване бе само малко по-дълго, но и по-безопасно от първата експедиция до Лис.

Докато Седемте слънца бавно се разпалваха пред тях, Хилвар изрече на глас общата им мисъл.

— Алвин — забеляза той, — тази конфигурация не може да бъде естествена.

Приятелят му кимна.

— От години мисля за това, но все още ми изглежда фантастично.

— Системата може и да не е изградена от Човека — съгласи се Хилвар, — но трябва да е рожба на разума. Природата никога не би оформила такъв съвършен кръг от еднакво ярки звезди. А като Централното слънце няма второ във видимата Вселена.

— Тогава защо е трябвало да се създава подобно нещо?

— О, мога да измисля ред причини. Може би е сигнал, та всеки чужд кораб, навлизащ в нашата Вселена, да знае къде да търси живот. Може би е белег за центъра на Галактичната администрация. Или то може — и нещо ми подсказва, че това е истинското обяснение — просто да е най-великото от всички произведения на изкуството. Но сега е глупаво да правим догадки. След няколко часа ще знаем истината.

„Ще знаем истината.“ Може би, помисли Алвин, но каква част от нея ще узнаем изобщо? Странно, сега, когато напускаше Диаспар и самата Земя с непостижима за ума скорост, съзнанието му отново се връщаше към загадката на неговия произход. А може и да не бе толкова изненадващо — откакто за пръв път пристигна в Лис, той узна много неща, но все не бе успял да отдели нито миг за спокоен размисъл.

Сега не му оставаше нищо друго, освен да седи и да чака, непосредственото му бъдеще зависеше от чудната машина — сигурно едно от върховните технически постижения на всички времена, — която в този миг го носеше към сърцето на Вселената. Независимо дали го желаше, или не, вече идваше време за размисъл. Но първо щеше да разкаже на Хилвар всичко, което стана след прибързаната им раздяла само преди два дни.

Хилвар преглътна разказа без коментар и без да иска обяснения; той сякаш моментално разбираше всичко, което описваше Алвин, и не изглеждаше изненадан дори когато чу за срещата с Централния компютър и операцията му върху ума на работа. Не че бе неспособен

да се учудва, но древната история бе пълна с чудеса, които можеха да съперничат с всичко в разказа на Алвин.

— Явно — каза той, когато Алвин замълча — Централният компютър е получил още при изграждането си специални инструкции спрямо тебе. Сигурно вече се досещаш защо.

— Мисля, че да. Хедрон ми даде отчасти отговора, като ми обясни как създателите на Диаспар взели мерки, за да предотвратят упадъка му.

— Мислиш ли, че ти заедно с другите Единствени преди теб са част от социалния механизъм, предотвратяващ пълния застои? Значи Шутовете са краткосрочни коригиращи фактори, а ти и твоите подобни сте дългосрочните?

Алвин не би могъл да изрази идеята по-добре от Хилвар, но не точно това имаше наум.

— Смятам, че истината е по-сложна. Като че при изграждането на града е имало разногласия между тия, които са искали напълно да го откъснат от външния свят, и другите, които са искали да запазят известни контакти. Първата група победила, но противниците ѝ не се примирили. Ярлан Зей трябва да е бил един от техните водачи, ала не е имал достатъчно власт, за да действа открито. Направил каквото могъл — запазил метрото и осигурил от време на време от Дома на сътворението да излиза по някой, който не споделя страховете на всички останали. Всъщност питам се... — Алвин замлъкна и мисли замъглиха погледа му, сякаш за момент бе забравил къде се намира.

— За какво мислиш? — попита Хилвар.

— Тъкмо ми хрумна... може би аз съм Ярлан Зей. Напълно е възможно. Той може да е записал своята личност в Информационните хранилища — надявал се е с нея да разчупи шаблоните на Диаспар, преди окончателно да закаменят. Някой ден трябва да открия какво е станало с предишните Единствени, може така да запълня празнотите в картината.

— И освен това Ярлан Зей или някой друг инструктирал Централния компютър да оказва специална подкрепа на Единствените, когато и да се появят — продължаваше Хилвар логическата линия.

— Правилно. Смешното е там, че бих могъл да получа всичката необходима информация директно от Централния компютър, без никаква помощ от горкия Хедрон. Машините щяха да ми кажат много

повече, отколкото на него. Но Шута несъмнено ми спести много време и ме научи на редица неща, които никога нямаше да узная сам.

— Мисля, че теорията ти обединява всички известни факти — предпазливо каза Хилвар. — За нещастие тя не отговаря на най-важния въпрос — първоначалната цел на Диаспар. Защо вашият народ се е опитал да се преструва, че външният свят не съществува? На този въпрос бих искал да узная отговора.

— Смятам да го реша — отвърна Алвин. — Но не знам кога... или как.

Така разговаряха и мечтаеха, докато Седемте слънца час след час се раздалечаваха и накрая изпълниха странния тунел от мрак, по който се носеше корабът. После шестте външни звезди една по една изчезнаха отвъд ръба на мрака и остана само Централното слънце. Макар сега да се намираха в различни пространства, то все още сияеше с перлената светлина, която го отличаваше от всички други звезди. С всяка минута то ставаше по-ярко и скоро се превърна от точка в дребен диск. А сега и дискът се разширяваше пред очите им.

Раздаде се най-краткото предупреждение: за миг в кабината отекна дълбока камбанна нота. С безсилен жест Алвин се вкопчи в облегалката на креслото.

Големите генератори отново гръмовно оживяха и звездите се завърнаха с почти ослепителна рязкост. Корабът изплуваше обратно в пространството, във Вселената на слънцата и планетите, в реалния свят, където нищо не може да се движи по-бързо от светлината.

Вече бяха в системата на Седемте слънца — огромният пръстен от разноцветни глобуси се бе възцарил на небето. И то какво небе! Всички познати звезди и съзвездия бяха изчезнали. Млечният път вече не бе смътна мъглива лента нейде в края на небето; сега те бяха в центъра на мирозданието и огромната звездна дъга разделяше Вселената на две.

Корабът все още се носеше стремително към Централното слънце и останалите шест звезди от системата напомняха подредени в небето пъстри фенерчета. Край най-близкото от тях искряха кръжащи планети — навярно светове с огромни размери, за да се забелязват от такова разстояние.

Сега ясно се виждаше какво поражда седефената светлина на Централното слънце. Газова пелена около огромната звезда

смекчаваше лъчението и му придаваше характерен цвят. Изкривена в странни, мамещи окото форми, мъглявината можеше да се забележи само непряко. Но все пак съществуваше и колкото повече я гледаха, толкова по-безкрайна им изглеждаше.

— Е, Алвин, имаме избор сред доста светове — каза Хилвар. — Или се надяваш да ги изследваш всичките?

— За щастие не е необходимо — отвърна Алвин. — Ако успеем да се свържем с някого, ще получим нужната информация. Най-логичното ще е да се отправим към най-голямата планета на Централното слънце.

— Стига да не е прекалено голяма. Чувал съм, че някои планети били толкова големи, че човек не може да живее на тях — би бил смазан от собственото си тегло.

— Не ми се вярва и тук да е така, сигурен съм, че цялата система е изкуствена. Във всеки случай от космоса ще можем да видим дали има някакви градове и здания.

Хилвар посочи работа.

— Въпросът вече е решен. Не забравяй — водачът ни вече е бил тук. Той ни води у дома си... и се питам какво ли мисли за това.

Алвин също си задаваше този въпрос. Но беше ли прав... имаше ли изобщо смисъл да си въобразява, че роботът усеща нещо подобно на човешки емоции сега, когато се връща към древната родина на Учителя след толкова милиони години?

Нито веднъж в общуването им, откакто Централният компютър премахна блокировката, роботът не бе проявил нещо подобно на чувства или вълнения. Той отговаряше на въпросите, подчиняваше се на командите, но истинската му личност оставаше недостъпна. Алвин бе сигурен, че роботът има характер, иначе не би го мъчила оная смътна вина, когато си припомняше с каква хитрост ги измами — него и изчезналия му другар.

Роботът все още вярваше във всичко чуто от Учителя; виждал го бе да подправя чудесата и да разказва лъжи на своите последователи, ала тия досадни факти не накърняваха неговата вяръност. Както и много хора преди него, той бе способен да примирява противоположностите.

Сега той се връщаше по течението на безкрайно древните си спомени към извора им. Сред блясъка на Централното слънце се криеше бледа искрица, обкръжена от неясните отблясъци на още по-

дребни светове. Грандиозното им пътешествие наближаваше края си, след малко щяха да узнаят дали е било напразно.

XX

Вече бяха само на няколко милиона мили от планетата пред тях — прекрасна сфера от многоцветна светлина. Никъде върху нея нямаше място за мрак, защото, докато обикаляше Централното слънце, другите звезди една по една пресичаха небосклона и. Сега Алвин разбираше предсмъртните думи на Учителя: „Прекрасно е да гледаш цветните сенки върху планетите на вечната светлина.“

Скоро приближиха толкова, че различаваха континенти, океани и леката мъгла на атмосферата. Но в очертанятията имаше нещо озадачаващо и те скоро разбраха, че разпределението на водата и сушата е учудващо равномерно. Континентите на тази планета не бяха останали както ги е създала Природата... но колко дребна задача е било оформянето на един свят за хората, изградили слънцата му.

— Това изобщо не са океани! — внезапно възкликна Хилвар. — Гледай... виж знаците в тях!

Едва когато приближиха планетата, Алвин разбра какво има предвид приятелят му. Покрай границите на континентите, далеч отвъд онова, което смяташе за брегове, забеляза неясни ивици и линии. Гледката го изпълни с внезапни съмнения, защото прекалено добре познаваше смисъла на тези линии. Вече ги бе видял в пустинята край Диаспар и сега те му подсказваха, че пътешествието е било напразно.

— Тази планета е суха като Земята — глухо каза той. — Всичката вода е изчезнала... тия знаци са солни наноси на мястото на изпарените морета.

— Те никога не биха позволили това да се случи — кимна Хилвар. — Мисля, че в крайна сметка сме прекалено закъснели.

Разочарованието бе толкова горчиво, че Алвин не си позволи да проговори отново и стиснал зъби, гледаше към огромния свят пред тях. Планетата се въртеше под кораба с тържествена плавност и нейната повърхност величествено се надигаше да ги посрещне. Вече навсякъде освен в коритата на океаните можеха да различат дребни бели инкрустации — зданията.

Някога този свят е бил център на Вселената. Сега над него цареше спокойствие, въздухът пустееше и нито една сновяща точица по земята не подсказваше за живот. Но корабът все така целенасочено се плъзгаше над застиналото каменно море — море, което тук-там предизвикателно се издигаше в огромни вълни срещу небето.

Скоро корабът спря, сякаш роботът най-последно бе проследил спомените си до извора им. Под тях, от центъра на огромен мраморен амфитеатър, израстваше снежнобяла каменна колона. Алвин поизчака, машината остана неподвижна и той заповяда да кацне в подножието на стълба.

Дори и сега в сърцето на Алвин тлееше надеждата да открие живот на планетата. Тази надежда изчезна веднага след отварянето на шлюзовата камера. Никога през живота си, дори сред пустотата на Шалмиран, не бе попадал в пълна тишина. На Земята винаги шепнеха гласове, живи същества се суетяха, вятърът въздишаше. Тук нямаше нищо подобно и никога вече нямаше да има:

— Защо ни доведе до тази точка? — запита Алвин. Отговорът не го интересуваше много, ала инерцията на търсенето все още го влачеше напред, дори когато губеше всякаква охота да го продължава.

— Оттук потегли Учителя — отговори роботът.

— Така си и мислех — каза Хилвар. — Не виждаш ли каква ирония се крие във всичко това? Той избягал в изгнание от този свят... а погледни сега какъв мемориал са му издигнали!

Колосалната каменна колона, висока може би сто човешки боя, потъваше в леко издигнат над равнината метален кръг. Тя беше гладка, без надписи. Колко ли хиляди или милиони години, запита се Алвин, тук са се събирали поклонниците на Учителя, за да почетат паметта му? И узнали ли бяха някога, че той е умрял в изгнание на далечната Земя?

Сега беше все едно. Както Учителя, така и неговите ученици бяха погребани в забравата.

— Ела навън — подкани Хилвар с надеждата да изтръгне Алвин от депресията. — Пресякохме половината Вселена, за да видим това място. Можеш поне да си направиш труда да прекрачиш прага.

Алвин неволно се усмихна и последва Хилвар през шлюзовата камера. Щом се озова навън, настроението му малко се подобри. Дори

да бе мъртъв, този свят трябваше да крие ред интересни неща, много неща, които биха му помогнали да реши някои от загадките на миналото.

Въздухът беше застоен, но годен за дишане. Въпреки многото слънца в небето, температурата беше ниска. Само белият диск на Централното слънце пращаше мъничко истинска топлина, а и тя губеше силата си, пресичайки мъглявината около звездата. Другите слънца пръскаха цветове, но не и топлина.

Само няколко минути им трябваша, за да се убедят, чеobeliskът не може да им каже нищо. По устойчивия материал, от който бе направен, личаха явни признаци на стареене, ръбовете му бяха закръглени, а металът около него — изтърган от краката на безброй поколения ученици и поклонници. Странно бе да си помислят, че може би са последните от многото милиарди човешки същества, стояли някога на това място.

Хилвар се канеше да предложи да се върнат и с кораба да прелетят до най-близката от околните сгради, когато Алвин забеляза дълга тясна пукнатина в мраморния под на амфитеатъра. Двата дълго вървяха край нея, а тя непрекъснато се разширяваше, докато стана прекалено широка, за да могат да я прекречат.

Миг по-късно стояха край началото ѝ. В огромна плитка вдлъбнатина, дълга повече от миля, повърхността на арената бе натрошена и раздробена. Не им трябваше нито проникателност, нито въображение, за да си представят каква е причината. Преди векове — но навярно дълго след като този свят е бил изоставен — огромно цилиндрично тяло бе полегнало тук, после отново се бе издигнало в пространството, оставяйки планетата сама със спомените.

Кои са били? Откъде са дошли? Алвин можеше само да гледа и да се пита. Никога нямаше да узнае дали с хиляда или с милион години са се разминали с тези по-ранни посетители.

Мълчаливо се върнаха към своя кораб (колко малък би изглеждал той пред чудовището, спряло някога тук!) и бавно полетяха над арената, докато стигнаха до най-внушителното от околните здания. Когато се приземиха пред украсения с орнаменти вход, Хилвар изтъкна онова, което и Алвин забеляза в същия момент.

— Тия сгради не изглеждат безопасни. Виж колко камъни са нападали там... истинско чудо е, че още стоят прави. Ако на тая

планета имаше бури, биха рухнали преди хиляди години. Не мисля, че би било разумно да влизаме.

— Нямам подобни намерения, ще изпратя робота — той се движи много по-бързо от нас и няма да наруши равновесието, та покривът да се срути върху него.

Хилвар одобри тази предпазливост, но настоя и за друга, която Алвин бе пропуснал. Преди роботът да потегли на разузнаване, Алвин го накара да даде подробни инструкции на почти равния с него корабен мозък, та каквото и да се случи, поне спокойно да се върнат на Земята.

Не след дълго и двамата се убедиха, че този свят няма какво да им предложи. Заедно гледаха как през екрана прелитат миля подир миля празни, прашни коридори и проходи, докато роботът изследваше пустите лабиринти. Всички сгради, проектирани от разумни същества, независимо от формата на телата им, трябва да се подчиняват на някои основни закони и дори след известно време дори най-чуждите форми на строеж и архитектура престават да събуждат изненада. Като хипнотизиран от самото повторение, умът е неспособен да поема нови впечатления. Изглеждаше, че сградите са били само жилищни и съществата, които ги обитавали, имали приблизително човешки размери. Нищо чудно да са били и хора, наистина в изненадващо голям брой стаи можеха да влизат само летящи същества, но това не означаваше, че строителите на града са били крилати. Биха могли да използват персоналните антигравитатори, които някога широко се употребявали, но днес в Диаспар нямаше и помен от тях.

— Алвин — каза Хилвар най-после, — можем милион години да изследваме тия сгради. Явно е, че не са просто изоставени — били са грижливо опразнени от всичко ценно. Губим си времето.

— Тогава какво предлагаш? — запита Алвин.

— Да огледаме още един-два района на тази планета и да видим дали са същите... както очаквам. После, пак тъй бързо, да огледаме другите планети и да се приземяваме само ако изглеждат много различни или ако забележим нещо необичайно. Това е всичко, на което можем да се надяваме, освен ако решим да стоим тук до края на живота си.

Той бе прав, опитваха се да открият разум, не да провеждат археологическа експедиция. Първата задача можеха да решат за

няколко дни, ако изобщо бе изпълнима. Втората изискваше многовековен труд на армии от работи и хора.

Два часа по-късно с радост напуснаха планетата. Дори ако гъмжеше от живот, помисли Алвин, този свят на безброй сгради пак би бил непоносимо тягостен. Не се виждаха нито паркове, нито открити пространства, където би могло да има някаква растителност. Трудно можеше да си представи психологията на съществата, обитавали този напълно стерилен свят. Ако съседната планета се окажеше същата, реши Алвин, щеше да изостави търсенето веднъж завинаги.

Не беше така — всъщност не можеше да си представи по-голям контраст.

Тази планета се намираще по-близо до слънцето и дори от космоса изглеждаше гореща. Отчасти я забулваха ниски облаци, показващи, че водата е в изобилие, ала нямаше и следа от океани. Не се виждаха и признаци на разумна дейност: два пъти обиколиха планетата, без да зърнат каквото и да било съоръжение. От полюсите до екватора отровназелено одеяло покриваше кълбото.

— Мисля, че тук трябва да сме много предпазливи — каза Хилвар. — Този свят е жив... и цветът на растителността не ми се нрави. Най-добре да стоим в кораба и изобщо да не отваряме люка.

— Дори за да изпратим робота навън?

— Не, дори това не. Вие сте забравили що е болест. Моят народ знае как да се справя с болестите, но сега сме далеч от дома и тук могат да ни дебнат невидими опасности. Мисля, че този свят е подивял. Някога целият трябва да е бил голяма градина или парк, но когато са го изоставили, Природата отново взела надмощие. Не може да е изглеждал така, докато системата е била обитаема.

Алвин не се съмняваше в правотата на Хилвар. В биологичната анархия под тях имаше нещо зло, нещо враждебно на всеки ред и система, върху които се градяха Лис и Диаспар. От милиард години тук бушуваше непрестанна битка, добре би било да се пазят от победителите.

Предпазливо се снишиха над огромна равнина — толкова еднообразно плоска, че от пръв поглед изглеждаше съмнителна. Обкръжаваха я възвишения, отрупани с дървета, за чиято височина можеха само да се досещат — те бяха тъй плътно наблъскани и така преплетени с храсти, че стъблата им бяха буквално погребани. Между

високите им клони летяха рояци същества и макар да не се движеха бързо, в гъмжилото бе невъзможно да се каже дали са птици, насекоми... или нещо съвсем друго.

Тук-там някой горски исполин успяваше да се изкатери няколко десетки стъпки над своите войнствени съседи, които сключваха временен съюз, за да го съборят и да унищожат спечеленото предимство. Тази безшумна война се водеше прекалено бавно за човешкия поглед, но въпреки това създаваше поразително впечатление за безмилостен, неумолим конфликт.

В сравнение с нея равнината изглеждаше кротка и мирна. От хоризонт до хоризонт тя бе равна до сантиметър и изглеждаше покрита с тънка жилава трева. Спуснаха се на петдесет стъпки над нея, но за изненада на Хилвар не забелязаха никакви животни. Може би, реши той, зверчетата са се изпокрили под земята, изплашени от тяхното приближаване.

Висяха почти над самата равнина. Алвин се мъчеше да убеди Хилвар, че е безопасно да отворят шлюзовата камера, а Хилвар търпеливо обясняваше понятия като бактерии, гъбички, вируси и микроби — все идеи, които Алвин трудно можеше да си представи и още по-трудно — да ги приложи спрямо себе си. Разговаряха няколко минути, преди да забележат странния факт. Екранът, който преди миг показваше отсрещната гора, сега бе опустял.

— Ти ли го изключи? — попита Хилвар. Както винаги мислите му изпреварваха тези на Алвин.

— Не — отвърна Алвин и по гърба му пробяга студена тръпка, когато помисли за единственото друго обяснение. — Ти ли го изключи? — обърна се той към робота.

— Не — долетя повторение на отговора му.

С облекчена въздишка Алвин отпъди мисълта, че роботът е започнал да действа по свое собствено желание, че го е сполетял и бунт на машините.

— Тогава защо екранът е празен? — запита той.

— Образните рецептори са закрити.

— Не разбирам — промърмори Алвин, забравил за момент, че роботът реагира само на определени заповеди или въпроси. Бързо се опомни и попита: — Какво е покрило рецепторите?

— Не знам.

Понякога буквоедството на роботите можеше да бъде толкова отчайващо, колкото и човешкото непостоянство. Преди Алвин да продължи разпита, Хилвар го прекъсна.

— Кажи му да вдигне кораба... бавно! — напрегнато произнесе той.

Алвин повтори командата. Не усети движение, то никога не се усещаше. После образът бавно възникна върху екрана, макар и мъгляв и разкривен за момент. Въпреки всичко показваше достатъчно, за да сложи край на спора за приземяването.

Равнината вече не беше гладка. Огромна подутина се бе оформила точно под тях — подутина, разкъсана на върха, където се бе изскубнал корабът. През пукнатината бавно се размахваха гигантски псевдоподи, сякаш се мъчеха да сграбчат плячката, измъкнала се току-що от тяхната хватка. Вцепенен от ужас, Алвин зърна тръпнещ ален отвор, ограден с камшичести пипала, които пулсираха в унисон и придвижваха всичко, попаднало в обхвата им, надолу по тази зейнала паст.

Лишено от набелязаната жертва, съществото бавно потъна в земята... и едва тогава Алвин разбра, че равнината под тях всъщност е тънък слой пяна по повърхността на застояло море.

— Какво беше това... нещо? — прошепна той.

— Преди да ти кажа, би трябвало да слеза долу и да ги изследвам — сухо отвърна Хилвар. — Сигурно е било някаква примитивна животинска форма... може би дори роднина на нашия приятел от Шалмиран. Едва ли е разумно, иначе би си помислило, преди да опита да изяде космически кораб.

Алвин бе потресен, макар да знаеше, че не ги е заплашвала опасност. Питаше се какво ли още живее там долу, под тая невинна наглед ливада, която сякаш настойчиво го подканваше да слезе и да потича по еластичната ѝ повърхност.

— Бих могъл да стоя сума време тук — каза Хилвар, явно очарован от видяното преди малко. — При тези условия еволюцията трябва да е постигнала някои много интересни резултати. Не само еволюцията, но и антиеволюцията, упадъкът на висшите форми на живот след изоставянето на планетата. Вече трябва да е настъпило равновесие и... потегляш ли вече? — Гласът му прозвуча жалостиво, докато пейзажът се سماляваше под тях.

— Потеглям — каза Алвин. — Видях свят без живот, после свят с прекалено много живот и не знам кой ми е по-противен.

На пет хиляди стъпки над равнината планетата им поднесе една последна изненада. Срещнаха флотилия от огромни сбръчкани балони, дрейфувачи по вятъра. Под всяка полупрозрачна обвивка провисваха гроздове от пипала като същинска преобърната гора. Изглежда, в усилие да избягат от жестокия конфликт на повърхността, някои растения бяха покорили въздуха. По някакво чудо на адаптацията те се изхитряха да изработват водород и да го натрупват в мехури, за да се издигнат в относителното спокойствие на долните атмосферни слоеве.

Ала едва ли и тук намираха безопасност. Провисналите стъбла и листа гъмжаха от богата паякообразна фауна. Навярно тези същества през целия си живот плуваха далеч от повърхността на планетата, продължавайки на самотните си острови всеобщата битка за съществуване. От време на време те сигурно имаха известен контакт със земята. Алвин видя как един от огромните балони внезапно се сви и рухна надолу, разперил разкъсаната си обвивка като примитивен парашут. Питаше се дали това е нещастна случайност, или част от жизнения цикъл на тези странни същества.

Докато чакаха приближаването на следващата планета, Хилвар подремна. Роботът така и не успя да им обясни защо, но корабът летеше бавно — поне в сравнение с вселенската си скорост — сега, когато се намираше в планетна система. Почти два часа им трябваша, за да достигнат света, който Алвин бе избрал за третата си спирка, и той дори малко се изненада, че някакво си междупланетно пътуване може да трае толкова дълго.

Алвин събуди Хилвар, когато вече се спускаха в атмосферата.

— Какво ще кажеш за това? — запита той, сочейки екрана.

Под тях се простираше мрачен и гол черно-сив пейзаж, без следа от растителност или някакво друго пряко доказателство за живот. Но имаше непряко доказателство — идеално правилни полусфери осейваха ниските хълмове и плитките долини. Някои от тях бяха подредени в сложни симетрични комплекси.

Последната планета ги бе научила на предпазливост и след като грижливо обсъдиха всички възможности, те останаха високо в атмосферата, а изпратиха робота да разузнава долу. През очите му

видяха как се приближава към една от полусферите, докато увисна само на няколко стъпки от съвършено гладката безлична повърхност.

Не се виждаше нито вход, нито намек за каква цел служи структурата. Тя беше грамадна — издигаше се на повече от сто стъпки; някои полусфери бяха още по-големи. Ако това беше сграда, то не изглеждаше да има вход или изход.

След кратко колебание Алвин нареди на робота да мине напред и да докосне купола. За негово учудване машината отказа да се подчини. Това бе истински бунт... или поне така изглеждаше от пръв поглед.

— Защо не правиш каквото ти казвам? — запита Алвин, след като се опомни от изненадата.

— Забранено е — гласеше отговорът.

— От кого?

— Не знам.

— Тогава как... не, остави това. В тебе ли е вградена заповедта?

— Не.

Това елиминираше една вероятност. Създателите на тези куполи можеха да се окажат расата, която е създала робота и е включила това табу в основните му инструкции.

— Кога получи заповедта? — запита Алвин.

— Когато се приземих.

Алвин се обърна към Хилвар. В очите му пламтеше нова надежда.

— Тук има разум! Усещаш ли го?

— Не — отвърна Хилвар. — Това място ми изглежда също тъй мъртво, както и първият свят.

— Излизам при робота. Онова, което му е проговорило, може да проговори и на мен.

Макар че не изглеждаше особено щастлив, Хилвар не възрази. Двата се приземиха на сто стъпки от купола, недалеч от чакащия робот, и отвориха шлюзовата камера.

Алвин знаеше, че люкът не може да бъде отворен, преди корабният мозък да се убеди, че атмосферата е годна за дишане. За миг помисли, че мозъкът е сгрешил — въздухът беше тъй рядък, че едва подхранваше дробовете му. После, вдишвайки дълбоко, той откри, че може да поеме достатъчно кислород, за да преживее някак си, макар да усещаше, че няколко минути тук са пределът, който може да издържи.

Задъхани, те тръгнаха към работа и заоблената стена на загадъчния купол. Още една крачка... и спряха едновременно, сякаш поразени от един и същ внезапен удар. Като тътен на мощен гонг в умовете им прокънтя кратко съобщение:

ОПАСНОСТ. НЕ СЕ ПРИБЛИЖАВАЙ.

Това бе всичко. Не думи, а чиста мисъл. Алвин бе уверен, че независимо от своето ниво на разумност, всяко същество ще приеме същото предупреждение по същия неповторим начин — дълбоко в съзнанието си.

Това бе именно предупреждение, а не заплаха. Нещо им подсказваше, че то не е насочено против тях, а целта му бе да ги защити. Тук, сякаш казваше то, има нещо опасно по природа и ние, неговите създатели, не желаем някой да пострада, ако без да знае се сблъска с него.

Алвин и Хилвар отстъпиха няколко крачки назад и се спогледаха. Всеки от двамата очакваше другият да каже какво мисли. Хилвар пръв обобщи положението.

— Аз бях прав, Алвин — каза той. — Тук няма разум. Това предупреждение е автоматично — включваме го сами, когато се приближим прекалено.

Алвин кимна.

— Питам се какво ли са се опитвали да запазят — каза той. — Под тези куполи може да има сгради... и още какво ли не...

— Няма как да разберем, ако всички куполи ни предупреждават. Интересно... каква разлика между трите планети, които посетихме. Те са отнесли всичко от първата... небрежно изоставили втората... но тук са хвърлили доста труд. Може би са се надявали да се върнат някой ден и са искали всичко да ги очаква в пълен ред.

— Но не са се завърнали... а това е било много отдавна.

— Може да са размислили.

Странно, каза си Алвин, и двамата с Хилвар подсъзнателно бяха започнали да използват думата „те“. Които или каквото да са били „те“, на онази първа планета спомените за тях бяха живи... и още по-

живи тук. Този свят бе грижливо опакован и оставен настрана, докато потрябва отново.

— Да се връщаме на кораба — изпъшка Алвин. — Тук не мога да дишам нормално.

Веднага щом шлюзовата камера се затвори зад тях и отново се почувствуваха добре, те обсъдиха следващия си ход. За да проведат щателно изследване, трябваше да проверят много от куполите, с надеждата да открият някой лишен от предупреждение, в който може да се влезе. Ако не успееха... но Алвин не искаше да приеме тази възможност, преди фактите да го принудят.

Трябваше да я приеме след по-малко от час, и то в далеч по-драматична форма, отколкото можеше да си представи. Вече бяха изпратили робота към половин дузина куполи — все със същия резултат, — когато се натъкнаха на съвсем неподходяща гледка за този спретнат, акуратно опакован свят.

Под тях се простираше широка долина, нарядко осеяна със съблазнителните непроницаеми куполи. В центъра ѝ зееше типичната рана на страхотна експлозия — експлозия, която бе разхвърляла обломки в кръг от много мили и бе прогорила плитък кратер в земята.

А край кратера лежаха останките от космически кораб.

XXI

Те кацнаха близо до сцената на древната трагедия и запазвайки дъха си, бавно тръгнаха към огромния разбит корпус, надвиснал над тях. От кораба бе останала само малка част — носът или кърмата, — вероятно експлозията беше унищожила останалото. Докато приближаваха останките, в ума на Алвин бавно се зароди мисъл, тя ставаше все по-силна и по-силна, докато се превърна в увереност.

— Хилвар — каза той, откривайки, че е трудно да говори и да върви едновременно, — мисля, че това е корабът, който се е приземил на първата планета.

За да не си хаби въздуха, Хилвар само кимна. Вече му бе хрумнало същото. Добър нагледен урок за непредпазливи посетители, помисли той. Надяваше се Алвин да си вземе поука.

Те стигнаха до корпуса и погледнаха нагоре, към откритата вътрешност на кораба. Сякаш надничаха в огромна сграда, грубо разцепена на две; етажите, стените и таваните, разкъсани на мястото на взрива, оформяха разкривен чертеж на напречното сечение на звездолета. Какви ли странни същества, запита се Алвин, все още лежах там, където са загинали при крушението на кораба си?

— Едно не разбирам — внезапно каза Хилвар. — Тази част от кораба е пострадала зле, но все още е чудесно запазена. Къде е другата част? Да не би в космоса да се е разчупил на две и това парче да е рухнало тук?

Узнаха отговора едва когато изпратиха робота на разузнаване и сами разгледаха зоната около останките. Нямаше място за съмнение, всички възможни колебания отпаднаха, когато върху малкото възвишение край кораба Алвин откри редицата ниски могили.

— Значи те са кацнали тук — замислено произнесе Хилвар — и не са обърнали внимание на предупреждението. Били са любопитни като тебе. Опитали да отворят онзи купол.

Той посочи към другия край на кратера и към гладката, все още незасегната от времето черупка, в която покойните владетели на този

свят бяха укрили своите съкровища. Но това вече не беше купол, оказваше се почти цяло кълбо, защото почвата, в която е било заровено, лежеше отхвърлена настрана.

— Те разрушили кораба си и много от тях загинали. Но въпреки това успели да направят ремонт и да си заминат, като отрязали тази секция и отнесли всичко ценно от нея. Какъв труд е било!

Алвин почти не го чуваше. Той гледаше към странния знак, който най-напред го привлече тук — стройна колона, обкръжена с хоризонтален кръг на две трети от височината си. Тъй чужд и непонятен, той все пак можеше да пренесе безмълвната си вест през хилядолетията.

Под тези камъни, ако решише да наруши покоя им, би открил отговора поне на един въпрос. Но можеше да го остави без отговор; които и да бяха тези същества, те бяха заслужили правото си на покой.

Хилвар едва дочу какво прошепна Алвин, докато бавно се връщаха към звездолета.

— Надявам се, че са стигнали до дома — казваше той.

— А сега накъде? — запита Хилвар, когато отново се озоваха в космоса.

Преди да отговори, Алвин замислено се вгледа в екрана.

— Мислиш ли, че би трябвало да се върна? — попита той.

— Това е най-разумното. Късметът може да ни изневери, а кой знае какви други изненади ни чакат по планетите.

Това бе гласът на разума и сега Алвин беше по-склонен да се вслуша в него, отколкото преди няколко дни. Но той бе изминал дълъг път и цял живот бе чакал този момент, нямаше да се върне, когато го чакаха още толкова много открития.

— Отсега нататък ще стоим в кораба и няма да кацаме никъде — каза той. — Така сигурно ще е безопасно.

Хилвар вдигна рамене, сякаш отхвърляше каквато и да било отговорност за всичко, което може да се случи занапред. Сега, когато Алвин започваше да става малко по-предпазлив, той смяташе за неразумно да признае, че и него го измъчва копнежът да продължат експедицията, макар че отдавна бе изоставил надеждите да срещнат разумен живот върху някоя от планетите.

Пред тях се появи двоен свят — огромна планета с по-малък спътник край нея. Планетата бе двойник на втория свят, който бяха посетили, обвиваше я същото мъртвешко зелено одеяло. Нямаше смисъл да кацат тук, вече познаваха тази история.

Алвин насочи кораба ниско над повърхността на спътника; нямаше нужда от предупреждението на сложния предпазен механизъм, за да разбере, че тук няма атмосфера. Сенките бяха гладки, като отрязани с нож, и нямаше преходи между деня и нощта. На този свят за пръв път виждаше нещо подобно на нощ. Мътна червена светлина обливаше с кръв целия пейзаж.

Много мили летяха над планини — все още тъй назъбени и остри, както са били в далечните епохи на своето раждане. Този свят не познаваше промените и разрухата, никога не го бяха почиствали дъждове и ветрове. Тук нямаше нужда от системи за вечност, които да пазят предметите в отколешната им свежест.

Но щом нямаше въздух, тогава не би могло да има живот... или би могло?

— Разбира се — каза Хилвар, когато Алвин го запитал. — В идеята няма нищо абсурдно от гледна точка на биологията. Животът не може да се зароди в безвъздушно пространство... но може да развие форми, които да оцелеят в него. Това сигурно се е случвало милиони пъти, когато обитаеми планети губят атмосферите си.

— Но можеш ли да очакваш, че разумни форми на живот ще съществуват във вакуум? Не биха ли се защитили от изчезването на въздуха?

— Навярно да, ако това стане след като са достигнали достатъчно ниво за да предотвратят заплахата. Но ако атмосферата изчезне, докато още са в първобитно състояние, те ще трябва да се адаптират или да загинат. След адаптацията могат да развият изключителен разум. Всъщност почти сигурно биха го развили — ще имат толкова много причини.

Разговорът бе чисто теоретичен, реши Алвин, поне що се отнася до тази планета. Никъде не се виждаше признак на някогашен живот, разумен или не. Но в такъв случай какво предназначение имаше този свят? Сега той бе сигурен, че цялата многочислена система на Седемте слънца е изкуствена и този свят трябваше да е част от грандиозния замисъл.

Можеше да предположи, че планетата е предвидена просто като украшение — за да има луна в небето на гигантския ѝ другар. Ала дори и в такъв случай изглеждаше вероятно да са я използвали за нещо.

— Виж — посочи Хилвар към екрана. — Там, вдясно.

Алвин промени курса и пейзажът под тях се наклони. Скоростта размаза образа на пурпурно огнените скали, после картината се нормализира и под тях прелетя несъмненият признак на живот.

Несъмнен, но и поразителен. Това бе редица от колони, високи по двеста стъпки и раздалечени на сто стъпки една от друга. Върволицата им се простираше в далечината, سماляваше се в хипнотична перспектива, докато я погълнеше далечният хоризонт.

Алвин зави надясно и се устреми покрай колоните, питайки се за какво може да са служили. Те бяха абсолютно еднакви и равномерно се низеха през хълмове и долини. Не личеше някога да са поддържали нещо, бяха гладки, без орнаменти и леко се стесняваха към върха. Внезапно линията рязко зави под прав ъгъл. Алвин прелетя още няколко мили, преди да реагира и да промени посоката на кораба.

Колоните пресичаха местността със същия равномерен ритъм. На петдесет мили от последната промяна на курса те внезапно отново завиваха под прав ъгъл. Ако продължаваха така, помисли Алвин, скоро ще се върнем откъдето започнахме.

Безконечният ред от колони го бе хипнотизирал така, че когато се разкъса, прелетяха много мили отвъд пробива, преди Хилвар да извика и да накара Алвин — той не бе забелязал нищо — да върне кораба. Бавно се спуснаха надолу и докато кръжаха над откритието на Хилвар, в умовете им се зароди фантастично подозрение... макар че отначало никой от двамата не смееше да го изкаже.

Две от колоните бяха пречупени ниско над земята и лежаха проснати върху скалите отвън. Но това не бе всичко — някаква неудържима сила бе извила навън двете колони край пробива.

Страхотният извод бе неизбежен. Сега Алвин знаеше над какво са летели, често беше виждал нещо подобно в Лис, но до този момент поразителните мащаби му пречеха да го познае.

— Хилвар — каза той, едва смеейки да облече мислите си в думи, — знаеш ли какво е това?

— Изглежда трудно за вярване, но сме летели около кошара. Това нещо е ограда... недостатъчно здрава ограда.

— Щом държат домашни любимци — произнесе Алвин с нервния смях, с който хората понякога прикриват страха си, — собствениците би трябвало да са сигурни, че ще могат да ги опазят.

Хилвар не обърна внимание на пресилено лекомисления тон, замислен и смръщен, той гледаше разрушената ограда.

— Не разбирам — каза той най-сетне. — Къде може да намери храна на подобна планета? И защо е избягало от клетката си? Много бих дал, за да разбере що за животно е било.

— Може да е било изоставено тук и да е избягало от глад — предположи Алвин. — Или пък нещо го е изплашило.

— Да слезем по-ниско — каза Хилвар. — Искам да видя почвата.

Спуснаха се надолу, докато корабът едва не докосна голата скала, и сега забелязаха, че равнината е покрита с безброй дупчици, не пошироки от един-два инча. Извън стобора обаче нямаше нито един от тези загадъчни белези по почвата, те рязко спираха на линията на оградата.

— Прав си — каза Хилвар. — Огладняло е. Но не е било животно, по-точно ще е да го наречем растение. Изтощило е почвата в кошарата си и е трябвало да намери свежа храна другаде. Вероятно се е движело съвсем бавно, може би е изгубило години, докато пречупи тези укрепления.

Въображението на Алвин бързо попълни подробностите, които никога нямаше да узнае със сигурност. Не се съмняваше, че по принцип анализът на Хилвар е правилен и че някакво ботаническо чудовище, движещо се може би прекалено бавно за човешкото око, е водило мудна, безмилостна борба с преградите, които го удържали вътре. Може би след всичките тия хилядолетия то още живееше и бродеше волно по повърхността на планетата. Ала да го търсят би било безнадеждно начинание — би трябвало да претърсят цялата планета. Безпорядъчно огледаха няколко квадратни мили около пробива и откриха кръгла зона с белези, широка около петстотин стъпки. Съществува явно бе спирало тук да се нахрани... ако можеше да се употреби тази дума за организъм, който по някакъв начин извлича храната си.

Когато отново се издигнаха в космоса, Алвин усети как го изпълва странна умора. Бе видял толкова много, но узна тъй малко. Всички тези планети криеха безброй чудеса, ала онова, което търсеше, ги бе напуснало отдавна. Знаеше, че няма смисъл да посещава другите светове на Седемте слънца. Дори да имаше още разум във Вселената — къде да го дири сега? Той погледна звездите, пръснати като пращинки по екрана, и разбра, че цялото бъдеще не ще му стигне, за да изследва всичките.

Сякаш потъваше в неизпитвана до днес самота и отчаяние. Сега разбираше страха на Диаспар от необятните простори на Вселената, ужаса, който беше заставил неговия народ да се струпа в нищожния микрокосмос на града. Не искаше да повярва, че в края на краищата те ще се окажат прави.

Обърна се към Хилвар за подкрепа. Но Хилвар стоеше със здраво стиснати юмруци и изцъклен поглед. Навел глава на една страна, той сякаш напрягаше всички сетива, за да се вслуша в сетивата наоколо.

— Какво има? — напрегнато запита Алвин.

Трябваше да повтори въпроса, преди Хилвар да даде признак, че го е чул. Все така загледан в пустотата, той най-сетне бавно произнесе: — Нещо идва. Нещо, което не разбирам.

На Алвин му се стори, че кабината внезапно се вледенява и расовият кошмар за Завоевателите отново изплува, изправя се пред него в целия си ужас. С отчаяно усилие на волята той се застави да отхвърли паниката.

— Дружелюбно ли е? — запита той. — Да бягаме ли към Земята?

Хилвар не отговори на първия въпрос — само на втория. Гласът му едва звучеше, но не издаваше тревога или страх. По-скоро в него се криеха нотки на безгранично удивление и любопитство, сякаш бе срещнал нещо толкова невероятно, че нямаше време да се разсейва с тревожния въпрос на Алвин.

— Късно е — каза той. — То вече е тук.

Откакто съзнанието на Ванамонде проблесна за пръв път, Галактиката неведнъж се бе завъртяла около оста си. Той си припомняше отчасти тези първи хилядолетия и съществата, които се грижеха тогава за него... но си спомняше и самотата, когато те си

заминаха и го оставиха сам сред звездите. Оттогава ера подир ера той скиташе сред слънцата, бавно растеше и развиваше способностите си. Някога мечтаеше отново да намери онези, които присъствуваха при раждането му. Макар и избледняла сега, тази мечта беше още жива.

На безбройни светове намираще изоставени от живота обломки, но разум откри само веднъж и ужасен избяга от Черното слънце. Ала Вселената беше безкрайна, а търсенето едва започваше...

Ванамонде беше много далеч в пространството и времето, но мощният изблик на енергия в центъра на Галактиката, го призова през безбройните светлинни години. Избухването не приличаше на звездните лъчения и се появи в обхвата на съзнанието му внезапно, като метеорна следа в безоблачно небе. Олющвайки се от мъртвите вечни схеми на миналото, той се втурна през пространството и времето към този изблик, към последния миг от съществуването му.

Не можеше да разбере дългата метална форма с безкрайно сложна структура — тя му бе толкова чужда, колкото почти всичко във физическия свят. По нея все още полепваше излъчената енергия, която го привлече през Вселената, но сега това не го интересуваше. Предпазливо, с нервната деликатност на готово да побегне диво животно, той посегна към двата разума, които бе открил.

И разбра, че дългото му търсене е завършило.

В опит да върне приятеля си към реалността, Алвин сграбчи Хилвар за раменете и грубо го разтръска.

— Кажи ми какво става! — помоли той. — Какво да правя?

Неземният разсеян поглед в очите на Хилвар бавно се стопи.

— Все още не разбирам — каза той, — но съм сигурен, че няма от какво да се боим. Каквото и да е, то няма да ни навреди. Изглежда просто... заинтригувано.

Алвин се канеше да отговори, когато го разтърси усещане, неизпитвано досега. По тялото му сякаш се разливаше топло трепетно сияние, то трая само няколко секунди, но когато изчезна, той вече не бе просто Алвин. Нещо споделяше мозъка му и отчасти съвпаднаше с него, както един кръг може да покрива част от друг. Съвсем наблизко усещаше и съзнанието на Хилвар, също оплетено от загадъчното същество, което се бе спуснало над тях. По-скоро странно, отколкото

неприятно, това чувство за пръв път показва на Алвин що е истинска телепатия — една способност, западнала толкова много у неговия народ, че сега можеше да се използва само за контрол над машините.

Когато Серанис опита да овладее ума му, Алвин се разбунтува веднага, ала този път не опита да се бори против нахлуването. Съпротивата би била безполезна, а той разбираше, че неизвестното същество не е враждебно настроено. Отпусна се и покорно прие факта, че нечий разум, безгранично по-мощен от неговия, изследва съзнанието му. Но донякъде грешеше в убеждението си.

Ванамонде веднага разбра, че един от тези умове е по-приветлив и достъпен от другия. Откри, че и двата са изпълнени с удивление от неговото присъствие, и това много го изненада. Не можеше да повярва, че са забравили — забравата и смъртта бяха извън разбирането му.

Едва успяваше да поддържа връзката, част от мислите образи в умовете им бяха тъй странни, че Ванамонде ги разпознаваше с мъка. Непрекъснатото повтаряне на страшния образ на Завоевателите го озадачаваше и дори го плашеше, това му напомняше собствените му чувства, когато за пръв път обхвана Черното слънце в полето на познанието си.

Но те не знаеха нищо за Черното слънце. Скоро въпросите им започнаха да се оформят в ума му.

— Какво си ти?

Той даде единствения възможен отговор.

— Аз съм Ванамонде.

Настъпи пауза (колко бавно се оформяха схемите на мислите им!) и сетне въпросът се повтори. Не бяха разбрали — странно, щом помнеше своето име още от рождението си, значи техният род му го бе дал. Тия ранни спомени бяха малко на брой и започваха удивително рязко в една и съща точка от времето, но за сметка на това бяха кристалночисти.

В съзнанието му отново проникнаха крехките им мисли:

— Къде са създателите на Седемте слънца? Какво е станало с тях?

Ванамонде не знаеше; те просто не можеха да повярват и през бездната, разделяща умовете им, долетя ясно и отчетливо отчаяние. Но те бяха търпеливи и той с радост им помогна, защото търсенето им

наподобяваше неговото, и за пръв път, откакто се помнеше, му предлагаша дружба.

Алвин не вярваше да преживее някога по-странно нещо от този безмълвен разговор. С мъка приемаше, че е едва ли не само зрител, защото дори пред себе си не искаше да признае, че в някои отношения умът на Хилвар е далеч по-надарен от неговия. Сега можеше само да чака и да се чуди, полузамаян от потока мисли, които се лееха нейде отвъд границите на разбирането му.

Пребледнял и изтощен, Хилвар прекъсна контакта и се обърна към приятеля си.

— Алвин — уморено каза той, — тук има нещо странно. Не разбирам всичко.

Новината донякъде възстанови самочувствието на Алвин и задоволството навярно се изписа на лицето му, защото изведнъж Хилвар се усмихна съчувствено.

— Не мога да открия какво е този... Ванамонде — продължи той. — Изглежда същество, надарено с чудовищни познания, но сякаш има много малко разум. Разбира се — добави той, — умът му може да е толкова различен, че да не сме в състояние да го разберем... но не ми се вярва в това.

— Добре де, какво успя да научиш? — малко нетърпеливо запита Алвин. — Знае ли нещо за Седемте слънца?

Умът на Хилвар все още се рееше нейде надалече.

— Построили са ги много народи, включително и нашият — разсеяно каза той. — Ванамонде може да ми поднася подобни факти, но като че не разбира смисъла им. Смятам, че може да осъзнава миналото, без да е способен да го тълкува. В ума му сякаш е наблъскано всичко, което е ставало някога.

Той помълча замислено, после лицето му се проясни.

— Можем да направим само едно: по един или друг начин трябва да отведем Ванамонде на Земята, за да го изучат нашите философи.

— Дали ще е безопасно? — запита Алвин.

— Да — отговори Хилвар, мислейки колко нетипична за Алвин е подобна забележка. — Ванамонде е дружелюбен. Нещо повече, изглежда почти влюбен в нас.

И съвсем внезапно Алвин улови мисълта, която през цялото време се въртеше на крайчеца на съзнанието му. Припомни си Криф и

всички дребни животинки, които непрекъснато се изплъзваха от клетките си за досада и тревога на приятелите на Хилвар. Припомни си още — колко отдавна изглеждаше това! — зоологическата цел на експедицията им до Шалмиран.

Хилвар си имаше нов любимец.

XXII

Колко невероятна, мислеше Джесерак, би изглеждала тази конференция само преди няколко дни. Шестимата посетители от Лис седяха с лице към съвета край маса, разположена откъм отворения край на подковата. Насмешливо си припомни, че неотдавна от същото място Алвин изслуша заповедта на Съвета Диаспар отново да се откъсне от света. Сега светът нахлуваше за отмъщение... и заедно с него — Вселената.

Самият Съвет вече беше променен. Поне петима от членовете му липсваха. Неспособни да поемат новите отговорности и проблеми, те бяха последвали Хедрон. Това бе доказателство, помисли Джесерак, че Диаспар се е провалил, щом толкова много от гражданите му не бяха в състояние да приемат първото истинско предизвикателство от милиони години насам. Хиляди от тях вече избягаха в кратката забрава на Информационните хранилища, с надеждата, когато се събудят, кризата да е отминала и Диаспар отново да е старият познат град. Но реалността щеше да ги разочарова.

Джесерак бе поканен да запълни едно от вакантните места в Съвета. Макар като настойник на Алвин да имаше поразклатена репутация, нуждата от присъствието му бе тъй явна, че никой не предложи да го изключат. Той седеше в единия край на полукръглата маса — тази позиция му даваше няколко предимства. Не само можеше да изучава посетителите в профил, но и виждаше лицата на останалите Съветници, а техните изражения бяха твърде поучителни.

Алвин несъмнено се оказваше прав и Съветът бавно осъзнаваше необратимата истина. Делегатите от Лис мислеха далеч по-бързо от най-големите умове на Диаспар. И това не бе единственото им предимство. Те проявяваха изключително висока степен на координация и Джесерак се досещаше, че това навярно се дължи на телепатичните им способности. Питаше се дали четат мислите на

Съветниците, но реши, че едва ли биха нарушили тържественото обещание, без което тази среща изобщо нямаше да се състои.

Джесерак не смяташе, че е постигнат особен напредък, всъщност не виждаше как би могъл да се постигне. Съветът просто бе приел съществуването на Лис, но все още не изглеждаше в състояние да осъзнае какво се е случило. Съветниците явно бяха изплашени... и също тъй изплашени, досещаше се Джесерак, бяха посетителите, макар да го прикриваха по-добре.

Самият Джесерак не беше толкова ужасен, колкото очакваше, страховете му не бяха изчезнали, но най-после ги гледаше в лицето. Нещичко от Алвиновото безразсъдство — или смелост? — започваше да променя неговите възгледи и да му разкрива нови хоризонти. Не вярваше, че някога ще дръзне да пристъпи извън стените на Диаспар, но сега разбираше какво е тласнало Алвин да го направи.

Въпросът на Председателя го завари неподготвен, но той бързо се опомни.

— Според мен — каза той — това, че ситуацията възникна едва сега, е чиста случайност. Знаем, че до наше време е имало четиринадесет Единствени и зад тяхното създаване трябва да се крие някакъв конкретен план. Смятам, че този план е целял да предотврати вечното разделяне на Лис и Диаспар. Алвин се справи с това, но той постигна още нещо, което не вярвам да е влизало в първоначалната схема. Може ли да го потвърди Централният компютър?

Безличният глас отговори веднага.

— Съветникът знае, че не мога да коментирам инструкциите на моите създатели.

Джесерак прие мекия укор.

— Каквато и да е причината, ние не можем да оспорваме фактите. Алвин отлетя в космоса. Когато се завърне, можете да му поперчите да потегли отново... макар че не ми се вярва да успеете — дотогава ще е научил много неща. И ако се е случило онова, от което се боите, никой от нас не ще може да направи нищо. Земята е абсолютно беззащитна... милиони векове е била такава.

Джесерак помълча и огледа масите. Думите му не се нравеха никому, пък и той не очакваше нищо друго.

— Но аз не виждам защо трябва да се тревожим. Сега Земята не е в по-голяма опасност, отколкото когато и да било. Защо да смятаме,

че двама мъже в един мъничък кораб трябва отново да стоварят върху ни гнева на Завоевателите? Ако сме честни със себе си, ще се съгласим, че Завоевателите биха могли да унищожат нашия свят още преди милиони години.

Настъпи неодобрително мълчание. Това бе ерес — сам Джесерак би я осъдил някога.

Гневно намръщен, Председателят го прекъсна.

— Нали има легенда, че Завоевателите пощадили Земята при условие Човекът никога да не се връща в космоса? Не нарушихме ли това условие?

— Легенда, да — каза Джесерак. — Приемаме безусловно много неща и това е едно от тях. Обаче то не се подкрепя от доказателства. Трудно ми е да повярвам, че толкова важен факт няма да е записан в паметта на Централния компютър и все пак той не знае нищо за този договор. Вече го питах, макар и само чрез информационните системи. Нека Съветът си направи труда да зададе въпроса пряко.

Джесерак не искаше да рискува второ предупреждение, че навлиза в забранена територия, затова зачака отговора на Председателя.

Не получи отговор, защото посетителите от Лис в този миг внезапно подскочиха в креслата си, а лицата им едновременно застинаха в израз на недоверие и тревога. Те сякаш слушаха как някакъв далечен глас им нашепва съобщение.

Съветниците чакаха и докато продължаваше беззвучният разговор, тревогата им растеше минута след минута. Най-после водачът на делегацията се изтръгна от трансa и смутено се обърна към Председателя.

— Току-що получихме много странни и тревожни новини от Лис — каза той.

— Да не би Алвин да се е завърнал на Земята? — запита Председателят.

— Не... Не Алвин. Нещо друго.

Докато приземяваше верния си кораб на ливадите край Еърли, Алвин се запита дали някога в историята на човечеството някой кораб е докарвал подобен товар на Земята — разбира се, ако Ванамонде се разполагаше във физическия обем на машината. През цялото пътуване той не бе подал признак на живот; Хилвар, който усещаше по-пряко тия неща, вярваше, че само онова, което привлича вниманието на Ванамонде, може да има някакво положение в пространството. Самият Ванамонде не се разполагаше никъде... а може би дори и никога.

Серанис и петима Сенатори ги чакаха да излязат от кораба. Алвин вече бе срещал единия Сенатор при последното си посещение, направи извода, че другите двама от оная среща сега са в Диаспар. Питаше се как ли се чувства сега делегацията и как е реагирал градът на първите пришълци след толкова милиони години.

— Алвин — сухо каза Серанис, след като поздрави сина си, — ти, изглежда, имаш таланта да откриваш невероятни същества. Все пак, мисля, че едва ли скоро ще надхвърлиш сегашното си постижение.

Алвин се изненада на свой ред.

— Значи Ванамонде е пристигнал?

— Да, още преди няколко часа. Успял е някак да проследи откъде сте минали при отиването — поразително постижение, което повдига интересни философски проблеми. По някои косвени данни съдим, че е стигнал до Лис в момента, когато сте го открили, следователно може да се движи безкрайно бързо. И това не е всичко. През последните няколко часа узнахме за историята повече, отколкото сме мислили, че съществува.

Алвин я погледна смаяно. После разбра, че не бе трудно да си представи какво въздействие е оказал Ванамонде върху тези хора, с техния тънък усет и удивително сплотените им умове. Те бяха реагирали изненадващо бързо и той внезапно си представи нелепата картина — слисаният Ванамонде, обкръжен от най-големите умове на Лис.

— Открихте ли какво е той? — запита Алвин.

— Да. Оказа се просто, макар че все още не знаем произхода му. Той е чиста мисъл и знанията му изглеждат безгранични. Но е дете в буквалния смисъл на думата.

— Разбира се! — извика Хилвар. — Трябваше да се досетя!

Алвин се обърка и Серанис се смили над него.

— Имам предвид, че въпреки неограничения си, може би безкраен ум, Ванамонде е недозрял и недоразвит. Сегашният му интелект е по-нисък от човешкия — тя се подсмихна криво, — но мисловните му процеси са много по-стремителни и той учи извънредно бързо. Има и някои други, още неясни за нас способности. По някакъв необясним начин цялото минало изглежда открито за него. Може би благодарение на това е проследил пътя ви до Земята.

Алвин стоеше мълчаливо и се чувствуваше леко изтощен. Разбираше колко прав е бил Хилвар, като искаше да доведе Ванамонде в Лис. И знаеше какъв късмет е имал да надхитри Серанис — втори път не би успял да го направи.

— Искаш да кажеш — запита той, — че Ванамонде е новороден?

— По неговите мерки, да. Реалната му възраст е огромна, макар че несъмнено не е толкова стар, колкото човечеството. Необикновеното е друго — той настоява, че ние сме го създали, и няма съмнение, че произходът му е свързан с всички големи загадки на миналото.

— Какво става с Ванамонде сега? — в гласа на Хилвар прозвучаха собственически нотки.

— Историците от Греварн го разпитват. Мъчат се да нахвърлят основните очертания на миналото, но за това ще им трябват години. Ванамонде може да описва миналото в най-малки подробности, но тъй като не разбира какво вижда, с него се работи много трудно.

Алвин се запита откъде Серанис знае всичко това, после разбра, че навярно всеки буден ум в Лис следи хода на голямото проучване. Усети гордост, че вече е оставил върху Лис не по-малък отпечатък, отколкото върху Диаспар, но гордостта се примесваше с горест. Присъствуваше на събитие, което никога нямаше да сподели или разбере докрай — прекият контакт на човешките умове бе за него загадка, каквато навярно е музиката за глухия или цветът за слепеца. И все пак хората в Лис обменяха сега мисли с невъобразимо странното същество, което бе довел на Земята, без да е в състояние да го усети с някое от сетивата си.

Тук нямаше място за него; когато изследването завършеше, щяха да му съобщят резултатите. Той бе открехнал вратата на безкрая и сега

чувствуваше преклонение — дори страх — пред всичко, което бе извършил. За свое собствено успокоение трябваше да се върне в познатия дребен свят на Диаспар, да потърси неговата закрила, докато се пребори с мечтите и амбициите си. Ирония на съдбата — онзи, който бе подритнал града, за да се устреми към звездите, сега си идваше в къщи като изплашено дете, което бяга обратно към майка си.

XXIII

Диаспар не бе кой знае колко доволен от връщането на Алвин. Градът все още бръмчеше като гигантски кошер, жестоко разбъркан с пръчка. Той продължаваше да се колебае дали да обърне лице към реалността, но ония, които отказваха да признаят съществуването на Лис и външния свят, вече нямаха къде да се крият. Информационните хранилища престанаха да ги приемат, хората, които опитваха да се вкопчват в мечтите и да търсят убежище в бъдещето, напразно влизаха в Дома на сътворението. Вече не ги посрещаше унищожителният хладен пламък, не се събуждаха с прочистени умове сто хиляди години по-надолу по реката на времето. Не помагаха никакви жалби към Централния компютър, а и той не обясняваше причините за постъпките си. Кандидат-бегълците трябваше печално да се върнат в града и да се изправят пред проблемите на своята епоха.

Алвин и Хилвар се приземиха в покрайнините на парка, недалеч от Дома на съвета. До последния момент Алвин не знаеше дали ще може да вкара кораба в града през незнайните прегради, отразяващи небето му от външния свят. Както всичко друго в Диаспар, и небосводът беше изкуствен — изцяло или поне отчасти. Нощта със своите звездни спомени за всичко загубено от Човека не се допускаше да нахлуе над града, тук нямаха достъп и бурите, които понякога бушуваха из пустинята и изпълваха небето с подвижни пясъчни стени.

Невидимите стражи пропуснаха Алвин и когато Диаспар се разстла под него, той разбра, че си е в къщи. Колкото и да го зовеше Вселената с нейните загадки, тук бе роден и тук трябваше да бъде. Градът никога нямаше да го задоволи, но той винаги щеше да се връща. Пресякъл бе половината Галактика, за да научи тази проста истина.

Тълпите се струпаха още преди приземяването на кораба и Алвин се запита как ще го приемат съгражданите сега, когато се завръщаше. Без труд разчете лицата им, докато ги наблюдаваше на видеоекрана, преди да отвори люка. Изглеждаше, че преобладава

любопитството — само по себе си ново чувство в Диаспар. Към него се примесваше боязън и тук-там явни признаци на страх. Никой, печално помисли Алвин, не изглеждаше доволен, че го вижда отново.

От друга страна, Съветът го приветствува безрезервно... макар и не от приятелски чувства. Въпреки че бе предизвикал тази криза, само той можеше да изложи фактите, върху които да основат бъдещата си политика. Изслушаха с дълбоко внимание описанието на полета до Седемте слънца и срещата с Ванамонде. После трябваше да отговори на безброй въпроси и търпението му навярно изненада събеседниците. Бързо откри, че на първо място в умовете им стои страхът от Завоевателите, макар че никога не ги назоваваха по име и бяха откровено нещастни, когато той пряко засегна въпроса.

— Ако Завоевателите са още във Вселената — каза Алвин на Съвета, — сигурно щях да ги срещна в самия ѝ център. Но на Седемте слънца няма разумен живот, знаехме го още преди Ванамонде да го потвърди. Вярвам, че Завоевателите са изчезнали преди милиони години; Ванамонде изглежда не по-млад от Диаспар, ала не знае абсолютно нищо за тях.

— Имам идея — обади се внезапно един от Съветниците. — По някакъв непонятен начин Ванамонде може да се окаже потомък на Завоевателите. Той е забравил произхода си, но това не значи, че някой ден не ще стане отново опасен.

Хилвар, който присъствуваше като обикновен зрител, не изчака разрешение да заговори. За пръв път Алвин го виждаше разярен.

— Ванамонде проникна в ума ми — каза той, — а и аз зърнах нещичко от неговия. Моят народ вече узна много за него, макар още да не сме открили какво представлява. Но едно е сигурно — той е дружелюбен и се радва, че ни откри. Няма защо да се боим от него.

След това избухване настъпи кратко мълчание и Хилвар смутено се оттегли. Оттук нататък напрежението в Залата на съвета чувствително намаля, сякаш облакът в духовете на присъстващите бе отминал. Във всеки случай Председателят не използва правото си да порицае Хилвар за намесата.

Докато слушаше дебатите, Алвин откри, че в Съвета са застъпени три партии. Консервативното малцинство все още се надяваше, че часовникът може да бъде върнат назад и че старият ред

някак ще се възстанови. Въпреки всички разумни доводи, те се вкопчваха в надеждата да убедят Диаспар и Лис отново да се забравят.

Прогресистите също бяха незначително малцинство; Алвин бе приятно изненадан, че изобщо ги има в Съвета. Те не приветствуваха нахлуването на външния свят, но бяха твърдо решени да използват най-добрите страни на ситуацията. Някои дори се осмеляваха да подхвърлят, че може би има начин да се разкъсат психологическите бариери, които тъй дълго изолираха Диаспар по-успешно, отколкото реалните прегради.

В пълно съответствие с настроението на града болшинството Съветници бяха решили да бъдат неизменно бдителни и да изчакат, докато се избистри образът на бъдещето. Те съзнаваха, че не могат да градят генерални планове, нито да провеждат някаква определена политика, преди бурята да е отминала.

След края на сесията Джесерак се приближи към Алвин и Хилвар. Изглеждаше променен от времето на последната им среща — и последна раздяла — в Кулата Лоран над безкрайната пустиня. Промяната бе неочаквана за Алвин, но в идните дни щеше да я среща все по-често.

Джесерак изглеждаше подмладен, сякаш намерили свежо гориво, огньовете на живота пламтяха по-ярко във вените му. Въпреки възрастта си той бе един от ония, които можеха да приемат предизвикателството на Алвин към Диаспар.

— Имам новини за теб, Алвин — каза той. — Мисля, че познаваш Сенатора Джирейн.

За миг Алвин се озадачи, после си спомни.

— Разбира се... той е един от първите, които срещнах в Лис. Не беше ли в тяхната делегация?

— Да, опознахме се много добре. Той е блестящ човек и знае за човешкия ум повече, отколкото бих повярвал, че е възможно... макар да твърди, че по стандартите на Лис е просто начинаещ. Кани се, докато е тук, да работи по един проект, който ще ти дойде присърце. Надява се да анализира принудата, която ни държи в града, и вярва, че щом открие как е била наложена, ще може да я отстрани. Вече има около двадесет сътрудници.

— И ти си един от тях?

— Да — отговори Джесерак и по лицето му се мярнаха следи от най-близкото подобие на срамежливост, което Алвин някога бе виждал или щеше да види у него. — Не е лесно и в никакъв случай не е приятно... но вдъхновява.

— Как работи Джирейн?

— Чрез сагите. Поръча да му изработят цяла поредица и изследва как реагираме на тях. Никога не съм мислил, че на тая възраст пак ще се върна към детските забави.

— Какво са сагите? — попита Хилвар.

— Измислени светове на сънищата — обясни Алвин. — Поне повечето от тях са измислени, макар че някои вероятно се основават на историческите факти. Милиони от тях са записани в запаметяващите системи на града, можеш да избереш каквото преживяване или приключение пожелаеш и докато импулсите се подават в мозъка ти, то ще ти изглежда абсолютно реално. — Той се обърна към Джесерак. — В какви саги се включва Джирейн?

— Както можеш да предположиш, повечето от тях са за излизане от Диаспар. Някои ни връщат към най-ранния ни живот, колкото е възможно по-близо до основаването на града. Джирейн вярва, че близостта до извора на тази принуда ще му помогне да я подкопае.

Новините окуражиха Алвин. Делото му би било свършено само наполовина, ако отвореше вратите на Диаспар... за да открие, че никой не желае да ги прекрачи.

— Наистина ли искаш да напуснеш Диаспар? — коварно запита Алвин.

— Не — решително отвърна Джесерак. — Мисълта ме ужасява. Но разбирам колко сме грешили, като смятахме Диаспар за единствено важен в целия свят, и логиката ми подсказва, че трябва някак да поправим грешката. Емоционално все още не съм в състояние да напусна града, може би никога няма да бъда. Джирейн мисли, че може да застави някои от нас да отидат в Лис, и аз искам да подкрепя експеримента, макар че едновременно с това се надявам той да се провали.

Алвин изпита ново уважение към стария наставник. Вече не подценяваше властта на внушението, нито пренебрегваше силите, способни да заставят човек да постъпи в разрез с логиката. Неволно сравни спокойната смелост на Джесерак с паническото бягство на

Хедрон в бъдещето. Ала новото разбиране на човешката природа вече не му позволяваше да осъди поведението на Шута.

Уверен бе, че Джирейн ще доведе начинанието си докрай. Колкото и силно да желаше, Джесерак можеше да се окаже прекалено стар, за да срути схемите на цял един живот и да започне отначало. Това нямаше значение, щяха да дойдат други, изкусно ръководени от психолозите на Лис. И щом неколцина се изтръгнаха от милиардолетния калъп, ставаше само въпрос на време останалите да ги последват.

Запита се какво ще стане с Диаспар — и с Лис, — когато бариерите окончателно рухнат. Трябваше някак да се спасят най-добрите елементи от двете култури и да се слоят в ново, по-здраво общество. Само всеобщият принос на мъдрост и търпение би помогнал да се изпълни тази непосилна задача.

Вече се сблъскваха с някои от трудностите на предстоящите промени. Посетителите от Лис любезно, но твърдо отказваха да се настанят в предвидените градски квартири. Изградиха си временни жилища в парка, където гледката им напомняше за Лис. Единственото изключение беше Хилвар — макар че не му се нравеше да живее в къща с неопределени стени и призрачна мебелировка, той решително прие гостоприемството на Алвин, окуражаваше го обещанието, че няма да останат задълго.

Никога през живота си Хилвар не се бе чувствувал самотен, но в Диаспар срещна самотата. Градът му бе по-чужд, отколкото Лис за Алвин. Безконечната сложност на Диаспар и тълпите непознати хора, изпълващи сякаш всеки кубически сантиметър наоколо, потискаха и замайваха Хилвар. Макар и повърхностно, той познаваше всички в Лис, независимо дали ги бе срещнал, или не. Населението на Диаспар не би могъл да опознае дори за хиляда живота и въпреки че разбираше колко е нелепо, в душата му се надигаше смъртно отчаяние. Само дружбата с Алвин го задържаше в този неразбираем свят.

Често опитваше да анализира чувствата си към Алвин. Знаеше, че приятелството му изниква от същия извор, който подхранваше симпатията му към всички малки, безпомощни създания. Това би изненадало ония, които смятаха, че Алвин е своенравен, упорит егоист,

не се нуждае от ничия обич и е неспособен да отвърне на нежността, дори да му се предложи.

Хилвар разбираше нещо друго, бе го усетил инстинктивно още от първия ден. Алвин беше изследовател, а всички изследователи търсят нещо, което са изгубили. Рядко го намират и още по-рядко откритието им носи по-голяма радост от диренето.

Той не знаеше какво търси Алвин. Тласкаха го сили, задвижени преди милиони години от гениалните хора, които са планирали Диаспар с толкова умение... или от още по-гениалните мъже, които са им се противопоставили. Както всеки човек, в известен смисъл Алвин беше машина, чиято дейност се определя от наследствеността. Това не намаляваше нуждата му от разбиране и симпатия, нито го предпазваше от самотата и отчаянието. За съгражданите си той бе толкова непонятно същество, че понякога забравяха, че може да изпитва човешки чувства. Само чужденец, дошъл от съвсем различна среда, можеше да го види като човек.

Няколко дни след пристигането си в Диаспар Хилвар вече бе срещнал повече хора, отколкото през целия си живот. Срещна ги... и всъщност не опозна никого. Теснотията принуждаваше жителите на града да се затварят в непроницаема сдържаност. Единственото усамотение, което познаваха, бе свободата на мисълта и те продължаваха да се вкопчват в нея дори когато наоколо кипяха безконечните обществени дейности на Диаспар. Хилвар знаеше, че те не се нуждаят от съчувствието му, и все пак изпитваше жал към тях. Те не съзнаваха от какво са лишени, не можеха да разберат онова топло чувство на общност, чувството да принадлежиш, което свързваше всички в Лис. Всъщност, макар че любезно се опитваха да го прикрият, повечето от хората, с които заговори, го гледаха състрадателно, сякаш водеше невероятно скучно и сиво съществуване.

Хилвар веднага окачества Еристон и Етания, възпитателите на Алвин, като приятни, но съвсем объркани нищожества. Смущаваше се, когато Алвин ги наричаше баща и майка — думи, които в Лис все още пазеха древния си биологичен смисъл. Непрекъснато трябваше да се напруга, за да не забрави, че създателите на Диаспар са отменили законите на живота и смъртта. Въпреки цялата активност наоколо, понякога градът му изглеждаше полупразен, защото нямаше деца.

Питаше се какво ще стане с Диаспар сега, след края на дългата му изолация. Най-доброто, което можеше да стори градът, бе да унищожи Информационните хранилища, поддържащи вцепенението му милиони години наред. Да, те бяха чудодейни — може би върховен триумф на сътворилата ги наука, — но бяха и рожби на една болна култура, култура, която се е бояла от много неща. Някои от тези страхове бяха породени от реалността, но сега изглеждаше, че останалите се крият само във въображението. Хилвар вече бе дочул каква картина започва да изплува от диренията из ума на Ванамонде. След няколко дни Диаспар също щеше да узнае... и да открие каква огромна част от миналото му е само мит.

Ала ако унищожаха Информационните хранилища, след хиляда години градът би загинал — неговите жители отдавна бяха изгубили способността да се размножават. Днес тази дилема бе най-наложителна, ала Хилвар вече виждаше едно от възможните решения. Всеки технически проблем има решение, а неговият народ отлично владееше биологическите науки. Щом нещо е било унищожено, то може и да се възстанови, стига само Диаспар да пожелае.

Но, първо, градът трябваше да научи какво е изгубил. Възпитанието му щеше да трае години, може би векове. Но това бе само началото, скоро ударът на първия урок щеше да разтърси Диаспар по-силно дори и от откриването на Лис.

И Лис нямаше да остане незасегнат. Въпреки всичките разлики помежду им, двете култури бяха изникнали от един и същ корен... и споделяха еднакви илюзии. И двата народа биха се излекували, ако хвърлеха още един спокоен и твърд поглед към изгубеното минало.

XXIV

Амфитеатърът бе предвиден за цялото будно население на Диаспар и едва ли някое от десетте му милиона места остана незаето. Седнал високо горе, Алвин погледна огромния вдлъбнат склон и неволно си припомни Шалмиран. Двата кратера имаха еднаква форма и почти еднакви размери. Приблизително така би изглеждал Шалмиран, ако се натъпчеше с хора.

Но имаше и една основна разлика. Колосалната чаша на Шалмиран съществуваше реално, този амфитеатър — не. И никога не бе съществувал, той беше просто фантом, схема от електронни заряди, дремещи в паметта на Централния компютър, докато станеше нужно да я повикат. Алвин знаеше, че в действителност седи в стаята си и целият човешки безброй, който привидно го обкръжаваше, също е пръснат по домовете. Ако не правеше опит да се премести, илюзията оставаше съвършена. Готов бе да повярва, че Диаспар е изчезнал и всичките му жители са се събрали тук, в тази огромна низина.

Много рядко, едва ли веднъж на хиляда години, животът в града замираще и всичките му жители се срещаха на Велика асамблея. Алвин знаеше, че и в Лис провеждаха нещо подобно на това събрание. Там щяха да се срещнат умове, но може би щеше да има и също такава привидно реална среща, както в Диаспар.

Познаваше повечето от лицата наоколо, чак докъдето му стигаше погледът. На повече от миля разстояние и хиляда фута по-ниско се разполагаше малкият кръгъл подиум, към който се насочваше всеобщото внимание. Трудно бе да повярва, че от такова разстояние ще види всичко, но Алвин знаеше, че когато речта започне, ще чува и наблюдава не по-зле от всеки друг в Диаспар.

Подиумът се изпълни с мъгла, от нея изплува Калитракс, ръководител на групата, натоварена да възстанови миналото според информацията на Ванамонде. Начинанието бе изумително, почти невъзможно, и то не само заради огромните отрязъци от време, които обхващаше. Само веднъж, с духовната помощ на Ванамонде, Алвин

успя да надзърне в ума на странното същество, което откриха... или което ги откри. За Алвин мислите на Ванамонде бяха безсмислени като хиляди гласове, крещящи едновременно в просторна, кънтяща пещера. Ала хората от Лис можеха да ги разплетат, да ги запишат и да ги анализират на спокойствие. Вече се носеше слух — нито отречен, нито потвърден от Хилвар, — че откритието е поразително, че няма почти нищо общо с официалната история на човечеството от милиард години насам.

Калитракс заговори. За Алвин, както и за всички в Диаспар, ясният, звънлив глас сякаш долиташе от няколко сантиметра. После по някакъв необясним начин, също както геометрията на съня руши всяка логика, ала не поражда изненада у сънуващия, Алвин се оказа край Калитракс и в същото време си оставаше високо в амфитеатъра. Парадоксът не го смущаваше, той просто го приемаше както всички други победи на науката над времето и пространството.

Калитракс накратко описа общоприетата история на човечеството. Спомена за незнайните народи на Ранните цивилизации, които не оставили след себе си нищо освен шепа велики имена и повехналите легенди за Империята. Още от самото начало, разказваше историята, Човек пожелал звездите... и накрая ги достигнал. Милиони години той разширявал царството си из Галактиката, събирал в своя власт система подир система. После от мрака отвъд ръба на Вселената налетели Завоевателите и изтръгнали от ръцете му всичко спечелено.

Отстъплението към Слънчевата система било горчиво и навярно траяло дълги хилядолетия. Самата Земя едва била спасена, благодарение на легендарните сражения около Шалмиран. Когато всичко отминало, Човек останал сам със спомените и родния си свят.

От този момент нататък имало само дълъг упадък. Като върховна ирония на съдбата, расата, която се надявала да владее Вселената, изоставила почти целия си мъничък свят и се разцепила като две изолирани същества — Лис и Диаспар, — живи оазиси в пустинята, която ги разделяла по-жестоко от бездните между звездите.

Калитракс помълча; както всички други в огромната асамблея, Алвин виждаше как историкът го гледа с очи, видели толкова чудни неща, че и досега не можеше да им повярва докрай.

— Толкова за приказките, в които сме вярвали, откакто започват записите ни — каза Калитракс. — Сега трябва да ви съобщя, че те са

фалшиви... фалшиви в най-малката подробност... толкова фалшиви, че още не можем да ги съгласуваме с истината.

Той изчака да осъзнаят истинския смисъл на думите му. После с бавни и подбрани думи изложи пред Лис и Диаспар знанието, извлечено от ума на Ванамонде.

Не беше вярно дори това, че Човек е достигнал звездите. Цялата му мъничка империя стигнала до орбитите на Плутон и Персефона, защото няма сили да прекоси междузвездното пространство. Цялата му цивилизация се била сгушила около Слънцето и била още твърде млада, когато... звездите го открили.

Навярно ударът бил страхотен. Въпреки неуспехите, Човек не се съмнявал, че някой ден ще покори космическите дълбини. Вярвал още, че във Вселената може да има равни нему, но не и по-велики. Сега откривал, че и двете основи на вярата му са грешни, че звездните умове са далеч по-могъщи от неговия. Много векове Човек изследвал Галактиката — отначало в корабите на други цивилизации, а по-късно в машини, построени с подарените знания. Навсякъде откривал култури, които можел да разбере, но не и да настигне, а тук-там срещал умове, които скоро щели да надхвърлят дори границите на разбирането му.

Да, ударът бил страхотен, но той закалил човечеството. Печален и безкрайно помъдрял, Човек се завърнал в Слънчевата система да размисли над насъбраните знания. Готов бил да приеме предизвикателството и бавно разработил обнадеждаващ план за бъдещето.

Някога физическите науки най-силно привличали Човека. Сега той още по-стръвно се обърнал към генетиката и науките за мисълта. Независимо от цената, той щял да се издигне до границите на своите възможности.

Великият експеримент погълнал цялата енергия на човечеството за милион години. Всички усилия, цялата саможертва и труд се побираха в шепа думи от разказа на Калитракс. Те донесли на Човека най-великите му победи. Той прогонил болестите; ако желаел, можел да живее вечно, а като овладял телепатията, покорил и най-изтънчената от всички енергии.

Вече бил готов отново да излезе навън и опрян на собствените си възможности, да тръгне из безкрайните простори на Галактиката. Щял

да застане като равен с равните пред народите на световите, от които някога избягал. И щял да изиграе пълната си роля в историята на Вселената.

Той сторил това. От тази може би най-обширна ера в цялата история извираха легендите за Империята. Империята се крепяла на много народи, но това се забравило в страхотната драма, когато дошъл краят.

Империята живяла поне милион години. Сигурно е претърпяла редица кризи, може би дори войни, но всички те се губели в устрема на великите народи към зрелостта.

— Можем да се гордеем — продължаваше Калитракс — с ролята на нашите прадеди в тази история. Дори когато отминали епохите на възход, те не загубили ентузиазма си. Все още разполагаме само с догадки, но изглежда, че именно Човекът вдъхновил и ръководил експериментите, които довели едновременно до рухването на Империята и до нейното възвеличаване. По всяка вероятност тези експерименти се основавали на следните философски идеи. Контактът с други видове показал на Човека колко дълбоко се влияе мирогледът на един народ от формата на физическото тяло и сетивата, с които е надарено. Говорело се, че ако истинският образ на Вселената изобщо може да се постигне, то може да го стори само ум, освободен от подобни физически ограничения... всъщност мисъл в чист вид. Тази концепция била разпространена сред повечето от древните земни религии и изглежда странно, че една лишена от рационалност идея в края на краищата станала най-великата цел на науката. В реалната Вселена не бил срещан безплътен разум. Империята решила да го създаде. Сред толкова много неща, ние сме забравили уменията и знанията, които съпътствували този замисъл. Учените на Империята овладели всички сили на Природата, всички тайни на времето и пространството. Както нашите умове са резултат от изключително сложна комбинация на мозъчни клетки, свързани с паяжината на нервната система, така и те се мъчели да създадат мозък — не от материални съставки, а от схеми, гравирани върху самото пространство. Подобен мозък, ако можем да го наречем така, щял да действа чрез електромагнитни или още по-висши енергии и винаги щял да се освободи от тиранията на материята. Той можел да мисли далеч по-бързо от който и да било органичен разум, можел да работи

докато във Вселената остава поне един ерг свободна енергия, и нямало граници за неговата мощ. Веднъж създаден, той щял да развие неподозирани дори от създателите му възможности. Може би именно заради опита, който натрупал в собственото си възраждане, Човек предложил да се започне създаването на подобни същества. Разумът във Вселената никога не бил срещал по-голямо предизвикателство и след многовековни спорове то било прието. Всички народи на Галактиката се обединили за изпълнението на програмата. Повече от милион години делят мечтата от реалността. Цивилизации изгрявали и залязвали, хилядолетният труд на световите пропадал отново и отново, но целта не се забравяла. Някой ден можем да узнаем цялата истина за това най-дълго начинание в историята. Днес знаем само едно — то завършило с катастрофа, която едва не разрушила Галактиката. Умът на Ванамонде отказва да навлиза в този период. Тясна ивица от време е блокирана за него, но вярваме, че причината е само собственият му страх. В началото виждаме Империята на върха на славата си, напрегната в очакване на идващия успех. В края, само няколко хилядолетия по-късно, Империята е рухнала и дори звездите са помръкнали, сякаш нещо е изсмукало енергията им. Над Галактиката надвисва булото на страх, свързано с едно име: „Лудия ум“. Не е трудно да се досетим какво е станало през този кратък период. Чистата мисъл била създадена, но е била или безумна, или по-вероятно, както сочат други източници, била безмилостен враг на материята. Много векове опустошавала Вселената, докато я покорили енергии, каквито не можем и да си представим. Незнайното оръжие, използвано от отчаяната Империя, изтощило звездите; от спомените за този конфликт извира част от легендите за Завоевателите. За другите ще спомена след малко. Лудия ум не можел да бъде унищожен, той бил безсмъртен. Откарали го до границите на Галактиката и по непонятен за нас начин го затворили там. За затвор му служела странна изкуствена звезда, наречена Черното слънце. Той е там и досега. Когато Черното слънце се разпадне, отново ще бъде свободен. Никой не знае кога ще дойде този ден.

Зареян в мислите си, Калитракс замлъкна, сякаш бе забравил, че очите на целия свят се отправят към него. В дългото мълчание Алвин огледа множеството около себе си. Мъчеше се да разбере какво мислят за това разкритие... и за незайната заплаха, която заменяше сега мита

за Завоевателите. Лицата на повечето му съграждани бяха застинали в недоверчива гримаса, те все още се мъчеха да отхвърлят фалшивото минало, ала засега не можеха да приемат още по-странната истина, дошла на негово място.

Калитракс заговори отново. С по-мек, спокоен глас той описа последните дни на Империята. Докато картината се разгръщаше пред него, Алвин разбра — това бе епохата, в която би искал да живее. Тя бе изпълнена с приключения и великолепа, неустрашима храброст — храброст, способна да изтръгне победа от зъбите на катастрофата.

— Макар че Лудия ум оставил след себе си една опустошена Галактика, Империята все още разполагала с огромни ресурси и с несломим дух. Можем само да се възхищаваме на смелостта, с която подновили великия експеримент и започнали да дирят грешката, довела до катастрофата. Разбира се, сега мнозина възразявали и предсказвали нови катастрофи, ала те били малцинство. Проектът продължавал и този път горчиво спечеленото знание довело до успех. Новородената раса имала неизмерими интелектуални възможности. Но тя била в зората на детството си; не знаем дали създателите са предвиждали това, ала вероятно са знаели, че е неизбежно. Нужни били милиони години, за да стигне до зрелост, и нищо не можело да ускори процеса. Ванамонде бил първият от тези умове, сигурно нейде в Галактиката има и други, но предполагаме, че са били създадени броени единици, защото Ванамонде не е срещал нито един от своите събратя. Създаването на чистите умове било най-великото постижение на галактичната цивилизация, в него Човекът играел главна, а може би и ръководна роля. Не споменах за самата Земя, защото нейната история е просто нишка от огромния гоблен. Вечно лишавана от най-смелите си умове, нашата планета неизбежно изпадала в краен консерватизъм и се обявила против създателите на Ванамонде. Тя едва ли е играла роля в заключителното действие. Делото на Империята било завършено, хората от оная епоха погледнали опустошените в отчаяната борба звезди и взели решение. Щели да оставят Вселената на Ванамонде. Тук има загадка. Може би никога не ще я разрешим, защото Ванамонде не е в състояние да ни помогне. Знаем само, че Империята установила контакт с... нещо... много странно и много велико, далеч по дъгата на Космоса, чак в другия край на пространството. Какво е било? Можем само да предполагаме, но зовът му трябва да е бил безкрайно

настоятелен и обещаващ. Не след дълго нашите прадеди и другите народи потеглили на пътешествие там, където не можем да ги проследим. Изглежда, мислите на Ванамонде се ограничават в рамките на Галактиката, но чрез тях видяхме началото на това велико и загадъчно приключение. Ето възстановената картина, сега ще се върнете повече от милиард години назад.

Като блед призрак на древната си слава в пустотата бавно се въртеше колелото на Галактиката. От край до край я осейваха огромните празнини, раздрани от Лудия ум. Дрейфувачи звезди щяха да запълнят тези рани през бъдните ери, но изгубеното великолепие никога нямаше да се върне.

Човекът се готвеше да напусне своята Вселена, както много отдавна бе напуснал своя свят. И не само Човекът, но и хилядите други народи, градили Империята заедно с него. Те се събираха тук, в края на Галактиката. И цялата ѝ шир лежеше между тях и целта, от която ги деляха хилядолетия.

Въображението тръпнеше пред събраната им флота. Флагмански кораби бяха слънца, най-малките лодки — планети. Цял кълбовиден звезден рой с всичките си слънчеви системи и неизброимите им светове се готвеше да скочи през безкрая.

Дълга огнена линия удари сърцето на Вселената, пробяга от звезда на звезда. За миг бяха загинали хиляди слънца, влели енергията си в чудовищната форма, която се устреми по оста на Галактиката и сега потъваше в бездната...

— Така Империята напуснала нашата Вселена, за да дири съдбата си другаде. Когато нейните наследници, чистите умове, израснат окончателно, тя може отново да се върне. Но този ден е все още далече в бъдещето. В най-кратки и повърхностни линии това е историята на Галактичната цивилизация. Нашата собствена история, която смятаме за толкова важна, не е нищо друго освен закъснял банален епилог, макар и толкова сложен, че не успяхме да разберем всички подробности. Изглежда, много от по-старите и улегнали народи отказали да напуснат дома си, сред тях били и нашите преки прадеди.

Повечето от тези народи стигнали до упадък и вече са изчезнали... може би само някои още догарят. Нашият свят едва избегнал същата участ. През Преходните векове — които всъщност продължили милиони години — знанията от миналото се изгубили или били съзнателно унищожени. Трудно е да повярваме, ала последното изглежда по-вероятно. За цели ери Човекът потънал в суеверно и все пак научно варварство. За да прогони болката от безсилието и провала, той изопачавал историята. Легендите за Завоевателите са абсолютно измислени, макар че в тях несъмнено има частици от отчаяната борба против Лудия ум. Нищо освен болния им дух не е отблъснало нашите прадеди към Земята. Когато открихме това, особено ни развълнува един въпрос. Никога не е имало Шалмиранска битка... но Шалмиран е съществувал, съществува и до днес. Нещо повече, никога не е изградено по-чудовищно оръжие за унищожение. Доста време ни трябваше, за да решим тази главоблъсканица, но отговорът се оказа много прост. Някога в древността Земята имала един огромен спътник, Луната. Раздиращата война между приливите и гравитацията нарушила равновесието ѝ, Луната започнала да пада и трябвало да бъде унищожена. За тази цел изградили Шалмиран, а около предназначението на крепостта били изтъкани известните на всички ви легенди.

Калитракс се усмихна съчувствено към огромната си аудитория.

— Има много такива легенди — отчасти верни, отчасти измислени. Безброй парадокси в миналото ни остават неразгадани. Но това е по-скоро задача за психолозите, отколкото за историците. Дори на записите в паметта на Централния компютър не можем да вярваме — те явно са били подправяни в древността. На Земята само Лис и Диаспар надживели периода на упадък — Диаспар благодарение на съвършените си машини, а Лис заради частичната си изолация и необикновената интелектуална мощ на своя народ. Но дори когато се издигнали до предишното си ниво, двете общества били заслепени от наследствените страхове и легенди. Вече няма от какво да се боим. Като историк не съм длъжен да предсказвам бъдещето — аз само изучавам и тълкувам миналото. Но неговият урок е достатъчно ясен: прекалено задълго сме се откъснали от реалността и идва време да прекроим живота си.

XXV

Безмълвен и смаян, Джесерак крачеше по улиците на един Диаспар, какъвто никога не бе виждал. Никога не би познал града, в който преминаха всичките му жизнени цикли. Но той знаеше, че това е Диаспар, макар да не си задаваше въпроса откъде знае.

Улиците бяха тесни, сградите — по-ниски... и паркът бе изчезнал. Или по-скоро още не съществуваше. Това бе Диаспар преди промяната — отворен към света и Вселената. Косматите валма на облаците в бледосиньото небе над града бавно се виеха под напора на ветровете, галещи лицето на тази по-млада Земя.

През облаците и зад тях прелитаха по-плътни небесни спътници. На много мили над Диаспар корабите, които го свързваха с други светове, пристигаха и отлитаха безшумно, а по дирите им в небето оставаше ефирна бродерия. Джесерак дълго се взира в загадката и вълшебството на откритото небе и за миг в душата му нахлу страх. Стоеше гол и беззащитен и знаеше, че мирният син купол над главата му е нищожна преграда, че отвъд него се крият всички тайни и заплахи на космоса.

Страхът не успя да пречупи волята му. С частица от мисълта си Джесерак разбираше, че цялото преживяване е сън, а сънят не можеше да му навреди. Щеше да го преплува, да се наслади на всичко ново и накрая да се събуди пак в познатия град.

Вървеше из центъра на Диаспар към мястото, където по негово време се издигаше Гробницата на Ярлан Зей. В този древен град нямаше гробница... само ниско кръгло здание с десетки високи входи. Край една от арките го чакаше човек.

Джесерак би трябвало да се изуми, но вече нищо не можеше да го учуди. Струваше му се справедливо и естествено да се изправи пред човека, който бе изградил Диаспар.

— Познаваш ме, предполагам — каза Ярлан Зей.

— Разбира се, хиляди пъти съм виждал статуята ти. Ти си Ярлан Зей, а това е Диаспар преди милиард години. Знаем, че сънувам и че

всъщност нито ти, нито аз сме тук.

— Тогава не трябва да се плашиш от нищо. Последвай ме и помни, че нищо не може да ти причини зло, защото стига да поискаш и ще се събудиш в Диаспар... в своето време.

Джесерак покорно последва Ярлан Зей в сградата, умът му се превръщаше в жаден, безкритичен сунгер. Някакъв спомен или отглас от спомен му подсказа какво ще се случи. Знаеше, че някога би побягнал ужасен, ала сега не изпитваше страх. Успокояваше го не само знанието, че събитието е нереално. Присъствието на Ярлан Зей го защитаваше като талисман от всички възможни опасности.

По подвижните пътища, слизаци към дълбините на сградата, почти нямаше хора. Когато мълчаливо застанаха пред дългия аеродинамичен цилиндър, наоколо не се виждаше никой. Джесерак знаеше, че тази машина може да го отнесе извън града в пътуване, което някога би размътило разсъдъка му. Когато водачът му кимна към отворената врата, той се поколеба само за миг, после пресече прага.

— Виждаш ли? — усмихна се Ярлан Зей. — Сега се отпусни и не забравяй, че си в безопасност... че нищо не може да те засегне.

Джесерак му вярваше. Само леки тръпки пробягваха по тялото му, когато входът на тунела полетя насреща и машината се устреми с нарастваща скорост към земните дълбини. Забравяше всичките си страхове, не искаше нищо друго освен да разговаря с почти митичната древна личност.

— Не ти ли се струва странно — започна Ярлан Зей, — че небесата са открити за нас, а ние искаме да се погребем под земята? Това е началото на болестта, чийто край виждаш във вашата епоха. Човечеството опитва да се скрие, бои се от загадките на космоса и скоро ще затвори всички врати към Вселената.

— Но в небето над Диаспар видях звездолети — възрази Джесерак.

— Скоро няма да ги виждаш. Ние загубихме връзката със звездите и не след дълго ще напуснем дори планетите. Милиони години ни трябваша, за да стигнем до целта си... и само векове, за да се върнем в къщи. Още малко и ще изоставим почти цялата Земя.

— Защо го направихте? — запита Джесерак. Знаеше отговора, но неизвестно защо се чувствуваше длъжен да пита.

— Трябваше ни черупка, за да се скрием от две неща — страх от смъртта и страх от космоса. Ние бяхме болен народ и вече не искахме Вселената... затова се престорихме, че тя не съществува. Видяхме как хаосът беснее сред звездите и възжелахме мир и спокойствие. Следователно трябваше да затворим Диаспар, та вече нищо ново да не проникне в него. Планирахме града, който познаваш, и за да скрием подлостта си, измислихме фалшиво минало. О, не сме били първите... но за пръв път го вършихме толкова старателно. Прекроихме и човешкия дух, ограбихме амбициите и най-големите му страсти, за да се задоволи със света, който притежава сега. Хиляди години строихме града и машините му. Когато някой от нас изпълнеше задачата си, изтривахме спомените в мозъка му, влагахме подправена памет и внасяхме личността му в градските системи, докато дойде време отново да бъде повикан. Най-сетне дойде денят, когато в Диаспар не остана жив човек, само Централният компютър изпълняваше заложените от нас заповеди и бдеше над съня ни в Информационните хранилища. Вече никой нямаше връзка с миналото... и отгук започна историята. Един по един, в предопределен ред, бяхме повикани от запамятаващите устройства и отново получихме плът. Като току-що построена машина, включена за пръв път, Диаспар започна да изпълнява онова, за което бе създаден. Но някои от нас се съмняваха още в началото. Вечността е дълга, разбирахме колко е рисковано да не оставим изход и окончателно да се укрием от Вселената. Не можехме да се преборим с волята на обществото, затова работехме тайно и по свое усмотрение внесохме нужните промени. Единствените са наше изобретение. Те щяха да се появяват на дълги интервали и ако обстоятелствата им позволяха, щяха да открият дали извън Диаспар има нещо, което си струва труда да потърсят. Не си представяхме, че ще трябва толкова много време, за да успее един от тях... нито, че успехът ще бъде толкова голям.

Въпреки загубата на способността за критична преценка, както е присъщо за съня, Джесерак мимолетно се учуди как може Ярлан Зей да говори толкова уверено за събития, станали милиард години след неговото време. Това го смуцаваше... пречеше му да осъзнае мястото си във времето и пространството.

Краят на пътуването приближаваше, стените на тунела вече не летяха край тях с главоломна скорост. Ярлан Зей заговори с неочаквано

напрежение и власт.

— Миналото свърши, за добро или за зло, ние изпълнихме дълга си и всичко отмина. Джесерак, ти си създаден заедно със страха от външния свят и стремежа да останеш в града. Споделяш тези чувства с всички други в Диаспар. Сега знаеш, че този страх е безпочвен, че ти е наложен изкуствено. Аз, Ярлан Зей, ти го дадох и пак аз те освобождавам от ярема. Разбираш ли?

При последните думи гласът на Ярлан Зей ставаше все по-силен, докато изпълни всичко наоколо. Подземният снаряд потръпна и се замъгли, сякаш сънят на Джесерак приближаваше края си. Ала и в избледняващото видение той чуваше повелителния глас да тътне в мозъка му: „Вече не се боиш, Джесерак. Вече не се боиш.“

Отчаяно се устреми към събуждането, както плувец се надига от океанските дълбини към повърхността. Ярлан Зей бе изчезнал, но в някакъв странен промеждутък му заговориха познати и все пак непознати гласове, окуражаваха го и той усети, че го подкрепят дружески ръце. После като стремителен изгрев върху него се стовари потокът на реалността.

Отвори очи. Развълнувани, край него стояха Алвин, Хилвар и Джирейн. Но той не им обърна внимание, умът му бе препълнен от чудото, разстлано пред него — гори, реки и синята стена на откритото небе.

Той беше в Лис и не се страхуваше.

Никой не попречи на безкрайния миг да се запечата завинаги в паметта му. Когато най-сетне се убеди, че всичко е истина, той обърна лице към спътниците си.

— Благодаря, Джирейн — каза той. — Не вярвах, че ще успееш.

Психологът с доволна усмивка довършваше деликатната регулировка на машината, увиснала във въздуха край него.

— На моменти доста ни разтревожи — призна той. — Един-два пъти започна да задаваш въпроси, на които не можех да отговоря логично, и се изплаших, че ще трябва да прекъсна опита.

— Ами ако Ярлан Зей не бе успял да ме убеди... какво щеше да правиш?

— Щяхме да те оставим в безсъзнание и да те върнем в Диаспар, където да се събудиш нормално, без да подозираш, че си бил в Лис.

— А този образ на Ярлан Зей, който внесе в мислите ми... каква част от думите му е вярна?

— Според мен почти всичко. Повече ме вълнуваше сагата да е убедителна, отколкото да отговаря на историческата правда, но Калитракс я видя и не намери грешки. Във всеки случай тя съвпада с онова, което знаем за Ярлан Зей и за началото на Диаспар.

— И тъй, вече наистина можем да отворим града — каза Алвин. — Навярно ще трае дълго, но рано или късно ще успеем да премахнем този страх, та всеки желаещ да може да напусне Диаспар.

— Наистина ще трае дълго — сухо отвърна Джирейн. — Не забравяй, че Лис едва ли ще побере няколко милиона допълнителни жители, ако целият ви народ реши да пристигне тук. Не ми се вярва да стане, но е възможно.

— Въпросът ще се реши сам — възрази Алвин. — Лис може и да е малък, но светът е голям. Защо да го оставяме на пустинята?

— Значи пак мечтаеш, Алвин — усмихна се Джесерак. — Чудех се какво ти е останало още.

Алвин не отговори — през последните седмици този въпрос го мъчеше най-силно. Докато другите закрачиха към Еърли, той изостана и се замисли. Нима бъдните векове щяха да му донесат само дълъг упадък?

Отговорът зависеше от него. Той бе освободил съдбата си, може би сега щеше да започне да живее.

XXVI

Има някаква странна печал в завършека, в мисълта, че дълго желаната цел най-сетне е постигната и сега животът трябва да се насочи към нови цели. В своите разходки из горите и полята на Лис Алвин изпита тази печал. Не го придружаваше никой, дори Хилвар, защото има часове, когато човек трябва да се усамоти дори и от най-добрите си приятели.

Не бродеше безцелно, макар че никога не знаеше в кое село ще хвърли котва този път. Не търсеше определено място, а настроение, впечатление... или просто начин на живот. Сега вече Диаспар не се нуждаеше от него — маята, която бе внесъл в града, узряваше бързо и той с нищо не можеше да ускори или забави настъпващите промени.

И тази спокойна страна щеше да се промени. Често се питаше дали не е сгрешил в безмилостния устрем да задоволи любопитството си, когато отвори древния проход между двете общества. И все пак за Лис бе по-добре да узнае истината — че основите му, както и основите на Диаспар, са замесени от страхове и измами.

Понякога си задаваше и друг въпрос — каква форма ще приеме новото общество. Вярваше, че Диаспар трябва да се откъсне от игото на Информационните хранилища и да поднови цикъла на живота и смъртта. Знаеше, че Хилвар е уверен, че това е възможно, макар че прекалено техническите му обяснения оставаха непонятни за Алвин. Може би някой ден любовта в Диаспар щеше да отхвърли безплодието.

Дали това, питаше се Алвин, му бе липсвало винаги в Диаспар, дали именно него търсеше? Сега знаеше, че когато човек утоли амбиции, жажда за власт и любопитство, пак му остават сърдечните копнежи. Никой не е живял истински, докато не изпита онази сплав от любов и желание, която той не бе и сънувал, че съществува, докато не дойде в Лис.

Той бе стъпил върху планетите на Седемте слънца — пръв сред хората от милиард години насам. Но това сега почти не го вълнуваше,

понякога мислеше, че би дал всичките си успехи, само за да чуе плача на новородено дете и да знае, че то е негово.

Може би някой ден мечтата му щеше да се сбъдне в Лис; сега разбираше, че този народ е надарен с неприсъща на Диаспар топлина и съчувствие. Но преди да спре, преди да намери покой, трябваше да вземе едно последно решение.

В ръцете му бе попаднала власт, все още я притежаваше. Някога бе търсил тази отговорност, бе я поел с нетърпение, ала днес знаеше, че не ще намери покой, докато я владее. Не можеше просто да я захвърли — така би измамил чуждото доверие.

В едно селце, изпъстрено с тесни канали, на брега на широкото езеро, той реши. Пъстрите къщички, сякаш закотвени над тихите вълни, оформяха почти нереално красива гледка. Тук имаше любов, топлина и покой... всичко, което му бе липсвало сред величавата пустиня на Седемте слънца.

Някой ден човечеството пак щеше да узрее за космоса. Каква нова глава щеше да изпише Човекът сред звездите? Алвин не знаеше. И не го интересуваше, неговото бъдеще лежеше тук, на Земята.

Но преди да обърне гръб на звездите, щеше да полети още веднъж.

Когато Алвин прекрати стремителното издигане на кораба, градът бе прекалено далече, за да личи, че е сътворен от човешка ръка. Оттук ясно виждаха извивката на планетата. На хиляди мили от тях границата на нощта неуморно пресичаше пустинята. Над тях, край тях се рояха звездите, все още ярки, въпреки изгубената слава.

Хилвар и Джесерак мълчаха. Досещаха се, но все още не бяха уверени защо Алвин предприема този полет и защо ги помоли да дойдат с него. На никой не му се приказваше, докато пустинната панорама се разгръщаше под тях. Тази пустош ги потискаше и Джесерак внезапно се изпълни с презрение и гняв към древните хора, които по недомислие бяха оставили земната красота да загине.

Надяваше се, че мечтите на Алвин да преобрази всичко това, ще се сбъднат. Все още имаха сили и знания... нужна бе само воля, за да върнат вековете обратно и да възродят океанските вълни. Водата не бе

изчезнала, тя само се криеше дълбоко в земната утроба, а ако трябваше, можеха да изградят трансмутатори, за да я произведат.

Бъдните години носеха много задачи. Джесерак разбираше, че е застанал между две епохи; около себе си усещаше как отново се ускорява пулсът на човечеството. Велики проблеми чакаха решението си... но Диаспар щеше да ги реши. Възстановяването на миналото щеше да им отнеме векове, ала когато завършеше, Човекът щеше да си възвърне почти всичко изгубено.

И все пак можеше ли да си възвърне всичко? Джесерак не знаеше. Трудно му бе да повярва, че могат отново да покорят Галактиката, а дори и да успееш — какво би им донесло това?

Алвин прекъсна мислите му и Джесерак откъсна поглед от екрана.

— Исках да видиш това — спокойно каза Алвин. — Може би никога няма да имаш втора възможност.

— Да не би да напускаш Земята?

— Не, вече се наситих на космоса. Дори и да има още оцелели цивилизации в тая Галактика, не вярвам, че си струва труда да ги търсим. Тук имаме достатъчно работа, сега знам, че тук е моят дом, и не смятам да го напускам отново.

Той гледеше към безкрайните пустини, но вместо тях очите му виждаха водите, които щяха да се разлят над тях след хиляда години. Човекът отново откриваше своя свят и щеше да го направи прекрасен — за всички бъдни дни, докато остава тук. А сетне...

— Още не сме готови да тръгнем към звездите и ще ни трябва много време, преди отново да се изправим пред гордостта им. Питам се какво да правя с този кораб; ако остане на Земята, непрекъснато ще се подмамвам да го употребя и няма да имам покой. Но не мога да го захвърля, знам, че ми е поверен и трябва да го използвам за доброто на света. Затова реших: ще изпратя робота с него извън Галактиката, за да открие какво е станало с нашите прадеди... и ако е възможно — заради какво са напуснали Вселената. Навярно е било нещо вълшебно, за да изоставят толкова много и да се впуснат подир него. Колкото и да е дълго пътуването, роботът не ще се умори. Някой ден нашите братовчеди ще получат моята вест и ще узнаят, че ги чакаме на Земята. Те ще се завърнат и се надявам, че тогава ще бъдем достойни за тях, независимо какво величие са постигнали.

Алвин замлъкна, загледан в бъдещето, чиито основи бе положил, но навярно никога нямаше да го види. Докато Човекът възражда своя дом, този кораб щеше да прекоси мрака между галактиките и нейде в бъдните хилядолетия щеше да се завърне. Може би Алвин щеше да е още жив и да го посрещне, но и да не успееше... все едно, той бе доволен.

— Мисля, че постъпваш мъдро — каза Джесерак. После в него се надигна последното мъчително ехо на древния страх. — Но да предположим — добави той, — че корабът срещне нещо, с което не желаем да се сблъскаме?

Внезапно той откри извора на тревогата си и гласът му затихна. С крива самокритична усмивка Джесерак отхвърли последния призрак на Завоевателите.

Алвин го прие по-сериозно, отколкото бе очаквал.

— Забравяш, че скоро и Ванамонде ще ни помага. Не знаем какви са възможностите му, но, изглежда, всички в Лис ги смятат за безгранични. Нали, Хилвар?

Хилвар не отговори веднага. Наистина Ванамонде беше другата велика загадка, въпросителният знак, който вечно щеше да лежи над бъдещето на човечеството, докато то остава на Земята. Несъмнено развитието на Ванамонде към пълно самосъзнание вече бе ускорено от общуването с философите на Лис. Те възлагаха големи надежди на бъдещото сътрудничество с детинския свръхум и вярваха, че ще успеят да съкратят безконечно дългото му естествено развитие.

— Не съм сигурен — призна Хилвар. — Кой знае защо, не мисля, че трябва да очакваме прекалено много от Ванамонде. Сега можем да му помогнем, но ние сме само кратък епизод от целия му живот. Не вярвам крайната му съдба да има нещо общо с нашата.

Алвин го изгледа изненадано.

— Защо смяташ така?

— Не знам — каза Хилвар. — Просто интуиция.

Можеше да каже повече, но премълча. Тия неща не могат да се изразят и макар че Алвин не би се надсмивал над съня му, той не желаше да го обсъжда дори с приятеля си.

Сигурен бе, че това е нещо повече от сън и ще го преследва до края на живота му. То бе изплувало някак в ума му през онзи

неописуем и неповторим контакт с Ванамонде. Знаеше ли Ванамонде каква ще е самотната му съдба?

Някой ден енергиите на Черното слънце щяха да изгаснат и то щеше да изпусне затворника си. Тогава в края на Вселената, когато дори времето ще се препъне и спре, Ванамонде и Лудия ум трябваше да се срещнат сред труповите на звездите.

Може би схватката щеше да дръпне сетната завеса над Всемира. Ала Човекът нямаше нищо общо с тази схватка и никога нямаше да узнае нейния изход...

— Виж — внезапно каза Алвин. — Това исках да ти покажа. Разбираш ли смисъла му?

Корабът бе увиснал над полюса и планетата под него изглеждаше идеално полукълбо. Загледани към границите на нощта, Джесерак и Хилвар виждаха едновременно изгрева и залеза от двете страни на света. Символът бе тъй съвършен, тъй поразителен, че щяха да помнят този миг цял живот.

Над тази вселена се спускаше нощ, сенките се проточваха към изтока, който вече нямаше да види нов изгрев. Но нейде другаде звездите бяха още млади и грееше утринна зора, и един ден Човекът отново щеше да тръгне по пътеката, която някога бе утъпкал.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.